DEFENDOLOGIJA MNE

TEORIJSKO-STRUČNI ČASOPIS ZA PITANJA ZAŠTITE, BEZBJEDNOSTI, ODBRANE, OBRAZOVANJA, SOCIOLOGIJE, KRIMINALISTIKE I KRIMINOLOGIJE

GODINA III
BROJ 5-6

NIKŠIĆ
2018.

Izdavač
Centar za bezbjednosna, sociološka i kriminološka istraživanja "Defendologija" – Nikšić, Crna Gora

Za izdavača
mr sci Slavko Milić, predsjednik

Glavni i odgovorni urednik
mr sci Slavko Milić, predsjednik

Urednik
mr sci Slavko Milić

Redakcija časopisa
Prof dr Duško Vejnović, red. prof. Univerziteta RS, predsjednik EDC Banja Luka;
Mr sci Slavko Milić, Fakultet za državne i evropske studije u Podgorici,
Predsjednik Defendologija centra Crne Gore;
doc.dr Aleksandar Ivanović, Univerzitet Crne Gore, Pravni fakultet u Podgorici, Forenzički centar Crne Gore;
dr sci Velibor Lalić, član Upravnog odbora Evropskog defendologija centra u Banjoj Luci;
dr sci Darko Matijašević, član Upravnog odbora Evropskog defendologija centra u Banjoj Luci;
Prof dr Vladimir Stojanović, član redakcije časopisa "Defendologija" u Banjoj Luci;
Prof dr Vaso Bojanić, član redakcije časopisa "Defendologija" u Banjoj Luci;
Prof dr Braco Kovačević, red. prof. Univerziteta Republike Srpske, član Savjeta časopisa "Defendologija" u Banjoj Luci;
Dr sci Dragan Radišić, član Savjeta časopisa "Defendologija" u Banjoj Luci;
Mr sci Predrag Obrenović, član Savjeta časopisa "Defendologija" u Banjoj Luci;
Dr sci Stevan Dakić, član Savjeta časopisa "Defendologija" u Banjoj Luci;
Prof dr Đorđije Blažić, dekan Fakulteta za državne i evropske studije u Podgorici;

Savjet časopisa

Prof dr Duško Vejnović (RS), prof dr Mihajlo Mijanović (Crna Gora), prof dr Veselin Draško-vić (Crna Gora), doc dr Mimo Drašković (Crna Gora), doc dr. Aleksandar Ivanović (Crna Gora), doc dr. Aleksandar R Ivanović (Srbija), mr sci Mirjana Popović (Crna Gora), prof dr Veselin Mićanović (Crna Gora), prof dr Braco Kovačević (RS), prof dr Đorđije Blažić (Crna Gora), dr sci Tatjana Vujović (Crna Gora)

Recenzentski odbor

Prof dr Duško Vejnović (RS), prof.dr Mihajlo Mijanović (Crna Gora), prof. dr. Veselin Draš-ković (Crna Gora), doc dr Mimo Drašković (Crna Gora), doc dr. Aleksandar Ivanović (Crna Gora), doc.dr. Aleksandar R Ivanović (Srbija), mr Mirjana Popović (Crna Gora), prof dr Vese-lin Mićanović (Crna Gora), prof dr Braco Kovačević (RS), prof. dr Đorđije Blažić (Crna Gora), dr sci Tatjana Vujović (Crna Gora), doc dr Nada Šakotić (Crna Gora)

Štampa
Društvo za promet i usluge „RAS PRESS“ – Ozrinići bb

Za štampariju
Milisav Vujković

Uredništvo i administracija
Baja Pivljanina 7a, 81400 Nikšić, Crna Gora
Telefon/faks: +382 (40) 282-888
Web stranica: https://casopisdefendologijamne.wordpress.com
e-mail: casopis.defendologijamne@gmail.com
Žiro račun: 550-13604-11

Grafičko oblikovanje i pripreme
Redakcija
Milojko Pušica

Lektori
Jelena Milić
Anastazija janjušević
Slavica Milić

Korektor
Nadica Knežević

Prevod
Aleksandra Radoman

Tiraž
400 primjeraka

Godišnja pretplata za pravna lica 20 eura
za fizička lica 10 eura od kojih prihoda novac ide u humanitarne svrhe za djecu.

Rješenjem Ministarstva kulture broj 775 od 04. marta 2016. godine, upisan je štampani medij teorijsko-stručni časopis «Defendologija MNE» u Evidenciju medija rješenjem broj 05-1021/2

CIP - Каталогизација у публикацији
Национална библиотека Црне Горе, Цетиње

ISSN 2337-0920 = Defendologija MNE
COBISS.CG-ID 30483472
UDK 321.01:351.74

DISCLAIMER: Ovaj broj časopisa nastao je u okviru projekta **“Envision – Creating en Enabling enVIroment for Social InclusioON of children“** koji realizuje realizuje **NVO Centar za bezbjednosna, sociološka i kriminološka istraživanja Crne Gore “Defendologija”,** koji podržava **Save the Children za sjeverozapadni Balkan. Sadržaj je isključiva odgovornost autora i ni na koji način ne odražava stavove SC Italy, niti SC NWB. Sva prava su zadržana. Sadržaj ovog časopisa se može slobodno koristiti ili kopirati u nekomercijalne svrhe, uz obavezno navođenje izvora.**

Časopis se koristi kao dodatna literatura za program osnovne obuke stručnih radnika/ca, stručnih saradnika/ca i članova multidisciplinarnih timova za zaštitu od nasilja u porodici i nasilja nad djecom o pojavi, vidovima i mehanizmima prevencije i sprečavanja prosjačenja djece koji je akreditovan od strane Zavoda za dječju i socijalnu zaštitu Crne Gore uz podršku Save the Children za sjeverozapadni Balkan.

Defend*OLOgija* MNE
Vol. 3, No. 5-6 (2018)

SADRŽAJ

Prof dr Braco Kovačević
Socijalna psiho-patologija prosjačenja djece 9

Prof dr Dragan Jovašević
Zapuštanje i zlostavljanje maloljetnika u Republici Srbiji 19

dr sci Ivan Milić, doc.dr Darko Dimovski
O nekim prekršajnim aspektima prosjačenja 37

mr sci Slavko Milić
Suočavanje policije sa otporom u obavljanju razgovora sa djecom koja žive ili rade na ulici 49

doc. dr Nada Šakotić, doc. dr Ljiljana Vujadinović, mr sci Bojana Šoškić
Prosjačenje - međunarodni, nasionalni, pravni i strateški okvir 57

Vladimir Miletić
Prosjačenje kao prekršaj protiv JRM u Republici Srbiji 67

Nada Eraković Mitrović, Nevena Bulajić
Okvir za suzbijanje prosjačenja djece 79

Branka Dujmić – Delcourt, Veronika Jazbec
Prosjačenje i Sektaštvo 89

Dragan Joković
Dječji rad i prosjačenje – O radu Otaharina 93

Branka Žigante - Živković
Prosjačenje djece 101

Ivan Mitrović
Položaj RAE populacije u Crnoj Gori 107

O RADU DNEVNOG CENTRA/BORAVKA ZA DJECU KOJA ŽIVE ILI RADE NA ULICI ILI SU U RIZIKU DA TO POSTANU

Jelena Milić
Iz ugla koordinatorke DC za djecu i porodicu „Defendologija“ 125

Dragan Joković
Lokalne zajednice i izazovi zaštite djece zartečene u prosjačenju 131

Ilda Šabotić
Iz ugla psihologa 155

Anastazija Langer – Janjušević
Socijalni rad u DC za djecu i porodicu „Defendologija“ 161

Nevenka Krušić - Sredanović
Dnevni centar iz ugla finansijske menadžerke 165

Fljamur Delija
Medijator u zajednici 169

Nađa Bošković
Rad implementatora/ke i aktivnosti u Dnevnom centru 173

Uputstvo autorima 179

Autorska izjava 181

Centar za bezbjednosna, sociološka i kriminološka istraživanja Defendologija 182

Save the Children za sjeverozapadni Balkan 183

RIJEČ UREDNIKA

Defendološka misao zaokuplja brojne prostore. Njena uloga nije samo globalna bezbjednost već i bezbjednost pojedinca. Uredništvo časopisa „Defendologija MNE“ se u ovom broju zahvaljujući međunarodnoj organizaciji Save the Children za sjeverozapadni Balkan bavi pitanjem djeteta, kao najznačajnijeg subjekta i titulara prava u svakoj demokratskoj državi. Dijete nije samo dijete ono je temelj budućnosti, od našeg odnosa prema djetetu zavisi i naša budućnost ali i budućnost sistema u kome živimo. Postoje brojni aspekti bavljenja djecom, jer se nauke kao što su pravo, psihologija, sociologija, kriminologija i mnoge druge nauke bave pitanjem djece, posebno djece koja dolaze iz marginalizovnih grupa ili ispoljavaju ponašanje koje je drugačije od društveno prihvatljivog. Pitanje djece koja žive i rade na ulici ili su u potencijalnom riziku da to postanu sve više zaokuplja pažnju javnosti. U Dnevnim centrima u Podgorici, Nikšiću, Banja Luci, Bijeljini, Mostaru, Bihaću i Brčkom dobri ljudi uz pomoć ove međunarodne organizacije bave se pitanjima prosjačenja djece. Prosjačenje djece je veoma složen proces u kome najmanju korist dobije dijete koje je na ulici a izloženo je brojnim rizicima i raznim oblicima iskorišćavanja. Ovaj tematski dvobroj baviće se pitanjem prosjačenja djece sa različitih aspekata, pr-venstveno kroz naučno-stručne radove istaknutih pojedinaca i ljudi koji se i praktično i teorijski bave suzbijanjem devijantnih pojava. Veliki broj djece svoje mlade živote ostavlja na ulicama i prometnim raskrsnicama rizikujući svoj život. Društvo nije spokojno ali i ne preduzima svoja ovlašćenja kako bi pomoglo djeci i zaštitilo ih od trgovine ljudima, preprodaje, gladi, siromaštva, eksploatacije svih oblika što ih dovodi u stanje podređenosti i zavisnosti od ulice. Djecu ulice često tuku i roditelji ili staratelji, građani i nabudni ugostitelji, vozači i druga djeca samo zato što svoju negativnu energiju nemaju gdje drugo potrošiti dok pri tom nemaju predstavu zašto su ova djeca prinuđena da se snalaze za puko preživljavanje i kakvo je njihovo djetinjstvo. Zato je uredništvo časopisa zahvalno brojnim autorima, nekima već tradicionalnim, koji su svoja iskustva, znanja i umijeća podijelili sa nama kako bi se prikupilo što više materijala za one koji žele da nešto više od onoga što znaju nauče čitajući stranice ovog časopisa.

Centar za bezbjednosna, sociološka i kriminološka istraživanja Crne Gore „Defendologija“ je osnivač Dnevnog centra/boravka za djecu koja žive ili rade na ulici ili su u potencijalnom riziku da to postanu uz sveobuhvatnu pomoć Save the Children za sjeverozapadni Balkan. U prethodnom periodu kada smo započeli ovaj projekat pomoć su nam pružili Fond za aktivno građanstvo (FAKT) i Opština Nikšić u mjeri u kojoj su tada imali sredstva, to je za velike humaniste bio znak da se ne smije stati pa smo svu svoju defendološku misao usmjerili u pravcu stvaranja modernog centra koji će uspješno uz topao obrok, tuširanje i brojne programe podrške zamijeniti djeci njihovu jedinu alternativu – ulicu.

Glavni i odgovorni urednik

mr sci Slavko Milić, predsjednik

Defend*OLOgija* MNE
Vol. 3, No. 5-6 (2018), 9-18

Prof. dr Braco Kovačević
Fakultet političkih nauka Univerziteta u Banjoj Luci

UDK: 342.7:343.345-053.6
„Pregledni rad“

SOCIJALNA PSIHO-PATOLOGIJA PROSJAČENJA DJECE

SOCIAL PSYCHO-PATOLOGY OF BEGGING OF CHILDREN

APSTRACT

Prosjačenje i prosjačenje djece predstavljaju socijalne i psiho-patološke devijantne društvene pojave za koje je karakteristično ne prihvatanje i sukob sa dominantnim i opšteprihvaćenim društvenim vrijednostima i normama. Prosjačenje djece spada u adaptivnu devijaciju jer, s obzirom da su potrebna materijalna dobra nedostupna za život, prosjaci u prošnji traže i pronalaze druge načine obezbjeđivanja tih sredstava. Kao devijantnu društvenu pojavu, prosjačenje djece obilježava socijalna reproduktivnost, marginalizacija i socijalna isključenost. Kao i prosjaci, i djeca prosjaci, žive načinom života koji se obično iz generacije u generaciju reprodukuje, kao što se reprodukuju i pretpostavke njihove marginalizovanosti i isključenosti iz javnog života, društvenih institucija, organizacija i ustanova. Život prosjaka je prožet subkulturnim obrascima ponašanja i povezan je sa drugim devijantnim i socijalno-patološkim pojavama. Djeca prosjaci su socijalno ugrožena djeca uskraćenih, lišenih i ugroženih osnovnih ljudskih prava.

Ključne riječi: deprivacija, dječija prava, devijacije, prosjačenje djece, socijalna ekskluzija

ABSTRACT

Begging and child begging are social and psycho-pathological deviant social phenomena whose characteristics are non-acceptance and conflict with dominant and generally accepted social values and norms. The begging of children belongs to adaptive deviation because, since the needed material goods are inaccessible for life, the beggars ask for and find other means of securing these resources. As a deviant social phenomenon, child begging is characterized by social reproducibility, marginalization and social exclusion. Like beggars, child beggars live by the way of life that is usually reproduced from generation to generation, just like reproduced are the assumptions of their marginalization and exclusion from public life, social institutions, organizations and institutions. The life of the beggar is permeated with sub-cultural patterns of behavior and is associated with other deviant and social-pathological phenomena. Child beggars are socially vulnerable children of deprived and endangered basic human rights.

Key words: deprivation, child rights, deviations, child begging, social exclusion

Uvod

Prosjačenje djece je posebna i specifična devijantna, socijalno-psiho-patološka društvena pojava. Kao devijantna društvena pojava, prosjačenje djece se može posmatrati sa nekoliko aspekata: sociološkog – prema kojem je prosjačenje djece devijantna pojava koja obuhvata socijalno ugroženu djecu; pravnog – prosjačenje je pravno sankcionisana devijantna i društveno-patološka pojava iskorištavanja djece i ugrožavanja dječijih prava; etičkog – prosjačenje je nemoralna, amoralna, neetička i nehumana društvena pojava.

Dječije prosjačenje, odnosno prosjačenje djece, je specifična i kompleksna devijantna društvena pojava povezana i sa drugim devijantnim i socijalno-patološkim pojavama.

Sociološki aspekti prosjačenje djece

Što je ***prosjačenje***, prosjačenje djece i koja su bitna sociološka svojstva ovih devijantnih i socijalno-psiho-patoloških pojava?

1. Prema jednom shvatanju, prosjačenje je „način života jedne kategorije besposličara (koji su u većini sposobni za rad, ali ga izbjegavaju), koji karakteriše traženje tuđe milostinje prizivanjem na stvarne ili izmišljene potrebe“ (Špadijer-Džinić, 1982: 508).

Dakle, devijantna pojava prosjačenja se odnosi na vrstu besposličarenja uz traženje milostinje.

Potpunija definiciju *prosjačenja* ističe da je to društvena devijacija za koju je karakteristično sticanje materijalnih vrijednosti od drugih osoba „bespovratno i bez pružanja protivusluge“. Prosjačenje u sebe uključuje tri elementa: 1. traženje materijalnih dobara; 2. sticanje materijalnih dobara, i 3. odsustvo vraćanja i protivusluge (Milosavljević, 2003: 208). Pod pojmom *prosjaka* se podrazumijeva „osoba koja se izdržava od milostinje što je na javnim mjestima traži od prolaznika ili hodajući od kuće do kuće a da ništa ne pruža za uzvrat“ (Mandić, 1977: 505).

Kao devijantna pojava, prosjačenje je često povezano sa ***skitničenjem*** kao devijantnom pojavom. Skitničenje se odnosi na osobe koje nemaju stalno mjesto prebivanja, niti stalnu zaposlenost i zanimanje; to su osobe koje izbjegavaju obavljanje nekog društveno korisnog posla. Skitnice su lica bez određenog zanimanja, lica koja je društvo odbacilo, smatrajući ih asocijalnim. Skitnice su socijalno isključene od društveno ekonomskih, političkih, pravnih i drugih obrazaca sredine. Prosjačenje se može tretirati kao skitničenje ukoliko osobe koje prosjače nemaju stalno mjesto prebivanja i nisu stalno nastanjene na nekom mjestu.

Postoje različiti oblici prosjačenja.

Prema načinu ili obliku prosjačenje može biti: ***individualno*** – svako prosi pojedinačno za sebe; ***grupno*** – djelatnost prosjačenja se odvija u grupi, i ***kolektivno*** – je organizovano i izvodi se najčešće timski sa podjelom unutrašnjih uloga u okviru razrađenih metoda prosjačenja (`rentiranje` djece ili bogalja), kao i razrađenih mehanizama zaštite od vlasti. Ovi oblici prosjačenja ne moraju da budu prisutni samo u jednom određenom gradu ili području, nego mogu da budu i migratornog karaktera - u turističkim mjestima, međunarodnim destinacijama, itd. (Jugović, 2014: 193).

Iako se pojavljuje u različitim oblicima, smatra se da se u krajnjoj liniji može govoriti o slijedećim vrstama prosjačenja: ***klasičnom*** - koje je neorganizovano i najčešće se sastoji u traženju određene milostinje korištenjem uobičajenih fraza koja izaziva sažaljenje – „bog te pomogao“; redovan je pratilac siromašnih društava, ali se javlja i u bogatim društvima - njima se bave najčešće pripadnici manjinskih grupa; ***kamufliranom*** – kojim se bave, npr. neke vjerske sekte i neki pokreti mladih; prosjačenje pod izgovorom traženja milostinje može biti direktno ili kamuflirano u vidu učešća u nekim obredima koji zahtijevaju velika darivanja; ***profesionalnom*** - koje je organizovano, a kojim rukovodi pojedinac ili grupa ljudi koji iskorištavaju one koji za njih prose; uključuje dvije kategorije učesnika: *organizatore* („poslodavce” prosjaka, odnosno „poslovođe” prosjačenja koji organizuju prosjačenje i uzimaju svoj dio isprošenog novca) i *prosjake („radne ljude”)*, a posebno djecu prosjake - to su najčešće djeca, osobe sa raznim tjelesnim nedostacima; profesionalno prosjačenje može biti vrlo unosno za organizatore, ali vrlo mučno za prosjake „radne ljude”); ovo prosjačenje je organizovana djelatnost u okviru koje profesionalni prosjaci posjeduju neophodna znanja, vještine i tehnike neophodne za uspješno obavljanje profesionalnog prosjačenja.

Tehnike i metode profesionalnog prosjačenja su nastale „kao rezultat obuke ili učenja“. Osim toga, za ovaj oblik prosjačenja je karakteristična *i* prostorna pokretljivost, što znači da se ova aktivnost odvija na mjestima na kojima se može ostvariti „najveća dobit uz najmanji rizik“. Takođe, profesionalno prosjačenje karakteriše i „praktično iskustvo u pridobijanju mušterija“ uz „istovremenu zaštitu od sankcija“. Konačno, za njega je karakteristično i „udruživanje u cilju izbegavanja sankcija, represije i neugodnosti `zanata` i kao obeležje i deo supkulture prosjačenja“ (Milosavljević, 2003: 213).

2. Prosjačenje i prosjačenje djece je ***devijantna društvena pojava***. Devijacija podrazumijeva odstupanje od opšteprihvaćenog (vrijednosti i normi). Devijantna ponašanja su ona ponašanja koja se nalaze u s*ukobu* sa društvenim vrijednostima i normama.

Devijantno ponašanje je posljedica nesklada između nametnutih kulturnih vrijednosti i (ne)mogućnosti da one budu i ostvarene. U svojoj koncepciji anomije Merton koristi dva osnovna elementa koji se odnose na prihvatanje ili odbijanje: kulturne ciljeve i dozvoljena sredstva. Polazeći od njih, Merton dolazi do jednog poželjnog načina adaptacije na anomiju (*konformizam*), i četiri devijantna načina (*inovacija, ritualizam, povlačenje* ili *odustajanje*, i *bunt* ili *pobuna).* Konformizam je *društveno normalan* oblik ponašanja, dok su inovacija, ritualizam, povlačenje i bunt oblici *devijantnog ponašanja*.

U kriznim situacijama posebno dolaze do izražaja *adaptivne* i *organizovane* i *sistemske devijacije*.

Kao što se moglo vidjeti i u našim ratnim i poratnim okolonostima, ***aptivne devijacije*** su u sebe uključivale „sivu ekonomiju“, preprodaju deviza, nelegalne usluge. S druge strane, *organizovane* i *sistemske devijacije* u sebe uključuju politički kriminal, mito, korupciju, monopole na usluge, korištenje društvenih i političkih pozicija i partijske pripadnosti u ostvarenju ličnih interesa i lične vlasti, itd. Sistemske devijacije obično produkuju vladajuće grupe s ciljem da, preko korištenja svog privilegovanog društvenog položaja, upotrebe nezakonita sredstva s ciljem ostvarenja svojih interesa; posljedica njihovog ponašanja je stvaranje društvene anomije i „neefikasnog funkcionisanja sistema“. Takođe, postoje i ***nekonformističke devijacije*** – s ciljem ne da se ostvari lična korist, nego „da se uspostave društveni odnosi“ koji su „pravedniji ili podobniji za slobodan razvoj članova društva“ (Milosavljević, 2003: 37; Janković, Pešić, 1988: 19, 20).

Devijacije i devijantna ponašanja se dovode u vezu sa kršenjem društvenih normi i vrijednosti od strane osoba. Ličnost i jeste ***individualno*** i ***društveno biće***. Kada kažemo da je ličnost individualno biće, onda to zapravo znači da ona predstavlja jedinstvo njene fizičke i psihičke konstitucije, ali i njenog „društvenog bića“, odnosno njenih vrijednosti i normi u prosecu ***socijalizacije***.

Socijalizacija se temelji na društvenim vrijednostima i normama; ***vrijednosti*** *osmišljavaju* ljudsko ponašanje i mišljenje; one predstavljaju shvatanje nečeg poželjnog, pozitivnog i idealnog; ***norme*** su te koje *obavezuju* na određeno ponašanje, one imaju normativno značenje i za osobe i za društvo.

U procesu *socijalizacije* osoba usvaja društvene vrijednosti i norme. Ukoliko ih ne usvaja, postaje *devijantno, delinkventno biće*. Proces socijalizacije nije samo proces ***internalizacije kulture***, odnosno prooces usvajanja kulture, nego je i proces ***formiranja ličnosti***. Dakle, kroz proces socijalizacije se osoba razvija kao *društveno biće* i kao ***individualno biće***. Socijalizacijom se oblikuje i razvija ne samo individualnost, nego i društvenost. Postoje dva bitna nivoa ili oblika socijalizacije koji se odnose na: *primarnu socijalizaciju* – koja se odvija preko primarnih grupa (porodice, vršnjačkih grupa), i *sekundarne socijalizacije* – koja se odvija preko sekundarnih grupa.

Proces socijalizacije podrazumijeva nametanje određene – ***moći***. Socijalizacija se temelji na represiji (prinudi, kazni i kažnjavanju i uslovljavanju), nagrađivanju i stimulaciji, kao i na ubjeđivanju. Ona predstavlja normativni obrazac ***socijalne kontrole***.

Socijalna kontrola ima *integrativnu funkciju* i *ulogu* u društvu, odnosno ulogu i funkciju integrisanja osoba u društveni poredak.

Prosjačenje djece spada u dezintegrativni oblik ponašanja i načina života pa, prema tome, i u ***adaptivnu devijaciju***. Kako neophodna materijalna dobra za život nisu adekvatno dostupna za život prosjacima, neke osobe krše postojeće društvene norme tražeći alternativni način prilagođavajući se, ili adaptirajući se na postojeće okolnosti svojom aktivnošću. Tada te osobe zapadaju u stanje adaptivnih devijacija.

Tražeći alternativni način obezbjeđenja sredstava za egzistenciju, može se reći da prosjačenje upravo predstavlja „tip“ ili „***način egzistencije***“, kojeg „karakteriše nedostupnost društveno prihvatljivih mehanizama ili puteva sticanja sredstava za život nekim društvenim slojevima ili grupama, kao što su sticanje putem rada, vlasništva ili posedovanja kapitala. Reč je o načinu života koji je uslovljen činjenicom da mnogim siromašnim ljudima nisu dostupna društveno legalna sredstva za sticanje materijalnih vrednosti, te neki od njih biraju društveno manje opasan vid nelegalnog sticanja kakvo je prosjačenje. U ovom smislu prosjačenje pripada tipu adaptivnih devijacija“ (Milosavljević, 2003: 210).

3. Bitna karakteristika prosjačenja jeste – ***socijalna reproduktivnost***.
Prosjačenje postaje posljedicom lošeg ekonomskog i socijalnog stanja (siromaštva, nezaposlenosti) članova porodice, tako da njeni članovi postaju prosjacima zato što se „u porodicama prosjaka (se) iz generacije u generaciju prenose i reprodukuju isti nepovoljni društveni uslovi života, pored toga što se `nasleđuje` i stil, obrasci i vrednosti sa obeležjima suštinske potkulture siromaštva“ (Milosavljević, 2003: 211).

Nasljeđivanjem siromašnog načina života koji onemogućava poboljšanje „životne šanse“ i promjenu egzistencijalnog ekonomskog i socijalnog stanja, položaj prosjaka i djece prosjaka se socijalno reprodukuje.

4. Za prosjačenje su karakteristični ***marginalizacija*** i ***socijalna isključenost***.
Kao značajno svojstvo prosjačenja, *marginalizacija* „znači da prosjaci žive na ivici društva odnosno izvan uobičajenih društvenih odnosa, procesa i aktivnosti. Oni pripadaju nižim socijalnim grupama, žive u lošim socijalnim, ekonomskim i kulturnim uslovima pa su zavisni od drugih (pojedinaca, socijalnih ili drugih službi, humanitarnih ili sličnih organizacija). Kako su im mnoge društvene institucije nedostupne, podjednako kao i različiti vidovi podrške i pomoći, prosjaci se usmeravaju ka sticanju koje je zasnovano na milosrđu i sličnim motivima pojedinaca“.

Ova marginalizacija pokazuje da su prosjacima „zatvoreni različiti kanali društvenosti i društvene pokretljivosti, usled čega su socijalno izolovani i eventualno komuniciraju jedino sa sebi sličnima“ (Milosavljević, 2003: 210, 211).

Dakle, prosjaci su socijalno marginalizovani: oni žive u prostoru socijalne ekskluzije, socijalne isključenosti i izopštenosti.

U bliskoj pojmovnoj vezi sa pojmom *socijalna isključenost* se nalazi i pojam ***deprivacije***, ***lišenosti*** ili ***uskraćenosti***.

Prema samoj svojoj prirodi *deprivacija* (lišenost, lišavanje, uskraćenost) egzistira kao faktor socijalne ekskluzije. Deprivacija može biti: *fizička*, koja se odnosi se na nepovoljan fizički položaj i loše zdravlje; *psihička* – odnosi se na psihičko stanje, nedostatak psihičkog zdravlja i izgubljenost smislenog sistema svojih vrijednosti pomoću kojih shvataju i organizuju svoj život; *emocionalni* - koji se odnosi na fizičke i psihičke probleme, te na nedostatak emocionalne podrške; *ekonomska* – odnosi se na nejednaku raspodjelu matarijalnih dobara i bogastva, nedostatak posla, nezaposlenost, nemogućnost radnog i profesionalnog angažovanja, kao i izopštenost iz društvene ekonomije; *politička* - odnosi se na isključenost iz političke participacije i procesa političkog odlučivanja; *društvena* - koja je posljedica nejednake raspodjele moći, statusa, ugleda i prestiža i odnosi se na isključenost iz participacije i korištenja društvenih ustanova i institucija (kulturnih, rekreativnih, turističkih, medicinskih, obrazovnih, naučnih, finansijskih, sportskih); izopštene porodice i pojedinci imaju malu ili gotovo nikakvu mogućnost korištenja društvenih institucija, oni su izolovani i izopšteni.

Dakle, uzroci depriviranosti, lišenosti ili uskraćenosti mogu biti različiti.

Deprivacija, prije svaga, u sebe uključuje siromaštvo, ali i druge društvene pojave i socijalne probleme pa, prema tome i prosjačenje i dječije prosjačenje, pojave i probleme koji onemogućavaju pristup društvenim dobrima. Međutim, ukoliko se nepovoljni položaj poklapa ili kumulira u različitim oblastima (kao što su, na primjer, niski prihodi, nezaposlenost, loši uslovi stanovanja, nedostupnost višeg obrazovanja, lišenost korištenja kulturnih i drugih dobara i sadržaja), tada se može govoriti o *višestrukoj kumulativnoj* ili *multiploj deprivaciji*. A, kada se deprivacija prenosi sa generacije na generaciju u okviru porodice („sa koljena na koljeno“, tj. kada kao rođeni, siromašni roditelji rađaju djecu koja će postati siromašni roditelji, itd.), onda se može govoriti o *transmisiji* ili *prenošenju deprivacije* (Nedović, 2007: 79).

Deprivacija je povezana sa *socijalnom ekskluzijom*.

Ekskluzija se najprije određivala kao socijalna marginalizovanost osoba i društvenih grupa koja nastaje kao posljedica socijalne dezintegracije i devijacije. Ipak, to je pojam pod kojim se više ne može podrazumijevati samo „marginalizacija“, nego i „odbačenost“ od društva (stari, bolesni, invalidi, hendikepirani).

Pojam društvene ekskluzije se odnosi na nedostatak posla i radnog mjesta, nedostatak integracije i nemogućnost pristupu prostoru rada i ekonomije, zapošljavanju, stanovanju, medicinskoj zaštiti i uslugama. Socijalno isključenje osobe ne mogu participirati u društvenim procesima, odnosima institucijama, niti se mogu integrisati u društvo: djeca sa ulice, djeca prosjaci, beskućnici, osobe u prihvatilištima, rano penzionisani, zavisnici od socijalne pomoći, izbjeglice, imigranti, mentalno bolesni, žrtve nasilja

S obzirom da izopšteni iz društva nisu u stanju da legitimnim sredstvima postignu standardni ekonomski status i potrošnju koji se promovišu u društvu, jedna od najnepovoljnijih dimenzija veze između kriminala i socijalne ekskluzije jeste to što se legitimni kanali, kojima je moguće ostvariti promjene zamjenjuju nezakonitim, kriminalnim.

5. Za prosjačenje je karakteristična i posebna – ***subkultura***.
Prije svega, riječ je o *kulturi siromaštva.* Pod *kulturom siromaštva* podrazumijeva se specifičan sistem vrijednosti i ponašanja koji se uobličio kao reakcija na depriviran položaj u društvu. Siromaštvo nije rezultat nečije nesposobnosti, već društvene, ekonomske, socijalne i kulturne atmosfere u kojoj se vrši socijalizacija siromašne dece. Kultura siromaštva se prenosi sa generacije na generaciju, jer mladi ljudi od malena ne vide svrhu težnje ka nečem boljem; umjesto toga, oni se fatalistički i pasivizirano prepuštaju životu u siromaštvu... Kultura siromaštva ima svoje manifestne pokazatelje, i to na nivou: *društva* - prepoznaje se u socijalnoj ekskluziji, neuključivanju i neučestvovanju u glavnim institucijama šireg društva (bankama, osiguravajućim kućama, bolnicama, robnim kućama, muzejima, umjetničkim galerijama); prepoznaje se u lošim uslovima „substandardnog“ stanovanja, stambenoj prenaseljenosti, pronalaženju rješavanja problema na nivou susjedstva i lokalne zajenice (posuđivanje novca, predmeta, pomaganje); *porodice* – lišenosti djetinjstva kao civilizovane društvene tekovine, slabljenju porodičnih veza, napuštanju majke i djece, napuštanju porodice, ranim seksualnim odnosima, slobodnim brakovima („slobodne veze“, „divlji brakovi“), autoritarnosti, netrpeljivosti, agresivosti i konfliktnosti u porodičnim odnosima; *pojedinca* – u osjećaju bespomoćnosti, marginalnosti, inferiornosti, rezignaciji, fatalizmu i socijalnoj isključenosti.

Kultura siromaštva se odnosi na jezik i psihologiju siromašnih. Istraživanja su pokazala da su djeca iz siromašnih slojeva socijalizovana na kulturno i socijalno siromašan način jer su jezik i govor njihovih majki, kao i postupci vaspitanja – kulturno i socijalno siromašni. Djeca siromašnih roditelja žive u siromašnoj jezičkoj sredini, nema podsticaja za učenje i zato neće imati uspjeha u životu. Njihova socijalna i životna šansa im je mala zbog kulturnog i socijalnog porijekla kojem pripadaju, a različiti uspjesi djece u školi često potvrđuju razlike u socijalnom i kulturnom položaju njihovih roditelja. Takođe, istraživanja su pokazala da postoji i subkulturna determiniranost upotrebe i korištenja vremena: socijalno deprivirane osobe su orijentisane na sadašnjost, a ne i na budućnost.

Za potkulture je karakteristično postojanje sopstvenog, *potkulturnog identiteta* (Hebdidž: 1980: 28). Što se tiče potkulture prosjačenja i prosjačenja djece, njega karakterišu osobine, kao što su: poseban izgled, način držanja, ponašanja i oblačenja, postojanje žargona, specifičnog jezika i načina izražavanja, međusoba povezanost i identifikacija, specifične kulturne i higijenske navike, agresivnost i autoagresivnost.

6. Prosjačenje djece povezano je i sa - ***drugim devijantnim i socijalno-patološkim pojavama***.

Prema UNICEF-ovim istraživanjima o dječjem prosjačenju i drugim oblicima eksploatacije rada na ulicama gradova Bosne i Hercegovine, na ulicama Sarajeva prosi 638 djece u dobi između 7 i 18 godina, 192 ih prosi u Tuzli, 182 u Mostaru, a 63 na ulicama Banje Luke. Djeca koja prosjače na ulici su veoma neobrazovana: u pomenutim gradovima od 9-34% te djece nikada nije išla u školu. To su djeca koja žive u siromaštvu. Gotovo 28% djece u Sarajevu nema dovoljnu količinu hrane u danu. Također, rezultati pokazuju da su dječaci i djevojčice podjednako zastupljeni među djecom koja prosjače na ulici, te da je većina mlađa od 14 godina. Podaci pokazuju i to da gotovo sva djeca žive sa roditeljima i drugim članovima porodice. Iako su većina ove djece Romi, rezultati pokazuju da se radi o djeci svih glavnih etničkih grupa. Djeca uglavnom žive stalno u zajednicama. Djeca koja prosjače na ulici su podložna mnogim zloupotrebama i rizicima, od prekida školovanja, izloženosti teškim vremenskim uslovima do saobraćajnih nesreća, kao i zlostavljanja. Između 40 i 54% djece na svim lokacijama su u nekom periodu bila i 24 sata bez hrane. Iako se prosjačenje djece na ulicama može tretirati kao trgovina ljudima, ono se može shvatiti i kao roditeljsko zlostavljanje ili zanemarivanje. Prava djece krše na različite načine.[1]

Istraživanja pokazuju da su najčešće žrtve trgovine ljudima djeca i žene, a da je najzastupljeniji oblik - prosjačenje. Za prosjačenje i dječije prosjačenje je karakteristično da prosjaci najčešće ne rade za sebe, već za tzv. „gazde“. U takvim odnosima najčešće su djeca prisiljena na prosjačenje, čime su im uskraćena prava na obrazovanje, medicinsku i socijalnu zaštitu, te individualni razvoj, dignitet i integritet.

Također, istraživanja pokazuju da se djeca dovode iz susjednih zemalja, a onda odlaze iz grada u grad. Djeca koja potiču iz siromašnih i disfunkcionalnih porodica su najpogodnija za prošnju. Indikativno je da su mala djeca, do tri godine, najčešće mirna, u snu ili polusnu. Iako neki smatraju da su djeca mirna zato što su umorna i gladna, ipak mnogi smatraju da su djeca ponekad i „nadrogirana“, „nakljukana“ bensedinima ili „pijana“, odnosno omamljena, kako ne bi pravila buku dok roditelji prose. Različitim sredstvima – sedativima, drogama, alkoholom - uspavljuju djecu da bi bila mirna. Malo starije djevojčice - od 10-12 godina, najčešće su „erotizovane“ - ofarbane u narandžasto ili crveno, nose „puš-ap“ grud-

[1] http://balkans.aljazeera.net/vijesti/stotine-djece-prosi-na-ulicama-gradova-u-bih (21.5.2018).

njake i oskudno su obučene. Ljeti na sebi najčešće imaju šorts i kratku majicu, obavezno su golog stomaka.[2]

U medicinskom i zdravstvenom smislu, djeca prosjaci raspolažu veoma lošim higijenskim navikama i raznim bolestima.

Ekonomski problemi, nezaposlenost, siromaštvo, nepismenost, neobrazovanost, opšta zaostalost, anonimnost, osjećaji besperspektivnosti, nesigurnosti i nemoći, kao i izolacija i nedostatak participacije u životu zajednice, utiču na povećanu pojavu socijalnih i psiho-patoloških pojava pa, prema tome, i na prosjačenje i prosjačenje djece.

Prosjačenje može da bude povezano sa drugim devijacijama, kao što i druge devijacije (narkomanija, kocka, alkoholizam, prostitucija, kriminal, agresija i autoagresija) mogu biti povezane sa prosjačenjem.

7. Bitnu karakteristiku prosječanja predstavlja – ***ugroženost dječijih prava***.
Djeca koja prosjače pripadaju kategoriji ***„socijalno ugrožene djece“*** koja „obuhvata široku skalu različitih skupina dece kojima su zajednička obeležja: veoma nepovoljni uslovi života, osujećene mogućnosti razvoja i društvene promocije, marginalizacija u odnosima sa drugom decom, ljudima i društvenim vrednostima i neizvesnost u pogledu budućnosti. Ova deca često dele lošu ukupnu društvenu situaciju svojih porodica... i, po pravilu, su proizvod zaostajanja, kriza i regresija u razvoju društava u kojima žive“ (Milosavljević, Jugović, 2009: 165).

Veoma teško ekonomsko i finansijsko stanje u porodicama utiče na to da mnogobrojna djeca napuštaju školu, a neki od njih su primorani i na prosjačenje. Nedostatak sredstva za život prouzrokuju probleme i rizike zadovoljavanja osnovnih i razvojnih potreba djece, kao i potreba za socijalnom integracijom. Prisiljena na prosjačenje, zloupotrebljena djeca su izložena raznim oblicima agresije i nasilja, diskriminacije, ekonomske eksploatacije i iskorištavanja, seksualnog zlostavljanja, itd. Njihova prava su ugrožena.

Zaključak

Prosjačenje djece nije samo pravno i etički releventna društvena, devijantna i socijalno-psiho-patološka pojava, nego je, kao takva, značajna i sa sociološke tačke gledišta.

[2] http://www.telegraf.rs/vesti/beograd/812556-jezivo-nasi-prosjaci-ne-drogiraju-decu-ali-ih-izgladnjuju-i-iznajmljuju (21.5.2018).

Za prosjačenje djece kao devijantu pojavu, povezanu sa drugim devijantnim pojavama, može se reći da je riječ o adaptivnoj devijaciji - prožetoj marginalizacijom i socijalnom isključenošću - koja se socijalno reprodukuje u imanentnim potkulturnim oblicima. Prosjačenje djece je kompleksna devijantna pojava u okviru koje su ugrožena dječija prava i socijalno stanje djece koja se bave prosjačenjem.

LITERATURA

Hebdidž, D. (1980). *Potkulture: značenje stila*, Beograd: Rad.
Janković, I. Pešić, V. (1988). *Društvene devijacije – kritika socijalne patologije,* Beograd: Naučna knjiga.
Jugović, A. (2014). *Zapisi iz anomije: ogledi iz nauke o društvenim devijacijama*, Beograd: Institut za kriminološka i sociološka istraživanja.
Mandić, O. (1977). *Rječnik sociologije i socijalne psihologije* (Redakcija: Milan Bosanac, Oleg Mandić, Stanko Petković), Zagreb: Informator.
Milosavljević, M. (2003). *Devijacije i društvo*, Beograd: Draganić.
Milosavljević, M. Jugović, L. A. (2009). *Izvan granica društva: savremeno društvo i marginalne grupe*, Beograd: Univerzitet u Beogradu. Fakultet za specijalnu edukaciju i rehabilitaciju – Izdavački centar (CIDD).
Nedović S., (2007). *Deprivacija*, u: *Sociološki rečnik* (Prir. Aljoša Mimica, Marija Bogdanović), Beograd: Zavod za udžbenike.
Špadijer-Džinić, J. (1982). *Prosjačenje*, u: *Sociološki leksikon*, Beograd: Savremena administracija.

Internet linkovi:
http://balkans.aljazeera.net/vijesti/stotine-djece-prosi-na-ulicama-gradova-u-bih
http://www.telegraf.rs/vesti/beograd/812556-jezivo-nasi-prosjaci-ne-drogiraju-decu-ali-ih-izgladnjuju-i-iznajmljuju

Defend*OLOgija* MNE
Vol. 3, No. 5-6 (2018), 19-35

Prof dr Dragan Jovašević
redovni profesor Pravnog fakulteta Univerziteta u Nišu

UDK: 343.91-053.6(497.11)
„Pregledni rad“

ZAPUŠTANJE I ZLOSTAVLJANJE MALOLETNIKA U REPUBLICI SRBIJI

- zakonodavstvo, praksa, kaznena politika -

ABANDOMENT AND ABUSE OF MINORS IN REPUBLIC OF SERBIA

APSTRACT

Od nastarijih vremena pa do danas sva zakonodavstva pružaju pojačanu krivičnopravnu zaštitu deci i maloletnicima. U Republici Srbiji je slična situacija. Krivični zakonik iz 2005. godine u grupi krivičnih dela protiv braka i porodice predviđa više krivičnih dela kojima se propisuju različite protivpravne radnje činjenja ili nečinjenja koje su usmerene prema maloletnicima. Jedno od takvih krivičnih dela je i zapuštanje i zlostavljanje maloletnika za koje Zakonik propisuje krivičnu odgovornost i kažnjivost za roditelje, usvojioce ili staraoce koji zanemaruju svoju dužnost vaspitanja maloletnika. Upravo o različitim aspektima ispoljavanja ovog krivičnog dela u zakonodavstu, teoriji, praksi i kaznenoj politici u Republici Srbiji govori ovaj rad.

Ključne riječi: roditelji, maloletnik, grubo zanemarivanje, vaspitanje, krivično delo, kazna

ABSTRACT

Since the dawn of time, up to this day, all legislation has provided enhanced criminal justice to children and minors. The situation in the Republic of Serbia is similar. The 2005 Criminal Code in the group of criminal offenses against marriage and family provides for a number of criminal offenses that prescribe various unlawful acts of act or omission directed against minors. One such offense is the abandonment and abuse of minors for which the Code prescribes criminal responsibility and punishment for parents, adoptive parents or old people who ignore their duty to educate minors. It is this work that speaks about various aspects of the manifestation of this criminal act in the legislation, theory, practice and penal policy in the Republic of Serbia.

Key words: parents, minor, roughly abandonment, educate, criminal act, penalty

Uopšte o zaštiti porodice u pravu Republike Srbije

Objekt zaštite krivičnih dela iz glave devetnaest Krivičnog zakonika Republike Srbije[1] (KZ) iz 2005. godine pod nazivom: "Krivična dela protiv braka i porodice" je dvojako određen kao: a) brak i b) porodica. No, neka uporedna krivična zakonodavstva, npr. Hrvatske iz 2011. godine[2], pored navedenih vrednosti, u ovoj glavi štite i "decu" (glava osamnaesta). To su osnovne ljudske i društvene vrednosti koje čine zajednicu života ljudi zasnovanu na ljubavi, osećanjima i srodstvu[3].

Brak je zakonom uređena zajednica života muškarca i žene koji se zaključuje na osnovu slobodnog pristanka budućih supružnika na način i po postupku koji su uređeni odredbama Porodičnog zakona[4]. Novelom Krivičnog zakonika iz novembra 2016. god. posebno je inkriminisano krivično delo: „Prinudno zaključenje braka“.

Brak je najuža i najintimnija zajednica iz koje nastaje porodica koja je povezana krvno, emotivno, interesno i materijalno. Sa brakom je "izjednačena" i vanbračna zajednica. Porodični zakon je u članu 4. odredio da vanbračna zajednica predstavlja trajniju zajednicu života žene i muškarca između kojih nema bračnih smetnji, pri čemu vanbračni partneri imaju sva prava i dužnosti supružnika[5].

Društvena uloga braka, vanbračne zajednice i porodice je velika. Ona se prvenstveno ogleda u stvaranju, podizanju i vaspitanju potomstva. Stoga su odnosi u njima precizno uređeni Porodičnim zakonom koji reguliše: pojam, karakteristike i odnose u braku, sklapanje, dejstvo i prestanak braka, odnose roditelja i dece, usvojenje, hraniteljstvo, starateljstvo, izdržavanje, imovinske odnose, zaštitu od nasilja u porodici, lično ime i postupak u vezi sa porodičnim odnosima. Pored zakonskog regulisanja odnosa u braku i porodici, njima se pruža zaštita i putem niza društvenih ustanova kao što su: bračna i porodična savetovališta, centri za socijalni rad, fondovi za dečju zaštitu itd[6].

Pravom se ipak ne mogu regulisati, ni zaštititi svi odnosi u braku i porodici, jer se radi o najintimnijoj sferi ljudske ličnosti, o odnosima supružnika koji se zasnivaju na ljubavi i osećanjima. U ovoj grupi krivičnih dela, Zakonik predviđa manji broj dela kojima se štiti punovažnost i pravna valjanost zaključenja braka. Znatno je više krivičnih dela kojima se štiti porodica, njena društvena funkcija, kao i odnosi roditelja i dece.

---

1 *Službeni glasnik Republike Srbije* brojevi 85/2005, 88/2005, 107/2005, 72/2009, 111/2009, 121/2012, 104/2013, 108/2014 i 94/2016.
2 *Narodne novine Republike Hrvatske* brojevi 125/2011, 144/2012, 56/2015 i 61/2015.
3 D. Jovašević, V. Ikanović, Krivično pravo Republike Srpske, Posebni deo, Banja Luka, 2012, str. 95.
4 *Službeni glasnik Republike Srbije* brojevi 18/2005, 72/2011 i 6/2015.
5 D. Jovašević, *Krivično pravo, Posebni deo*, Beograd, 2017, str.89-91.
6 D. Jovašević, *Leksikon krivičnog prava*, Beograd, 2011, str.189-191.

Brak kao ravnopravna zajednica muškarca i žene ne isključuje protivpravnost kod pojedinih ponašanja kojima se ograničava ili oduzima sloboda, povređuje pravo na ličnu ili drugu tajnu ili drugo dobro koje je inkriminisano[7].

No, postojanje braka ili srodstva može da bude relevantno i u krivičnom pravu. Tako se članovi bračne, odnosno vanbračne zajednice ne mogu javiti kao učinioci krivičnih dela protiv pravosuđa (neprijavljivanje pripremanja krivičnog dela iz člana 331. KZ, neprijavljivanje krivičnog dela ili učinioca iz člana 332. KZ i pomoć učiniocu posle izvršenog krivičnog dela iz člana 333. KZ), dok se kod krivičnih dela protiv imovine (krađa iz člana 203. KZ, teška krađa iz člana 204. KZ, prevara iz člana 208. KZ, neovlašćeno korišćenje tuđeg vozila iz člana 213. KZ, zloupotreba poverenja iz člana 216. KZ i prikrivanje iz člana 221. KZ) koja su učinjena između bliskih srodnika (tzv. "porodična" krivična dela) gonjenje preduzima po privatnoj tužbi oštećenog, a ne po službenoj dužnosti[8].

Veći broj ovih krivičnih dela ima blanketni karakter[9] što znači da je za upotpunjavanje i razumevanje sadržine njihovog bića potrebno koristiti odredbe Porodičnog zakona budući da se radnja izvršenja sastoji u postupanju protivno njegovim odredbama[10].

Za izvršenje ovih "porodičnih" krivičnih dela[11] potreban je umišljaj.

Zapuštanje i zlostavljanje maloletnog lica

1. Pojam i elementi krivičnog dela

Krivično delo specifične prirode, karaktera i značaja, te svojstva učinioca i žrtve je propisano u odredbi člana 193. KZ. To je: "Zapuštanje i zlostavljanje maloletnog lica"[12]. Ovo krivično delo[13] čini roditelj, usvojilac, staralac ili drugo lice koje grubim zanemarivanjem svoje dužnosti zbrinjavanja i vaspitavanja zapusti maloletno lice o kome je dužno da se stara[14]. Ovo delo se u pravu Republike Hrvatske naziva: " Povreda detetovih prava" (član 177. KZ RH).

7 D. Jovašević, *Krivično pravo, Opšti deo*, Beograd, 2016, str.117-123.
8 B. Petrović, D. Jovašević, A. Ferhatović, *Krivično pravo 2*, Sarajevo, 2016, str. 209–211.
9 Lj. Selinšek, Kazensko pravo, *Splošni del in osnove posebnega dela,* Ljubljana, 2007, str.391-393.
10 M. Kokolj, D. Jovašević, *Krivično pravo Republike Srpske, Opšti i posebni deo*, Bijeljina, 2011, str. 324-326.
11 N. Mrvić Petrović, *Krivično pravo,* Beograd, 2005, str. 281-283.
12 Pod istim nazivom, sa identičnim opisom i karakteristikama dela, njegovim obeležjima i oblicima ispoljavanja ovo krivično delo u članu 219. poznaje i *Krivični zakonik Crne Gore* (*Krivični zakonik*, Podgorica, 2016, str. 100-101).
13 D. Jovašević, *Komentar Krivičnog zakona Republike Srbije sa sudskom praksom*, Beograd, 2003, str. 224–225.
14 D. Jovašević, Lj.Mitrović, V.Ikanović, *Komentar Krivičnog zakonika Republike Srpske*, Banja Luka, 2018, str. 366-368.

Objekt zaštite je kod ovog krivičnog dela različito određen u pravnoj teoriji. Tako je prema jednom shvatanju[15] to dužnost zbrinjavanja i vaspitanja maloletnika, dok je prema drugom shvatanju objekt zaštite u ovom slučaju ličnost maloletnika koji nije navršio 18 godina života.

U osnovi ovog krivičnog dela se nalazi briga i staranje o deci (maloletnim licima), njihovo pravilno podizanje i vaspitanje, što prvenstveno predstavlja prirodnu i moralnu obavezu roditelja, a koja proizilazi iz osećanja koja roditelji imaju prema svojoj deci. No, istovremeno, postoji i opravdani društveni interes za pravilan i normalan rast i razvoj, odnosno vaspitanje dece čije ostvarenje ipak ne može "samo" zavisiti od savesnosti i odgovornosti onih lica koji su dužni da se brinu o staranju, podizanju i vaspitanju dece[16].

Radnja izvršenja krivičnog dela iz člana 193. KZ je zapuštanje maloletnog lica[17]. To su različite delatnosti činjenja ili propuštanja dužnog nadzora koje određena lica shodno Porodičnom zakonu imaju u odnosu na maloletnika o kome su dužna da se staraju.

Dakle, radnja izvršenja[18] se sastoji u nevršenju ili nedovoljnom (aljkavom) angažovanju u zbrinjavanju i vaspitanju maloletnika. Zbrinjavanje se odnosi na obezbeđivanje materijalnih uslova za normalan život maloletnika i staranje o održavanju tih uslova, kao i u nesmetanom korišćenju istih od strane maloletnika, staranje o njegovom zdravlju i telesnom razvoju. Vaspitanje se odnosi na školovanje maloletnika, staranje o njegovom društvenom vaspitanju, kao i o moralnom, emocionalnom i kulturnom razvoju ličnosti i njegovom ponašanju u sredini u kojoj živi i radi[19].

Kao zapuštanje maloletnika[20] u pravnoj teoriji smatra se svako grubo zanemarivanje dužnosti zbrinjavanja i vaspitanja od strane roditelja ili drugih lica (usvojioca, staraoca, hranioca, očuha, maćehe ili drugih lica u ustanovama u kojima borave maloletnici). Ovde se radi samo o gruboj povredi dužnosti, zakonom tačno određenih lica, u pogledu njihovog staranja o životu, zdravlju, vaspitanju, školovanju i stručnom osposobljavanju maloletnika shodno njegovim sposobnostima, sklonostima i željama[21]. Pri tome se moraju uzeti u obzir i objektivne mogućnosti lica koja grubo zanemaruju svoju dužnost[22].

15 B. Pavišić, V.Grozdanić, P.Veić, *Komentar Kaznenog zakona,* Zagreb, 2007, str. 531.
16 Lj. Lazarević, B.Vučković, V.Vučković, *Komentar Krivičnog zakonika Crne Gore,* Cetinje, 2004, str. 556-558.
17 I. Simić, A.Trešnjev, *Krivični zakonik sa kraćim komentarom*, Beograd, 2010, str. 141-142.
18 M. Đorđević, Đ.Đorđević, *Krivično pravo,* Beograd, 2016, str. 153-154.
19 D. Jovašević, Lj.Mitrović, V.Ikanović, *Krivično pravo Republike Srpske, Posebni deo,* Banja Luka, 2017, str.278-281.
20 N. Petković, Z.Pavlović, *Zlostavljanje i zanemarivanje dece u Srbiji,* Novi Sad, 2016, str.221-222.
21 M. Radovanović, M.Đorđević, *Krivično pravo, Posebni deo*, Beograd, 1977, str. 149.
22 Z. Stojanović, O.Perić, *Krivično pravo, Posebni deo*, Beograd, 2000, str.191-192.

Tako se pod zapuštanjem smatra stvaranje stanja ozbiljne ugroženosti vaspitanja, razvoja ili zdravlja maloletnog lica iz kojeg direktno sledi i posledica ovog krivičnog dela – stanje zapuštenosti maloletnika[23], a to je stanje koje je postalo opasno za dalji razvoj maloletnika.

Roditelji, usvojioci, staraoci ili druga lica koja su određena propisima su dužni da se staraju o maloletnim licima i da vode brigu o njihovom vaspitanju. Upravo, neizvršenje ove dužnosti čini suštinu ovog krivičnog dela[24].

Ova radnja izvršenja se mora preduzeti na određeni način[25] – grubim zanemarivanjem svoje dužnosti zbrinjavanja i vaspitavanja maloletnog lica o kome je učinilac dužan da se stara. Ovde se radi o različitim delatnostima koje mogu da traju duže vreme ili da prouzrokuju teže posledice po maloletno lice da bi delo dobilo karakter „grubog zanemarivanja dužnosti“[26].

Izvršilac dela može biti samo određeno lice (delicta propria): roditelj, usvojilac, staralac ili drugo lice koje je dužno da se stara o maloletniku.

Kao žrtva (pasivni subjekt) se može javiti samo maloletno lice uzrasta do 18 godina o kome je drugo lice na osnovu zakona ili odluke nadležnog državnog organa (suda ili organa starateljstva) dužno da se stara.

U pogledu krivice za postojanje ovog dela je potreban umišljaj.

Za ovo je delo propisana kazna zatvora do tri godine.

2.Teži oblik krivičnog dela

Teži oblik krivičnog dela iz člana 193. KZ za koji je propisana kazna zatvora od tri meseca do pet godina postoji u slučaju kada roditelj, usvojilac, staralac ili drugo lice preduzimaju različite oblike nehumanog postupanja sa maloletnim licem, koji su štetni za njegov pravilan razvoj. Ovo delo ima četiri vida ispoljavanja.

Prvi vid ispoljavanja ovog krivičnog dela je zlostavljanje maloletnog lica[27]. To je svako delovanje na telo maloletnika kojim mu se nanose nepotrebne i prekomerne psihičke ili fizičke nelagodnosti, neprijatnosti, patnja, bol većeg ili manjeg intenziteta (ali koji još uvek ne predstavljaju ni laku telesnu povredu).

Ovde se kao radnja izvršenja javlja svaki postupak koji "znatno" prevazilazi granice

23 M. Babić, I.Marković, *Krivično pravo, Posebni deo*, Banja Luka, 2007, str. 146.
24 B. Čejović, V.Miladinović, *Krivično pravo, Posebni deo*, Niš, 1995, str. 253-254.
25 I. Simić, M.Petrović, *Krivični zakon Republike Srbije, Praktična primena,* Beograd, 2002, str. 115. 117.
26 Z. Stojanović, O.Perić, *Komentar Krivičnog zakona Republike Srbije i Krivični zako Republike Crne Gore sa objašnjenjima,* Beograd, 1996, str. 181-182.
27 K. Turković et al., *Komentar Kaznenog zakona,* Zagreb, 2013, str. 233-234.

vaspitnog i disciplinskog kažnjavanja maloletnika. To znači da se ovde radi o grubom mučenju kojim se ne popravlja ličnost maloletnika, već se naprotiv vređa njegovo ljudsko dostojanstvo[28].

Drugi vid ispoljavanja ovog krivičnog dela je prinuđavanje maloletnog lica na preterani rad ili rad koji ne odgovara njegovom uzrastu. Ovde se kao radnja izvršenja krivičnog dela javlja prinuđavanje maloletnika u vidu nagovaranja, podstrekavanja, uticaja na njegovu svest i volju[29].

To je upotreba sile ili pretnje prema maloletniku čime se vrši psihološki pritisak na njegovu volju u cilju preduzimanja određenih radnji ili propuštanja koja se od njega zahtevaju. Ovu radnju izvršenja može da prati namera učinioca da na ovaj način pribavlja protivpravnu imovinsku korist, ali zakonodavac ne traži njeno postojanje za pravnu kvalifikaciju ovog dela[30]. Preteran rad je onaj rad koji po trajanju, učestalosti i uslovima pod kojima se obavlja ne odgovara maloletnom licu prema njegovom uzrastu. Rad koji ne odgovara uzrastu maloletnika je takve prirode, karaktera, vrste i težine koji nije "odgovarajući" za maloletno lice, a što se procenjuje prema težini i prirodi rada u svakom konkretnom slučaju, okolnostima pod kojima se rad obavlja i starosnom dobu maloletnika.

Treći vid ispoljavanja krivičnog dela iz stava 2.člana 193. KZ je prinuđavanje maloletnika na prosjačenje. I ovde se kao radnja izvršenja javlja prinuđavanje maloletnika, odnosno radnja podstrekavanja, navođenja, nagovaranja drugog lica u pravcu stvaranja nove ili učvršćenja postojeće, ali nedovoljno čvrste, kolebljive odluke.

Dakle, radnja podstrekavanja je i u ovom slučaju dobila karakter samostalne radnje izvršenja, a ne oblika saučesništva. Za postojanje krivičnog dela je potrebno da se radnja izvršenja preduzima: a) na određeni način – primenom sile ili pretnje (prinudom, prinuđavanjem) i b) sa određenim ciljem – da se maloletnik bavi prosjačenjem, dakle, traženjem milostinje, novca ili drugih vrednosti bez adekvatne protivusluge. Najčešće se radi o iskorišćavanju stvarne ili imaginarne fizičke ili psihičke nemoći, nevolje kako bi se od građana, prolaznika, obično na javnim mestima, apelujući na njihovo sažaljenje pribavila imovinska korist.

I konačno, poslednji vid ispoljavanja ovog krivičnog dela je navođenje maloletnog lica iz koristoljublja na vršenje drugih radnji koje su štetne za njegov razvoj.

I ovde je radnja izvršenja određena kao navođenje, podstrekavanje, psihološko uticanje na svest i volju maloletnika. To znači da je delo u ovom vidu ispoljavanja svršeno samim momentom preduzimanja radnje navođenja u određenom cilju, bez obzira da li je taj cilj u konkretnom slučaju i ostvaren.

28 J. Tahović, *Krivično pravo, Posebni deo*, Beograd, 1962, str. 213.
29 Đ. Đorđević, *Krivično pravo, Posebni deo*, Beograd, 2011, str. 8383.
30 Lj. Lazarević, *Krivično pravo, Posebni deo*, Beograd, 1993, str. 204-205.

Za postojanje ovog vida ispoljavanja krivičnog dela je potrebno ispunjenje dva elementa. To su:

a) da se radnja izvršenja preduzima sa određenom pobudom – iz koristoljublja. Ova pobuda se ogleda u požudi, pohlepi za prekomernim i nepotrebnim uvećanjem postojeće imovine ili sprečavanjem njenog umanjenja. Koristoljublje treba da postoji na strani učinioca u vreme preduzimanja ove radnje izvršenja, ali ona ne mora da bude i ostvarena u svakom konkretnom slučaju. Postojanje koristoljublja ima dve krivičnopravno relevantne posledice: 1) ona kvalifikuje krivicu kao direktan umišljaj i 2) izvršenje krivičnog dela iz koristoljublja omogućava primenu novčane kazne prema učiniocu krivičnog dela, čak i kada nije zakonom propisana i
b) da se radnja izvršenja preduzima sa ciljem da maloletnik preduzme radnje koje su štetne za njegov razvoj. Koje su to radnje koje su "štetne" za razvoj maloletnika, predstavlja faktičko pitanje koje sudsko veće mora da reši u svakom konkretnom slučaju.

Krivično delo u sudskoj praksi

Krivično delo iz člana 193. KZ Republike Srbije se u praktičnim situacijama zavisno od oblika, načina i sredstva preduzimanja radnje izvršenja, okolnosti pod kojima je delo izvršeno, svojstva učinioca ili žrtve, te prouzrokovanim posledicama javljalo u različitim oblicima i vidovima pojavnog ispoljavanja[31]:

1) "Dete staro 12 godina je zlostavljano od oca na taj način što ga je ovaj tukao kablom i pesnicom po glavi, vešao za noge i tako ostavljao da visi, te mu zabranjivao kretanje. Na taj način je okrivljeni učestvovao u zlostavljanju svoga sina primenjujući prema njenu neadekvatne i surove mere koje ne odgovaraju svrsi vaspitanja i pravilnog razvoja" (presuda Okružnog suda u Beogradu Kž. 216/ 2005).
2) "Okrivljeni je kao roditelj zlostavljao maloletno lice tako što je u periodu kada je njegova kćerka imala između 12 i 14 godina tukao, više puta mesečno udarao joj šamare po licu, jednom prilikom je istu šutirao nogom u predelu kičme, a drugom prilikom je istukao prutom od ruže, kao i plastificiranom metalnom šipkom, te ju je prinuđavao na rad na održavanju domaćinstva, da kuva, pere, skuplja i pegla veš, čisti i sprema prostorije u kući koji rad ne odgovara uzrastu maloletnog lica" (presuda Okružnog suda u Beogradu Kž. 1191/2006).
3) "Roditelji su grubo zanemarili dužnost zbrinjavanja i vaspitanja i zapustili su svoju maloletnu decu na taj način što decu nisu upisali u osnovnu školu, niti su im obezbedili zdravstvenu zaštitu jer maloletnici nemaju zdravstvene knjižice, niti su ikada i bili kod lekara na redovnom lekarskom pregledu" (presuda Okružnog suda u Beogradu Kž. 3095/2006).
4) "Okrivljeni je izvršio tri krivična dela zapuštanja i zlostavljanja maloletnog lica tako što je troje svoje maloletne dece u periodu njihovog maloletstva, a počev od njihove osme godine života kao njihov otac zlostavljao i prinuđavao na preterani rad koji nije odgovarao njihovom uzrastu na taj način što je sve troje dece

31 D. Jovašević, *Praktikum za krivično pravo, Posebni deo*, Niš, 2014, str.89-97.

primoravao da rade u krečani gde je on unapred za novac dogovarao poslove, pa su tako oštećeni obavljali razne teške i po zdravlje štetne fizičke poslove kao što su: loženje peći, grejanje kamena, vađenje i skladištenje kreča od ranog jutra do večeri, a često i tokom noći pri tome se ne obazirući na to što je jedna njegova kćerka od ranog detinjstva oštećenog sluha, a sin je kao dete doživeo dečji fras i od tada je redovno koristio lekove, a novac od poslodavca krečane je lično naplaćivao i zadržavao" (presuda Apelacionog suda u Beogradu Kž. 5590/2011).

Krivično delo u kaznenoj statistici

Da bi izlaganje o krivičnom delu zapuštanja i zlostavljanja maloletnog lica bilo sveobuhvatno i celovito, potrebno je da pored teorijske analize, određeno mesto i pažnju upravo posvetimo i analizi načina, obima i dinamike ispoljavanja ovog krivičnog dela u statističkoj praksi u Republici Srbiji u periodu od 2006. do 2016. godine. U ovoj analizi praktičkog ispoljavanja obima, dinamike i tendencija analiziranog krivičnog dela u Republici Srbiji u periodu od 2006. godine do 2016. godine smo koristili dostupne statističke podatke objavljene u biltenima Republičkog zavoda za statistiku Republike Srbije[32], a to je upravo i period primene novog krivičnog zakonodavstva u Republici Srbiji. Prvo ćemo analizirati stanje u pogledu obima i dinamike izvršenih krivičnih dela uopšte u Republici Srbiji, odnosno udeo krivičnih dela protiv braka i porodice gde je i sistematizovano krivično delo zapuštanja i zlostavljanja maloletnog lica.

Tabela 1. *Udeo krivičnih dela protiv braka i porodice u obimu ukupno izvršenih krivičnih dela u Republici Srbiji u periodu 2006-2016. godine*

	Broj kriv.dela	*Kriv.dela protiv braka i porodice*	*%*
2006.	105.701	3.680	3,48
2007.	77.000	3.317	4,31
2008.	101.723	5.250	5,16
2009.	100.026	5.617	5,62
2010.	74.279	4.657	6,27
2011.	88.207	5.868	6,65
2012.	92.879	6.182	6,66
2013.	91.411	6.268	6,86
2014.	92.600	5.914	6,39
2015.	108.759	7.891	7,26
2016.	96.237	10.190	10,59

Iz navedenih podataka u izloženoj prvoj tabeli možemo zaključiti sledeće: 1) u posmatranom periodu kriminalitet je u Republici Srbiji beležio različite trendove, po-

[32] Podaci za punoletna osuđena lica su sadržana u sledećim dokumentima: *Bilten* Republičkog zavoda za statistiku brojevi: 490, Beograd, 2009; 502, Beograd, 2009; 514, Beograd, 2010; 529, Beograd, 2010; 546, Beograd, 2011; 558, Beograd, 2012; 576, Beograd, 2013; 588, Beograd, 2014; 603, Beograd, 2015; 617, Beograd, 2016, i 630, Beograd, 2017.

čev od maksimalnog broja izvršenih krivičnih dela u iznosu od 108.759 u toku 2015. godine, preko 105.710 krivičnog dela izvršenog u toku prve analizirane – 2006. godine, do minimalnog broja od „svega“ 88.207 krivičnih dela izvršenih u toku 2011. godine i konačno 74.279 krivičnih dela koja su izvršena 2010. godine, 2) no, ovakva tendencija se ne može istovremeno ustanoviti i kod krivičnih dela protiv braka i porodice, budući da su ova krivična dela od početnih 3.680 dela izvršenih u toku 2006. godine ili 3.317 dela izvršenih u toku 2007. godine do kraja posmatranog perioda beležili konstantan porast do 7.891 krivičnog dela koje je izvršeno u toku 2015. godine i maksimalnog broja od 10.190 krivičnih dela koja su izvršena poslednje analizirane godine i 3) u istom periodu je rastao i procenat učešća krivičnih dela protiv braka i porodice u ukupnom broju izvršenih krivičnih dela na teritoriji Republike Srbije. Tako je procenat krivičnih dela protiv braka i porodice od početnih 3,48 % u toku 2006. godine ili 4,31 % u toku 2007. godine u odnosu na ukupan kriminalitet posmatrane godine, permanentno pokazivao trend rasta da bi poslednjih godina doživeo maksimalno učešće u iznosu od 7,26 % u toku 2015. godine, pa čak do 10,59 % u toku 2016. godine (gde je, dakle, svako deseto izvršeno krivično delo zapravo neko od krivičnih dela protiv braka i porodice).

Tabela 2. *Dinamika i odnos broja prijavljenih krivičnih dela zapuštanja i zlostavljanja maloletnog lica u ukupnom broju krivičnih dela protiv braka i porodice u Republici Srbiji u periodu 2006-2016. godine*

	Kriv.dela protiv braka i porodice	KD iz člana 193. KZ	%
2006.	3.680	102	2,77
2007.	3.317	69	2.08
2008.	5.250	93	1,77
2009.	5.617	118	2,10
2010.	4.657	62	1,33
2011.	5.868	84	1,43
2012.	6.182	102	1,65
2013.	6.268	90	1,44
2014.	5.914	105	1,78
2015.	7.891	88	1,12
2016.	10.190	114	1,12

I podaci izloženi u tabeli 2. zasnovani na statističkim pokazateljima predstavljaju osnove za interesantne zaključke o mestu krivičnog dela iz člana 193. KZ u strukturi kriminaliteta uopšte, odnosno u strukturi krivičnih dela protiv braka i porodice kao što su sledeći zaključci: 1) u posmatranom periodu se uočava zakonomernost koja se ogleda u činjenici - kako raste broj izvršenih krivičnih dela protiv braka i porodice, tako je rastao i broj izvršenih krivičnih dela zapuštanja i zlostavljanja maloletnog lica, i to posmatrano, kako u apsolutnom, tako i u procentualnom iznosu, 2) broj izvršenih krivičnih dela iz člana 193. KZ je zabeležio najmanji udeo u broju

krivičnih dela protiv braka i porodice od 62 prijavljena dela u toku 2010. godine ili 67 prijavljenih dela u toku 2007. godine. Maksimalan broj izvršenih krivičnih dela iz člana 193. KZ je zabeležen u toku 2006. godine - 114 prijavljenih dela i u toku 2009. godine – 118 prijavljenih dela i 3) krivično delo iz člana 193. KZ u broju ukupno izvršenih krivičnih dela ove vrste učestvuje u relativno skromnom obimu i to od minimalnih 1,12 % u toku 2015.i 2016. godine do maksimalnih 2,77 % u toku prve analizirane godine – 2006. godine.

Tabela 3. *Način okončanja prethodnog krivičnog postupka za krivično delo iz člana 193. KZ u Republici Srbiji u periodu 2006-2016. godine*

	Prijavljena lica	*Odbačaj prijave*	*%*	*Prekid istrage*	*%*	*Obustava istrage*	*%*
2006.	102	35	34,31	0	0	2	1,96
2007.	69	21	30,43	0	0	5	7,25
2008.	93	43	46,24	0	0	5	5,38
2009.	118	46	38,98	2	1,69	3	2,54
2010.	62	32	51,61	0	0	0	0
2011.	84	37	44,05	0	0	3	3,57
2012.	102	37	36,27	0	0	0	0
2013.	90	44	48,89	0	0	1	1,11
2014.	105	59	56,19	0	0	0	0
2015.	88	50	56,82	0	0	0	0
2016.	114	73	64,03	0	0	0	0

Dakle, broj izvršenih krivičnih dela zapuštanja i zlostavljanja maloletnog lica u posmatranom periodu je relativno mali, i to kako uopšte, tako i procentualno, pa se tako kreće od 1-3 % u broju ukupno izvršenih krivičnih dela protiv braka i porodice, zanimljivi su i podaci koji se odnose na politiku krivičnog gonjenja učinilaca ovih krivičnih dela. Ovi podaci, kao i zaključci doneti na bazi njihove analize, treba da zabrinu nadležne organe krivičnog gonjenja zbog izuzetno visokog broja odbačenih krivičnih prijava za ovo krivično delo koje se goni po službenoj dužnosti. U odnosu na broj prijavljenih lica za krivična dela iz člana 193. KZ izuzetno je visok procenat odbačenih krivičnih prijava i on se kreće od minimalnih 30,43 % u toku 2007. godine do maksimalnih 64,03 % u toku 2016. godine. Najmanje je krivičnih prijava za ovo krivično delo odbačeno u toku 2006. godine – 35 ili u toku 2007. godine – 21 do maksimalnih 73 odbačaja u toku 2016. godine I 59 odbačaja u toku 2014. godine.

U istom periodu je broj prekida istrage za prijavljeno krivično delo gotovo zanemarljiv. Tako nijednom istraga za ovo krivično delo nije prekinuta u toku celog posmtranog perioda sem u toku 2009. godine u dva slučaja što čini 1,69 % prijavljenih dela ove vrste. Na kraju, nešto je veći broj obustava istrage iz zakonom propisanih razloga prema prijavljenim licima za ovo krivično delo. Taj se broj obustava istrage

kretao sa različitim trendom, zavisno od posmatrane godine, od nijedne obustave istrage u toku 2012., 2014., 2015. i 2016. godine, do 1,11 % obustava istrage u toku 2013. godine i maksimalnih 7,25 % u toku 2007. godine.

Tabela 4. *Način okončanja glavnog krivičnog postupka za krivično delo iz člana 193. KZ u Republici Srbiji u periodu 2006-2016. godine*

	Optužena lica	*Odbijajuća presuda*	*%*	*Oslobađajuća presuda*	*%*	*Mera bezbednosti*	*%*
2006.	67	3	4.48	4	5,97	1	1,49
2007.	68	0	0	6	8,82	0	0
2008.	46	3	6,52	3	6,52	0	0
2009.	51	1	1,96	5	9,80	1	1,96
2010.	26	1	3,85	1	3,85	0	0
2011.	43	2	4,65	0	0	0	0
2012.	47	3	6,38	1	2,13	0	0
2013.	43	3	6,98	1	2,33	1	2,33
2014.	57	2	3,51	4	7,02	1	1,75
2015.	34	2	5,88	0	0	1	2,94
2016.	42	1	2,38	3	7,14	1	2,38

Krivični postupak za krivično delo zapuštanja I zlostavljanja maloletnog lica je u posmatranom periodu primene novog krivičnog zakonodavstva u Republici Srbiji u relativno visokom broju slučajeva okončavan bez izricanja osuđujuje presude, odnosno bez izrečene kazne ili druge vrste krivične sankcije. Kada se pri tome ima u vidu visok procenat i odbačenih krivičnih prijava za ovo krivično delo koji se kreće od 30-65 % slučajeva, posebno zabrinjavaju podaci da veliki broj prijavljenih lica prolazi nekažnjeno za ovo teško porodično krivično delo na štetu maloletnikovih prava. Tako iz navedene tabele o načinu okončanja glavnog postupka za prijavljena lica kao učinioce ovog krivičnog dela možemo izvući sledeće zaključke: 1) veliki je broj krivičnih predmeta za prijavljena krivična dela u posmatranom period okončavan bez osuđujuće presude, dakle, bez izricanja kazne ili druge vrste krivične sankcije, 2) tako je za ovo krivično delo odbijajuća presuda (presuda kojom se iz zakonom predviđenih razloga optužba odbija kao neosnovana) donošena retko od nijedne u toku 2007. godine do maksimalno tri preusde ove vrste u toku 2006., 2008., 2013.i 2014. godine. Ova je presuda u posmatranom period izricana u različitim procentima od minimalnih 1,96 % od broja prijavljenih lica u toku 2009. godine do maksimalnih 6,98 % u toku 2013. godine ili čak 6,52 % odbijajućih presuda u toku 2008. godine, 3) slična je situacija i sa donetim oslobađajućim presudama za ovo krivično delo. U posmatranom periodu se broj oslobađajućih presuda za ovo krivično delo kretao od nijedne presude u toku 2011. i 2015. godine do maksimalnih šest presuda u toku 2007. godine ili pet presuda u toku 2009. godine. Procentualno posmatrano, oslobađajuće presude su učestovale od

minimalnih 2,13 % u toku 2012. godine do maksimalnih 9,80 % u toku 2009. godine ili 8,82 % u toku 2007. godine i 4) za ovo krivično delo je retko krivični postupak prema prijavljenom licu okončan izricanjem mera bezbednosti medicinskog karaktera. Taj se broj u posmatranom periodu kretao od nijedne izrečene mere u toku 2007., 2008., 2010., 2011. i 2012. godine dok je u ostalim posmatranim godinama donošena po jedna mera ove vrste što je precentualno iznosilo različito od godine do godine. Taj se procenat kretao od minimalnih mera bezbednosti u iznosu od 1,49 % u toku 2006. godine do maksimalnog udela od 2,94 % u toku 2015. godine.

Tabela 5. *Odnos broja prijavljenih, optuženih i osuđenih lica za krivično delo iz člana 193. KZ u Republici Srbiji u periodu 2006-2016. godine*

	Prijavljena lica	*Optužena lica*	*%*	*Osuđena lica*	*%*
2006.	102	67	65,68	26	25,49
2007.	69	68	98,55	37	53,62
2008.	93	46	49,46	39	41,93
2009.	118	51	43,22	38	32,20
2010.	62	26	41,93	24	38,71
2011.	84	43	51,19	36	42,86
2012.	102	47	46,08	38	37,25
2013.	90	43	47,78	33	36,67
2014.	105	57	54,29	43	40,95
2015.	88	34	38,64	25	28,41
2016.	114	42	36,84	35	30,70

Kada govorimo o efikasnosti i kvalitetu politike krivičnog gonjenja učinilaca krivičnih dela zapuštanja i zlostavljanja maloletnih lica u Republici Srbiji, od najvećeg je značaja upoređivanje broja osuđenih, odnosno optuženih lica za ovo krivično delo prema broju prijavljenih lica. Navedeni podaci iz prednje tabele u tom pogledu ne daju osnove za zaključak da je javno tužilaštvo na efikasan, zakonit, blagovremen i kvalitetan način zastupalo podneti optužni akt za ovo krivično delo. Na to ukazuju sledeći podaci na osnovu kojih zaključujemo sledeće: 1) broj optuženih u odnosu na prijavljena lica za krivično delo iz člana 193. KZ je različit zavisno od posmatrane godine. Tako se on kreće od minimalnih 26 optužbi u toku 2010. godine u apsolutnom iznosu, odnosno procentualno posmatrano od minimalnih 38,64 % u toku 2015. godine ili 36,84 % u toku 2016. godine domaksimano optuženih 98,55 % u toku 2007. godine kada je I bilo najviše optuženih 67 lica u odnosu na prijavljena lica i 2) kada se radi o broju osuđenih u odnosu na prijavljena lica za ovo krivično delo situacija je još dramatičnija. Tako je najmanje osuđenih lica bilo 25 lica u toku 2015. godine odnosno 24 osuđena lica u toku 2010. godine. Procentualno posmatrano najmanje je osuđenih lica bilo 25,49 % u toku 2006. godine ili 28,41 % u toku 2015. godine. S druge strane, najviše je osuđenih lica za ovo krivično delo bilo 2014. godine kada su osuđena 43 lica, odnosno u toku 2008.

godine kada je osuđeno 39 lica ili što procentualno iznosi maksimalan udeo osuđenih u odnosu na prijavljena lica i to 53,62 % je iznosio u toku 2007. godine.

Na ocenu o kvalitetu i efikasnosti nadležnih državnih organa krivičnog pravosuđa ipak u suzbijanju kriminaliteta u najvećoj meri utiče kvalitet okončanih krivičnih postupaka za krivična dela. To se odnosi na vrstu i meru izrečenih kazni i drugih vrsta krivičnih sankcija, pri čemu treba imati u vidu (a što proizilazi iz prethodnih izlaganja) da je za ovo krivično delo u osnovnom i kvalifikovanom obliku propisana jedino i isključivo kazna zatvora. No, sudska statistika nam pruža drugačija saznanja na osnovu kojih možemo zaključiti o kaznenoj politici sudova, odnosno o politici izricanja krivičnih sankcija za ovo krivično delo.

Tabela 6. Izrečene kazne zatvora učiniocima krivičnog dela iz člana 193. KZ u Republici Srbiji u periodu 2006-2016. godine

	osuđena lica	*od 5-10 godina*	*od 3-5 godina*	*od 2-3 godine*	*od 1-2 godine*	*od 6m-1 godine*	*od 3-6 meseci*	*od 2-3 meseca*
2006.	26	0	0	0	1	1	5	2
2007.	37	0	0	1	1	0	3	2
2008.	39	0	0	1	0	1	0	1
2009.	38	0	0	0	0	1	1	2
2010.	24	0	0	0	0	0	0	0
2011.	36	0	1	2	0	2	2	0
2012.	38	0	0	0	1	1	2	4
2013.	33	0	0	2	2	1	2	1
2014.	43	0	0	0	1	3	6	2
2015.	25	0	2	0	0	0	0	1
2016.	35	0	0	2	1	3	1	0

Podaci navedeni u prethodnoj tabeli o vrsti i meri izrečenih kazni zatvora (u odnosu na propisane kazne) za krivično delo iz člana 193. KZ ukazuju na kvalitet podnetih optužnih akata za ova krivična dela, kvalitet i vrednost izvedenih dokaza na osnovu kojih je sud i odlučivao o vrsti i meri kazne koju je izricao učiniocima krivičnih dela. Na osnovu navedenih statističkih pokazatelja možemo zaključiti sledeće o kaznenoj politici sudova za analizirano krivično delo: 1) za ovo krivično delo je najčešće izricana kazna zatvora u trajanju od tri do šest meseci. Taj se broj izrečenih kazni kretao od maksimalnih šest kazni u toku 2014. godine ili pet kazni u toku 2006. godine, dok je u ostalim analiziranim godinama ova kazna izricana od nijedne, a najčešće od jedne do dve kazne, 2) potom sledi kazna zatvora u trajanju od šest meseci do jedne godine koja je izricana od tri kazne u toku 2014. i 2016. godine do nijedne kazne u toku 2007., 2009. i 2015. godine, 3) kazna zatvora u trajanju od jedne do dve godine je izricana gotovo simbolično i to jednom u

toku 2006., 2007., 2012., 2014. i 2016. godine, odnosno dva puta u toku 2013. godine, 4) i kazna zatvora u trajanju od dve to tri godine je retko izricana i to jednom u toku 2007. i 2008. godine, odnosno dva puta u toku 2011., 2013.i 2016. godine i 5) kazna zatvora u trajanju od tri do pet godina je izrečena samo jednom u toku 2011. godine, donsono dva puta u toku 2015. godine.

No, pored zakonom propisane kazne zatvora za sve oblike analiziranog krivičnog dela u krivičnom zakonodavstvu Republike Srbije, u sudskoj praksi se mogu pronaći interesantni podaci o broju i vrsti izrečenih drugih vrsta krivičnih sankcija za učinioce ovog dela, što sa velikim brojem odbačenih krivičnih prijava, odnosno donetih odbijajućih i oslobađajućih presuda stvara sumnju kod opšte javnosti u odlučnost države da se efikasnim sistemom kazni suprotstavi ovom krivičnom delu i njegovim učiniocima.

Tabela 7.Izrečene druge vrste krivičnih sankcija učiniocima krivičnog dela iz člana 193. KZ u Republici Srbiji u periodu 2006-2016. godine

	Osuđena lica	Novčana kazna	Uslovna osuda	Sudska opomena	Sporedna novčana kazna	Rad u javnom interesu	Vaspitna mera
2006.	26	1	16	0	0	0	0
2007.	37	0	46	0	0	0	0
2008.	39	0	34	1	0	0	1
2009.	38	1	30	0	1	0	1
2010.	24	0	23	0	0	0	0
2011.	36	0	28	0	0	0	0
2012.	38	0	27	0	0	2	0
2013.	33	0	25	0	0	0	0
2014.	43	0	27	0	0	3	0
2015.	25	0	21	0	0	1	0
2016.	35	0	27	0	0	0	0

Iz navedenih statističkih podataka o drugim krivičnim sankcijma koje su u posmatranom periodu 2006-2016. godine u Republici Srbiji izricane učiniocima krivičnog dela iz člana 193. KZ, a koji su navedeni u prethodnoj tabeli, možemo zaključiti sledeće: 1) u odnosu na broj osuđenih lica po analiziranim godinama za ovo krivično delo je najčešće I to svake godine izricana uslovna osuda. Ona se kretala od maksimalnih 46 osuda u toku 2007. godine do minimalnih 16 osuda u toku 2006. godine. U ostalim posmatranim godinama ova je krivična sankcija izricana od 23 do 34 puta osuđenim licima, 2) novčana kazna kao glavna kazna je izricana izuzetno retko I to samo jednom u toku 2006. i 2009. godine. Na sličan način novčana kazna kao sporedna kazna je izricana samo jednom i to u toku 2009. godine, 3) sudska opomena kao najblaža krivična sankcija za punoletna lica je takođe

za ovo krivično delo izricana izuzetno retko i to samo jednom u toku 2008. godine, 4) vaspitna mera se za ovo krivično delo takođe retko izricana i to samo jednom u toku 2008. i 2009. godine i 5) kazna rada u javnom interesu je izrečena za posmatrano krivično delo samo jednom u toku 2015. godine, dva puta u toku 2012. godine i najviše tri puta u toku 2014. godine.

Zaključak

U glavi devetanestoj Krivičnog zakonika Republike Srbije pod nazivom: ''Krivična dela protiv braka i porodice'' je u članu 193. propisano krivično delo specifične prirode, karaktera i značaja, te svojstva učinioca i žrtve. Ono nosi naziv: "Zapuštanje i zlostavljanje maloletnog lica". Ovo krivično delo čini roditelj, usvojilac, staralac ili drugo lice koje grubim zanemarivanjem svoje dužnosti zbrinjavanja i vaspitavanja zapusti maloletno lice o kome je dužno da se stara.

Delo se u osnovnom obliku sastoji u zapuštanju maloletnog lica u pogledu njegovog razvoja, vaspitanja, školovanja, podizanja i to: a) na specifičan način – grubim, dakle, u znatnoj meri, u dužem trajanju, zanemarivanjem svojih dužnosti zbrinjavanja i vaspitanja maloletnika i b) od strane određenih lica – roditelja, usvojioca, staraoca ili drugih lica koja su dužni da se po zakonu ili na osnovu odluke nadležnog organa staraju o maloletniku.

Teži oblik ovog dela postoji u slučaju kada roditelj, usvojilac, staralac ili drugo lice preduzimaju različite oblike nehumanog postupanja sa maloletnim licem, koji su štetni za njegov pravilan razvoj.

Na osnovu analize statističkih podataka o krivičnom delu zapuštanje i zlostavljanje maloletnog lica u Republici Srbiji u toku 2006-2016. godine možemo zaključiti sledeće: 1) malo je učešće ovog krivičnog dela u izvršenim krivičnim delima protiv braka i porodice. Taj se broj kreće od minimalnih 1,12 % u toku 2015. i 2016. godine do maksimalnih 2,77 % u toku 2006. godine, 2) za ovo krivično delo je izuzetno veliki broj odbačenih krivičnih prijava. Taj se broj kreće od minimalnih 30,43 % u toku 2007. godine do maksimalnih 64,03 % odbačene krivične prijave u toku 2016. godine, 3) retko se za ovo krivično delo prekida, odnosno obustavlja pokrenuta istraga, 4) broj presuda kojima se optužba za ovo krivično delo odbija iz zakonom predviđenih razloga se kreće od minimalnih 1,96 % u toku 2009. godine do maksimalnih 6,52 % u toku 2008. godine, 5) broj oslobađajućih presuda za ovo krivično delo je takođe simboličan. On se kreće od minimalnih 1,49 % u toku 2006. godine do maksimalnih 2,94 % u toku 2015. godine, 6) kada se analizira odnos broja prijavljenih i optuženih lica, tada se može konstatovati da je najviše optuženih lica i to 98,55 % bilo u toku 2007. godine, a najmanje 36,84 % u toku 2016. godine, 7) analizirajući odnos osuđenih u odnosu na prijavljena lica zaključuje se da se taj procenat kreće od maksimalnih 42,86 % u toku 2011. godine do

minimalnih 25,49 % u toku 2006. godine, 8) za ovo krivično delo je najčešće izricana uslovna osuda i to svake posmatrane godine, dok je od kazni zatvora najčešće izricana ona kazna koja se kretala u rasponu od šest meseci do jedne godine, odnosno od jedne do dve godine i 9) ostale krivične sankcije: novčana kazna, sudska opomena, vaspitne mere i rad u javnom interesu su izricani u simboličnom broju od jedne do tri sankcije, a najčešće ove sankcije uopšte nisu uopšte izricane za krivično delo iz člana 193. KZ.

Literatura

Babić, M., Marković, I., *Krivično pravo*, *Posebni deo,* Banja Luka, 2007.
Bilten Republičkog zavoda za statistiku broj 490, Beograd, 2009.
Bilten Republičkog zavoda za statistiku broj 502, Beograd, 2009.
Bilten Republičkog zavoda za statistiku broj 514, Beograd, 2010.
Bilten Republičkog zavoda za statistiku broj 529, Beograd, 2010.
Bilten Republičkog zavoda za statistiku broj 546, Beograd, 2011.
Bilten Republičkog zavoda za statistiku broj 558, Beograd, 2012.
Bilten Republičkog zavoda za statistiku broj 576, Beograd, 2013.
Bilten Republičkog zavoda za statistiku broj 588, Beograd, 2014.
Bilten Republičkog zavoda za statistiku broj 603, Beograd, 2015.
Bilten Republičkog zavoda za statistiku broj 617, Beograd, 2016.
Bilten Republičkog zavoda za statistiku broj 630, Beograd, 2017.
Čejović, B., Miladinović, V., *Krivično pravo, Posebni deo*, Niš, 1995.
Đorđević, Đ., *Krivično pravo, Posebni deo,* Beograd, 2011.
Đorđević, M., Đorđević, Đ., Krivično pravo, Beograd, 2016.
Jovašević, D., *Komentar Krivičnog zakona Republike Srbije sa sudskom praksom,* Beograd, 2003.
Jovašević, D., *Leksikon krivičnog prava,* Beograd, 2011.
Jovašević, D., Ikanović, V., *Krivično pravo Republike Srpske, Posebni deo,* Banja Luka, 2012.
Jovašević, D., *Praktikum za krivično pravo, Posebni deo,* Niš, 2014.
Jovašević, D., *Praktikum za krivično pravo, Posebni deo,* Niš, 2014.
Jovašević, D., *Krivično pravo, Opšti deo,* Beograd, 2016.
Jovašević, D., *Krivično pravo, Posebni deo,* Beograd, 2017.
Jovašević, D., Mitrović, Lj., Ikanović, V., *Krivično pravo Republike Srpske, Posebni deo*, Banja Luka, 2017.
Jovašević, D., Mitrović, Lj., Ikanović, V., *Komentar Krivičnog zakonika Republike Srpske*, Banja Luka, 2018.
Kokolj, M., Jovašević, D., *Krivično pravo Republike Srpske, Opšti i posebni deo,* Bijeljina, 2011.
Krivični zakonik, Podgorica, 2016.
Lazarević, Lj., *Krivično pravo, Posebni deo,* Beograd, 1993.
Lazarević, Lj., Vučković, B., Vučković, V., Komentar *Krivičnog zakonika Crne Gore,* Cetinje, 2004.

Mrvić Petrović, N., *Krivično pravo,* Beograd, 2005.
Narodne novine Republike Hrvatske broj 125/2011, 144/2012, 56/2015 i 61/2015.
Pavišić, B., Grozdanić, V., Veić, P., *Komentar Kaznenog zakona,* Zagreb, 2007.
Petković, N., Pavlović, Z., *Zlostavljanje i zanemarivanje dece u Srbiji,* Novi Sad, 2016.
Petrović, B., Jovašević, D., Ferhatović, A., *Krivično pravo 2,* Sarajevo, 2016.
Radovanović, M., Đorđević, M., Krivično pravo, Posebni deo, Beograd, 1977.
Selinšek, Lj., Kazensko pravo, *Splošni del in osnove posebnega dela,* Ljubljana, 2007.
Simić, I., Petrović, M., *Krivični zakon Republike Srbije, Praktična primena,* Beograd, 2002.
Simić, I., Trešnjev, A., *Krivični zakonik sa kraćim komentarom,* Beograd, 2010.
Službeni glasnik Republike Srbije broj 18/2005, 72/2011 i 6/2015.
Službeni glasnik Republike Srbije broj 85/2005, 88/2005, 107/2005, 72/2009, 111/2009, 121/2012, 104/2013, 108/2014 i 94/2016.
Stojanović, Z., Perić, O., *Komentar Krivičnog zakona Republike Srbije i Krivični zako Republike Crne Gore sa objašnjenjima,* Beograd, 1996.
Stojanović, Z., Perić, O., *Krivično pravo, Posebni deo,* Beograd, 2000.
Tahović, J., *Krivično pravo, Posebni deo,* Beograd, 1962.
Turković, K., et al., *Komentar Kaznenog zakona,* Zagreb, 2013.

Defend*OLOgija* MNE
Vol. 3, No. 5-6 (2018), 37-47

Др Иван Д. Милић, асистент [1]
Универзитет у Новом Саду, Правни факултет у Новом Саду

Др Дарко Димовски, ванредни професор [2]
Универзитет у Нишу, Правни факултет у Нишу

UDK: 343.345
Pregledni rad

О НЕКИМ ПРЕКРШАЈНИМ АСПЕКТИМА ПРОСЈАЧЕЊА

ABOUT SOME MISDEMEANOR ASPECTS OF BEGGING

САЖЕТАК

Просјачење је социо-патолошка појава, која под одређеним условима може представљати казнено дело. У Републици Србији просјачење се под одређеним условима може квалификовати као казнено дело и то као прекршај. Просјачење се прописује Законом о јавном реду и миру, јер се овим прекршајем нарушава јавни ред и мир или угрожава спокојство грађана. Међутим, постоје и други прописи који просјачење прописују као прекршај.

Аутори у раду указују на основе прекршајне аспекте просјачења. Аутори указују на године живота као услов за прекршајну одговорност. У вези са прекршајем предмет пажње је биће прекршаја као и прекршаје казне. Такође, у раду се указује и на то ко може да казни лице које се бави просјачењем – да ли је то суд или то може бити и неки други орган. Део рада посвећен је и извршењу прекршајних санкција које су изречене за прекршај. Вођење евиденције о лицима која су прекршајно кажњена посвећен је

ABSTRACT

Pushing is a socio-pathological phenomenon that under certain conditions can be a criminal offense. In the Republic of Serbia begging can under certain conditions qualify as a criminal offense, and as a violation. Enlistment is prescribed by the Law on Public Order and Peace, because this violation violates public order and peace or threatens the peace of citizens. However, there are other regulations that re-enactment prescribe as a violation.

The authors point out the basics of misdemeanor aspects of begging. At the same time, the authors suggest that age are a requirement for the penal responsibility. Regarding the offense, the object of attention is the offense as well as the misdemeanor sanctions. Also, the paper also indicates who can punish a person who is involved in begging - whether it is a court or it can be another body. Part of the work is dedicated to the enforcement of misdemeanor sanctions imposed for a misde-

[1] Ivan D. Milić, Ph.D., Assistant, University of Novi Sad, Faculty of Law Novi Sad, i.milic@pf.uns.ac.rs
[2] Darko Dimovski, Ph.D., Assistant Professor, University of Niš, Faculty of Law Niš darko.dimovski@yahoo.com

последњи део рада.
Кључне речи: просјачење; казна; евиденција; одговорност, извршење.

meanor. Keeping records of persons who are misdemeanor punished is the last part of the work.
Key words: begging; punishment; records, responsibility, execution.

1. ГОДИНЕ ЖИВОТА КАО УСЛОВ ЗА ПРЕКРШАЈНУ ОДГОВОРНОСТ

Откад постоји свет, у сваком друштву има просјака приближено у истом процентном броју. Ко су ти људи? Према основном закону природе мора сваки човек да заради свој хлеб трудом и да се бори за свој опстанак. Ако поједини члан друштва није за то способан, о њему брину други људи и то обично његова фамилија.[3] С друге стране, постоје појединци који из различитих разлога постају просјаци, да ли од свог рођења или касније у току живота. Када кажемо од свог рођења мислимо на то када родитељи своје дете злоупотребљавају на начин што их воде са собом (као бебе) у просјачење, како би на тај начин од пролазника добили милостињу.[4]

Међутим, да би се неко лице прекршајно казнило оно мора да у време учињеног прекршаја наврши законом одређене године живота. Прекршајна одговорност се стиче са навршених четрнаест година живота. Уколико дете (лице које није навршило четрнаест године живота) учини прекршај (било који) неће постојати његова одговорност. Дакле, иако постоји одређен број деце која се баве просјачењем они за прекршај не могу да одговарају. Можда је један од разлога зашто се деца највише злоупотребљавању за „бављење просјачењем“, управо, чињеница што они не одговарају за прекршај. Међутим, у овом случају за прекршај одговарају родитељи детета, под одређеним условима. Када је дете учинило прекршај због пропуштања дужног надзора родитеља, усвојитеља, старатеља, односно хранитеља, а ова лица су била у могућности да такав надзор врше, родитељи, усвојитељ, старатељ односно хранитељ детета казниће се за прекршај као да су га сами учинили (чл. 72 ст. 1 ЗП). У овом случају родитељи би се казнили за прекршај просјачења.

Прекршајне санкције за малолетне учиниоце прекршаја нису занемарљиве. Малолетним учиниоцима прекршаја се могу изрећи: А. васпитне мере; Б. казне; В. казнени поени; Г. заштитне мере. С тим да постоји разлика да ли се санкције изричу млађем (лицу које је навршило 14 а није навршило 16 година живота) или старијем малолетнику (лицу које је навршило 16 а није навршило

[3] Н. Краински, *Посрнули људи,* Београд, стр. 6. (непозната година издања).
[4] О појединим узроцима просјачења вид. Željko Krstić, Činitelji delinkventnog ponašanja, *JAHR: Europski časopis za bioetiku*, Vol.5 No.10, 2014. str. 328.

18 година живота). Млађем малолетнику могу да се изрекну само васпитне и заштитне мере. Важно је указати и на чињеницу да се законом може прописати да ће за прекршај који је учинио малолетник одговарати и родитељи, усвојитељ, старатељ, односно хранитељ малолетника старог од навршених четрнаест до навршених осамнаест година ако је учињени прекршај последица пропуштања дужног надзора над малолетником, а били су у могућности да такав надзор врше. У овом случају учињен је један прекршај, али се кажњавају најмање два лица.[5]

2. ОСНОВНИ ПРОПИС КОЈИМ СЕ ПРОПИСУЈЕ ПРЕКРШАЈ ПРОСЈАЊЕЊА

Прекршај просјачења прописан је Законом о јавном реду и миру.[6] У овом Закону се у члану 12 прописује: ко просјачењем угрожава спокојство грађана или нарушава јавни ред и мир - казниће се новчаном казном од 5.000 до 10.000 динара или казном затвора до 30 дана. Ко прекршај просјачење изврши у групи од три и више лица - казниће се новчаном казном од 10.000 до 30.000 динара или казном затвора до 30 дана.

Радња прекршаја јесте просјачење, које може да се предузима на различите начине. То су најчешће конклудентне радње, или радње које се састоје у усменој молби за милостињу (понекад у молби која се састоји у писаној форми – на пример лице које проси поред себе, а да пролазници виде, има натпис да моли за помоћ).

Међутим, сама радња предузимања просјачења не представља прекршај. Потребно је да радња просјачења доведе до одређене *последице*. Та последица јесте: 1. угрожавање спокојства грађана, или 2. нарушавање јавног реда и мира.[7] Када је последица наступила зависи у сваком конкретном случају. Овим чланом прописана је алтернативно новчана казна или казна затвора. ЗОЈРМ предвиђа се и тежи облик овог прекршаја који постоји ако се просјачење врши у *групи од најмање три лица*. У случају постојања тежег облика законодавац је предвидео строжу новчану казну али не и строжу казну затвора у односу на основни облик, што је донекле неуобичајено.

---

[5] Бранислав Ристивојевић, Иван Милић, Одговорност родитеља за прекршаје које учине њихови потомци, *Анали Правног факултета у Београду*, година LXIV, 1/2016. стр. 154–174.

[6] Закон о јавном реду и миру, *Службени гласник РС,* бр. 6/2016, 24/2018.

[7] Просјачење се у Републици Црној Гори уређује на другачији начин. Ко просјачи, казниће се за прекршај новчаном казном од 30 еура до 200 еура. Чл. 30 Закон о јавном реду и миру, *Службени лист Црне Горе,* бр. 64/2011. Видимо да за постојање прекршаја није потребна конкретна последица. Овом Законом се прописује само новчана казна, а не и казна затвора. Интересантно је и то што се овим Законом прописује још један прекршај који се тиче просјачења - ко организује просјачење или другог наводи или присиљава на просјачење, казниће се за прекршај новчаном казном од 500 еура до 1.500 еура или казном затвора до 60 дана (чл. 31).

За све прекршаје из Закона о јавном реду и миру, па тако и за просјачење, прописано је да ће службена лица полиције, комуналне полиције и надлежних инспекцијских органа привремено у складу са законом, одузети предмете који су употребљени за извршење прекршаја или су прибављени прекршајем или који су настали извршењем прекршаја (у даљем тексту и: предмети прекршаја).[8] У овом случају одузимање предмета прекршаја је обавезно. Када је реч о просјачењу, то ће најчешће бити новац коју су добили од пролазника (по правилу је реч о малој новчаној суми). Даље поступање са привремено одузетим преметима зависи од исхода прекршајног поступка.

С обзиром на то да је прописана новчана казна у распону *алтернативно* са казном затвора, за овај прекршај подноси се *захтев за покретање прекршајног поступка* месно надлежном прекршајном суду. У судском поступку потребно је да се утврди постојање прекршаја и кривице[9] окривљеног лица. У судском поступку суд ће изрећи новчану казну у тачно одређеном износу у оквиру запрећене казне. Такође, суд може изрећи и казну затвора, али само само ако је прекршајем проузроковане теже последице или ако постоји већи степен кривице учиниоца.[10] Имајући у виду да се прописује само посебан максимум запрећене казне, у овом случају примењују се општи минимум запрећене казне затвора, а то је један дан.[11] Суд једино не може да изрекне казну затвора *трудној жени*, после навршена три месеца трудноће, ни *мајци* док дете не наврши једну годину живота, а ако је дете мртво рођено или ако је умрло после порођаја док не прође шест месеци од дана порођаја.[12] Свакако уколико су испуњени услови из Закона о прекршајима окривљени се може ослободити од казне, казна може да му се ублажи или да му се изрекне само опомена.[13]

3. ДА ЛИ САМО ЗАКОН О ЈАВНОМ РЕДУ И МИРУ ПРОПИСУЈЕ ПРОСЈАЧЕЊЕ КАО ПРЕКРШАЈ?

[8] Чл. 24 Закона о јавном реду и миру.

[9] Из судске праксе: Прекршајни суд мора дати разлоге о одлучним чињеницама за своју одлуку, као и да ли је *постојала кривица окривљеног* за дело које му се ставља на терет. (Из решења Врховног касационог суда, Прзз 47/2014 од 5. децембра 2014. год.); Пресуда мора садржати разлоге о степену кривице окривљеног, јер у противном постоји битна повреда одредаба прекршајног поступка из члана 234. став 1. тачка 15. Закона о прекршајима. *(Пресуда Вишег прекршајног суда у Београду, одељење у Новом Саду, III-304, Прж. број 402/13 од 17. 1. 2013)*

[10] Чл. 36 ст. 2 Закона о прекршајима.

[11] Вид. чл. 37 ст. 1 Закона о прекршајима.

[12] Вид. чл. 37 ст. 2 Закона о прекршајима.

[13] О опомени вид. Иван Милић, Опомена као врста прекршајне санкције и њено (не)изрицање појединим учиниоцима прекршаја, *Зборник радова Правног факултета у Новом Саду*, бр. 4/2017. стр. 1699–1711.

У Републици Србији прекршаји се могу прописивати законом или уредбом, односно одлуком скупштине аутономне покрајине, скупштине општине, скупштине града и скупштине града Београда (чл. 4 ст. 1 ЗП). С тим у вези, за потребе писања овог рада пронашли смо једну *локалну одлуку* којом је просјачење прописано као прекршај. Реч је о Одлуци о јавном линијском градском и приградском превозу путника, [14] којом се прописује као прекршај *просјачење у возилу јавног превоза*. Овом Одлуком не зехтева се да последица прекршаја, као што је то прописано Законом о јавном реду и миру.
За просјачење овом Одлуком је прописана новчана казна у *фиксном износу* од од 10.000 динара.[15] Висина запрећене новчане казне изједначава се са посебним максималном запрећене новчане казне за *основни облик* који се прописује Законом о јавном реду и миру.

С обзиром на то да је реч о новчаној казну у фиксном износу за овај прекршај се издаје прекршајни налог. Прекршајни налог издаје инспектор за локални превоз и путеве или комунални полицајац. [16] Лице против кога је издат прекршајни налог прихвата одговорност за прекршај плаћањем половине изречене казне у року од осам дана од дана пријема прекршајног налога, чиме се ослобађа плаћања друге половине изречене казне. Ако лице против кога је издат прекршајни налог у року од осам дана од дана пријема прекршајног налога не плати изречену казну или не поднесе захтев за судско одлучивање о издатом прекршајном налогу, сматраће се да је прихватило одговорност пропуштањем, а прекршајни налог ће постати коначан и извршан.[17] Уколико се у прекршајном поступку утврди да је окривљено лице криво за учињени прекршај њему ће се изрећи новчана казна у износу од 10.000 динара и обавезаће се да плати судске трошкове. У овом судском поступку (који се води поводом издатог прекршајног налога) не постоји могућност да се окривљеном изрекне опомена као врста прекршајне санкције, нити да се казна ублажи или да се окривљени ослободи од казне.

Имајући у виду да је овај прекршај прописан локалном одлуком не постоји могућнот да се привремено одузму предмети који су употребљени за извршење прекршаја или који су прибављени прекршајем или који су настали извршењем прекршаја, као што постоји по Закону о јавном реду и миру. Логично је да се предмети не могу одузети ни касније у прекршајном поступку, уколико лице којем је издат прекршајни поднесе захтев за судско одлучивање.
Уколико је лице које проси у возилу јавног превоза малолетник, њему се не може издати прекршаји налог. Законом о прекршајима не дозвољава да се малолетницима издаје прекршшајни налог. У овом случају против малолетника

[14] Одлука о јавном линијском градском и приградском превозу путника *Сл. лист града Чачка,* бр. 17/2017.
[15] Вид. чл. 38 и 25 наведене Одлуке. На основу Закона о прекршајима, аутономне покрајине и локалне самоуправе могу да прописују само новчане казне у *фиксном износу*.
[16] Вид. чл. 38 ст. 2 Одлуке.
[17] Чл. 173 ст. 1 и 2 Закона прекршајима.

ће се поднети *захтев за покретање прекршајног поступка*. Малолетнику ће се судити од стране *месно* надлежног прекршајног суда.

4. ИЗВРШЕЊЕ САНКЦИЈА КОЈЕ СУ ИЗРЕЧЕНЕ ЗА ПРОСЈАЧЕЊЕ

4.1. Извршење судске одлуке и прекршајног налога пре правноснажности/коначности

Законом о прекршајима омогућава се да се осуђујућа судска одлука изврши пре њене правноснажности. Такође се прописују услови под којима се прекршајни налог може извршити пре него што постане коначна.

За прекршаје просјачења неретко ће постојати услови да се судска одлука или прекршајни налог изврши пре правноснажности/коначности. Ради се о томе да лица која просе неретко код себе немају личну карту (или да уопште немају личну карту) или други идентификациони документ који би био довољан да се утврди њихов идентитет. Такође, често немају пријављено пребивалиште или боравиште у Републици Србији. Ове чињенице на неки начин указују да постоји могућност да ће лице којем је изречена казна првостепеном пресудом прекршајног суда или којем је издат прекршајни налог избећи извршење казне.

I Извршење судске одлуке пре правноснажности

Санкције које је суд изрекао у судском поступку, по правилу, се извршавају након што судска одлука постане правноснажна и извршна. На сваку одлуку прекршајног суда постоји право жалбе о којој одлучује Прекршајно апелациони суд. У вези са предметом нашег рада, извршење судске одлуке пре правноснажности значајан нам је за прекршај просјачења који је прописан Законом о јавном реду и миру. Законом о прекршајима се омогућава да се изврши и *првостепена осуђујућа судска одлука*. Осуђујућа пресуда се може извршити и пре њене правноснажности у следећим случајевима: 1) ако окривљени не може да докаже свој идентитет или нема пребивалиште, или не живи на адреси на којој је пријављен, или ако има пребивалиште у иностранству или ако одлази у иностранство ради боравка, а суд нађе да постоји основана сумња да ће окривљени избећи извршење изречене санкције; 2) ако је окривљени кажњен за тежи прекршај из области јавног реда и мира, безбедности јавног саобраћаја или тежи прекршај којим се угрожава живот или здравље људи или ако то захтевају интереси опште безбедности или сигурности робног и финансијског промета или разлози морала или је кажњен за прекршај од којег могу настати теже последице, а постоји основана сумња да ће наставити са вршењем прекршаја, поновити прекршај или да ће избећи извршење изречене санкције.[18]

[18] Чл. 308 ст. 1 и 2 Закона о прекршајима.

II Извршење прекршајног налога пре коначности

Законом о прекршајима се прописују услови када се прекршајни налог може извршити и пре него што постане коначан. У вези са предметом нашег рада, извршење прекршајног налога пре коначности значајан нам је прекршај просјачења који је прописан *локалном одлуком* која је била предмет интересовања у овом раду. Учиниоцу прекршаја који не може да докаже свој идентитет или нема пребивалиште, или не живи на адреси на којој је пријављен, или ако има пребивалиште у иностранству или ако одлази у иностранство ради боравка, а коме је издат прекршајни налог у радно време банке или поште, наложиће се да изречену казну уплати одмах преко банке или поште. Уколико је учиниоцу прекршаја издат прекршајни налог ван радног времена банке или поште или ако је прекршај учињен ван насељеног места, новчана казна ће му се наплатити на лицу места уз издавање потврде у којој је наведен и износ поштарине који је учинилац прекршаја дужан да плати на лицу места, а овлашћени службеник ће првог наредног радног дана уплатити новац преко поште. Ако учинилац прекршаја не плати новчану казну, сматраће се да је поднео захтев за судско одлучивање и одмах ће се довести пред надлежни суд. Уколико није могуће учиниоца прекршаја одмах довести пред суд, тада представник ов-лашћеног органа може задржати личну исправу.[19] Чини се да ће неретко у пракси остварити услови да се прекршајни налог изврши пре него што постане коначан, с тим да ће сам начин извршења зависити од одређених околности. Поставља се питање да ли ће лице које је издат прекршајни налог имати новца код себе да плати изречену казну? Затим, дешава се да одређен број лица која проси нема личну карту (нити другу личну исправу), у том случају се не може за-држати лична исправа (јер је и немају). У том случају то лице чини и прекршај из Закона о личној карти.[20] Реч је о постојању правог реалног стицаја прекршаја.[21]

---

[19] Чл. 178 Закона о прекршајима.

[20] То су пре све прекршаји које се тичу немања и неношења личне карте (под условом да су обавезни на то) Држављанин старији од 16 година живота који има пребивалиште на територији Републике Србије дужан је да има личну карту. Вид. чл. 3, 29 и 30 Закона о личној карти, *Службени гласник РС,* бр. 62/2006, 36/2011. ПРАВНО МИШЉЕЊЕ: Прекршај из члана 29. став 1. тачка 2. Закона о личној карти, а у вези члана 10. став 4. и члана 11. наведеног Закона не чини малолетно лице, него законски заступник малолетника. Образложење: Чланом 29. став 1. тачка 2. Закона о личној карти је прописано да новчаном казном до 50.000 динара или казном затвора до 30 дана ће се казнити за прекршај лице које у одређеном року не поднесе захтев за издавање личне карте (чл. 11. и 20. став 2). Чланом 11. истог Закона је прописано да лица која су по одредбама овог закона дужна да имају личну карту захтев за издавање личне карте подносе најкасније у року од 15 дана по навршеној 16 години живота, односно у року од 15 дана по испуњавању услова из члана3. овог закона. Имајући у виду напред наведено одредба члана 11. Закона о личној карти се односи на рокове за подношење захтева,(а и чланом 29. став 1. Закона о личној карти је санкционисано неподношење захтева у одређеном року), док је чланом 10. Закона о личној карти који носи наслов "Захтев. Подношење захтева" ближе прописана сама обавеза и начин подношења захтева за издавање личне карте, па је уставу 4. прописано да за малолетна или пословно неспособна лица захтев подноси један од родитеља уз писмену саглас-

III Извршење казне затвора

Основни извор који уређује извршење казнених санкција јесте Закон о извршењу кривичних санкција.[22] Уколико је окривљеном за просјачење изречена казне затвора, прекршајно кажњено лице ће издржавати казну затвора у казненом заводу. Не постоји могућност да казну затвора издржава у просторијама у којима прекршајно кажњено лице борави (Законом о прекршајима се не предвиђа тзв. кућни затвор). За упућивање кажњеног на извршење казне затвора надлежан је прекршајни суд који је донео првостепену пресуду. Кажњени се упућују на извршење казне затвора у складу са прописом министра надлежног за послове правосуђа којим се уређује упућивање кажњених лица у заводе. Ако кажњени има пребивалиште или боравиште ван седишта прекршајног суда који је донео пресуду, суд доставља извршну пресуду прекршајном суду чије је седиште у месту пребивалишта, односно боравишта кажњеног ради упућивања на извршење казне.[23]

Број прекршајно кажњених лица која се налази у казненим заводима у Републици Србији није ни мало занемарљив. Према подацима Управе за извршење кривичних санкција број прекршајно кажњеним лица који се налазио у казненим заводима у 2009. години изгледао је овако: јавни ред и мир – 1904; кретање странаца - 801; саобраћај - 3392; пребивалиште – 220; Остало – 728; Укупно - 7045 прекршајно кажњених лица.[24] Иако се из Извештаја не може јасно видети, чини се да се долази до закључка да је овде реч и о прекршајно кажњеним лицима који издржавају казну тзв. суплеторног затвора.

IV Извршење новчане казне

У пресуди и прекршајном налогу се одређује рок плаћања новчане казне, који не може бити дужи од 15 дана од дана правноснажности пресуде, а уколико је жалба изјављена, од дана достављања другостепене пресуде, односно осам дана од дана уручења прекршајног налога. Суд може решењем дозволити да се

ност другог родитеља, односно други законски заступник или старатељ. Према наведеном малолетно лице нема обавезу подношења захтева, већ је та обавеза на родитељу или старатељу (исти је случај и са пословно неспособним лицима) и сходно изнетом малолетник не може одговарати за неподношење захтева за издавање личне карте, обзиром да је та обавеза прописана законом као обавеза родитеља, односно законског заступника или стараоца. Такође, треба имати увиду и одредбу члана 10 Закона о прекршајима, који се односи на радњу извршења прекршаја, у конкретном случају "нечињења" која се може односити само на родитеље малолетника (законског заступника или стараоца). (Усвојено правно мишљење на Првој седници свих судија Прекршајног апелационог суда, 12.5.2017. године) - Из Билтена Врховног касационог суда, број 1/2018, Интермекс, Београд.

[21] О стицају прекршаја вид. Damir Aviani, *Prekršajno pravo*, Split, 2013, str. 29.

[22] Закон о извршењу кривичних санкција, *Сл. гласник РС*, бр. 55/14.

[23] Чл. 217 Закона о извршењу кривичних санкција.

[24] Вид. Годишњи извештај о раду Управе за извршење кривичних санкција за 2009. годину. Доступан на: http://reforma.bezbednost.org/wp-content/uploads/downloads/2012/09/2009-Godisnji-izvestaj-Ministarstvo-pravde-Uprava-za-izvr%C5%A1enje-krivi%C4%8Dnih-sankcija.pdf (13.8.2018.).

у оправданим случајевима новчана казна исплати у ратама, при чему одређује начин и рок плаћања, који не може бити дужи од шест месеци, под условом да су плаћени трошкови поступка.[25] С обзором на имовно стање лица која су кажњена због просјачења, чини се да ће се у пракси често дешавати да неће имати новца да плате изречене новчане казне. У том случају новчана казна се замењује. Новчану казну коју кажњено физичко лице, предузетник или одговорно лице у правном лицу не плати (у целини или делимично), суд може заменити казном затвора тако што се за сваких започетих 1.000 динара одређује један дан затвора, с тим што казна затвора не може трајати краће од једног дана ни дуже од шездесет дана. Ако је поред новчане казне кажњеном лицу била изречена и казна затвора, затвор којим се замењује неплаћена новчана казна и изречена казна затвора не могу трајати дуже од деведесет дана. Ако суд оцени оправданим, с обзиром на тежину прекршаја, висину неплаћене новчане казне и имовинске могућности осуђеног суд може, уместо казне затвора, одредити да се неплаћена новчана казна замени радом у јавном интересу, с тим што осам сати рада замењује један дан затвора, односно 1.000 динара новчане казне, а рад не може да траје дуже од 360 сати. Део неплаћене новчане казне који није могао бити замењен казном затвора или радом у јавном интересу, наплаћује се принудним путем. [26] Да бе се новчана казна заменила за казну рада у јавном интересу потребно је да прекршајно кажњено лице пристане на ту замену, јер се нико не може принудити на рад. С обзиром на висину прописане новчане казне, не може се десити да део новчане казне не може да се замени за казну затвора, тако да се неће дешавати да се само за овај прекршај део новчане казне *принудно* наплаћује.

V Извршење новчане казне која је изречена старијем малолетнику

Старијем малолетнику се може изрећи и новчана казна. Међутим, уколико старији малолетник не плати изречену новчану казну, не постоји могућност де се новчана казна замени казном затвора или радом и јавном интересу. Неплаћена новчана казна изречена према малолетнику принудно ће се наплатити на имовини малолетника, његовог родитеља или другог лица задуженог да се о њему стара.[27] Овакво решење законодавца доводи до решења да је у прекршајном поступку кажњено једно лице (старији малолетник), али санкција може да се изврши на имовини других лица (родитеља или другог лица задуженог да се о њему стара).

5. ПРЕКРШАЈНА ЕВИДЕНЦИЈА

Учиниоци кривичних дела, па и прекршаја добијају одређену етикету. У нашем случају лице које чини прекршај просјечења добија етикету просјака. Осим што

[25] Вид. чл. 40 Закона о прекршајима.
[26] Вид. чл. 41 ст. 1, 2 , 3 и 4 и 5 Закона о прекршајима.
[27] Вид. чл. 41 ст. 7 Закона о прекршајима.

добија етикету од стране друштва, свако лице које се кажњено због прекршаја просјачења биће уписан у регистра санкција,[28] на одређено време. Регистар се чува на централном електронском носачу података при министарству надлежном за послове правосуђа које је одговорно за његово одржавање и чување. Регистар санкција води надлежни суд. Подаци о кажњеним лицима из регистра санкција могу се *дати* само другом суду, надлежном тужилаштву, полицији и органима инспекције, у вези са кривичним поступком или поступком за прекршај који се води против лица које је раније било кажњавано за прекршај, органима надлежним за извршење санкција за прекршаје или надлежним органима који учествују у поступку брисања казне. Њима се на образложен захтев могу дати подаци из регистра санкција за кажњено лице ако још трају одређене правне последице казне или заштитне мере или ако за то постоји оправдан интерес заснован на закону. Грађанима и правним лицима се на њихов захтев морају дати подаци о њиховом кажњавању за прекршаје.

Нико због учињеног прекршајан не може бити до краја живота уписан у регистар, већ се подаци из њега бришу након протека одређеног времена. Изречена санкција правном, физичком и одговорном лицу као и предузетнику брише се из евиденције по *службеној дужности* ако кажњено лице у року од четири године од дана правоснажности одлуке којом је изречена санкција не учини нови прекршај. Изузетно, изречена *опомена* брише се у року од годину дана од правоснажности одлуке којом је изречена. Малолетном лицу брисаће се изречена *казна малолетничког затвора* у року од две године од када је та казна извршена, застарела или опроштена, ако не изврши нови прекршај. *Заштитна мера* се неће брисати из прекршајне евиденције док се не изврши или док не истекне рок застарелости извршења заштитне мере.[29]

ЛИТЕРАТУРА

Aviani Damir, *Prekršajno pravo*, Split, 2013.
Краински Н, *Посрнули људи,* Београд, (непозната година издања)
Krstić Željko, Činitelji delinkventnog ponašanja, *JAHR: Europski časopis za bioetiku*, Vol.5 No.10, 2014.
Милић Иван, Евиденција прекршајно кажњених лица, *Зборник радова Правног факултета у Новом Саду*, бр. 1/2015.

[28] Вид. чл. 324 - 331 ЗП.
[29] Детаљно о овом регистру вид. Иван Милић, Евиденција прекршајно кажњених лица, *Зборник радова Правног факултета у Новом Саду*, бр. 1/2015. стр. 239-251.

Милић Иван, Опомена као врста прекршајне санкције и њено (не)изрицање појединим учиниоцима прекршаја, *Зборник радова Правног факултета у Новом Саду*, бр. 4/2017.
Ристивојевић Бранислав, Милић Иван, Одговорност родитеља за прекршаје које учине њихови потомци, *Анали Правног факултета у Београду*, година LXIV, 1/2016.

*

Правно мишљење на Првој седници свих судија Прекршајног апелационог суда, 12.5.2017. године - Из Билтена Врховног касационог суда, број 1/2018, Интермекс, Београд.
Пресуда Вишег прекршајног суда у Београду, одељење у Новом Саду, III-304, Пржс. број 402/13 од 17. 1. 2013.
Решење Врховног касационог суда, Прзз 47/2014. од 5. децембра 2014.

*

Закон о извршењу кривичних санкција, *Сл. гласник РС*, бр. 55/14.
Закон о јавном реду и миру, *Службени лист Црне Горе,* бр. 64/2011.
Закон о јавном реду и миру, *Службени гласник РС,* бр. 6/2016, 24/2018.
Одлука о јавном линијском градском и приградском превозу путника *Сл. лист града Чачка,* бр. 17/2017.

*

Годишњи извештај о раду Управе за извршење кривичних санкција за 2009. годину. Доступан на: http://reforma.bezbednost.org/wp-content/uploads/ down loads/2012/09/2009-Godisnji-izvestaj-Ministarstvo-pravde-Uprava-za-izvr%C5% A1enje-krivi%C4%8Dnih-sankcija.pdf (13.8.2018.).

Defend*OLOgija* MNE
Vol. 3, No. 5-6 (2018), 49-56

mr sci Slavko Milić [1]
Centar za bezbjednosna, sociološka i kriminološka istraživanja Crne Gore
„Defendologija“ - Nikšić

UDK: 343.91-053.6(497.16)
Pregledni rad

SUOČAVANJE POLICIJE SA OTPOROM U OBAVLJANJU RAZGOVORA SA DJECOM KOJA ŽIVE ILI RADE NA ULICI
– ISKUSTVA I DILEME POLICIJE U NIKŠIĆU –

POLICE FACING RESISTANCE IN COMMUNICATION WITH CHILDREN WHO LIVE AND WORK IN THE STREET
– EXPERIENCES AND POLICE DILEMMAS IN NIKSIC –

APSTRACT

10 Tok, način i sadržaj razgovora policajca za maloljetnike sa djecom koja žive ili rade na ulici u značajnoj mjeri zavisi od njegovog uspostavljanja odnosa sa djetetom i komunikacijskih vještina koje primjenjuje tokom obavljanja razgovora i počinje od prvog kontakta sa djetetom. U radu se razmatraju neki od mogućih izvora otpora prilikom obavljanja razgovora sa djecom koja žive ili rade na ulici zasnovani na mišljenju djece koja su zatečena u prosjačenju. Uspostavljanje dobre komunikacijske vještine policajca za maloljetnike sa djetetom koje živi ili radi na ulici može predstavljati dobar osnov za otklanjanje otpora djeteta i dobijanje informacija od značaja za sprečavanje njegovog daljeg boravka na ulici u svrhe prosjačenja, skitničenja i napornog dječjeg rada. Policijski službenici/ce najčešće nijesu psihološke struke, psihijatrijske profilacije kao ni profesionalci sa posebnim profilacijama koji se sestematičnije bave ovim oblastima, ali oni su htjeli to mi ili ne, prve osobe, u naj-

ABSTRACT

The course, manner and content of interviewing a juvenile police officer with children living or working on the street depends on a large extent on his relationship with the child and the communication skills he uses during the interview and it starts from the first contact with the child. The paper discusses some of the possible sources of resistance when conducting interviews with children who live or work on the street based on the opinion of children who have begun begging. Establishing a good communication skills for a juvenile police officer with a child living or working on the street can provide a good basis for removing the childs resistance and obtaining information of importance to prevent his further stay on the street for the purpose of begging, trampling and hardworking child labor. Police officers are most often not psychological professionals, psychiatric profiles, or professionals with special profi-

[1] slavko@milic.me

većem broju slučajeva koje imaju prvi i najvažniji kontakt sa djecom koja žive ili rade na ulicima. U radu se takođe bavimo profesionalnim iskustvima koja su stečena kroz obavljanje policijske profesije u radu sa djecom koja žive ili rade na ulici.
Ključne riječi: obavljanje razgovora, djeca koja žive i rade na ulici, prosjačenje;

les who deal more posheatically with these areas, but they are, the first person, in the majority of cases having the first and most important contact with children living or working on the streets. We also deal with professional experiences acquired through the performance of police profession in dealing with children who live or work on the street.
Key words: making conversation, children living and working on the street, begging;

UVOD

Dječje prosjačenje i prinudni rad nijesu nove pojave sa kojom se suočavaju policijske organizacije prilikom uspostavljanja stabilnog reda i mira, osiguranja spokojstva građana i zaštite dječje bezbjednosti. Međutim, od načina i pristupa savremenih policijskih organizacija u sprečavanju dječjeg prosjačenja u značajnoj mjeri zavisi dalji boravak djece na ulici. Policijske organizacije primjenjuju više različitih modela suzbijanja prosjačenja od onih krajnje rigidnih do onih koji se zasnivaju na multidisciplinarnom pristupu i podjeli odgovornosti sa drugim društvenim akterima kojima je opis profesionalnih poslova usko vezan za ovu oblast. Međutim, poznata je činjenica da se od strane Uprave policije Crne Gore, poslednjih godina, intezivno sprovode brojne aktivnosti koje imaju za cilj sprečavanje prosjačenja svih oblika, što je rezultiralo brojnim pravnim postupcima. Tako je, na primjer samo na području Opštine Nikšić u prvih devet mjeseci 2018. godine izvedeno 9 operativnih akcija pod nazivom "Prosjak" u kojima je u prosjačenju zatečeno 16. maloljetnih lica i podnešeno 8 prekršajnih prijava protiv zakonskih zastupnika zbog prekršaja zanemarivanje djeteta. To znači da se najčešće iz jedne porodice pojavljuje dvoje ili troje djece koja žive ili rade na ulici. Skitnja, besposličenje i prosjačenje su postojali u starom i srednjem vijeku i zadržali su se u savremenom društvu. Ovi oblici devijantnog ponašanja određuju se pravno i sociološki. Pravno određenje se odnosi na zakonske propise o skitnicama i prosjacima, a sociološki, obuhvaćeno pojmom "Vagabundaža", odnosi se na socijalne karakteristike ovih pojava.[2] (tradicije, ukorijenjene navike, karakteristika neke socijalne grupe, krize i slično). Prosjačenje je najčešće zanatsko povremeno ili stalno moljakanje drugih lica uz navođenje osobe koja prosi različitih razloga za preživljavanje sa ciljem razumijevanja i sticanja sredstava za svoj život ili u interesu drugih lica. Najčešće se vrši na prometnim trgovima, ispred megamarketa, bolnica ili drugih vjerskih objekata (crkvi, džamija, autobuskih ili željezničkih stanica). Djeca koja žive ili rade na ulici su najčešće u višestrukim opasnostima od različitih oblika eksploatacije, prisiljavanja ili kažnjavanja da se bave ovim negativnim društvenim pojavama. U Nikšiću se

[2] S.Konstantinović-Vilić, V.Nikolić, M.Kostić, *Kriminologija*, Pravni fakultet u Nišu, 2012, str.395-398.

danju djeca koja žive ili rade na ulici najčešće nalaze ispred svadbenih salona, nekoliko većih Marketa i na centru grada - Trgu Slobode. Noću, sve do kasnih jutarnjih časova oni provode svoje vrijeme ispred noćnih klubova, kafića i nekih objekata u kojima se povremeno ili stalno održavaju manifestacije i gdje kruži i zadržava se veći broj ljudi. Lokalna sredina najčešće reaguje na prosjačenje na dva načina. Represivna reakcija sastoji se u inkriminisanju i kasnijem sprovođenju propisa u odnosu na ove devijantne pojave kroz njihovo posmatranje, kažnjavanje a preventivno djelovanje obuhvata preduzimanje preventivnih mjera na jačanju lokalnih kapaciteta svojih službenika da se suoče sa ovim negativnim pojavama i formiranje posebnih servisa koje se primjenom savremenih metoda bave socijalnom rehabilitacijom djece koja žive ili rade na ulici. Represivno djelovanje u radu lokalne policijske organizacije ogleda se u sprovodjenju operativnih akcija koje imaju za cilj sprečavanje djece da borave, žive i rade na ulici. Djeca koja su izložena ovim pojavama su najčešće žrtve različitih oblika zanemarivanja, zlostavljanja i eksploatacije od svojih zakonskih zastupnika a nerijetko i od drugih građana.

Uloga policije u suzbijanju prosjačenja kod djece

Policijska organizacija kojoj je stalo do trajnog ugleda u lokalnoj zajednici kao svoj prioritet vidi zaustavljanje zloupotrebe djece u svrhu prosjačenja, prinudnog rada, ugovorenih brakova i drugih oblika eksploatacije i iskorišćavanja djece. Djeca se najčešće prosjačenjem ne bave zato što to žele, nego kao rezultat suženih mogućnosti dostupnih za njihov razvoj ali i često su zloupotrijebljena od strane odraslih lica, nerijetko roditelja. Poznato je da postoje razni oblici korišćenja lošeg zdravstvenog stanja djece, genitalnog sakaćanja djece i drugih različitih oblika iskorišćavanja djece, kako bi odrasli zaradili novac. Djeca često ne vide prosjačenje na ulici kao problem ili opasnost za sebe, već su najčešće prije konstantnog bavljenja prosjačenjem, naviknuta od strane njihovih zakonskih zastupnika, roditelja ili drugih članova porodice da se bave ovim „poslom“ kako bi finansijski doprinijeli porodici. Školu ne vide kao prioritet i često odustaju od redovnog pohađanja nastave. Kasnije prosjačenje postaje obaveza djeteta, jer njegovi eksploatatori to vide kao mogućnost lake zarade i onda od djeteta zahtijevaju da donese određenu visinu novčane zarade i često ih fizički kažnjavaju ako to ne izvrše. Policija ima veoma važnu ulogu u sprečavanju zloupotrebe djece u svrhu prosjačenja, ali ne samo deklarativnu, niti se ta obaveza zasniva na pukoj statistici u podnošenju prijava protiv roditelja nego i preduzimanju drugih važnih koraka kako bi se zaustavio negativan trend povećanja broja djece koja žive ili rade na ulici. Planska aktivnost organa unutrašnjih poslova prije svega ogleda se u sledećim važnim elementima:

1. Plansko i sistematsko mapiranje stanja u oblasti prosjačenja kod djece (broja djece koja stalno ili povremeno žive ili rade na ulici i djece koja su u potencijalnom riziku/najčešće njihovi članovi porodica, djeca koja dolaze iz drugih sredina (čak i država).

2. Ostvarivanje kontinuiranih planiranih aktivnosti i preduzimanju operativno - taktičkih mjera i radnji na suzbijanju prosjačenja djece (kroz blokade određenih prostora, angažovanje policajaca u civilnim odijelima, policijskih službenika/ca različitog pola specijalizovanih za rad sa djecom),
3. Ostvarivanje kontakata sa drugim državnim organima i organizacijama civilnog društva u lokalnoj zajednici i njihovo transparentno uključivanje u aktivnosti policije;
4. Učestvovanje, predlaganje mjera i doprinos u planiranim društvenim reakcijama na pronalasku modela kojim se zbog karakteristika prosjačenja (siromaštvo, tradicija, strah djece od odmazde policije) preventivno doprinosi zaustavljanju ove pojave, dakle, ne samo putem represije.
Mapiranje stanja u lokalnoj zajednici je veoma važno zbog sistemskog praćenja broja djece i članova njihovih porodica, analize njihovog vremena provedeneog na ulici i trase kretanja, samoinicijativnog uključivanja u kriminalne aktivnosti i uključivanja od strane kriminogenih drugih lica, praćenja dolaska drugih lica iz drugih sredina i saradnje sa drugim policijskim organizacijama iz regiona kao i predviđanju kriminaliteta koja mogu vršiti ova lica u perspektivi. Policija ne može djecu koja žive ili rade na ulici posmatrati kao učinioce nekih krivičnih djela ili prekršaja, zbog toga oni moraju biti predmet posebnog i senzibilisanog rada nakon što bivaju zatečeni u prosjačenju.

Ostvarivanje kontinuiranih planiranih aktivnosti i preduzimanju operativno - taktičkih mjera i radnji na suzbijanju prosjačenja djece (kroz blokade određenih prostora, angažovanje policajaca u civilnim odijelima, policijskih službenika/ca različitog pola specijalizovanih za rad sa djecom) su veoma važne aktivnosti jer se time postiže generalna prevencija o zabranjenosti i društvenoj osudi prosjačenja djece i odraslih. Tako se djeca i njihovi eksploatatori ne osjećaju sigurno, čime se suzbijaju pored prosjačenja i drugi oblici kriminala koji vrše drugi delinkventi u odnosu na djecu koja žive i rade na ulici. U otkrivanju ovih krivičnih djela ili prekršaja zbog česte aktivnosti policije nijesu sigurni ni ugostitelji, priređivači igara na sreću i druga lica koja time što omogućavaju djeci da borave ispred njihovih poslovnih prostora rizikuju pojačane kontrole. Medjutim, praksa je pokazala da privatnici upravo zbog pojačanih kontrola djecu koja žive ili rade na ulici vrijeđaju pa čak i fizički napadaju. Zbog toga je saradnja specijalizovanog policijskog službenika/ce i način uspostavljanja odnosa i komunikacijskih vještina u razgovoru sa djecom koja žive ili rade na ulici veoma važna i specifična.

Ostvarivanje kontakata sa drugim državnim organima i organizacijama civilnog društva u svojim lokalnim zajednicima i njihovo transparentno uključivanje u aktivnosti policije ima svoje prednosti. Savremeni rad policije ne može biti zasnovan bez multidisciplinarne saradnje svih aktera sistema od značaja za djecu. Prije svega, Centre za socijalni rad, tužilaštvo, sudove kao i organizacije civilnog društva koje se bave pitanjima suzbijanja nasilja i ljudskim pravima. U Nikšiću je razvijen model da se zajedničke akcije u borbi protiv prosjačenja djece sprovode zajedno sa zaposlenima u Centru za socijalni rad i Centrom za romske inicijative, kao jednom od ženskih aktivističkih organizacija kao i Dnevnim centrom za djecu i poro-

dicu „Defendologija“. Prije svega dobar model, kao primjer dobre prakse prepoznaje se samim tim što se uključuju pored državnih organa i organizacije civilnog društva. Ovi aktivisti/aktivistkinje pomažu pri prevazilaženju jezičkih barijera a djece koja žive i rade na ulici nakon toga dio su velikog broja njihovih aktivističkih djelovanja (individualni rad sa djecom, grupni rad, izleti, usluge tuširanja i pranja garderobe i slično). Dakle, policijski službenici koriste već uspostavljen odnos povjerenja između djece i aktivista, što doprinosi da se djeca ne izlažu za njih stresnim modelima obavljanja razgovora i slično.

Policijska organizacija bi trebalo da učestvuje, predlaže i doprinosi u planiranim društvenim reakcijama na pronalasku modela zaštite djece kojim se zbog karakteristika prosjačenja (siromaštvo, tradicija, strah djece od odmazde policije) preventivno doprinosi zaustavljanju ove pojave ne samo putem represije. Policija to može raditi kroz njihovo učešće u aktivnostima kao što su npr. u Nikšiću „Ulica nije moj dom“ u kojoj su službenici policije učestvovali u raspodjeli letaka građanima o štetnosti davanja novca maloljetnim licima, koja su izložena prosjačenju kao i akciji „Daruj slatkiš onome ko ga nema“.

Dakle, policijska organizacija mora prije primjene represivnog djelovanja u kontinuitetu preduzimati brojne preventivne aktivnosti, kako bi se kod jednog dijela roditelja ili zakonskih zastupnika pa i djece prekinuli negativni aspekti tradicije u vidu bavljenja prosjačenjem, kao i ukazivanjem na štetnosti ove negativne društvene pojave (što se često čini u Nikšiću putem TV i radio emisija) kao i obezbijedilo učešće službenika policije u aktivnostima koje organizuje civilni sektor kao druge institucije sistema. Službenici policije u Nikšiću veoma često posredstvom pisanih obavještenja informišu druge nadležne institucije na potencijalno siromaštvo te djece i njihovih ovih porodica, iniciraju socijalnu i materijalnu zaštitu kao i učestvuju u praćenju odustanka od redovnog školskog sistema kao i na drugi način kroz aktivnosti lokalne samoupave učestvuju u izradi i implementaciji lokalnih strateških dokumenata.[3]

Uspostavljanje odnosa i komunikacijskih vještina u razgovoru sa djecom koja žive ili rade na ulici

Jezičke barijere predstavljaju ključnu i skoro nepremostivu prepreku kada je u pitanju uspostavljanje dobre komunikacije sa djecom koja žive ili rade na ulici u Nikšiću. Zbog toga je ukoliko se želi postići dobijanje korisnih informacija i obezbijediti zaštita djece od zlostavljanja i zanemarivanja od posebne važnosti je saradnja sa pripadnicima romske ili egipćanske zajednice. Djeca iz romske i egipćasnke

[3] JU OŠ Mileva Lajović – Laltović u toku školske 2017/2018 godine podnijela je prijave protiv dvoje zakosnskih zastupnika zbog neredovnog pohađanja nastave njihove djece a u školskoj 2018/2019 godine šest takvih postupaka od kojih su dvije porodice prepoznate kao visoko rizične kod bavljenja prosjačenjem. (Studija slučaja Centra za romske inicijative – Care International Balkans).

zajednice u Nikšiću su i najčešće djeca koja borave, žive ili rade na ulici.[4] Uspostavljanje dobre saradnje sa manjinskim zajednicama za policiju nije jednostavan zadatak i mora se bazirati na uspostavljenim principima rada policije u lokalnoj zajednici (uspostavljanje odnosa povjerenja, uključivanja pripadnika zajednice u svoju službu, pozivanje lidera iz zajednice na svečanosti npr. dani policije i slično). Međutim, uspostavljanje odnosa i komunikacijskih vještina u razgovoru sa djecom koja žive ili rade na ulici pored već navedenih preduslova mora uključivati nekoliko stručnih koraka koje Gordana Buljan Flander (2014: 111) navodi kroz pet faza i to: fazu upoznavanja, fazu uključivanja, fazu samog razgovora, fazu provjeravanja i fazu završavanja. U fazi upoznavanja, zavisno od uzrasta djeteta, koja je veoma značajna za rad profesionalaca odvija se po pravilu najčešće kroz igru (za djecu do pet godina). Djeca koja žive ili rade na ulici a koja su ovog uzrasta, najčešće idu sa drugom djecom u grupi a koja su nešto starijeg uzrasta. Djeca starija od tog izrasta se mogu kao i prethodna podgrupa truditi da udovolje odraslim ljudima ali su sklonija da zadrže neke informacije za sebe, posebno kada je organizovano prosjačenje u pitanju. Započinjanje razgovora sa ovom djecom zavisi od senzibiliteta profesionalca, pa se preporučuje da ne dolazi do pogrešnih pitanja kao što su: „Šta radiš na ulici, jesam li ti jednom rekao da to ne radiš, sada ću ti zvati roditelje“, već se započinjanje razgovora sa djetetom treba odvijati pitanjima npr. kao što su: „Koliko imaš godina, da li imaš brata ili sestru, ideš li u školu?“ ili nekim pitanjima koja nemaju direktnu vezu sa konkretnim problemom zbog kojeg je dijete pozvano kod policijskog službenika. Djeca od trinaest do sedamnaest godina razvijaju želju za nezavisnošću, često su samoinicijativna, pored prosjačenja bave se i nekim drugim poslovima (čiste ispred kafića, odnose otpad i slično). Prema mladima ovog uzrasta policijski službenik/ca bi se, da ne bi naišao/la na otpor prilikom obavljanja razgovora trebao/la odnositi kao prema odraslima. Upravo u ovoj dobi moguće je uspostaviti odnos kroz njihova interesovanja, hobije, muziku koju slušaju, prijatelje ili sport.

Suočavanje s otporom kod djece

U radu sa djecom koja žive ili rade na ulici policajci se mogu suočiti sa pojavom otpora u komunikaciji. Da bismo uspješno preovladali ove često neprijatne situacije, prilikom suočavanja s njima važno je da pokušamo da razumijemo šta se nalazi u pozadini ovog oblika ponašanja djeteta. Djeca kao neke od mogućih izvora otpora uključuju:

- osjećaj da nijesu poštovana
- strah i prezir prema autoritetu policajca
- učestvovanje u obavljanju razgovora koje nije dobrovoljno

[4] Prema podacima Centra za bezbjednosna, sociološka i kriminološka istraživanja Crne Gore „Defendologija“ iz Nikšića, korisnici Dnevnog centra za djecu i porodicu koji se kao ključnom ciljnom grupom bavi djecom koja žive ili rade na ulici su djeca koja dolaze iz romske i egipćanske zajednice. Devetoro djece svakodnevno prosi na ulici i svoj najveći dio dana i do ranih jutarnjih časova provode na ulici tražeći milostinju od drugih građana. Desetoro djece to radi povremeno, dok je dva puta toliko u potencijalnom riziku da postanu djeca koja žive ili rade na ulici.

- nepovjerenje prema odraslim, policiji ili konkretnom policijskom službeniku
- kulturne razlike
- ranija neprijatna iskustva sa policijom
- neprimjereni postupci službenika
- strah od nepoznatih osoba ili situacija
- osjećaj da nemaju šta da izgube ili strah od posljedica ishoda postupka

Kao mogućnost za prepoznavanje daljih izvora otpora kod djece koja žive ili rade na ulici a koji su brojni i nijesu svi navedeni u ovom radu može se koristiti metod „zamjene cipela“ kojim se mora ući u cipele djeteta da bi smo shvatili kako se ono osjeća u tom trenutku. Pokazivanje razumijevanja, kao i prihvatanje otpora koji se javlja, prvi su korak u uspješnom suočavanju sa otporom djece. Dijete na osnovu svojih razvojnih mogućnosti posmatra policijskog službenika i često se pita: „Da li mogu da ti vjerujem?“. Medjutim, otpor se ne ispoljava na isti način kod djece približne životne starosti, nego je različit, zavisno od djetetovog uzrasta i razvojnih mogućnosti. Mlađa djeca često pokazuju otpor na način da ćute ili izbjegavaju razgovor ne ostvarujući kontakt očima. Neka djeca svoju pažnju usmjeravaju na neku igračku ili predmet u prostoriji. Omogućavanje djeci da se kroz igru opuste i oslobode straha je veoma poželjno. Otpor kod adolescenata je specifičan po tome da može poprimiti oblik potpunog kontriranja, suprostavljanja autoritetu, pasivno-agresivnom ponašanju ili negiranju. Medjutim, često upravo ova djeca su veoma emocionalno ranjiva i osjetljiva na neravnotežu moći kojom raspolaže policijski službenik. U razgovoru sa adolescentima u otporu pokazalo se korisnim izbor drugih mogućnosti razgovora (da napiše), pristupanje sa poštovanjem, pohvaljivanjem i zajedničko istraživanje njihovog izbora uz stalno naglašavanje prednosti koje sa sobom nosi saradnja. Razgovor sa djecom koja žive ili rade na ulici često prati nerazumijevanje pitanja koje mu je stručnjak postavio, što zbog jezičkih barijera, što zbog korišćenja stručnih termina iz oblasti prava i srodnih oblasti od strane profesionalca. Negativan način suočavanja sa otporom koji nije poželjan u radu sa djecom koja žive ili rade na ulici je udovoljavanje po svaku cijenu ili nagovaranje. Takođe, nije prihvatljivo ni omalovažavanje njegovog otpora npr: „Ne moraš se bojati, nije to ništa...“, a kada dijete nastavi sa otporom borba stručnjaka za moć koju prividno gubi, izostanak reakcije u nadi da će otpor proći sam od sebe, okrivljivanje djeteta i drugo.

Najčešće ni sami profesionalci nijesu sigurni kako da se suoče sa otporom djece, posebno što su djeca koja žive ili rade na ulici zbog načina života često ili previše povučena za komunikaciju ili su spremna da se suprostave autoritetu. Međutim, otpor kod djece najčešće nije usmjeren na ličnost stručnjaka, nego je izraz nemoći djeteta da se suoči sa zahtjevima sredine iz koje dolazi ili situacije u kome se dijete našlo. Važno je da kao stručnjak budete jasni sa svojom ulogom i namjerama, objasnite djetetu proces razgovora i pokažete jasnu otvorenost za komunikaciju. U pozadini otpora kod djece koja žive ili rade na ulici često se kriju potisnute emocije poput tuge, ljutnje ili razočarenja. Prisilni dodatni pritisak izaziva se pitanjima: „Hajde reci već jednom, zašto sad ćutiš“. U svakom slučaju profesionalna uloga

policijskog službenika nije slamanje volje djeteta kako je to nekada situacija kod otkrivanja drugih krivičnih djela koja čine punoljetna lica već saznavanje volje djeteta i njegove želje. Posebno je značajno pokazati poštovanje djetetu onda kada pokaže otpor.

ZAKLJUČAK

Kako bi smo razumjeli djetetov svijet potrebno je nekada pogledati taj svijet dječjim očima. Naime, dijete koje živi ili radi na ulici nekada vidi svijet drugačije nego što je to perspektiva policijskog službenika/ce. Razvojni periodi kod djece uključuju specifičnosti izražavanja sopstvenih misli i osjećaja kao i spremnost za prevazilaženje jezičkih barijera i nerazumijevanje pitanja koje im se postavljaju od strane stručnjaka. Mnogi koncepti koji se podrazumijevaju u razgovoru policije sa odraslim ljudima ne mogu se primjenjivati u odnosu sa djecom. Razgovarati s djetetom o vremenu kada se nešto dogodilo, trajanju i učestalosti nekog događaja, prisjećanju na prošle događaje i slično nije isto kao kod odraslih. U oblikovanju vremenskog događaja može nam pomoći pozivanje na događaje koje dijete pamti, dijeljenje konkretnog događaja na manje segmente i niz drugih prilagođavanja vremenske razlike. Tokom razgovora sa djetetom naročito je važno biti svjestan mogućih nesporazuma u komunikaciji i provjeriti svoje nerazumijevanje izrečenog i pitati dijete da pojasni ono što prethodno reklo. Suočavanje sa otporom je takodje važno razumjeti jer otpor kod djece nije stvar djetetovog izbora.

Kao dobar model, koji bi trebalo dodatno razraditi može se uzeti koncept rada nikšićke policije jer uključuje sve segmente lokalne zajednice koja profesionalno učestvuje u sprečavanju dječjeg prosjačenja i sprečavanja zanemarivanja djeteta i njegovog daljeg razvoja. Kao dobar model je prepoznat upravo zbog uključivanja Osnovnih škola, Centra za socijalni rad ali i civilnog sektora čije je uloga neizostavna u procesu prevencije. Takodje, policija ostvaruje i veoma konstruktivnu saradnju sa lokalnom upravom što doprinosi kreiranju planskih dokumenata kao što su Lokalni akcioni planovi kojima se predvidjaju mjere za suzbijanje ove društveno negativne pojave.

LITERATURA

Priručnik za obuku kolizijskih staratelja i privremenih zastupnika djece, NVO Djeca prije svega, 2014.

Defend*OLOgija* MNE
Vol. 3, No. 5-6 (2018), 57-65

dr Nada Šakotić
dr Ljiljana Vujadinović
mr Bojana Šoškić

UDK: 343.345
Pregledni rad

PROSJAČENJE
(MEĐUNARODNI, NACIONALNI, PRAVNI I STRATEŠKI OKVIR)

BIGGING
(International regulations, National legal and Strategic framework)

APSTRACT

Svakodnevno smo svjedoci grubog kršenja prava djece koja su prisiljena da, bez obzira na vremenske uslove, žive i rade na ulici. Prema podacima Ujedinjenih nacija, problem korišćenja djece za prosjačenje predstavlja najrasprostranjeniji vid ekonomske eksploatacije djece u regionu, dijelom i zbog toga što se seksualna eksploatacija žrtava širi na druga područja radne eksploatacije, čije su žrtve djeca. U zakonodavstvu Crne Gore dječje prosjačenje ne postoji kao posebno definisan pravni pojam. Naime, pozitivno – pravni propisi ne objašnjavaju izraz „prosjačenje“, niti se pojava dječijeg prosjačenja odvaja od prosjačenja odraslih.
Imajući u vidu da su sljedeće kategorije djece najčešće izložene riziku od trgovine ljudima: djeca bez roditeljskog staranja, društveno marginalizovana djeca, djeca izložena nasilju u porodici, djeca koja su napustila školovanje, djeca iz populacije Roma, Aškalija i Egipćana, izbjeglice, raseljena lica i djeca iz readmisije, djeca sa invaliditetom, djeca u sukobu sa zakonom i djeca sa poremećajima u ponašanju. Ovim radom želimo unaprijediti postojeće pravne propise, tako što ćemo navesti koji propisi fale. Jačanjem pravnih propisa

ABSTRACT

Every day we are witnessing a gross violation of the rights of children who are forced to live and work on the streets regardless of weather conditions. According to the United Nations, the problem of using children for begging is the most widespread aspect of economic exploitation of children in the region, partly because sexual exploitation of victims extends to other areas of labor exploitation, whose victims are children. In the Montenegrin legislation, child begging does not exist as a specially defined legal concept. Namely, positive - legal regulations do not explain the term "begging", nor does the phenomenon of child begging is separated from begging of the adults.
Bearing in mind that the following categories of children are most often exposed to the risk of human trafficking: children without parental care, socially marginalized children, children exposed to domestic violence, children who have left school, children from the Roma, Ashkali and Egyptian population, refugees, displaced persons and Ready children, children with disabilities, children in conflict with the law and chil-

razvijamo socijalne servise i mehanizme ukupne društvene podrške za suzbijanje prosjačenja.
Ključne riječi: prosjačenje, međunarodna regulativa, nacionalni pravni i strateški okvir

dren with behavioral disorders. With this work we want to improve the existing legal regulations by listing the regulations.By strengthening legal regulations, we are developing social services and mechanisms of total social support for combating begging .
Key words: begging, international regulations, national legal and strategic framework

UVOD

Sociolozi prosjačenje najčešće određuju kao „društvenu devijaciju i socijalni problem, koji se sastoji u sticanju materijalnih vrednosti traženjem od drugih lica, bespovratno i bez pružanja protivusluge."(Milosavljević, M.,2003). Neki autori smatraju da prosjačenje predstavlja oblik sticanja materijalne dobiti, korišćenjem sklonosti ljudi ka samilosti prema osobama koje se time bave (Jugović, A., 2009) .Moguće je izdvojiti nekoliko tipova društvene reakcije prosjačenja, među kojima se izdvajauj:

1. *Indiferentnost* - održava karakter društveno-ekonomskih i političkih odnosa ili je odlika nemoći siromašnih i nerazvijenih društava.
2. *Tolerancija* - postoji u slučajevima kada postoji razumevanje i nema osude niti odbojnosti prema prosjačenju.Indiferentnost i tolerancija su posljedica stava da je prosjačenje takav vid devijacija kod kojih se ne pojavljuju žrtve, osim ako se ne zanemari činjenica da sami prosjaci prave žrtve nepovoljnih društvenih okolnosti.
3. *Prezir i odbacivanje* su tip društvene reakcije koja je zasnovana na stalnom suđenju i izražavaju se kroz odbojnost i osudu prosjaka.

Društvena reakcija na prosjačenje ispoljava se u dva vida, ali protivurečna: *a) Sistem prekršajnih sankcija tretira prosjačenje kao prekršaj javnog reda i sastoji se u izricanju mera bezbednosti, novčanih ili kazni zatvora.b) Socijalna zaštita predstavlja jedan od vidova organizovane reakcije na prosjačenje*.

Od sadržaja i oblika socijalne zaštite u odnosu na ove kategorije korisnika upotrebljavaju se stalna i trenutna novčana pomoć, neki od oblika resocijalizacije, starateljstvo kao oblik porodično-pravne zaštite ili neki drugi vid zaštite. Specijalizovane ustanove socijalne zaštite za prosjake, osim prihvatilišta koje zbrinjavaju slučajeve urgentne ugroženosti ne postoje. Prosjaci ne traže pomoć sve dok mogu da prosjače. Milosavljević, M. (2003).

MEĐUNARODNA REGULATIVA

UN Konvencija o pravima djeteta

Prava na koja prosjačenje utiče uključuju pravo djeteta na slobodu od ekonomske eksploatacije ili obavljanje rada koje se može smatrati opasnim, koje šteti njego-

vom obrazovanju ili razvoju, kao i pravo na zaštitu od bilo kakvog oblika eksploatacije.

U svim akcijama u vezi s djecom, bez obzira da li ih preduzimaju javne ili privatne društvene dobrotvorne institucije, sudovi, upravne vlasti ili zakonska tijela, najbolji interesi djeteta biće od prvenstvenog značaja.

Države-potpisnice uzimaju na sebe da osiguraju djetetu zaštitu i brigu koja je potrebna za njegovu dobrobit, uzimajući u obzir prava i dužnosti njegovih roditelja, zakonskih staratelja ili drugih pojedinaca zakonski odgovornih za njega, i da bi se ovo postiglo, preduzeće sve zakonske i upravne mjere.

Države-potpisnice će osigurati da se institucije, službe i ustanove odgovorne za brigu o djeci i njihovu zaštitu pridržavaju standarda uspostavljenih od odgovarajućih vlasti, naročito u pogledu sigurnosti, zdravlja, u broju i prikladnosti njihovog osoblja kao i odgovarajućeg nadzora nad njima. (Član 3.)

Države članice priznaju pravo djeteta na zaštitu od ekonomske eksploatacije i rada na poslu koji može biti opasan ili ometati obrazovanje djeteta ili štetiti zdravlju djeteta, odnosno njegovom fizičkom, mentalnom, duhovnom, moralnom ili socijalnom razvoju.

Države članice preduzimaju zakonodavne, administrativne, socijalne i obrazovne mjere za primjenu odredaba ovog člana. U tom cilju, a imajući u vidu odgovarajuće odredbe drugih međunarodnih instrumenata, države članice posebno:

(a) Određuju minimalnu starost za zapošljavanje; (b) Obezbjeđuju regulisanje radnog vremena i uslova rada; (c) Određuju odgovarajuće kazne ili druge sankcije kako bi se osigurala efikasna primjena odredaba ovog člana. (Član 32.)

Države-potpisnice se obavezuju da će zaštititi dijete od svih oblika seksualne eksploatacije i seksualne zloupotrebe. U tu svrhu države-potpisnice će naročito poduzeti sve odgovarajuće mjere da se spriječi: (a) Poticanje ili tjeranje djeteta da se upusti u bilo kakvu nezakonitu seksualnu aktivnost; (b) Korišćenje djeteta u cilju eksploatacije za prostituciju ili druge nezakonite seksualne radnje; (c) Korišćenje djeteta u cilju eksploatacije u pornografskim predstavama ili materijalima. (Član 34.)

Države-potpisnice će preduzeti sve odgovarajuće nacionalne, bilateralne i multilateralne mjere da bi se spriječilo otimanje, prodaja i trgovina djecom za bilo kakve svrhe, u bilo kom obliku. (Član 35.)

Države članice štite dijete od svih drugih oblika eksploatacije štetne za dijete. (Član 36.)

Međunarodni pakt o građanskim i političkim pravima

Niko se ne može držati u ropstvu; ropstvo i trgovina robljem su zabranjeni u svakom obliku.
Niko se ne može držati u potčinjenosti. (Član 8. stav 1 i stav 2)

Međunarodni pakt o ekonomskim, socijalnim i kulturnim pravima

Države članice ovog pakta priznaju da: Treba da bude pružena što šira zaštita i pomoć porodici koja je prirodni i osnovni, sastavni dio društva, posebno za njeno obrazovanje i za ono vrijeme za koje ona snosi odgovornost za izdržavanje i vaspitanje djece o kojoj se brine. Na sklapanje braka budući supružnici moraju slobodno pristati. Treba preduzeti posebne mjere zaštite i pomoći u korist djece i mladih, bez ikakve diskriminacije iz rodbinskih ili drugih razloga. Djeca i omladina moraju da budu zaštićeni od ekonomske i socijalne eksploatacije. Zakonom treba da se zabrani zapošljavanje na poslovima koji su takve prirode da mogu da izlože opasnosti njihov moral ili njihovo zdravlje, da dovedu u opasnost njihov život ili da naškode njihovom normalnom razvoju. Države treba isto tako da utvrde granice starosti ispod kojih je plaćeni rad dječije radne snage zakonom zabranjen i kažnjiv. (Član 10., stav 1 i stav 3)

Konvencija Međunarodne organizacije rada (MOR) br.182 - O zabrani i trenutnim djelovanjima za ukidanje najgorih oblika dječjeg rada

Ova Konvencija obavezuje države potpisnice da prioritetno izrade i provode programe akcije za eliminisanje najgorih oblika dječijeg rada, a naročito je naglašena potreba da država spriječi angažovanje djece u najgorim oblicima dečijeg rada, ali i da pruži neophodnu i odgovarajuću direktnu pomoć za povlačenje djece sa najgorih oblika dječijeg rada i njihovu rehabilitaciju i socijalnu integraciju. U svrhe ove Konvencije izraz "najgori oblici dječijeg rada" obuhvata:(a) sve vrste ropstva ili ropstvu slične prakse, kao što je prodaja djece i trgovina djecom, dužničko ropstvo i kmetstvo, te prisilni ili obvezni rad, uključujući prisilno ili obavezno regrutovanje djece za njihovo korištenje u oružanim sukobima; (b) korišćenje, podvođenje ili nuđenje djeteta za prostituciju, proizvodnju pornografskog materijala ili pornografske priredbe; (c) korišćenje, podvođenje ili nuđenje djeteta za nezakonite djelatnosti, a osobito za proizvodnju droge i trgovinu drogom na način definisanim odgovarajućim međunarodnim ugovorima; (d) rad koji bi, zbog svoje naravi i okolnosti u kojima se obavlja, mogao štetiti zdravlju, sigurnosti i moralu djece. (Član 3.)

Protokol Ujedinjenih nacija o sprječavanju, suzbijanju i kažnjavanju trgovine ljudima, naročito ženama i djecom

Trgovinu ljudima, posebno ženama i djecom, podrazumijeva vrbovanje, transport, sklanjanje ili prijem osoba, putem prijetnji ili korištenja sile ili drugih oblika prinu-

de, otmice, prevare, zloupotrebe moći ili ugroženog položaja, ili davanja ili primanja novca ili beneficija kako bi se postigao pristanak osobe koja ima kontrolu nad drugom osobom, a u svrhu iskorišćavanja. Iskorišćavanje minimalno uključuje iskorišćavanje prostitucije drugih ili druge oblike seksualnog iskorišćavanja, prisilni rad ili usluge, ropstvo ili prakse slične ropstvu, potčinjavanje ili odstranjivanje organa.

NACIONALNI, PRAVNI I STRATEŠKI OKVIR

Pravni propisi Crne Gore garantuju posebnu zaštitu djece i poštovanje njihovih prava. Ustav Crne Gore, („Službeni list Crne Gore“, br. 1/2007, 38/2013). u članu 28, jemči nepovredivost i sigurnost ličnosti, dok stav 4 ovoga člana propisuje da se „niko ne smije držati u ropstvu ili ropskom položaju“. U članu 74 Ustava, djetetu se jemči zaštita od svakog vida „psihičkog, fizičkog, ekonomskog i svakog drugog iskorišćavanja ili zloupotrebe“. Sem toga, član 9 propisuje supremaciju potvrđenih i objavljenih međunarodnih ugovora i opšteprihvaćenih pravila međunarodnog prava nad domaćim zakonodavstvo, kao i njihovu neposrednu primjenjivost kada odnose uređuju drugačije od unutrašnjeg zakonodavstva. Ratifikovanjem međunarodnih ugovora koji su relevantni za oblast trgovine ljudima, prvenstveno Konvencije UN o pravima djeteta sa dva dodatna protokola ali i Fakultativnog protokola UN Konvencije o pravima djeteta, Crna Gora se obavezala da će štititi i osiguravati prava djeteta kao i da neće dozvoliti uključivanje djece, pod bilo kojiim okolnostima, u prostituciju, pornografiju i prisilan rad. Ova Konvencija obezbjeđuje zaštitu od svih oblika zapostavljanja ili nemarnog postupanja, maltretiranja ili eksploatacije, zaštitu od ekonomskog ili bilo kog drugog iskorišćavanja štetnog po bilo koji vid djetetove dobrobiti i to dok je dijete pod brigom roditelja, zakonskih zastupnika ili bilo koje druge osobe koja se brine o djetetu (čl. 19, 32 i 36 Konvencije o pravima djeteta). Krivično djelo Trgovina ljudima regulisano je čl. 444 Krivičnog zakonika (KZ) Crne Gore. „Službeni list Crne Gore", br. 70/2003, 13/2004, 47/2006 i "Službeni list Crne Gore", br. 40/2008, 25/2010, 32/2011, 40/2013, 56/2013, 14/2015 42/2015 i 58/2015): „(1) Ko silom ili prijetnjom, dovođenjem u zabludu ili održavanjem u zabludi, zloupotrebom ovlašćenja, povjerenja, odnosa zavisnosti, teških prilika drugog, zadržavanjem ličnih isprava ili davanjem ili primanjem novca ili druge koristi, radi dobijanja saglasnosti od lica koje ima kontrolu nad drugim licem: vrbuje, prevozi, prebacuje, predaje, prodaje, kupuje, posreduje u prodaji, sakriva ili drži drugo lice, a u cilju eksploatacije njegovog rada, prinudnog rada, dovođenja u položaj sluge, ropstva ili ropstvu sličan odnos, vršenja kriminalne djelatnosti, prostitucije ili druge vrste seksualne eksploatacije, prosjačenja, upotrebe u pornografske svrhe, sklapanja nedozvoljenog braka, radi oduzimanja dijela tijela za presađivanje ili radi korišćenja u oružanim sukobima, kazniće se zatvorom od jedne do deset godina. (2) Smatra se da je djelo iz stava 1 ovoga člana učinjeno prema maloljetnom licu i kada učinilac nije upotrijebio silu, prijetnju ili neki drugi od navedenih načina izvršenja. (3) Ako je djelo iz stava 1 ovoga člana učinjeno prema maloljetnom licu ili je djelo iz stava 1 ovoga člana učinjeno od strane

službenog lica u obavljanju službene dužnosti ili je sa umišljajem doveden u opasnost život jednog ili više lica, učinilac će se kazniti zatvorom najmanje tri godine. (4) Ako je usljed djela iz stavova 1 i 3 ovoga člana nastupila teška tjelesna povreda nekog lica, učinilac će se kazniti zatvorom od jedne do dvanaest godina. (5) Ako je usljed djela iz stavova 1 i 3 ovoga člana nastupila smrt jednog ili više lica, učinilac će se kazniti zatvorom najmanje deset godina.(6) Ko se bavi vršenjem krivičnog djela iz stavova 1 do 3 ovoga člana ili je djelo izvršeno na organizovan način od strane više lica, kazniće se zatvorom najmanje deset godina. (7) Ko koristi usluge lica za koje se zna da je prema njemu učinjeno djelo iz stava 1 ovog člana, kazniće se zatvorom od šest mjeseci do pet godina. (8) Ako je djelo iz stava 7 ovoga člana učinjeno prema maloljetnom licu, učinilac će se kazniti zatvorom od tri do petnaest godina. (9) Pristanak žrtve prema kojoj je izvršeno djelo iz stavova 1 do 3 ovoga člana bez uticaja je na postojanje tog krivičnog djela". (prema izmjenama i dopunama iz avgusta 2013. godine) na sljedeći način: „Ko silom ili prijetnjom, dovođenjem u zabludu ili održavanjem u zabludi, zloupotrebom ovlašćenja, povjerenja, odnosa zavisnosti, teških prilika, zadržavanjem ličnih isprava ili davanjem ili primanjem novca radi dobijanja saglasnosti od lica koje ima kontrolu nad drugim licem: vrbuje, prevozi, prebacuje, predaje, prodaje, kupuje, posreduje u prodaji, sakriva ili drži drugo lice, a u cilju eksploatacije njegovog rada, prinudnog rada, dovođenja u položaj sluge, ropstva ili ropstvu sličan odnos, vršenja kriminalne djelatnosti, prostitucije ili druge vrste seksualne eksploatacije, prosjačenja, upotrebe u pornografske svrhe, sklapanja nedozvoljenog braka, radi oduzimanja dijela tijela za presađivanje ili radi korišćenja u oružanim sukobima, kazniće se zatvorom od jedne do deset godina." Posebno je važan stav 7 ovoga člana kojim je inkriminisano korišćenje usluga osobe za koje postoji saznanje da je žrtva trgovine ljudima. U skladu sa međunarodnim standardima, KZ predviđa teže oblike krivičnog djela trgovine ljudima, ako je riječ o učiniocu koji se bavi vršenjem tog djela ili je djelo izvšeno od strane grupe ili od strane organizovane kriminalne grupe. Djelo se smatra učinjenim prema maloljetnom licu i kada učinilac nije upotrijebio silu ili prijetnju. Međutim, KZ ne prepoznaje otmicu i prevaru kao način izvršenja krivičnog djela, niti predviđa kvalifikovani oblik ukoliko je djelo učinjeno na naročito svirep ili ponižavajući način, iako su ovi načini obuhvaćeni definicijom iz Palermo protokola i Konvencijom.

Krivično djelo Trgovina maloljetnim licima radi usvojenja je regulisano članom 445 KZ: „Ko oduzme lice koje nije navršilo četrnaest godina radi njegovog usvojenja protivno važećim propisima ili ko usvoji takvo lice ili posreduje u takvom usvojenju ili ko u tom cilju kupi, proda ili preda drugo maloljetno lice ili ga prevozi, obezbjeđuje mu smještaj ili ga prikriva, kazniće se zatvorom od jedne do pet godina. Ako je djelo izvršeno na organizovan način od strane više lica, zaprijećena je kazna zatvora od najmanje tri godine. Krivično djelo Zasnivanje ropskog odnosa i prevoz lica u ropskom odnosu iz člana 446 KZ predviđa da će se onaj ko, kršeći pravila međunarodnog prava, stavi drugog u ropski ili njemu sličan odnos ili ga drži u takvom odnosu, kupi, proda, preda drugom licu ili posreduje u kupovini, prodaji ili predaji ovakvog lica ili podstiče drugog da proda svoju slobodu ili slobodu lica koje izdržava ili o kojem se stara, kazniti zatvorom od jedne do deset godina. Bitno je

pomenuti i član 295a KZ – Trgovina djelovima ljudskog tijela i član 295b KZ – Oglašavanje trgovine djelovima ljudskog tijela. Krivični zakonik je posebno definisao krivična djela na štetu djeteta i to: ubistvo djeteta pri porođaju (čedomorstvo); navođenje na samoubistvo i pomaganje u samoubistvu; napuštanje nemoćnog lica; obljuba s djetetom; obljuba zloupotrebom položaja; nedozvoljene polne radnje; podvođenje i omogućavanje polnog odnosa; posredovanje u vršenju prostitucije; prikazivanje pornografskog materijala; vanbra- čana zajednica s maloljetnikom; oduzimanje maloljetnog lica; promjena porodičnog stanja; zapuštanje i zlostavljanje maloljetnog lica; nasilje u porodici ili porodičnoj zajednici; nedavanje izdržavanja; kršenje porodičnih obaveza; rodoskrvnjenje (incest); Kao ostala krivična djela koja su relevantna u kontekstu trgovine ljudima bitno je napomenuti i krivična djela protiv slobode i tjelesnog integriteta (otmica; prinuda; protivpravno lišavanje slobode; povreda slobode kretanja i nastanjivanja; zlostavljanje i mučenje; napuštanje nemoćnog lica; izlaganje drugog lica opasnosti; ugrožavanje sigurnosti), krivična djela protiv polne slobode (silovanje; obljuba nad nemoćnim licem; obljuba zloupotrebom položaja; nedozvoljene polne radnje; posredovanje u vršenju prostitucije), krivična djela protiv maloljetnih lica (podvođenje i omogućavanje vršenja polnog odnosa; navođenje maloljetnog lica na prisustvovanje polnim radnjama; prikazivanje pornografskog materijala i iskorišćavanje djece za pornografiju; otmica maloljetnog lica; iskorišćavanje računarske mreže ili komunikacije drugim tehničkim sredstvima za izvršenje krivičnih djela protiv polne slobode prema maloljetnom licu; zanemarivanje i zlostavljanje maloljetnog lica; porodično nasilje), kao i krivična djela u vezi sa povredom prava na privatnost (neovlašćeno prikupljanje ličnih podataka; neovlašćeno fotografisanje; povreda tajnosti pisma i drugih pošiljki; narušavanje nepovredivosti stana). Član 219 Krivičnog zakonika tretira i pitanje zapuštanja i zlostavljanja malodobnog lica: „Roditelj, usvojilac, staralac ili drugo lice koje zlostavlja maloljetno lice ili ga prinuđava na pretjeran rad ili rad koji ne odgovara uzrastu maloljetnog lica ili na prosjačenje ili ga iz koristoljublja navodi na vršenje drugih radnji koje su štetne za njegov razvoj, kazniće se zatvorom od tri mjeseca do pet godina."

Za ovu oblast relevantni su i zakoni koji tretiraju: porodične odnose; nasilje u porodici; mjere zaštite statusnih prava djeteta i mjere zaštite prava djeteta od zanemarivanja i zlostavljanja u Crnoj Gori, i to:
Porodični zakon („Službeni list Crne Gore" br. 01/2007), kojim se, između ostalog, uređuju odnosi između roditelja i djece, uključujući pitanja starateljstva, izdržavanja i imovinskih odnosa u porodici. Članom 5 ovog zakona država se obavezala, između ostalog, da „preduzima sve potrebne mjere za zaštitu djece od zanemarivanja, zlostavljanja i eksploatacije".

Zakon o zaštiti od nasilja u porodici („Službeni list Crne Gore" br. 46/2010 od 06.08.2010. godine i 40/11 od 08.08.2011. godine), koji u članu 8, stav 2, tačka 1 propisuje da se ugrožavanjem fizičkog, psihičkog, seksualnog ili ekonomskog integriteta, mentalnog zdravlja i spokojstva drugog člana porodice smatra i ako član porodice ne vodi dovoljno brigu o "ishrani, higijeni, odijevanju, medicinskoj

zaštiti ili redovnom pohađanju škole ili ne sprječava dijete u štetnom druženju, skitnji, **prosjačenju** ili krađi ili na drugi način u većoj mjeri zanemaruje podizanje i vaspitanje djeteta". U članu 37, stav 1, tačka 1 ovog Zakona sadržane su kaznene odredbe koje se odnose na gore navedene oblike zanemarivanja i zlostavljanja djeteta.(U ovoj oblasti postoji i **Protokol o postupanju, prevenciji i zaštiti od nasilja u porodici**; **Procedure i institucionalna saradnja u vezi s porodičnim nasiljem i nasiljem nad ženama**, od 25.11.2011 (sudovi.me/podaci/vrhs/dokumenta/41.pdf).

U procesnom smislu, bitno je pomenuti i sljedeće propise:
Zakon o postupanju prema maloljetnicima u krivičnom postupku postupku („Službeni list Crne Gore", broj 64/2011. od 29.12.2011. godine, koji se primjenjuje se od 01.09.2012. godine), koji u Glavi IV– Posebne odredbe o zaštiti maloljetnih lica kao učesnika u krivičnom postupku (član 90-97), definiše **poseban tretman djece koja imaju status žrtve krivičnih djela** i istovremeno se saslušavaju kao svjedoci u krivičnom postupku.

Zakon o javnom redu i miru („Službeni list Crne Gore" br. 64/2011) koji sadrži odredbe koje se odnose na suzbijanje organizovanog prosjačenja. Član 31 ovog Zakona propisuje novčanu kaznu u iznosu od 500 eura do 1500 eura ili zatvorsku kaznu do 60 dana za onoga **ko organizuje prosjačenje ili drugog navodi ili prisiljava na prosjačenje**.

Zakonik o krivičnom postupku („Službeni list Crne Gore", br. 57/09, 49/10, 47/14, 2/15, 35/15 i 58/15) kojim se utvrđuju pravila za pravično vođenje krivičnog postupka u skladu sa uslovima propisanim Krivičnim zakonikom Crne Gore.
Zakon o prekršajima („Službeni list Crne Gore" br. 01/2011 od 11.01.2011, 06/11 od 25.01.2011, 39/11 od 04.08.2011 i 32/14 od 30.07.2014) kojim se propisuju uslovi za propisivanje prekršaja i prekršajnih sankcija, prekršajna odgovornost, prekršajni postupak i postupak izvršenja prekršajnih sankcija.

Kada je u pitanju strateški okvir, Vlada Crne Gore je 2012. godine usvojila novu **Strategiju za borbu protiv trgovine ljudima 2012 – 2018** kojom su definisani ciljevi i pravci borbe protiv trgovine ljudima, kao i mjere za unaprijeđenje anti-trafiking mehanizama u javnom, privatnom i civilnom sektoru, poput jačanja vještina predstavnika institucija koji postupaju sa žrtvama trgovine ljudima, formiranja mobilnih timova i izrade višejezičnog upitnika za identifikaciju žrtava. Strategija obuhvata šest oblasti:
1. Prevenciju i edukaciju;
2. Identifikaciju žrtava;
3. Pomoć, zaštitu i reintegraciju žrtava;
4. Efikasno krivično gonjenje;
5. Međunarodnu saradnju;
6. Koordinaciju i partnerstvo;

Vlada Crne Gore sistemski nadgleda aktivnosti na planu borbe protiv trgovine ljudima putem monitoringa koji vrši **Radna grupa za praćenje implementacije Strategije za borbu protiv trgovine ljudima** i pojedinačnih akcionih planova. Nacionalnim radnim timom - Radnom grupom predsjedava Rukovodilac Kancelarije/Nacionalni koordinator za borbu protiv trgovine ljudima i ista okuplja 19 predstavnika državnih institucija, uključenih u sprovođenje i planiranje aktivnosti usmjerenih na borbu protiv trgovine ljudima i predstavnika civilnog sektora.

LITERATURA

- Milosavljević, M., (2003): *Devijacije i društvo*. Draganić. Beograd
- Jugović, A., (2009): *Prosjačenje i skitnja kao socijalni i bezbednosti probem*. Nauka, bezbednost,policija, vol 14, br. 3, str. 153-173
- Muškinja, H. A. i sar. (2011**):** *Dečje prosjačenje u Vojvodini* POKRAJINSKI OMBUDSMAN, Save the children.
- Milosavljević, M. (2003): Devijacija i društvo. Beograd: Naučna knjiga
- **Zakon o prekršajima** („Službeni list Crne Gore“ br. 01/2011 od 11.01.2011, 06/11 od 25.01.2011, 39/11 od 04.08.2011 i 32/14 od 30.07.2014)
- **Zakonik o krivičnom postupku** („Službeni list Crne Gore“, br. 57/09, 49/10, 47/14, 2/15, 35/15 i 58/15)
- **Zakon o javnom redu i miru** („Službeni list Crne Gore“ br. 64/2011)
- **Zakon o postupanju prema maloljetnicima u krivičnom postupku postupku** („Službeni list Crne Gore“, broj 64/2011. od 29.12.2011. godine, koji se primjenjuje se od 01.09.2012. godine)
- **Zakon o zaštiti od nasilja u porodici** („Službeni list Crne Gore“ br. 46/2010 od 06.08.2010. godine i 40/11 od 08.08.2011. godine)
- **Porodični zakon** („Službeni list Crne Gore“ br. 01/2007),
- **Krivični zakon** (KZ) Crne Gore. „Službeni list Crne Gore", br. 70/2003, 13/2004, 47/2006 i "Službeni list Crne Gore", br. 40/2008, 25/2010, 32/2011, 40/2013, 56/2013, 14/2015 42/2015 i 58/2015):
- **Ustav Crne Gore**, („Službeni list Crne Gore“, br. 1/2007, 38/2013).
- ***Konvencija Međunarodne organizacije rada (MOR) br.182***

Defend*OLOgija* MNE
Vol. 3, No. 5-6 (2018), 67-77

Vladimir Miletić [1]
Sudija Prvog osnovnog suda u Beogradu

UDK: 343.345(497.11)
Pregledni rad

PROSJAČENJE KAO PREKRŠAJ PROTIV JAVNOG REDA I MIRA U REPUBLICI SRBIJI

BEGGING AS VIOLATION AGAINST PUBLIC ORDER AND PEACE IN THE REPUBLIC OF SERBIA

APSTRACT

Javni red i mir predstavljaju posebno značajne društvene vrednosti i dobra. Zato su u Republici Srbiji ove društvene vrednosti zaštićene sa dve vrste delikata. To su: a) krivična dela predviđena u Krivičnom zakoniku i b) prekršaji predviđeni u Zakonu o javnom redu i miru, odnosno drugim zakonima iz ove oblasti. Za učinioce ovih kažnjivih ponašanja kojima se povređuje ili ugrožava javni red i mir, zavisno od njihove vrste, prirode i karaktera predviđene su krivične ili prekršajne sankcije. U radu se analizira sistem prekršaja protiv javnog reda i mira u Republici Srbiji, posebno prosjačenje maloletnika, njihove karakteristike i mere društvene reakcije prema njihovim učiniocima.

Ključne riječi: javni red, mir, zakon, prekršaj, prosjačenje, maloletnik odgovornost, sankcija

ABSTRACT

Public order and peace are particularly important social values. Therefore, these social values are protected by two types of felonies in the Republic of Serbia. These are: a) Criminal acts provided for in the Criminal Code, and b) violations foreseen in the Law of Public Order and Peace or other laws in this field. For the perpetrators of these punishable behaviors which are harmful or threatening to public order and peace, criminal or penal sanctions are foreseen, depending on their nature and character. The paper analyses the system of violations against public order and peace in the Republic of Serbia, specially begging of minors, their characteristics and measures of social reaction towards their perpetrators from the scope of judicial theory and court practice. ***Key words:*** public order, peace, law, violation, begging, minor, responsibility, sanction

[1] E-mail: vlad.miletic@gmail.com

Uvod

Pored krivičnih dela[2] kao najtežeg oblika povrede ili ugrožavanja zaštićenih društvenih i ljudskih vrednosti, dobara i interesa, među koje svakako spada i javni red i mir, poseban značaj imaju i prekršaji. Prema Zakonu o prekršajima Republike Srbije (ZOP)[3] iz 2013. godine (član 2. ZOP) prekršaj je protivpravno delo koje je zakonom ili drugim propisom nadležnog orgna određeno kao prekršaj i za čijeg je učinioca propisana prekršajna sankcija[4].

Kao učinioci prekršaja uopšte kao zabranjenih, protivpravnih, nedozvoljenih ponašanja mogu se javiti različita lica: a) fizička – punoletna i maloletna lica, b) pravna lica, c) odgovorna lica u pravnom licu i d) preduzetnici. Prema njima se mogu izricati specifične vrste prekršajnih sankcija[5]. S obzirom da se prekršaji javljaju kao povrede pravnog poretka utvrđenog propisima[6], to se u pravnom sistemu Republike kao posebna vrsta delikata javljaju, pored krivičnih dela i privrednih prestupa – kao javnopravnih delikata i prekršaji[7]. Poseban značaj, prirodu, karakter, učestalost i zaštićeno dobro imaju prekršaji protiv javnog reda i mira, koji pored saobraćajnih prekršaja predstavljaju najbrojniju vrstu ovih delikata.

Među prekršajima protiv javnog reda i mira psoebno se izdvajaju oni koji predstavljaju različite vrste socijalno-patoloških pojava kao što su: prosjačenje, skitničenje, tapkarenje, vračanje i sl. Upravo o prosjačenju kao specifičnoj vrsti prekršaja protiv javnog reda i mira biće govora u ovom radu, psoebno kada se radi o prosjačenju dece i maloletnika. Radi se o pojavi koja danas postaje sve učestalija, javlja se kao organizovano vršenje prosjačenja, nastaje kao posledica zapuštanja u vaspitanju maloletnika od strane njihove porodice i sl.

Prekršaji protiv javnog reda i mira

Javni red i mir se mogu povrediti ili ugroziti velikim brojem različitih prekršaja koji su propisani u različitim zakonima iz oblasti unutrašnjih poslova (ili policijskog prava). No, treba reći da su ovim prekršajima istovremeno ugrožene i druge društvene vrednosti, dobra ili interesi kao što je život, telesni integritet ili zdravlje ljudi i sl. Tako ove prekršaje propisuju sledeći zakoni:

1) Zakon o javnom redu i miru,
2) Zakon o javnom okupljanju,
3) Zakon o prebivalištu i boravištu građana,
4) Zakon o sprečavanju nasilja u porodici i

---

[2] Krivično delo je protivpravno, u zakonu propisano i skrivljeno delo za čijeg su učinioca propisane krivične sankcije. D.Jovašević, Krivično pravo, Opšti deo, Dosije, Beograd, 2016.godine, str.34-36.
[3] Službeni glasnik Republike Srbije broj 65/2013.
[4] D.Jovašević, Prekršajno pravo, Sven, Niš, 2012.godine, str.16-18.
[5] Lj. Mitrović, Prekršajno pravo, Univerzitet Apeiron, Banja Luka, 2015.godine, str.38-41.
[6] P.Dimitrijević, Prekršajno pravo, Službeni glasnik, Beograd, 2001.godine, str.56.59.
[7] S. Pihler, Prekršajno pravo, Pravni fakultet, Novi Sad, 2001. godine, str.45-47.

5) Zakon o oružju i municiji.

Prosjačenje kao socijalno-patološka pojava

U kriminološkim raspravama[8] se smatra da različiti sociološki (društveni) faktori imaju veliki upliv u pojavu i širenje različitih oblika devijantnog, pa i delinkventnog ponašanja, u prvom redu, maloletnika. To se posebno odnosi na države koje se nalaze u periodu tranzicije i globalizacije kada dolazi do ekonomskih kriza većih ili manjih razmera, kraćeg ili dužeg trajanja, te privrednih depresija. Sve to dovodi do velike nezaposlenosti ljudi uopšte, a naročito mladih. Stvara se situacija kako je život pun neizvesnosti, apatije, razočarenja, te socijalnih protesta i bunta raznih vrsta i obima[9].

Ekonomske krize i privredne depresije se tako javljaju kao najznačajniji uzrok osiromašenja stanovništva. To pogoduje ne samo vršenju prekršaja, već i imovinskog kriminaliteta. S druge strane, kao posledica takvih stanja koja traju duže vreme javlja se prosjačenje, skitničenje, vračanje, razni oblici snalaženja, često na nedozvoljeni način ljudi da dođu do novca za prostu egzistenciju (preživljavanje svoje i članova svoje porodice).

S druge strane, siromaštvo dovodi do degradacije porodice, njenog raspada, nevršenja ili nekvalitetnog vršenja osnovne funkcije – vaspitanja i podizanja podmlatka[10]. Zapravo, najznačajniju ulogu u vaspitnom procesu maloletnika čini „lični porodični primer“ jer se deca i mladi orijentišu prema svojim roditeljima (ili drugim licima koja se o njima staraju). Stoga nedostatak zdravog porodičnog života dovodi do različitih oblika društvenih devijacija kod maloletika.

Socijalno-patološke pojave koje predstavljaju značajan oblik društvenih devijacija u teoriji imaju više različitih klasifikacija. Za potrebe ovoga rada ćemo socijalne devijacije podeliti na[11]:
a)socijalne devijacije čiju osnovu čini agresija kriminalnog tipa – kriminalitet, maloletnička delinkvencija,
b)socijalne devijacije čiju osnovu čini autoagresija – samoubistvo, samopovređivanje,
c)socijalne devijacije čiju osnovu čini zavisnoist – alkoholizam, narkomanija, zavisnost od lekova, kocka, internet zavisnost,
d)socijalne devijacije čiju osnovu čini izopačenost – prostitucija i seksualne devijacije i
e)posebni oblici socijalnih devijacija – skitničenje, prosjačenje, besposličarenje i hordašenje.

[8] B.Petrović, G.Meško, Kriminologija, Sarajevo, Pravni fakultet, 2008.godine, str.189-193.
[9] M.Milutinović, Kriminologija, Beograd, savremena administracija, 1981.godine, str.178-187.
[10] R.Mlađenović Kupčević, Kriminologija, Sarajevo, Svjetlost, 1982.godine, str.145-151.
[11] Z.Stevanović, Socijalna patologija, Beograd, Univerzitet u Novom Pazaru, 2013.godine, str. 87-98.

Prosjačenje[12] kao poseban oblik socijalnih devijacija predstavlja u osnovi posledicu socijalnih problema u društvu. Ono ima trojako socijalno poreklo[13]:
a) pojedini oblici prosjačenja su duboko ukorenjeni u tradiciji i kulturi pojedinih socijalnih ili etničkih grupa i njihov stil života se manifestuje kao takav način života koji odgovara i shvatanju njihovih životnih aktivnosti,
b) krizna stanja, od kojih je najznačajnija ekonomska kriza i siromaštvo i
c) migracija stanovnišva koja može biti izazvana ekonomskim ili drugim razlozima (rat, konflikti) usled čega je visoka stopa nezaposlenosti, što dovodi do egzistencijalne ugroženosti čitavih porodica[14].

Tako se prosjačenje određuje kao socijalna devijacija, društveno neprihvatljiv, socijalno izopačen način pribavljanja sredstava za život. U teoriji se razlikuje se: a) klasično i b) profesionalno prosjačenje.

Klasično prosjačenje postoji kada pojedinac – punoletno ili maloletno lice ili zajedno, prose sami za sebe sa ciljem da na takav način obezbede osnovne uslove za preživljavanje sebe i članova svoje porodice.

Profesionalno prosjačenje je organizovano prosjačenje koje ima karakteristike zanimanja – profesije. Ono pretpostavlja postojanje organizatora prosjačenja i prosjake kao „radnu snagu“.

Radi se, naime, o prosjačenju[15] koje karakteriše takav oblik društvne devijacije u vidu traženja milostinje, stalno ili povremeno, koje se odvija najčešće na javnim mestima: ulici, železničkoj ili autobuskoj stanici, pijaci, ispred crkve, groblja i sl. Kod prosjačenja se može „izlagati“ ljudski stvarni ili fingirani telesni nedostatak (defekt) ili se pak može prikazivati teško socijalno ili zdravstveno stanje i ugroženost od neke teške bolesti. Mnogi prosjaci koriste razne trikove kako bi ganuli ljude – prolaznike. Interesantno je da se u prosjačenje uključuju čitave porodice koje to rade „iz socijalne potrebe“. Tu su prisutni roditelji sa decom ili se pak sama deca i maloletnici javljaju kao samostalni prosjaci.

Prosjačenje[16] se takođe definiše kao povremeno ili stalno u vidu zanimanja traženje milostinje navođenjem svojih fizičkih problema ili socijalnog statusa kao razloga za razumevanje. Njime se bave ljudi koji svojim izgledom i ponašanjem odaju sliku siromaštva, bede i nemaštine. Radi se o licima koja traže novac ili druge vrednosti bez pružanja protivusluge. U literaturi postoji i takva shvatanja koje prosjačenje razlikuje na: a) klasično i b) aktivno.

---

12 Z.Stevanović, Socijalna patologija, ibid, str. 212-214.
13 J.Džinić Špadijer, Socijalna patologija, Beograd, Zavod za udžbenike, 1976.godine, str.71.
14 M.Bošković, Socijalna patologija, Novi Sad, Pravni fakultet, 2002.godine, str.301.
15 Z.Stevanović, Socijalna patologija, op.cit., str.212-214.
16 S.KonstantinovićVilić, V.Nikolić Ristanović, M.Kostić, Kriminologija, Niš, Pelikan print, 2009. godine, str. 406-407.

Klasično prosjačenje se ispoljava u traženju milostinje pozivajući se na bolest ili fizičku ili psihičku nemoć.

Kod aktivnog prosjačenja prosjaci idu od kuće do kuće, prodaju predmete bez vrednosti, tražeći pri tome finansijsku pomoć zbog stanja bolesti, nezaposlenosti, fizičke nemoći ili druge teške nevolje. U aktivnom prosjačenju posebnu ulogu igraju deca i maloletnici koji traže milostinju kako bi izazvali samilost prolaznika.

U pravnom sistemu Republike Srbije prosjačenje nije predviđeno kao krivično delo, već kao oblik prekršaja protiv javnog reda i mira. Stoga ćemo u nastavu rada analizirati pojedine prekršaje protiv javnog reda i mira kojima se propisuje odgovornost i kažnjivost za prosjačenje neposredno ili na posredan način. U tom smislu prosjačenje je kažnjivo kao prekršaj shodno sledećim zakonima. To su:
a)Zakon o javnom redu i miru i
b)Zakon o prebivalištu i boravištu građana.

Prekršaji iz Zakona o javnom redu i miru

Zakon o javnom redu i miru[17] uređuje javni red i mir na javnom mestu, utvrđuje protivpravna dela protiv javnog reda i mira, kao i način prikupljanja dobrovoljnih priloga. Ovaj zakon u trećem delu pod nazivom: „Prekršaji“ predviđa više prekršaja protiv javnog reda i mira, koji što je retkost u prekršajnom pravu, nose svoje zakonske termine (nazive). Tako se kao prekršaji protiv javnog reda i mira smatraju protivpravna dela kojima se na javnom mestu ugrožava ili narušava javni red i mir, stvara uznemirenje ili ugrožava sigurnost građana, ometa kretanje građana na javnim mestima ili ostvarivanje njihovih prava i sloboda, vređa moral, ugrožava opšta sigurnost imovine, vređaju ili ometaju službena lica ili se na drugi način narušava javni red i mir.

Objekt zaštite kod ovih prekršaja jeste javni red i mir. A prema članu 3. Zakona javni red i mir predstavlja usklađeno stanje međusobnih odnosa građana nastalo njihovim ponašanjem na javnom mestu i delovanjem organa i organizacija u javnom životu radi obezbeđenja jednakih uslova za ostvarivanje ljudskih i manjinskih prava i sloboda građana zajemčenih Ustavom.

Posledica ovih dela se javlja kao povreda u dva oblika. To su: a) narušavanje javnog reda i mira i b) izazivanje uznemirenja građana (osećanja lične i imovinske nesigurnosti).

Pored kazni (kazne zatvora, rada u javnom interesu i novčane kazne) učiniocima prekršaja protiv javnog reda i mira mogu se izreći i druge prekršajnopravne mere, odnosno druge vrste prekršajnih sankcija. Tako prema članu 24. službena lica policije, komunalne policije i nadležnih inspekcijskih organa su ovlašćeni da obavezno privremeno u skladu sa zakonom oduzmu predmete koji su upotrebljeni za

[17] Službeni glasnik Republike Srbije broj 6/2016.

izvršenje prekršaja ili su pribavljeni prekršajem ili koji su nastali izvršenjem prekršaja.

Takođe u smislu člana 25. učiniocima ovih prekršaja se mogu izreći i sledeće zaštitne mere i to: a) oduzimanje predmeta, b) obavezno lečenje zavisnika od alkohola i drugih psihoaktivnih supstanci, c) obavezno psihijatrijsko lečenje, d) zabrana pristupa oštećenom, objektima ili mestu izvršenja prekršaja, e) zabrana vršenja određenih delatnosti, f) zabrana pravnom licu da vrši određene delatnosti i g) zabrana odgovornom licu da vrši određene poslove.

Prosjačenje kao prekršaj

"Prosjačenje" je prekršaj propisan u odredbi člana 12. Zakona o javnom redui miru. Ovo delo se sastoji u ugrožavanju spokojstva građana ili narušavanju javnog reda i mira prosjačenjem. O pojmu i karakteristikama, te vrsta i oblicima prosjačenja uopšte, aposebno dece i maloletnika već je bilo govora u pretodnim izlaganjima. Za prosjačenje – dakle, traženje milostinje od građana – prolaznika, obično na javnim mestima, propisana je novčana kazna u iznosu od 5.000 do 10.000 dinara ili kazna zatvora u trajanju do 30 dana. Uz kaznu se učiniocu ovog prekršaja može izreći jedna ili više zaštitnih mera, kao i posebna prekršjanopravna mera – oduzimanje imovinske koristi koja je pribavljena prekršajem.
Izvršilac dela može da bude svako lice (osim deteta – lica uzrasta do nenavršene 14 godina koje ne podleže prekršajnoj odgovornosti). U pogledu krivice potreban je umišljaj učinioca.

Teži oblik prekršaja u vidu prosjačenja za koji je propisana novčana kazna u iznosu od 10.000 do 30.000 dinara ili kazna zatvora u trajanju do 30 dana postoji ako je radnja izvršenja preduzeta u grupi od tri ili više lica. Organizovano, grupno, skupno preduzimanje radnje prosjačenja, predstavlja kvalifikatornu okolnost za koju Zakon propisuje strožije kažnjavanje učinilaca. Grupu čine tri ili više lica koja su povezana radi trajnog ili povremenog vršenja prekršaja u cilju sticanja protivpravne imovinske koristi.

Prekršaji u vezi sa prosjačenjem

Pored prosjačenja, Zakon o javnom redu i miru predviđa i druge prekršaje kojima se remeti javni red i mir, odnosno kojima se ugrožava spokojstvo (lična i imovinska sigurnost) građana, a koji su povezani sa prosjačenjem u većoj ili manjoj meri.
Prvi takav prekršaj prekršaj iz člana 7. nosi naziv: „Svađa, vika i buka na javnom mestu". Ovaj prekršaj je tesno povezan sa prosjačenjem. Ovo delo je određeno posledičnom dispozicijom. Ono se sastoji u narušavanju javnog reda i mira ili stvaranju uznemirenja građana. Za postojanje dela je bitan način preduzimanja radnje izvršenja. To su: a) svađa i b) vika. Svađa je verbalni sukob između dva ili više lica, dok je vika verbalno izražavanje jakog intenziteta.

Bitno je da se radnja izvršenja preduzima na javnom mestu. Javno mesto je prostor dostupan neodređenom broju lica čiji identitet nije unapred određen, pod istim

uslovima ili bez posebnih uslova, ali je to i mesto koje je dostupno pogledu ili čujnosti sa javnog mesta ili je posledica nastupila na javnom mestu. Za ovo delo je propisana novčana kazna u iznosu od 5.000 do 20.000 dinara.

Teži oblik i ovog prekršaja postoji ako je radnja izvršenja preduzeta u grupi od tri ili više lica. Ovde je organizovano, grupno izvršenje dela od strane više izvršilaca, bez obzira na njihove pojedine uloge, predstavlja kvalifikatornu okolnost za koju zakon propisuje novčanu kaznu u iznosu od 20.000 do 50.000 dinara.

Sa prosjačenjem je tesno povezan i prekršaj iz člana 8. Zakona o javnom redu i miru. To je:"Nepristojno, drsko i bezobzirno ponašanje". Pri tome je sam Zakon odredio pojam ovog prekršaja. Kao nepristojno, drsko, bezobzirno ponašanje smatra se ponašanje lica ili preduzimanje radnji na javnom mestu, kojima se ugrožava sigurnost građana ili narušava javni red i mir, vređa moral građana, uništava ili oštećuje imovina.

Delo[18] se sastoji u narušavanju javnog reda i mira, ugrožavanju imovine ili vređanju morala građana. Bitno je da se ove posledice ostvaruju u vidu povrede ili ugrožavanja na zakonom predviđeni način - nepristojnim, drskim ili bezobzirnim ponašanjem. Za ovo delo je propisana novčana kazna u iznosu od 10.000 do 150.000 dinara ili rad u javnom interesu od 80 do 360 časova.

Teži oblik ovog prekršaja za koji je propisana kazna rada u javnom interesu od 240 do 360 časova ili kazna zatvora u trajanju od 30 do 60 dana postoji ako je radnja izvršenja preduzeta od strane grupe od tri ili više lica. Dakle, i ovde je organizovano, grupno narušavanje javnog reda i mira, vređanje morala građana ili ugrožavaje imovine kvalifikatorna okolnost za koju je propisano pooštreno kažnjavanje.

"Vređanje, vršenje nasilja, pretnja ili tuča" predstavljaju prekršaj protiv javnog reda i mira iz člana 9. I ovde se delo sastoji u narušavanju javnog reda i mira na sledeći način: a) vređanjem drugog, b) vršenjem nasilja nad drugim i c) pretnjom (stavljanjem u izgled, najavom) narušavanja javnog reda i mira. Uvreda (vređanje) je prema slovu zakona (član 3.) vršenje radnji kojima se omalovažava ličnost drugog lica. Vršenje nasilja je primena fizičke ili druge sile na telu drugog lica, podobne da izazovu patnju ili bolove. Na kraju, pretnja je ugrožavanje sigurnosti drugog lica, stavljanjem u izgled da će se učiniti kakvo zlo, ili napasti na život ili telo tog ili njemu bliskog lica. Zakon je izričito predvideo kažnjavanje i za sam pokušaj ovog prekršaja. Za ovo je delo alternativno propisana novčana kazna u iznosu od 20.000 do 100.000 dinara ili kazna zatvora od 10 do 30 dana.

Delo ima dva teža, kvalifikovana oblika ispoljavanja.

[18] Ovo je lakši oblik ugrožavanja javnog reda i mira nasilničkim ponašanjem (koje u težem obiku predstavlja krivično delo iz člana 344. Krivičnog zakonika.

Prvi teži oblik prekršaja čini lice koje narušava javni red i mir izazivanjem tuče ili učestvovanjem u tuči[19]. Tuča je uzajamno vršenje nasilja između dva ili više lica koje se sastoji u zadavanju udaraca rukom, drugim delovima tela ili predmetima. Delo se vrši sa dve alternativno predviđene radnje izvršenja: a) izazivanje tuče – stvaranjem opasne situacije za život i telo ljudi na javnom mestu i b) učestvovanjem u tuči – sudelovanju u fizičkom obračunavanju sa drugim licima. Za ovo delo je propisana alternativno novčana kazna u iznosu od 50.000 do 150.000 dinara ili kazna zatvora u trajanju od 30 do 60 dana.

Drugi teži oblik prekršaja za koji je propisana kazna zatvora u trajanju od 30 do 60 dana postoji ako je radnja izvršenja preduzeta u grupi od tri i više lica.

Kao poseban oblik društvenih devijacija, pored prosjačenja, smatraju se i kockanje, kao i "tapkarenje". To su istovremeno i prekršaji protiv javnog reda i mira koji se često javljaju u sticaju sa prosjačenjem.

"Kockanje" je prekršaj iz člana 13. Kockanje je u smislu člana 3. igranje na sreću u novac ili neku drugu vrednost, čiji rezultat zavisi od slučaja. Delo se sastoji u preduzimanju jedne od alternativno predviđenih radnji: a) pozivanju (podstrekavanju, podsticanju) drugog lica na kocku, b) kockanju sa drugim licem ili licima, c) ustupanju prostorije radi kockanja i d) organizovanju kockanja.

Za ovo je delo propisana: a) fizičkom licu novčana kazna u iznosu od 50.000 do 150.000 dinara ili rad u javnom interesu od 120 do 360 časova, b) pravnom licu novčana kazna u iznosu od 500.000 do 2.000.000 dinara, c) preduzetniku novčana kazna u iznosu od 150.000 do 500.000 dinara i d) odgovornom licu u pravnom licu novčana kazna u iznosu od 50.000 do 150.000 dinara.

Teži oblik ovog prekršaja se sastoji u: a) kockanju sa maloletnim licem (licem uzrasta do 18 godina što mora biti poznato učiniocu dela) i b) omogućavanju na drugi način kockanja maloletnom licu. Za ovo je delo propisana kazna zatvora u trajanju od 30 do 60 dana.

Za osnovni oblik prekršaja u vidu kockanja kazniće se takođe i pravno lice i to novčanom kaznom u iznosu od 500.000 do 2.000.000 dinara, zatim preduzetnik i to novčanom kaznom u iznosu od 150.000 do 500.000 dinara, kao i odgovorno lice u pravnom licu novčanom kaznom od 50.000 do 150.000 dinara.

U članu 14. Zakona o javnom redu i miru je predviđen prekršaj koji se zove: "Neovlašćena preprodaja ulaznica" (u teoriji tapkarenje). Delo se sastoji u neovlašćenom nuđenju, prodaji ili preprodaji ulaznica za kulturne, sportske ili druge priredbe i manifestacije. Za ovo je delo alternativno propisana novčana kazna u iznosu od 10.000 do 50.000 dinara ili rad u javnom interesu od 40 do 120 časova.

[19] Učestvovanje u tuči u kojoj je neko lice lišeno života ili mu je naneta teška telesna povreda predstavlja krivično delo iz člana 123. Krivičnog zakonika.

Teži oblik dela zapravo predviđa saučesništvo kao samostalnu radnju izvršenja. Delo se sastoji u alternativnom preduzimanju sledećih radnji: a) organizovanju i b) pomaganju u vidu omogućavanja.

Bitno je za postojanje dela da se radnja izvršenja: a) preduzima na poseban način – neovlašćeno, protivno zakonu i b) odnosi na preprodaju ulaznica za kulturne, sportske ili druge priredbe i manifestacije. Za ovo delo je propisana alternativno novčana kazna u iznosu od 50.000 do 150.000 dinara ili rad u javnom interesu od 120 do 360 časova.

Pored fizičkog lica, za teži oblik prekršaja se mogu kazniti i sledeća lica: a) pravno lice novčanom kaznom u iznosu od 500.000 do 2.000.000 dinara, b) preduzetnik novčanom kaznom u iznosu od 150.000 do 500.000 dinara i c) odgovorno lice u pravnom licu novčanom kaznom u iznosu od 50.000 do 150.000 dinara.

Sa prosjačenjem je u tesnoj vezi i prekršaj predviđen u članu 15. Zakona o javnom redu i miru. To je: "Uznemiravanje građana vračanjem, proricanjem ili sličnim obmanjivanjem". Radi se o kolektivnom prekršaju u vidu zanimanja. Delo se sastoji u bavljenju (višekratnom ponavljanju) vračanjem, proricanjem sudbine, tumačenjem snova ili sličnim obmanjivanjem na način kojim se uznemiravaju građani ili narušava javni red i mir. Za ovaj prekršaj je alternativno propisana novčana kazna u iznosu od 10.000 do 50.000 dinara ili rad u javnom interesu od 40 do 120 časova.

Prekršaji iz Zakona o prebivalištu i boravištu građana

Prosjačenje je pojava gde učinioci često, brzo i lako menjaju "mesto" svoga rada. Na taj način dolazi do kršenja Zakona o prebivališptu i boravištu građana. Stoga se prosjačenje često povezuje i sa prekršajima koji su predviđeni ovim Zakonom.
Zakon o prebivalištu i boravištu građana[20] uređuje prijavljivanje i odjavljivanje prebivališta, prijavljivanje i odjavljivanje boravišta, prijavljivanje privremenog boravka u inostranstvu, nadležnost i način vođenja odgovarajućih evidencija. Pravo na prebivalište u Republici Srbiji imaju svi građani Republike Srbije koji stalno žive na teritoriji Republike Srbije. U smislu člana 3. prebivalište je mesto u kome se građanin nastanio sa namerom da u njemu stalno živi, odnosno mesto u kome se nalazi centar njegovih životnih aktivnosti, profesionalnih, ekonomskih, socijalnih i drugih veza koje dokazuju njegovu trajnu povezanost s mestom u kome se nastanio. Boravište je pak mesto u kome građanin privremeno boravi van mesta svog prebivališta duže od 90 dana[21].

Ovaj zakon u trećem delu pod nazivom: „Kaznene odredbe" u članu 27. propisuje prekršaj fizičkog lica za koji je zaprećena novčana kazna u iznosu od 10.000 do 50.000 dinara. Ovo delo čini fizičko lice:

[20] Službeni glasnik Republike Srbije broj 87/2011.
[21] S.Miletić, Pojmovnik policijskog prava, Službeni glasnik, Beograd, 2005.godine, str.67.

1) ako ne prijavi prebivalište u roku od osam dana od nastanjenja,
2) ako ne odjavi prebivalište u slučaju iseljenja iz Republike Srbije,
3) ako ne prijavi boravište u zakonom određenom roku,
4) ako ne prijavi prebivalište i adresu na kojoj stanuje u roku od osam dana od dana prijema rešenja o pasiviziranju adrese prebivališta, odnosno boravišta,
5) ako ne prijavi privremeni boravak u inostranstvu duži od 90 dana ili ako ne prijavi povratak u zemlju,
6) ako policijskom službeniku ne stavi na uvid evidenciju dolazaka i odlazaka građana i
7) ako primi na stanovanje lica koja su obavezna da prijave prebivalište, odnosno boravište, a ne učine im dostupnim svu neophodnu dokumentaciju za prijavljivanje prebivališta, odnosno boravišta.

Pored fizičkog lica za ovaj prekršaj odgovara i pravno lice i to novčanom kaznom u iznosu od 100.000 do 300.000 dinara, njegovo odgovorno lice novčanom kaznom u iznosu od 30.000 do 150.0000 dinara, kao i preduzetnik i to novčanom kaznom u iznosu od 50.000 do 300.000 dinara.

Zaključak

Prosjačenje kao poseban oblik socijalnih devijacija predstavlja, kao što smo videli, posledicu brojnih socijalnih problema u društvu. Ono ima trojako socijalno poreklo kao što su: a) pojedini oblici prosjačenja su duboko ukorenjeni u tradiciji i kulturi pojedinih socijalnih ili etničkih grupa i njihov stil života se manifestuje kao takav način života koji odgovara i shvatanju njihovih životnih aktivnosti, b) krizna stanja, od kojih je najznačajnija ekonomska kriza i siromaštvo i c) migracija stanovništva koja može biti izazvana ekonomskim ili drugim razlozima (rat, konflikti) usled čega je visoka stopa nezaposlenosti, što dovodi do egzistencijalne ugroženosti čitavih porodica.

U literaturi se prosjačenje određuje kao socijalna devijacija, društveno neprihvatljiv, socijalno izopačen način pribavljanja sredstava za život. Radi se, naime, o prosjačenju koje karakteriše takav oblik društvne devijacije u vidu traženja milostinje, stalno ili povremeno, koje se odvija najčešće na javnim mestima: ulici, železničkoj ili autobuskoj stanici, pijaci, ispred crkve, groblja i sl. Kod prosjačenja se može „izlagati“ ljudski stvarni ili fingirani telesni nedostatak (defekt) ili se pak može prikazivati teško socijalno ili zdravstveno stanje i ugroženost od neke teške bolesti. Mnogi prosjaci koriste razne trikove kako bi ganuli ljude – prolaznike. Interesantno je da se u prosjačenje uključuju čitave porodice koje to rade „iz socijalne potrebe“. Tu su prisutni roditelji sa decom ili se pak sama deca i maloletnici javljaju kao samostalni prosjaci.

Prosjačenje se takođe može definisati i kao povremeno ili stalno u vidu zanimanja traženje milostinje navođenjem svojih fizičkih problema ili socijalnog statusa kao razloga za razumevanje. Njime se bave ljudi koji svojim izgledom i ponašanjem

odaju sliku siromaštva, bede i nemaštine. Radi se o licima koja traže novac ili druge vrednosti bez pružanja protivusluge.

U teoriji postoje različite klasifikacije prosjačenja. Tako se razlikuje se: a) klasično i b) profesionalno prosjačenje. Klasično prosjačenje postoji kada pojedinac – punoletno ili maloletno lice ili zajedno, prose sami za sebe sa ciljem da na takav način obezbede osnovne uslove za preživljavanje sebe i članova svoje porodice. Profesionalno prosjačenje je organizovano prosjačenje koje ima karakteristike zanimanja – profesije. Ono pretpostavlja postojanje organizatora prosjačenja i prosjake kao „radnu snagu". No, postoje i takva shvatanja koje prosjačenje razlikuje na: a) klasično i b) aktivno.

Javni red i mir, kao i spokojstvo građana se štite u pravnom sistemu Republike Srbije putem različitih vrsta delikata od kojih su najbrojniji prekršaji. Njima se remeti javni red i mir ili ugrožava lična i imovinska sigurnost (spokojstvo) građana na javnim mestima. Upravo se među takvim, često izvršavanim prekršajima, nalazi i prosjačenje, u koje su neretko uključena i deca, odnosno maloletnici, pa i čitave porodice.

Prosjačenje je u našem pravnom sistemu predviđeno kao prekršaj protiv javnog reda i mira u Zakonu o javnom redu i miru. No, ovaj Zakon predviđa i druge vrste prekršaja koji su u većoj ili manjoj meri u vezi sa prosjačenjem.
Takođe, sa prosjačenjem su povezani i prekršaji koje predviđa Zakon o prebivalištu i boravištu građana.

LITERATURA

Bošković, M. (2002). Socijalna patologija, Novi Sad: Pravni fakultet.
Dimitrijević, P. (2001). Prekršajno pravo, Beograd: Službeni glasnik.
Džinić Špadijer, J. (1976). Socijalna patologija, Beograd: Zavod za udžbenike.
Jovašević, D. (2012). Prekršajno pravo, Niš, 2012: Sven.
Jovašević, D. (2016). Krivično pravo, Opšti deo, Beograd: Dosije.
Konstantinović Vilić, S., Nikolić Ristanović, V., Kostić, M. (2009). Kriminologija, Niš: Pelikan print.
Miletić, S. (2005). Pojmovnik policijskog prava, Beograd: Službeni glasnik.
Milutinović, M. (1981.) Kriminologija, Beograd: Savremena administracija.
Mitrović, Lj. (2015). Prekršajno pravo, Banja Luka: Univerzitet Apeiron.
Mlađenović Kupčević, R. (1982). Kriminologija, Sarajevo: Svjetlost.
Petrović, B., Meško, G. (2008). Kriminologija, Sarajevo: Pravni fakultet.
Pihler, S. (2000). Prekršajno pravo, Novi Sad: Pravni fakultet.
Stevanović, Z. (2013). Socijalna patologija, Beograd: Univerzitet u Novom Pazaru.
Zakon o prekršajima

Službena glasila

Službeni glasnik Republike Srbije broj 87/2011.
Službeni glasnik Republike Srbije broj 65/2013.
Službeni glasnik Republike Srbije broj 6/2016.

Defend*OLOgija* MNE
Vol. 3, No. 5-6 (2018), 79-88

Nada Eraković -Mitrović, pedagog
Nevena Bulajić, pedagog
JU OŠ Mileva Lajović – Lalatović - Nikšić

UDK: 343.345-053.6
Stručni rad

OKVIR ZA SUZBIJANJE PROSJAČENJA DJECE

FRAMEWORK FOR COMBATING CHILD BEGGING

APSTRACT

Pojava prosjačenja djece je kao opšti socijalni problem bila predmet mnogih istraživanja na teritoriji Crne Gore. Utvrđivanje obima ovog fenomena je i dalje u procesu, te je od relavantnog značaja svaki korak koji nam ukazuje na njegov tok i pravac kretanja. Neophodno je razmotriti kako aktuelne, tako i buduće posljedice sa kojima se cjelokupno društvo može suočiti ukoliko nadležne institucije koje imaju ovlašćenja da se bave ovim problemom, kao i nevladine organizacije ne osmisle strategiju prema kojoj će se djeca do određenog uzrasta zaštititi zlouporebe, zlostavljanja i zanemarivanja od strane roditelja, rodbine, poznanika i sl. Prosjačenju su najčešće podvrgnuta djeca romske i egipćanske populacije, te ćemo se dalje u radu fokusirati na njihov način egzistiranja u dosadašnjoj i aktuelnoj društvenoj zajednici, aktivnostima preduzetim u cilju praćenja, prevencije i suzbijanju ovog fenomena, kao i problemima sa kojima se svakodnevno suočavaju. Posebnu pažnju je važno posvetiti postojećoj diskriminaciji djece romske i egipćanske populacije. Oduzimanje osnovnih prava i sloboda djeteta koje su propisane Konvencijom UN o pravima djeteta je vjerovatno i najveći zločin čiji recidiv posmatramo sa svakom

ABSTRACT

The phenomenon of child begging, as a general social problem, was the subject of much research in Montenegro. The extent of this phenomenon is still in the process of establishing, so the each step indicating on its course and direction of movement is of the relevant importance to us. It is necessary to consider both current and future consequences which the whole society can be faced with unless the competent institutions that have the authority to deal with this problem and non government organizations create strategy according which the children up to certain age will be protected from misuse, abuse and negligence by their parents, relatives, acquaintances and so on. Begging are most subjected to children of RE population so we will focus, further in the work, on their way of existence in the past and the current social community, activities undertaken in order to monitor the prevention and suppression of this phenomenon, as well as the problems they face every day. It is very important to pay special attention to current discrimination of RE children. Taking basic rights and freedoms away from children, the rights that are presc-

novom mladom generacijom koja dolazi. Iskorjenjivanje prosjačenja će svakako doprinjeti očuvanju i zaštiti zdravlja mladog naraštaja romske i egipćanske populacije, te njihovog usmjeravanja ka produktivnom radu i uključivanju u sistem obrazovanja.
Ključne riječi: dijete; prosjačenje; Romi; Egipćani.

ribed by The United Nations Convention on the Rights of the Child, is probably the greatest crime whose relapse we look with each new young generation to come. The eradication of this phenomenon will certainly contribute to the preservation and protection of the health of the young generation of Roma and Egyptian population, and their directing towards productive work and involvement in the education.
Key words: Child, beggining, Roma, Egyptians

Uvod

Polazeći od razmatranja formule da je "dijete otac čoveka", ulazimo u polje promišljanja koje ne poznaje različitosti (individualnu, društvenu, nacionalnu, kulturnu, ekonomsku, vjersku itd). To je univerzalna sintagma koja nas obavezuje u svakom kontekstu da djelujemo na vrijeme i obezbijedimo kvalitetno odraslo doba svakom djetetu koje se razvija u konkretnom društvu. „Društvo ne može sebe da spozna ako ne shvati zakonitosti svog djetinjstva, i ne može da shvati svijet djetinjstva ako ne poznaje istoriju i osobenosti kulture odraslih" (Kon, 1991).

Činjenica je, uopšteno gledano, da RE populacija predstavlja najsiromašniju grupaciju u cijeloj Evropi. Kako su to Rork i Vilkens (2006) nedavno ocijenili „diskriminacija, loši uslovi života, slabo zdravlje, nepismenost i siromaštvo, tj. okolnosti u kojima današnji Romi žive, datiraju od prije nekoliko vijekova". Iako se sa značajnim izazovima susrijeću u svim sferama života, najznačajniji su oni koji se tiču obrazovanja, smještaja, zdravstvene njege i zaposlenja. Dodajmo da Romi, takođe, proživljavaju problem predrasuda u brojnim regionama i određenim zajednicama. Oni su često marginalizovani i zapostavljeni sa vrlo malo mogućnosti za lični napredak ili podršku zajednice (Đorđrvić, Filipović, 2006).

U našem fokusu su djeca romske i egipćanske populacije, koja su podrvrgnuta raznovrsnim uticajima okruženja u kojem odrastaju. Način egzistiranja mladih naraštaja Roma i Egipćana ima za posljedicu obimne oscilacije u usvajanju vrijednosti svoje zajednice sa jedne strane i onih koje preferira većinska populacija u Crnoj Gori. I dok je implementacija kulturnih vrijednosti Roma i Egipćana i dalje u procesu, ove društvene manjine se suočavaju sa mnogim barijerama koje ćemo dalje razmatrati. Te barijere su, vjerovatno, jedan od ključnih razloga koji usmjerava način i organizaciju njihovog cjelokupnog života. Ta organizacija posjeduje aktivnosti koje prezentuju njhovu kulturu i tradiciju vjekovima očuvanu, ali i aktivnosti koje su proizvod problema i prepreka sa kojima se suočava ovaj narod. Jedna od tih aktivnosti je prosjačenje djece.

Najveći broj djece koja prosjače nalazi se u većim gradovima i danas su ona gotovo postala jedno od njihovih obilježja. Iako ih svakodnevno viđamo na glavnim trgovima, prometnim ulicama i raskrsnicama, ispred trgovačkih radnji i u parkovima, za sistem i društvo ova djeca su većinom "nevidljiva". O njihovom porijeklu, životu, porodičnim i socijalnim uslovima se zna jako malo, a dublji razlozi za njihovo bavljenje prosjačenjem najčešće se ne istražuju, niti se njima sistematski iko bavi (Pjano, 2011). Tim povodom je uvid u karakteristike života RE populacije značajan, kako bi se stekla jasna slika njihovog funkcionisanja na porodičnom, društvenom i obrazovnom planu. Ta slika bi nam ipak dala odgovor na mnoga pitanja koja proizilaze iz njihove aktuelne pozicije i statusa kao manjine u cjelokupnom društvenom sistemu.

Porodično vaspitanje Roma i Egipćana

S obzirom na to da su vrijednosne orjentacije u djetinjstvu uslovljene kako porodičnim tako i društvenim i školskim okruženjem, baziraćemo se prvenstveno na ključnim karakteristikama porodičnog vaspitanja Roma i Egipćana. Naime, poznato je da su RE porodice patrijarhalnog tipa u kojima su regulisani odnosi među starijim članovima, domaćinu kuće, ženi, rodbini itd. gdje se najveće poštovanje ukazuje najstarijem članu, mlađem i na kraju najmlađem-djetetu. Dakle, prisutna je hijerarhija ukazanog poštovanja koja određuje društvene norme prema kojima se funkcioniše. Porodice su brojne, a u većini slučajeva radi jedan ili nijedan član, što nas dovodi do zaključka da se na različite načine članovi snalaze da obezbijede osnovne uslove za život. Onome ko je na čelu porodice je najvažnije zadovoljavanje osnovnih fizičkih potreba svojih članova, te je obrazovanje i vaspitanje uglavnom zapostavljeno (Haliti, 2006). Kada dijete navrši određen broj godina, ono se osposobljava za privređivanje porodici na različite načine. To "osposobljavanje" se u većini slučajeva odnosi na fizički rad, uključujući i rad na ulici tj. prosjačenje kome su uglavnom podvrgnuta djeca. Teški ekonomski status koji proizilazi iz prethodno navedenih razloga, je jedan od ključnih razloga što se ove društvene manjine opredjeljuju za težak fizički rad i angažovanje dece u cilju finansijskog obezbjeđenja porodice.

U porodicama gdje se djeca angažuju za prosjačenje, nerjetko je prisutna, kao što smo naveli, njihova zloupotreba, zlostavljanje i zanemarivanje. *Zloupotreba* podrazumijeva svaku upotrebu protivno pravnim normama tj. onih odnosa prema djeci u kojima se ona koriste radi nekih potreba i interesa druge ili drugih osoba na račun potreba, interesa i ličnosti djeteta. *Zlostavljanje* podrazumijeva aktivan, u razvojnom smislu štetan i nehuman odnos prema djeci, činjenje raznih neprijatnosti, zadavanje bola drugome i nanošenje tjelesnih i duševnih povreda. *Zanemarivanje* podrazumijeva zapostavljanje osnovnih fizičkih i/ili psiholoških potreba djeteta, koje može izazvati ozbiljna oštećenja zdravlja i razvoja. Podrazumijeva propuste roditelja ili staratelja da obezbijede adekvatnu hranu, smještaj i odjeću, propuste u zaštiti djeteta od fizičkih povreda ili opasnosti, kao i neobezbjeđivanje odgovara-

juće medicinske njege ili liječenja. Zanemarivanje uključuje i zapostavljanje djetetovih bazičnih emocionalnih i obrazovnih potreba, kao i napuštanje djeteta (Žegarac, 2018). Sistem porodičnog vaspitanja zasnovan na navedenim odnosima prema djetetu može doprinijeti formiranju generacija mladih sa raznovrsnim poremećajima (zdravstvenim, psihičkim, emotivnim) koji u određenim socijalnim situacijama mogu izazvati rizična ponašanja istih prema sebi, ali i drugima. Kada se dijete razvija u nasilnom okruženju, i kada je zlostavljano ili zanemarivano od strane najbližih, u procesu razvoja ono formira određenu sliku o sebi. U potrazi za svojim identitetom, negativan pristup prema njegovoj još neizgrađenoj ličnosti, može doprinijeti, sa psihološkog aspekta, identifikovanje sa nasilnikom i njegovim radnjama. Slika nasilnika postaje model za izgrađivanje vlastite slike o sebi. Svoje pozitivne kvalitete će zamijeniti negativnim. U drugom slučaju, nasilni odnosi i zanemarivanje mogu uticati na emotivan slom, i konstantno egzistiranje u strahu od mogućeg nasilja. Takav stres, dijete može dovesti do destruktivnog, ali i autodestruktivnog ponašanja.

Uslovi u kojima se djeca nalaze, žive i provode svoje djetinjstvo na ulici, predstavlja jedan od najtežih i najgrubljih oblika povreda prava djeteta s obzirom da takve životne okolnosti djeci uskraćuju mnoga prava zagarantovana Konvencijom Ujedinjenih naroda o pravima djeteta, kao što su prava iz socijalne i zdravstvene zaštite, pravo na obrazovanje, razvoj, i dr. kao i samo pravo na zaštitu od svih elemenata i osoba koja ta prava narušavaju i ugrožavaju (Pjano, 2011). U Konvenciji o pravima djeteta pitanje ciljeva obrazovanja sadržano je u Članu 29, i u istom razrađeno kroz više aspekata. Na prvom mjestu, prema ovom dokumentu, obrazovanje djeteta bi trebalo da bude usmjereno na: „razvoj djetetove ličnosti, talenata i mentalnih i fizičkih sposobnosti do njihovih krajnjih mogućnosti“ (UNICEF).

Školovanje je najbolja preventiva prosjačenju djece, a praksa je pokazala da je za to i potrebno angažovanje medijatora iz RE zajednice, koji bi svakodnevno bio u kontaktu sa RE roditeljima. Medijatori bi svakako bili most između roditelja i institucija lokalne zajednice u cilju efikasnog školovanja RE djece. Drugi način je konstantna saradnja svih institucija i dosljedna primjena zakonom definisanih procedura. Ovaj mehanizam se sastoji od sljedećeg: Odjeljenjski starješina u školi redovno vodi evidenciju. Čim dijete izostane na nastavi, odjeljenjski starješina je dužan da pozove roditelje radi utvrđivanja razloga izostanka i preduzimanja daljih procedura i mjera. Ukoliko se roditelj ne javi, odjeljenjski starješina se može obratiti policiji i Centru za socijalni rad. Nakon toga, napiše se prekršajna prijava roditelju koji ne sarađuje. Kada roditelji vide da postoji saradnja svih institucija u rješavanju problema i kad svi nadležni vrše pritisak na roditelje, onda roditelji utiču na djecu da ne napuštaju školu. U Beranama se ovaj mehnizam pokazao veoma efikasnim. Ovaj model se u Nikšiću primjenjuje i daje rezultate (Bešić, Delić, 2017).

Obrazovanje Roma i Egipćana

Školovanje romske i egipćanske djece je najčešće uslovljeno materijalnim statusom porodice. Ukoliko sami roditelji nijesu obrazovani, u većini slučajeva ne postoji zainteresovanost za upis djece u predškolske i osnovnoškolske institucije. Žen-

ska djeca su posebno limitirana na polju obrazovanja s obzirom na prisutnost svijesti u ovim društvenim manjinama da se ona moraju osposobiti za rad u kući (Haliti, 2006). Mladost romske populacije utiče na nizak stepen ekonomske aktivnosti (32,8%), veliki broj izdržavanih lica (54,5%) i visoku nezaposlenost; niska zaposlenost indukovana je i nepovoljnom obrazovnom i kvalifikaciono-profesionalnom strukturom, diskriminacijom prilikom zapošljavanja i sličnim faktorima. Jedna petina romske populacije starije od 10 godina je nepismena (najviše u dobi od 20-39 godina), uz značajne polne razlike (11,8% muškaraca i 27,6% žena). Četvrtina ih je bez školske spreme, 36% ima nepotpuno osnovno obrazovanje, 29% završenu osnovnu školu, 7,8% steklo je srednjoškolsku diplomu, a samo 0,1% fakultetsku (Raduški, 2003). Dodajmo da romske porodice žive u izdvojenim zajednicama, u oskudnim uslovima te da je životni vijek kod njih niži u odnosu na opštu populaciju u zemljama u kojima žive.

Ključni razlozi nezainteresovanosti Roma i Egipćana za uključivanje u vaspitno-obrazovni proces jesu otežani uslovi za učenje u svojim porodicama. Školovanje je napor koji djeca ne mogu savladati samostalno bez podrške roditelja i porodice, te je krajnji rezultat napuštanje škole. Ne treba zaobići činjenicu da je jezik barijera sa kojom se romska i egipćanska djeca suočavaju u toku školovanja. U vaspitno-obrazovnom procesu još uvijek nijesu zaposlena lica koja bi na adekvatan način individualno radila sa romskom i egipćanskom djecom, te su samim tim oni prepušteni ličnoj motivaciji, interesovanju, mogućnostima i sposobnostima. Nažalost, manji broj djece uspije da održi svoju pažnju i motivaciju za rad. Pored jezika, postoji još nekoliko barijera koje imaju uticaj na otežano školovanje. Kao razloge za neredovno pohađanje nastave roditelji često navode nedostatak finansijskih sredstava za obezbjeđivanje udžbenika, školskog pribora, odjeće, obuće, kao i nepostojanje adekvatnog ambijenta za učenje kod kuće. Takođe, s obzirom na to da se djeca školskog uzrasta uključuju u raznovrsne porodične poslove, nedostatak vremena za pohađanje časova je razlog njihovog čestog izostajanja iz škole. Propušteno nastavno gradivo se teško ili pak nikako ne nadoknađuje, te su djeca u zaostatku za ostalima, što je svakako još jedan razlog pada motivacije i interesovanja. Razumijevanje i povezivanje nastavnog gradiva je osnova njegovog usvajanja, te se postavlja pitanje kako djeci pomoći da prevaziđu navedene barijere. Sve mjere koje se sprovode za djecu, radionice u okviru različitih projekata, dopunska nastava, individualizovani rad, ne dovode do uspjeha, u prvom redu zbog internalizovanih predrasuda RE i većinske populacije. Nedostatak povjerenja dovodi do izostajanja motivacije koja je ključna za uspjeh u učenju, bilo da je riječ o unutrašnjoj ili spoljašnjoj, samopouzdanje djece je često poljuljano, pa se kontinuirano mora raditi na njihovom osnaživanju. Isto tako, veoma je bitna podrška vršnjaka i zaposlenih u institucijama, kako bi se sprovele sve mjere i doprinjelo sprečavanju napuštanja škole i odlasku u "život prosjačenja".

Pored toga, istraživanja su pokazala da je saradnja roditelja sa školom nezadovoljavajuća. Svaki treći RE roditelj je saradnju ocijenio kao lošu ili osrednju, a svaki četvrti roditelj je naglasio da nastavno osoblje treba bolje da pouči romsku djecu i

da im posveti više pažnje i poštovanja. To nam govori o prisustvu neadekvatnog i diskriminatorskog odnosa određenog broja nastavnog osoblja prema RE djeci. Prisutna je i činjenica da RE djeca preko 90% neprijatnosti u školi i školskom dvorištu dožive od vršnjaka većinske populacije (vrijeđanje na nacionalnoj osnovi) (Sos, 2006). Nevladine romske organizacije, kao i Vlada, došli su u svojim istraživanjima do zaključka da je obrazovanje ključni problem i glavni limitirajući faktor neuključivanja romske populacije u društvene tokove Crne Gore. Po nekim, prilično pouzdanim nalazima, oko 80 % Roma je nepismeno, što je primaran razlog njihove društvene isključenosti i velika prepreka uživanju osnovnih ljudskih prava i sloboda (Vlada Crne Gore, 2007). Pored ovoga, najozbiljnija prepreka za djelotvorno i dugoročno planiranje strategija i djelovanje u cilju prevencije i suzbijanja dječijeg prosjačenja zasigurno predstavlja činjenica da ni u jednoj nadležnoj instituciji ne postoji sistematski uređena evidencija ovih slučajeva. Ovo onemogućava pouzdano utvrđivanje rasprostranjenosti fenomena dječijeg prosjačenja, kao i njegovih uzroka i posljedica (Pjano, 2011). Prevazilaženje navedenih barijera bi svakako doprinijelo smanjenju broja djece koja privređuju porodici prosjačenjem na ulici.

Prosjačenje djece romske i egipćanske populacije

Polazeći od porodičnih i obrazovnih mogućnosti i ograničenja romske i egipćanske populacije koje smo naveli, dolazimo i do **uzroka** dječijeg prosjačenja (Bešić, Delić, 2017):

- Ključni faktor koji generiše pojavu prosjačenja je loš socijalni i ekonomski položaj Roma i Egipćana;
- Drugi faktor dječijeg prosjačenja jeste nedovoljna briga roditelja prema djeci;
- Treći faktor, povezan sa prethodna dva, jesu ozbiljni deficiti u primarnoj socijalizaciji romske i egipćanske djece. Ovo naročito u situacijama u kojima su RE djeca izuzeta iz vaspitno obrazovnog procesa u redovnom školstvu;
- Četvrti faktor jeste efekat sekundarne socijalizacije, tačnije, efekat romske i egipćanske zajednice u širem smislu. Romi i Egipćani žive u segregiranim romskim naseljima/zajednicama u kojima se reprodukuju specifični načini života, generalno, kultura koja se u velikoj mjeri zasniva na 'snalaženju' svake vrste.
- Međunarodna organizacija rada 2004. godine usvojila je definiciju prosjačenja koje se utvrđuje kao *„niz aktivnosti kojima pojedinac traži novac od nepoznate osobe, a na osnovu svog siromaštva ili u potrazi za dobrotvornim donacijama pozivajući se na zdravstvene ili vjerske razloge. Prosjaci isto tako mogu prodavati manje predmete, kao što su krpe za čišćenje ili cvijeće, zauzvrat tražeći novac čiji iznos nije utemeljen vrijednošću predmeta koji se prodaje"* (Pjano, 2011).
- Neophodno je razlikovati oblike dječijeg prosjačenja koji su uslovljeni raznovrsnim uzrocima te samim tim i zahtijevaju odgovarajuću strategiju u cilju njegovog suzbijanja. Navodimo nekoliko oblika (Bešić, Delić, 2017):
- *Porodično prosjačenje*, koje je organizovano od strane roditelja. Rasprostranjenost ovog oblika je obimno, i uključuje najčešće prosjačenje majke sa dje-

com. Roditelji imaju dva pristupa u procesu uvođenja djece u ovaj oblik prosjačenja. Jedan se odnosi na ohrabrivanje djece da učestvuju u materijalnom snabdijevanju porodice. Drugi se odnosi na nasilno uvođenje djece u prosjačenje pod pritiskom oca ili majke. Drugi pristup je svakako rizičniji jer su djeca konstantno u strahu od fizičkog kažnjavanja ukoliko ne ispune dnevnu kvotu koju određuju roditelji.

- *Spontano dečije prosjačenje,* koje isključuje roditeljski nadzor, ali ne i saznanje. U ovaj oblik najčešće ulaze djeca koja svojevoljno napuštaju nastavu, kao i djeca koja veliki dio svog vremena provode na ulici, te je prosjačenje samo jedan od načina preživljavanja.
- *Organizovano prosjačenje,* koje je karakteristično po tome što određeni pojedinac iz Romske/Egipćanske populacije, primorava grupu djece da prose radi sticanja vlastite materijalne dobiti. S obzirom na to da taj pojedinac ima određen status u svojoj populaciji zasnovan na strahu, svaka intervencija ostalih članova može imati teže posljedice. U ovom obliku djeca su u najrizičnijem položaju u kojem je njihovo zdravlje svakodnevno ugroženo.

U svakom od navedenih oblika prisutni su različiti nivoi rizika za ugrožavanje života i zdravlja djeteta. Svaki od oblika ima za posljedicu razvijanje različitih devijantnih oblika ponašanja koji mogu izazvati spektar problema u cjelokupnoj društvenoj zajednici. Jasno je da su prava djeteta u svim navedenim oblicima zapostavljena i marginalizovana. Na toj osnovi je pred nama zadatak ostvarivanja međuinstitucionalne saradnje koja će biti istrajna i dosljedna u borbi protiv dječijeg prosjačenja, a koja podrazumijeva pritisak na roditelje ove grupe djece. Iako se radi o jednom od najzastupljenijih oblika eksploatacije djece, čije posljedice mogu biti pogubne po njihov razvoj (pa čak i sam život), društvo kao cjelina ne vrši pritisak na institucije da se ovim problemom učinkovitije pozabave radi dobrobiti djece, nadležne ustanove rijetko pojavu smatraju svojim prioritetom, a organizacije civilnog društva koje su se posvetile rješavanju ovog problema su malobrojne (Pjano, 2011).

Dječija perspektiva prosjačenja

Okruženje u kojem dijete raste i razvija se oblikuje njegov um i pogled na svijet. Djeca romske i egipćanske populacije su na samom početku svog razvoja limitirana u zadovoljavanju svojih želja, potreba, koje nerijetko nijesu u skladu sa mogućnostima i interesovanjima. Na osnovu prikupljenih podataka moguće je, ipak, zaključiti da se prosjačenjem većinom bave muška djeca, dobi od 2 do 17 godina, a najčešće od 10 do 15. Zabrinjavajući je podatak da je, u prosjeku, više od jedne trećine djece zatečene u prosjačenju dobi od 2 do 10 godina. Prosjačenje, pa tako i dječije, posebno je naglašeno u ljetnim mjesecima, u vrijeme turističke sezone, i u većim gradskim sredinama. Djeca provode dane prosjačeći na prometnim raskrsnicama, ulicama i trgovima, a ponekad zarade i oko 15 eura dnevno. Ipak, rijetko zadržavaju novac za sebe (Pjano, 2011).

Sama djeca na osnovu vlastitog iskustva takođe svjedoče o opasnostima i rizicima života na ulici o kojima govore odrasli učesnici fokus grupa u jednom od istraživanja sprovedenom na teritoriji Crne Gore. Djeca često govore o opasnostima u saobraćaju, o opasnosti od trgovine ljudima ili o opasnosti od fizičkog nasilja nad njima. Skoro svako od intervjuisane djece doživjelo je povrjeđivanje na semaforima ili parkinzima, dok značajan broj njih iznosi iskustva iz kojih je evidentno da su svjesna rizika da budu oteta ili fizički napadnuta, naročito kada prosjače ispred kafića i diskoteka, kao i u situacijama kada ne uspijevaju da procijene raspoloženje osoba kojima se obraćaju za novac. Kao posebno negativna, ističu se iskustva djece koja su tokom boravka na ulici fizički napadnuta od strane odraslih, a pojedina djeca ističu i da je netrpeljivost potencijalnih napadača veća ukoliko misle da su djeca koja prose Romi (Hajnrih i sar., 2011).

Socijalni identitet romske i egipćanske djece je ugrožen činjenicom da su manjina i da je interkulturalnost još uvijek u razvoju u svijesti većinskog stanovništva Crne Gore. Nerijetko se djeca većinske populacije podučavaju i vaspitavaju na način koji ne prihvata različitost (rasnu, kulturnu, ekonomsku, vjersku itd). Romi i Egipćani su nerijetko etiketirani od strane djece većinske populacije (kradu, lažu, igraju, pjevaju). U tom smislu, perspektiva djece neroma mora biti promijenjena već na predškolskom vaspitno-obrazovnom procesu. To je jedan od načina djelovanja opšteg društvenog prihvatanja djece Roma i Egipćana u cilju njihove inkluzije u sve sfere društvenog života. Nema sumnje da bi ovakav način rada sa djecom bio djelotvoran. Djeca većinske populacije, posebno osnovnoškolskog uzrasta, mogu imati veliki uticaj na uspjeh djece Roma/Egipćana u školskom i vanškolskom okruženju. Međutim, svijest prihvatanja različitosti treba razvijati od predškolskog do srednjoškolskog uzrasta. Kada se među djecom stvori adekvatan odnos koji se zasniva na poštovanju i prihvatanju, razvija se i samopoštovanje, pozitivna slika o sebi i okolini. Na taj način razviće se i motivacija za rad, učenje, druženje, napredak romske i egipćanske djece.

Naime, istraživanja su pokazala da djeca u školu dolaze sa zabludama o drugim etničkim grupama i predrasudama. Takođe se pokazalo da rasni stavovi kod učenika mogu biti promjenjeni i učinjeni demokratskim, te da je lakše mijenjati rasne stavove kod mlađe djece nego kod starije djece i odraslih (Abaud & Dojl, 1996). Shodno tome, Remzi (1958) navodi da se pokazalo da ukoliko pomognemo učenicima da steknu stavove neophodne za život u multikulturalnom i svijetu raznovrsnosti, moramo rano početi sa radom. Još u vrtiću, prosvjetni radnici moraju početi da implementiraju dobro osmišljen i dosljedan kurikulum koji je multikulturalan.

Na primjer, kada govore o svojoj budućnosti, djeca koja se bave prosjačenjem, jednako kao i druga djeca, imaju svoje želje u vezi sa tim čime bi voljela da se bave kada odrastu. Frizer, policajac, čuvar u banci, vozač kola hitne pomoći, pedagog i reper, neka su od zanimanja koja djeca navode u fokus grupama. Međutim, na pitanje čime se bave njihovi stariji i punoljetni drugari, djeca odgovaraju da oni noću obijaju trafike, a da se danju i dalje bave prosjačenjem. Iz njihovih odgovora uočava se da ih stariji drugari podučavaju obijanju trafika, te tome kako se ukradena roba (npr. cigarete) kasnije unovčava (Hajnrih i sar. 2011). Dakle,

djeca rođena sa raznovrsnim potencijalima, mogućnostima i sposobnostima prepuštena su na milost i nemilost vaspitno obrazovno zapuštenoj omladini koja svoju budućnost gradi na poremećenim vrijednostima.

Romske grupe treba da pregovaraju sa svakom zemljom pojedinačno o svom statusu, posebno pošto drže do toga da nisu urodili plodom pokušaji da se Romi organizuju kao transnacionalna ili evropska manjina. Razlog tome je što se većina zemalja plaši ove ideje, ali su i sami Romi protiv nje (Đorđrvić, Filipović, 2006). Jedan od načina integracije koja bi svakako uticala na suzbijanje prosjačenja djece jeste da novim svjetlom obojimo odnos prema Romima i Egipćanima, da povećamo njihovu vidljivost, da pokažemo da su nerazdvojni dio identiteta lokalne zajednice, da skrenemo pažnju na poštovanje različitosti, visoko ih vrjednujemo i to potvrđujemo svojim angažovanjem (Stanković, Novaković, 2016).

Zaključna razmatranja

U većini slučajeva pažnja na suzbijanje pojave dječjeg prosjačenja usmjerena je onda kada se identifikuje ozbiljan problem koji može naškoditi okruženju. To nam ujedno govori da ne postoji konkretna organizacija rada na njenoj identifikaciji i prevenciji. Na toj osnovi, nema sumnje da je evidentiranje rasprostranjenosti ove pojave možda i jedan od prvih koraka koje je neophodno preduzeti. Ovaj uvid uslovljava i prikupljanje drugih podataka koji se tiču identifikovanja oblika i uzroka prosjačenja djece. Otkrivanjem istih omogućava se razmatranje i organizacija plana delovanja na lokalnom nivou.

Sljedeći korak, najsloženiji, jeste sistematsko povećanje broja djece za uvođenje u sistem obrazovanja, koji implicira i obezbjeđivanje potrebne dokumentacije uz pomoć stručnih lica iz nadležnih vladinih i nevladinih organizacija. U ovim aktivnostima je vjerovatno najbolje uključiti zaposlene pripadnike romske i egipćanske populacije kao najbolje poznavaoce pristupa koji bi se pokazali efikasnim. Naravno, svaka od navedenih aktivnosti mora biti praćena finansijskom podrškom koja treba da se obezbijedi.

Pored toga, ne smijemo zaobići ni činjenicu o neophodnosti izrade programa koji će imati za cilj usavršavanje nastavnog osoblja za rad sa djecom romske i egipćanske populacije (od predškolskog do univerzitetskog nivoa). Poželjno bi bilo uključivanje akademskih lica RE populacije u školski sistem na mjestu asistenta u nastavi. Individualizovan rad sa djecom RE populacije, pored saradnje sa pedagogom škole, roditeljima ili starateljima, mogao bi identifikovati potencijale djeteta i obezbijediti im bolje školsko postignuće, koje je neophodno za adekvatan nastavak školovanja. Neophodan je i rad na terenu i sa roditeljima RE djece, kako bi prepoznali rizike od prosjačenja.

Iz navedenog proizilazi zaključak da je niz aktivnosti stručnjaka iz različitih oblasti, ključ u rješavanju pitanja suzbijanja dječjeg prosjačenja. Zbog toga je potreban dugoročan plan aktivnosti i dosljedno pridržavanje i poštovanje istih. U tu svrhu, predlažemo sa pedagoškog stanovišta, organizaciju sastanaka na kojima će se razmatrati pitanja vezana za ovu problematiku, te doći do određenih ideja o najefikasnijim pristupima koji će promijeniti način života RE djece koja žive i rade na ulici.

Literatura

1. Aboud, E. E. & Doyle, A. B. (1996). Does talk foster prejudice or tolerance in children? *Canadian Journal of Behavioural Sciences, 28(3),* 161 – 171.
2. Bešić, M. i Delić, D. (2017). *Dječje prosjačenje u Crnoj Gori, ključni nalazi i preporuke,* Centar za demokratiju i ljudska prava – CEDEM.
3. Đorđević, B. D., Filipović (2006). Romi kao transgranična etnička i kulturna grupa (Srbija, Makedonija, Bugarska), U: Lj. Mitrović i sar. (Ur.), *Kulturni i etnički odnosi na Balkanu-mogućnosti regionalne i Evropske integracije,* (str. 217-259), Niš: SVEN.
4. Hajnrih, M.A. i sar. (2011). *Dečje prosjačenje u Vojvodini,* Novi Sad: Biblioteka Matice srpske.
5. Haliti, B. (2006). *Razmišljanja o Romskom pitanju,* Beograd: Nolit.
6. Kon, I. S. (1991). *Dete i kultura*, Beograd: Zavod za udžbenike i nastavna sredstva.
7. *Konvencija o pravima deteta*, Beograd, "UNICEF Beograd".
8. Pjano, A. (2011). *Regionalni izvještaj o prosjačenju djece, rasprostranjenost, prevencija i suzbijanje dječjeg prosjačenja,* Save the Children.
9. Raduški, N. (2003). Socio-demografske i etničke karakteristike Roma u Srbiji, *Sociološki pregled* XXXVII (3–4), 271-84.
10. Sos telefon za žene i djecu žrtve nasilja Nikšić (2006). *Istraživanje o uključenosti Romske djece u sistemu obrazovanja*, Nikšić, str.5-18.
11. Stanković, S. i Novaković, M. (2016). *Romi u biblioečkim zbirkama,* Niš: Narodna biblioteka "Stevan Sremac".
12. Vlada Crne Gore, Ministarstvo za zaštitu ljudskih i manjiskih prava (2007): *Strategija za poboljšanje položaja RAE populacije u Crnoj Gori 2008 – 2012*, Podgorica.
13. Žegarac, N. (2018). *Deca koja čekaju, izazovi i trendovi profesionalne prakse u zaštiti dece od zlostavljanja,* Save the Children.

Defend*OLOgija* MNE
Vol. 3, No. 5-6 (2018), 89-91

Branka Dujmić - Delcourt,
Podpredsjednica FECRIS-a i zastupnica u Vijeću Europe
dr. med. Verica Jačmenica - Jazbec, dr. med.,
Hrvatski Centar za informiranje o sektama i kultovima (CISK)

UDK: 364.4-05.5/.7
Informativni prilog

PROSJAČENJE I SEKTAŠTVO

BEGGING AND SECTARIANISM

APSTRACT

Društveni fenomen prosjačenja je široki pojam, upravo kao i pojam sektaštva. Oba ta pojma mogu se promatrati odvojeno, ali i povezano. Zajedničko im je to što su to metode izrabljivanja koje se sprovode nad žrtvama. To se čini svjesno, namjerno i organizirano, nanoseći štetu žrtvinoj slobodi, integritetu i dostojanstvu.
Ključne riječi: sekta, prosjačenje, žrtve

ABSTRACT

The social phenomenon of begging is a broad concept, just like the notion of sectarianism. Both of these concepts can be viewed separately, but also connected. They are commonly used as methods of exploitation that are being carried out against victims. It seems consciously, deliberately and organized, causing damage to victim's freedom, integrity and dignity.
Key words: sect, begging, victims

UVOD

Demokratsko društvo poštuje općenito sve slobode, pod uvjetom da te slobode ne krše zakon, ne štete drugome i da su u skladu sa pravnom državom.
Kad govorimo o sektama valja znati da termin “sekta” u pravnim zakonskim propisima ne postoji. Stoga je takav izraz neupotrebljiv.

Zato je i pitanje koje često čujemo: „Je li nešto sekta?” pogrešno ili promašeno pitanje. Preporuča se koristiti termin sektaško ponašanje, povreda, prekršaj ili kazneno djelo kako bi se takav nepoželjan učinak mogao zakonski definirati i potom procesuirati.

Nameće se pitanje o kakvim se povredama radi kada se govori o sektaškom ponašanju. Povreda može biti ataka na osobu u stanju ranjivosti (to može biti kronološka mladost ili starost, mentalna nedozrelost ili poremećenost, fizička, psihička ili duhovna bolest, trudnoća ili doba babinja). Ataka na ranjivu osobu može se ostvarivati kao prijetnja tjelesnom integritetu, silovanje, seksualno zlostavljanje, nepružanje pomoći osobi u opasnosti, pokušaj mentalne destabilizacije atakirane osobe, nasilno odvajanje atakirane osobe od obitelji, financijsko ili materijalno iznuđivanje, navođenje na prosjačenje, kršenje javnoga reda i mira.

NAVOĐENJE NA PROSJAČENJE

Takav oblik manipulacije nad ranjivom osobom Francuska je uvrstila u svoj zakon o zaštiti ranjive populacije. Francuska je prva država u svijetu koja je uvela zakon po kojem se sankcionira i kažnjava mentalnu (psihološku) manipulaciju ili mentalno ropstvo. Nakon Francuske to su učinile Belgija i Luxemburg.

Hrvatske državne institucije ne prepoznaju i ne definiraju fenomen sektaškog ponašnja, te ga niti ne sankcioniraju. U Hrvatskoj vlada izraziti društveni nemar po tom pitanju. U Hrvatskoj se žrtva sektaškog ponašanja , čak i evidentna žrtva nema kome obratiti da ju sasluša, a kamo li da ju obrani ili sankcionira počinitelja. Tu i tamo postoji u nevladinom sektoru poneka “dobra duša” koja će takvu osobu saslušati ili eventualno savjetovati, no tu prestaju kompetencije nevladinog sektora. Kad bi čak i došlo do sudskog procesuiranja, ono u Hrvatskoj traje previse dugo i nekonzistentno je, pa je krajnji rezultat totalna neučinkovitost. No u hrvatskom zakonodavstvu postoje zakoni koji bi se mogli aktivirati u slučajevima sektaškog nasrtaja, ali to se u praksi ne primjenjuje.

U Hrvatskoj postoji pojava navođenje na prosjačenje. Ono se uglavnom događa u okviru najnižeg socijalnog sloja stanovništva koji je omeđen i konkretnim etničkim granicama. Navodimo primjer iz Međimurske županije na sjeverozapadu Hrvatske. U toj županiji od ukupno oko 120.000 stanovnika živi sesilnim načinom života oko 10.000 Roma. Romi su jedan segment društva koji je izrazito stigmatiziran od strane većinskog stanovništva. Do toga sloja ne dopire zakon o obveznom školovanju, o obveznoj liječničkoj skrbi kako djece, tako i odraslih.

Neobrazovanost romske populacije, vrlo visoki natalitet, specifičnosti u skraćenom životnom vijeku, visoki postotak alkoholizma i nikotinizma rezultiraju gotovo 99% nezaposlenošću. Osim navedenog iz toga sloja regrutira se veliki postotak činitelja kriminala (provale u kuće, krađe poljoprivredenih kultura, vožnja automobila bez vozačke dozvole, posjedovanje oružja bez ikakvog nadzora i dozvole, krijumčarenje ljudi preko granice na slovensku stranu, lihvarenje, zanemarivanje djece u odgojnom, edukativnom i zdravstvenom smislu, navođenje djece na prosjačenje, vrlo rani ulazak u seksualne izvanbračne zajednice što rezultira velikim postotkom novorođenčadi nedozrelih roditelja, učestalo remećenje javnog reda i mira.

Socijalna služba tim ljudima daje značajnu novčanu pomoć, pothranjujući na taj način njihov stav da se ne trebaju i ne moraju uključivati u obrazovanje ili u svijet rada.

ZAKLJUČAK

Pred zakonom bi svi državljani morali biti jednaki, kako u pravima, tako i u dužnostima. Konvencija o ljudskim pravima trebala bi svim državljanima jamčiti dostojanstven život.

Iako ne naziremo rješenje opisanoga problema, na nama je zadaća da gradimo društvo pravičnosti, mira i tolerancije.

Defend*OLOgija* MNE
Vol. 3, No. 5-6 (2018), 93-99

Dragan Joković
Izvršni direktor Udruženje građana za promociju obrazovanja Roma „Otaharin“ Bijeljina

UDK: 343.345-053.6
Informativni prilog

Dječiji rad i prosjačenje
- O radu Otaharina -

Udruženje za promociju obrazovanja Roma „Otaharin“ iz Bijeljine osnovano je u februaru 2005.godine sa ciljem unapređenja svih aspekata obrazovnog procesa Roma u BiH.

Prvobitno, naša ciljna grupa su bila romska djeca, ali se vremenom, u svrhu što potpunije i uspješnije integracije Roma u Bijeljini, ali i drugim dijelovima BiH, naš djelokrug rada i intervencija širio i sada možemo sa pravom reći da u svom radu obuhvatamo kompletne socijalno ugrožene porodice, kako romske, tako i neromske.

ALI, I DALJE, DJECA I NJIHOV NAJBOLJI INTERES JESU I OSTAJU JEDAN OD NAŠIH NAJVAŽNIJIH PRIORITETA U KOJE ULAŽEMO MNOGO TRUDA.

U cilju što bolje usluge prvenstveno djeci školskog uzrasta u oktobru 2014. smo osnovali i Dnevni centar za djecu koja žive i/ili rade na ulici i koja su u riziku da to postanu. Od osnivanja centra do danas registrovano je 429 korisnika - 270 djece korisnika u dobi od 6 do 18 godina i 159 roditelja. Prosječno na mjesečnom nivou Dnevni centar posjeti 70 djece, a dnevno 25 dobije najmanje jednu uslugu. Usluge u Dnevnom centru su:

1. Obrok (Javna kuhinja),
2. ECCD jedinica (vrtić),
3. Radionice sa djecom školskog uzrasta,
4. Radionice sa roditeljima,
5. Pranje veša (korišćenje veš-mašine),
6. Održavanje lične higijene (pranje zuba i tuširanje),
7. Psihosocijalna podrška za djecu i roditelje,
8. Terenski rad,
9. Pravna pomoć,
10. PPP (Program podrške porodicama).

Najčešći oblici kršenja dječijih i ljudskih prava sa kojima se susrećemo u radu su kršenje prava na obrazovanja, zlostavljanje i zanemarivanje, rani brakovi, prinudni rad i prosijačenje.

Posljednje dvoje su oblici trgovine ljudima.

Dječiji rad i prosjačenje kao oblici trgovine ljudima

Trgovina ljudima jedna je od najkompleksnijih kriminalnih pojava koja pogađa savremeno društvo i predstavlja kršenje ljudskih prava zagarantovanih međunarodnim pravom i nacionalnim zakonodavstvom.

Procjenjuje se da se danas u svijetu nevjerovatnih 27 miliona ljudi drži, protiv njihove volje, u ropskom položaju – a to je više nego ikad do sada u istoriji ljudske vrste. Prema podacima Ujedinjenih nacija, 700.000 žena, djece i muškaraca svake godine postanu žrtve trgovine ljudima, a zarada ostvarena od trgovine ljudima procjenjuje se na 7 do 60 milijardi evra.

Prema podacima Međunarodne organizacije rada (MOR), u svijetu je identifikovano oko 2,5 miliona žrtava prisilnog rada (uključujući i seksualno iskorišćavanje). U više od 50% slučajeva prisilnog rada, u pitanju su djeca do 18 godina.

Generalno, najčešći pojavni oblici trgovine ljudima su radna i seksualna eksploatacija, a u našoj zemlji to su dječiji rad, prosjačenje i maloljetnički brakovi. Svi ovi oblici su najkarakterističniji za romsku populaciju.

Pojam „dječiji rad“ etimološki podrazumijeva rad koji je emocionalno i socijalno opasan i štetan za dijete i reflektuje se na njegovo redovno obrazovanje (**dokaz je analiza o redovnosti u školi i izostancima romske djece u Bijeljini u školskoj 2017/18**). „Prisilni rad“ je definisan kao rad koji nije dobrovoljan i koji se vrši pod prijetnjom ili prinudom. Iz ove dvije definicije se može zaključiti da prisilni dječiji rad podrazumijeva narušavanje svih prava djeteta zagarontovanih UN Konvencijom. Narušavanjem ovih prava, dijete gubi pravo na djetinjstvo i na normalan život, gubi pravo na budućnost.

Kao glavni uzrok dječijeg rada i radne eksploatacije, navodi se siromaštvo, kako u svijetu, tako i kod nas.

Zanimljivo je pomenuti **istraživanje o prosjačenju i dječijem radu na području Grada Bijeljina**, koje je sprovelo stručno osoblje UG „Otaharin“ u februaru 2017. U istraživanju je učestvovalo 10 romskih porodica koje se bave ili su se bavile prosjačenjem i rezultati su sljedeći:

- Porodice koje se bave prosjačenjem su mahom višečlane (troje i više djece);
- Prosjačenjem se bave majke sa djecom, najčešće sa bebama, dok starija djeca prose samostalno;
- Novac se uglavnom daje ocu;

- Većina žena (majki) koje se bave prosjačenjem, uključene su u to tokom čitavog života;
- Svi ispitanici su naveli da su glavni razlozi bavljenja prosjačenjem loši uslovi života, nezaposlenost i siromaštvo;
- Takođe, svi su naveli da bi prestali da prose samo pod uslovom da jedan ili više članova porodice dobije stalno zaposlenje.

Trgovina ljudima – zakonski okviri u BiH

Najveći problem u slučajevima prisilnog dječijeg rada i prosjačenja je taj što se ovi oblici u našem zakonodavstvu ne identifikuju i ne tretiraju kao oblici trgovine ljudima.

Usvajanjem Zakona o trgovini ljudima u FBiH došlo je do usklađivanja sa državnim zakonom, kao i zakonom RS i Brčko distrikta, međutim, nedostaju formalne procedure, a nisu određene ni dužnosti niti odgovornost relevantnih aktera u ovoj oblasti.

Stejt department u preporukama BiH za 2017. godinu navodi da je neophodno:

1. odrediti kaznu koja će svojom visinom predstavljati svu ozbiljnost zločina trgovine ljudima;
2. formalizovati multidisciplinarni nacionalni mehanizam upućivanja žrtava trgovine ljudima sa jasno određenim ulogama i odgovornostima relevantnih aktera;
3. pružiti podršku svim žrtvama trgovine ljudima bez obzira na na to da li su njihovi krijumčari osuđeni ili ne;
4. standardizovati podršku žrtvama širom BiH, te omogućiti im specijalizovanu pomoć;
5. namijeniti sredstva za pomoć žrtvama, kao i obučiti one profesionalce koji prvi dolaze u kontakt sa žrtvom (ovo se posebno odnosi na žrtve koje su prisiljene na prosjačenje i prinudni rad, a dosta ih ima u romskoj grupi)

U izvještaju se navodi da je država, u saradnji sa OEBS-om, obučila tužioce i sudije o trgovini ljudima s ciljem prisile na rad, kao i o tehnikama saslušanja djece žrtava trgovine ljudima.

"Međutim, vlasti su pokazale nizak nivo razumijevanja za žrtve prinudnog rada i prinudnog prosjačenja, a on je posebno izražen među relevantnim akterima", navedeno je.

Kao jedan od glavnih ciljeva Udruženja građana za promociju obrazovanja Roma „Otaharin“, kada je riječ o zaštiti bezbjednosti djece, jeste da se prisilni dječiji rad, prosjačenje i maloljetnički brakovi uvijek prepoznaju kao oblik trgovine ljudima i da se u tim slučajevima postupa na adekvatan način.

Situacija u Bijeljini – rezultati i statistika

UG „Otaharin“ na svakih pola godine šalje izvještaj Ministarstvu sigurnosti BiH o slučajevima trgovine ljudima. Pored ovog, saradnja sa Ministarstvom se ogleda i u članstvu u RMT (Regionalni monitoring tim za borbu protiv trgovine ljudima) i u zajedničkom obilježavanju Evropskog dana borbe protiv trgovine ljudima (do ove godine - ove godine smo ga sami obilježili).

Na osnovu posljednjeg izvještaja za Ministarstvo sigurnosti BiH o pojavnim oblicima trgovine ljudima (januar-jun 2018), u Bijeljini je identifikovano **48 djece** zatečene u prosjačenju iz 10 različitih porodica. To su uglavnom porodice koje se već dugi niz godina bave prosjačenjem i koje su poznate svim građanima Bijeljine. Kada je riječ o maloljetničkim brakovima, UG „Otaharin“ je identifikovalo i prijavilo **tri** tokom 2018. Brakovi su se desili uprkos reakciji institucija.

Od 10 porodica zatečenih u prosjačenju, dvije se naročito izdvajaju, kako po broju djece (u jednoj porodici je sedmoro, a u drugoj osmoro djece), tako i po periodu provedenom na ulici. Protiv majki je u novembru 2017. godine podignuta tužba zbog grubog zanemarivanja djece i navođenja na prosjačenje. Proces je u toku, a u postupku su svjedočili skoro svi članovi Radne grupe za zaštitu bezbjednosti djeteta.

Na osnovu ovih izvještaja može se zaključiti da je broj djece koja su potencijalne žrtve trgovine ljudima u blagom porastu i da su dosadašnji mehanizmi institucija neefikasni.

Referalni mehanizmi UGO

UG „Otaharin“ se oslanja na određene referalne mehanizme u radu sa djecom i maloljetnicima. Radi se o četiri referalna mehanizma, i to su:

- Stručni tim,
- MIT (Mobilni interventni tim),
- Protokol o postupanju i saradnji nadležnih subjekata na zaštiti i zbrinjavanju djece zatečene u prosjačenju,
- Radna grupa za zaštitu bezbjednosti djeteta.

Stručni tim

Stručni tim UG „Otaharin“ je osnovan 11.11.2016 godine odlukom izvršnog direktora Udruženja, a revidiran 20.9.2017. godine. Članovi Stručnog tima su: izvršni direktor, pravnik i stručno osoblje DC-a. Sastanci Stručnog tima mogu biti hitni i redovni. Hitni se organizuju u slučaju hitnih situacija sa korisnicima u Dnevnom centru, a redovni nakon pet popunjenih prijava o ugroženoj bezbjednosti. Ukoliko Stručni tim nije u mogućnosti da riješi dati slučaj, slučaj se delegira MIT timu ili Radnoj grupi (u zavisnosti od vrste i ozbiljnosti problema).

MIT (mobilni interventni tim)

Mobilni interventni tim (MIT) je formiran 2011. godine na inicijativu UG „Otaharin“ i čine ga predstavnici institucija - Centar za socijalni rad, Gradska uprava, osnovne škole, i predstavnici UG „Otaharin“. Osnovni cilj MIT posjeta je uključivanje što većeg broja romske djece u školski sistem, kao i obezbjeđivanje redovnosti pohađanja nastave. Pored ovog, bitan segment je i savjetodavni rad sa djecom koja ispoljavaju oblike delinkventnog ponašanja kako u školi, tako i kod kuće.
MIT posjete se organizuju jednom mjesečno tokom školske godine, a u prosjeku se mjesečno obiđe 10 različitih porodica.

Uspjeh je evidentan kod oko 30% djece koja se redovno obilaze.

Protokol o postupanju i saradnji nadležnih subjekata na zaštiti i zbrinjavanju djece zatečene u prosjačenju

Protokol su 2012. godine, na inicijativu UG „Otaharin“, potpisali UG „Otaharin“ i tri institucije: Opština Bijeljina, Centar za socijalni rad i Centar javne bezbjednosti. Cilj ovog dokumenta je obezbjeđivanje što kvalitetnije saradnje i rada nadležnih subjekata na području opštine Bijeljina u poslovima suzbijanja prosjačenja djece i njihove zaštite, poštujući najbolji interes djece, a rukovodeći se principima poštovanja zakonitosti, otvorenosti prema javnosti, odgovornosti, efikasnosti i profesionalne stručnosti učesnika. Ovaj cilj se postiže kroz organizovanje akcija suzbijanja prosjačenja u kojima učestvuju svi koji su potpisali Protokol.

U toku 2016, Radna grupa za zaštitu bezbjednosti djeteta je pokrenula inicijativu za reviziju ovog dokumenta i od juna 2017. Trajo je proces revizije. Kroz primjenu u praksi je uočeno da Protokol najčešće ne ostvaruje svoj cilj jer nisu detaljno navedena zaduženja, zbog čega nije primjenljiv u većini slučajeva, i nije u skladu sa novim zakonima (zaduženja i nadležnosti institucija). Takođe, problem predstavlja i to što većina zaposlenih u instucijama/organizacijama nije upućena u postojanje dokumenta i njegov sadržaj.

Dokument je revidiran do kraja 2017, a potpisan je 20.2.2018.

Kao najveći nedostatak u njegovoj primjeni, izdvaja se nepostojanje smještajnih institucija za djecu, tako da djeca na kraju dana opet završe na ulici. Tokom akcija suzbijanja prosjačenja, policija i CSR sklone djecu sa ulice u Dnevni centar „Otaharin“ili Dnevni centar u sklopu CSR, međutim, to su dnevni boravci i oni tu imaju mogućnost da ostanu najduže do 18:00 časova, nakon čega su ponovo prepušteni sami sebi i roditeljima koji ih navode na prosjačenje.
Inicijativa Radne grupe, od kako je potpisan Protokol, je otvaranje Prihvatne stanice/Prihvatilišta u Bijeljini.

Pored potpisanog Protokola u Biljeljini, Protokol o suzbijanju prosjačenja (potpisan na nivou Kantona Tuzla 2014) je spušten na lokalni nivo i u Živinicama, revidiran i potpisan 4.4.2018, takođe na inicijtivu RG Živinice i UG „Otaharin“

Radna grupa za zaštitu bezbjednosti djeteta

Na inicijativu UG „Otaharin“, formirana je i Radna grupa, u novembru 2014, i čine je predstavnici sljedećih institucija i organizacija: Gradska uprava Grada Bijeljina, Centar za socijalni rad Bijeljina, Dom zdravlja Bijeljina, Okružno tužilaštvo Bijeljina, Osnovni sud Bijeljina, Centar javne bezbjednosti Bijeljina, Granična policija Bijeljina, Aktiv direktora osnovnih škola Bijeljina, Centar za pružanje besplatne pravne pomoći Banja Luka – kancelarija Bijeljina, Udruženje žena „Romkinja“ Bijeljina, UG „Otaharin“ Bijeljina. Koordinator Radne grupe je predstavnik Centra za socijalni rad.

Pored RG Bijeljina, na inicijativu UG „Otaharin“, formirane su i Radne grupe za zaštitu bezbjednosti djeteta u Živinicama (2015) i Brčko distriktu (2016).
U ciljnu grupu spadaju sva djeca 0-18 godina koja su u srenjem ili visokom riziku kada se radi o njihovoj bezbjednosti. Kriterijumi za srednji i visoki rizik se definišu na osnovu detaljne i kombinovane ocjene tri glavna faktora stanja djeteta: rizika, ranjivosti i zaštitnih faktora. Nakon početne procjene situacije djeteta na osnovu Konvencije o pravima djeteta, a u skladu sa Univerzalnim indikatorima za dobrobiti djece, a koji su bezbjednost, zdravlje, postignuta njega i uključenost, članovi Radne grupe moraju procijeniti slučaj u skladu sa kriterijima za srednji/visoki rizik.

Glavni cilj radnih grupa je zaštita djece, primjena i poštovanje Konvencije UN-a o pravima djeteta (CRC) u skladu sa Univerzalnim indikatorima za dobrobiti djece iz područja bezbjednosti, zdravlja, postignute njege i uključenosti, u skladu sa Zakonom o socijalnoj zaštiti Republike Srpske, Zakonom o dječijoj zaštiti, Zakonom o zaštiti i postupanju sa djecom i maloljetnicima u krivičnom postupku Republike Srpske, Zakonom o zaštiti ličnih podataka BiH i ostalih zakona i podzakonskih akata koji su relevantni za konkretnu materiju. Rad i aktivnosti Radne grupe vrše se kroz provođenje sljedećih koraka: identifikaciju slučaja, upućivanje/predlaganje slučajeva i rješavanje slučajeva djece srednjeg i/ili visokog rizika.

Sastanci RG se organizuju jednom u dva mjeseca i na njima se predlažu slučajevi, prave akcioni planovi i dijele zaduženja članovima. Slučajevi su uglavnom složeni do te mjere da se ne mogu riješiti bez multidisciplinarnog pristupa.

Zaključci:

- Potreba za postupanjem u najboljem interesu djeteta i isticanje dječijih prava u svim slučajevima u kojima su uključena djeca;

- Prisilni dječiji rad i navođenje djece na prosjačenje uvijek klasifikovati kao oblik trgovine ljudima;
- Potreba za edukacijom i senzibilisanjem aktera koji su ključni u radu sa djecom, naročito u slučajevima trgovine ljudima;
- Staviti akcenat na izdvajanja iz budžeta za smještajne kapacitete za djecu; promovisati hraniteljstvo.

Defend*OLOgija* MNE
Vol. 3, No. 5-6 (2018), 101-106

Branka Žigante Živković
Sutkinja Visokog prekršajnog suda RH

UDK: 343.345-053.6
Informativni prilog

PROSJAČENJE DJECE
Child Begging

APSTRAKT

Da bih uopće mogla i pisati o temi iz naslova moram započeti sa par osnovnih pojašnjenja koje će čitaocima predočiti niz pitanja i nedoumica koja se nama osobama koja se bave problematikom navedenom u naslovu i sude postavljaju u praksi i dovode do velike zablude ljude koji nisu stručnjaci u odnosu na djecu.

Ključne riječi: Prosjačenje, Dijete, Prekršajno zakonodavstvo

ABSTRACT

If I want to write about topic from the title, I have to start with a few basic clarification that will give the readers a series of questions and concerns that leads us who are dealing with the issues mentioned in the title and put themselves in practice, leads to great misconduct of people who are not experts in relation to children.

Key words: begging, child, misdemeanor legislation

UVOD

Počela bih sa samim pojmom dijete. Svi mi mislimo da znamo tko je dijete i koliko osoba mora imati godina da bi je smatrali djetetom. Osnovni alati sa kojima se služimo u sudstvu prilikom donošenja odluka su zakoni, međunarodni ugovori, konvencije, propisi koji nam daju odgovore na pojedina pitanja.

Konvencija o pravima djeteta (nadalje Konvencija) usvojena na Generalnoj skupštini UN, 20 novembra 1989 godine u svom članu 1 propisuju definiciju djeteta, na način da dijete „svako ljudsko biće koji nije navršilo 18 godina života, ukoliko se po zakonu koji se primjenjuje na dijjete, punoljetsvo ne stiče ranije“.

Već smo naišli na problem jer bez obzira na činjenicu što je Konvencijom propisano tko su djeca Krivični zakonik CG u članu 142 u značenju izraza propisuje i to u stavu 7 „Djetetom se smatra lice koje nije navršilo četrnaest godina“, dok je u

stavu 9 propisano „maloljetnim licem smatra se lice koje nije navršilo osamnaest godina“

Slična situacija je i u zemljama regionia koje nisu u članice EU, pa je tako imala regulirano i zakonodavstvo i RH do stupanja u punopravno članstvo EU
Osim same definicije djeteta Konvencija propisuje u svojoj preambuli podsjeća sve članice koje su je rafificirale na osnovna nečala UN i to duh mira, dostojanstva, jednakosti i solidarnosti pri tom se osvrčući na relevantne odredbe međunarodnih ugovora i proklamacija o ljudskim pravima.

Konvencija se odnosi na svu djecu bez obzira na njihovu rasu, vjeru, sposobnosti, bez obzira šta misle i kažu i bez obzira na tip porodice iz koje dolaze.

Konvencija sadrži 54 članka i od toga članci 43 do 54 govore o tome kako odrasli i vlade trebaju da surađuju kako bi osigurali da sva djeca ostvaruju minimalna prava propisana Konvencijom.

Konvencija propisuje da sve institucije koje se bave djecom moraju postupati u najboljem interesu djeteta. / NID,/ na žalost pravilo koje se najčešće čuje u javnosti i od stručnjaka ali rijetko u sebi prilikom donošenja odluka niti je obrazloženo a niti pojašnjeno u odnosu na svoju ulogu i cilja koji se želi postići pri odluci od odlučne važnosti za dijete.

Osnovna načela i prava djece propisana Konvencijom su: pravo na život, opstanak i razvoj, pravo na zaštitu od zlostavljanja i zanemarivanja, zaštitu djeteta bez porodice, prava koja proizlaze iz članka 30 – djece manjinskih naroda, na obrazovanje, životni standard, pravo da budu zaštićena od iskorištavanja / od svih aktivnosti koje bi mogle ugroziti njihov razvoj/-------

Prosjačenje je neovlašteno prikupljanje novaca ili drugih materijalnih vrijednosti izravnim traženjem od drugih osoba ili lažnim prikazivanjem teškim materijalnih prilika ili tjelesnih nedostatak.

U članku sam navela definicije djece i prosjačenja i opravdano ćete se zapitati zašto ali Vas ja pitam dali prosjačenje djece promatramo kroz danu definiciju i dali sama djeca samovoljno prosjače da bi zadovoljila date parametre definicije.
Prosjačenje se provodi bez odobrenja vlasti i propisano kao protupravno ponašanje kroz prekršajno i kazneno zakonodavstvo.

U ovom tekstu bavit ćemo se prosjačenjem djece.

Čitajući Konvenciju i posebne zakone koje se odnose na zaštitu prava djece i postupanja u odnosu na djecu primijetila sam da se otvaraju pitanja koja se odnose na posebno područje zaštite djece koja prose.

Svi smo sudionici navedene pojave ali jedino što poduzimamo u većini slučajeva je da ima damo novac ili ih udaljimo od nas na grub način ili djecu ignoriramo. Rijetki su oni koji se zapitaju što se krije iza toga i dali trebamo zaštiti takvu djecu, dali ona trebaju našu pomoć.
U tim situacijama djecu ne promatramo kao djecu koja imaju pravo na zaštitu i koju na prosjačenje često prisiljavaju članovi obitelji koji ih ujedno kažnjavaju ukoliko ne zarade dovoljno prosjačenjem.

Činom prosjačenja djeca se izlažu višestrukim rizicama za njihov život i zdravlje i sam čin prosjačenja nije odraz njihove volje i izbora propisan Konvencijom već izraz volje starijih koja ih prisiljavaju na prosjačenje. Djeci koja prose na taj način su povrijeđena prava na preživljavanje, zdrave uvjete odrastanja, odgoj i obrazovanje, razonodu, igru i druženje sa svojim vršnjacima.

Za razliku od uzroka prosjačenja koji karakteriziraju odrasle osobe na prosjačenje kao što su činjenice da su te osobe nestabilne osobe, pasivni ili parazitski tip osobe ili naprosto lijeni,mnoga su istraživanja pokazala da djeca koja prose nerijetko otkupljuju ili odrađuju dug svojih roditelja, organizirano se od strane organizatora prosjačenja „iznajmljuju“, a samo prisiljavanje djece na prosjačenje predstavlja i oblik trgovanja djecom.

Uzroci i tipovi prosjaka razlikuju se kod odraslih i kod djece.

Osnovni uzroci prosjačenja kod odraslih osoba mogu se svesti na društvene uvjete, probleme ili karakteristike osoba, psihosocijalne uzroke kod djece takvi uzroci ne postoje jer su djeca prosjačenjem izložena višestrukom riziku za život i zdravlje a koji rizik uzrokuju odrasle osobe koje ih prisiljavaju na prosjačenje.

Društvena reakcija na prosjačenje u RH propisana je kroz Zakon o prekršajima protiv javnog reda i mira koji je člankom 11 propisao da će se za prekršaj kazniti „Tko se odaje prosjačenju“ i to kaznom u protuvrijednosti od 50 do 200 DEM ili kaznom zatvora do 30 dana.

Prekršajnim zakonom u RH propisano je da djeca starosti do 14 godina ne mogu odgovarati za prekršaj i da za njihovo protupravno ponašanje odgovaraju roditelji koji su omogućili takvo njihovo ponašanje svojim propustom u nadzoru nad djecom. Znači moramo dokazivati propust roditelja u nadzoru.

Djeca dobne starosti od 14 do 18 godina mogu prekršajno odgovarati i to je regulirano glavom IX Prekršajnog zakona koji se odnose na Primjenu materijalnopravnih odredbi zakona prema maloljetnim počiniteljima prekršaja.

Odredbom članka 64 Prekršajnog zakona RH propisano je „maloljetnik je osoba koja je navršila četrnaest godina a nije navršila osamnaest godina života“, s tim da je napravljena razlika između mlađeg maloljetnika – osoba koja je navršila 14

godina života a nije navršila 16 godina, i starijeg maloljetnika koji je osoba koja je navršila 16 godina života a nije navršila 18 godina.
Bez obzira na činjenicu što su odredbe u suprotnosti sa Konvencijom vrlo su značajne za odluku o kažnjavanju djece ili maloljetnih osoba kako propisuje Prekršajni zakon.

Sankcije propisane za osobe koja je počinila prekršaj kao maloljetna osoba pa tako i prosjačila su:
Odgojne mjere, zaštitne mjere i kazne. Kazne mogu biti novčane i kazna maloljetničkog zatvora.

Prema osobi koja je počinila prekršaj prosjačenja kao mlađi maloljetnik, znači osobi starosti od 14 do 16 godina može se za počinjeni prekršaj primijeniti samo odgojna mjera i to: sudski ukor, posebne obveze, upućivanje u centar za odgoj.

Odgojne mjere se primjenjuju kada je potrebno utjecati na maloljetnikovu ličnost i ponašanje mjerama upozorenja, usmjeravanjem ili drugim primjerenim mjerama.

Sudski ukor će se primijeniti ako iz maloljetnikovog odnosa prema počinjenom prekršaju i njegovoj spremnosti da ne čini prekršaje se može zaključiti da će i samim prijekorom biti postignuta svrha odgojne mjere.

Sud može maloljetniku odrediti jednu ili više posebnih obveza ako ocijeni da će njihovom primjenom pozitivno utjecati na maloljetnika i njegovo ponašanje, pa tako može naložiti maloljetniku obveze: da se uzdrži od posjećivanja određenih mjesta i kloni društva osoba koje na njega štetno utječu (kod prosjačenja su to najčešće roditelji ili starije osobe koje organiziraju prosjačenje djece, tako da se o tome nikada ne vodi računa prilikom donošenja tih odluka da se uključi u rad humanitarnih organizacija ili poslove komunalnog ili ekološkog značenja, da se uključi u pojedinačni ili skupni rad u savjetovalište za mlade.

Člankom 69 Prekršajnog zakona propisan je katalog i ostalih posebnih obveza ali koje nisu u odnosu na uzroke prosjačenja povezane sa samom osobom maloljetnika tj, djeteta koje prosi.

I navedene mjere najčešće ne postižu svoj učinak jer se ne izvršavaju s obzirom da se kroz sudski postupak ne utvrđuje osnovni uzroci prosjačenja djece.

Odlučno je da se izvršenje posebnih obveza provodi uz nadzor centra za socijalnu skrb koji o tome izvještava sud.

Uska i neophodna suradnja suda i centara za socijalnu skrb odlučna je za izbor i izvršenje sankcija prema djeci.

Upućivanje u centar za odgoj je najteža odgojna mjera i sud maloljetnika upućuje u centar za odgoj kada utvrdi da je za ostvarenje odgojnih mjera potrebno pojača-

nim mjerama utjecati na ličnost i ponašanje maloljetnika, pa tako maloljetnika može uputiti u centar na određeni broj sati tijekom dana u trajanju od najmanje osam i najdulje 14 dana ili na neprekidni boravak u trajanju od 8 dana.

Boravak u centru mora biti ispunjen djelatnostima primjerenim osobinama maloljetnika i usmjeren na razvijanje osjećaja odgovornosti.

Kada promatramo sam pojam prosjačenja djece i uzroke koji su doveli do njega postavlja se pitanje jeli navedena sankcija svrsishodna i kako se može odraziti na osjećaj odgovornosti djeteta ukoliko isto prosi da bi otplatilo dugove roditelja ili je prisiljeno na prošenje.

Starijem maloljetniku znači osobi starijoj od 16 godina i do 18 godina starosti osim navedenih odgojnih mjera sud može izreći novčanu kaznu ili maloljetnički zatvor.

Novčana kazna može se izreći samo maloljetniku koji ostvaruje prihode osobnim radom ili imovinom, a zatvor se može izreći u trajanju od tri dana do petnaest dana.

Navedene teže sankcije ne mogu ostvariti svrhu kažnjavanja „ po mom mišljenju“ u odnosu na djelo prosjačenja koje počine djeca a s obzirom da se ne ispituje povijet i uzroci prosjačenja djece. Postavlja se opravdanost izricanja i drugih prekršajnopravnih sankcija.

Glavom XXIX Prekršajnog zakona RH propisano je vođenje postupka prema maloljetnim počiniteljima starosti 0d 14 do 18 godina, znači djecom.

Prekršajni zakon je propisao obvezu ispitivanja maloljetnika,pri čemu će se postupak voditi obazrivo s obzirom na duševni razvoj i osobna svojstva maloljetnika.

Pozivi maloljetniku se dostavljaju preko roditelja a sud je obvezi izvijestiti centar za socijalnu skrb o pokretanju prekršajnog postupka protiv maloljetnika isvim činjenicama utvrđenim u prekršajnom postupku koje upućuju na potrebu poduzimanja mjera radi zaštite maloljetnikovih prava i dobrobiti.

Centar za socijalnu skrb može i ima pravo se upoznati sa tijekom postupka prema maloljetniku.

U postupcima prema maloljetnicima uvijek je isključena javnost i jedino se može dozvoliti prisutnost osoba koje se bave zaštitom i odgojem maloljetnika i znanstvenicima.

Najučinkovitija zaštita djece koja prosjače je primjena načela svrhovitosti tj. da bez obzira na dokaze koji stoje protiv maloljetnika ne započnu postupak ili započe-

ti obustave propisna odredbom članka 226 Prekršajnog zakona. Kada bi sudovi utvrdili pravu pozadinu prekršaja prosjačenja djece i bili upoznati sa osobne okolnosti djece koja prose na stvarne karakteristike i uzroke protupravnog ponašanja djece onda bi i donosili takve odluke.

Kazneni zakon RH ne poznaje kazneno djelo prosjačenja ali propisuje odredbom članka 177 povredu prava djeteta koje se odalo prosjačenju, koje je prepoznato u stavku 2 i 3 kao kvalificirani oblik osnovnog djela povrede djetetovih prava kojim je propisano „ Tko zlostavi dijete ili ga prisili ili ga navodi na drugo ponašanje koje je štetno za njegov razvoj...“, a dijete se odalo prosjačenju... Počinitelj će se kazniti kaznom zatvora od 1 do 8 godina.

Za razliku od prekršajnog postupka kazneni postupak prepoznaje osnovnu stvra i pozadinu prosjačenja opisanu u ovom tekstu pa je tako i koncipirano kazneno djelo i odgovornost za djetetovo ponašanje je legitimirana pravoj osobi.

ZAKLJUČAK

I ne zaboravimo djeca koja prose trebaju našu pomoć a ne kažnjavanje i osudu. Kako im možemo pomoći. Što trebamo učiniti? Trebamo dojaviti u najbližu policijsku postaju da smo zamijetili djecu kako samostalno ili u pratnji odrasle osobe na javnim mjestima prose. Policija ima sa centrima za socijalnu skrb razrađene modaliteta zaštite i ponašanja u odnosu na djecu koja prose.

Nemojte podleći samilosti i dati takvoj djeci novac jer na taj način utirete puteve za nove generacije djece koja će posegnuti za prosjačenjem ili biti prisiljena na prosjačenje kao dobar način zarade.

Defend*OLOgija* MNE
Vol. 3, No. 5-6 (2018), 107-121

mr sci Ivan Mitrović

Izvod iz magistarskog rada
UDK 323.15(=214.58)(497.16)

Položaj RAE populacije u Crnoj Gori

APSTRACT

S obzirom da RAE[1] predstavljaju vidno marginalizovanu grupu u okvirima crnogorskog društva, a pitanja kao što su: stanovanje, socijalna i zdravstvena zaštita kao i odnos ostalih građana Crne Gore prema Romima — RAE, svakako su bitni za utvrđivanje položaja ove društvene grupe. Dati pregled trenutnog položaja RAE u Crnoj Gori, će svakako predstavljati podsjetnik istinskih prepreka integracije ove zajednice u crnogorsko društvo. Posljednjih godina aktuelizovano je pitanje života romske zajednice u Crnoj Gori i bilježe značajan napredak u pravcu unapređenja njihovog statusa uz stalno razvijanja sve intezivnije saradnje: Vladinih institucija, NVO sektora, međunarodnih organizacija i mnogih stranih donatora.2 Istraživanje MONSTATA pokazuje da u Crnoj Gori boravi 9943. pripadnika RAE populacije (Monstat, 2009). Podatak, odnosno stvarni broj RAE populacije svakako nije beznačajan, a posebno kada se zna u kakvom se položaju pripadnici ove zajednice nalaze i kada se ima u vidu da ukupno Crna Gora broji oko 700 hiljada stanovnika. Samim tim koliko je potrebno unaprijediti život ove društvene zajednice, toliko je to i neophodno za ukupni demokratski razvitak Crne Gore. Tokom rada pokušaćemo da približimo probleme sa kojima se susreću pripadnici Roma — RAE, prilikom zapošljava-

ABSTRACT

Given that RAE represents a visibly marginalized group within the Montenegrin society, issues such as housing, social and health care as well as the attitude of other citizens of Montenegro towards Roma - RAE are certainly important for determining the position of this social group. To give an overview of the current situation of RAE in Montenegro, will certainly represent a reminder of the real obstacles to the integration of this community into Montenegrin society. In recent years, the issue of the life of the Roma community in Montenegro has been highlighted, and there has been significant progress towards improving their status, with the continuous development of more and more intensive cooperation: government institutions, NGO sector, international organizations and many foreign donors. MONSTAT's research shows that in Montenegro there are 9943 members of the RAE population (Monstat, 2009). The data, the actual number of the RAE population is certainly not insignificant, especially when it is known in which position members of this community are located and having in mind that the total of Montenegro has about 700 thousand inhabitants. As long as it is necessary to improve the life of this community, so

[1] Romi, Aškelji, Egipćani
[2] http://www.isi•-mne.orgiBibliotelca/FSR-iivjestaj_Rorni_u_ernoLGori_e/020A_Zekovic).pdf

nja, obrazovanja, zdravstvene zaštite.
Ključne riječi: RAE, zapošljavanje, obrazovanje, zdravstvena zaštita

much is necessary for the overall democratic development of Montenegro. During our work, we will try to bring closer the problems faced by Roma women - RAE, in employment, education, health care.
Key words: RAE, employment, education, health care

UVOD:

Položaj, sloboda i prava nacionalnih i etničkih grupa u Crnoj Gori pravno su regulisana Ustavom Države Crne Gore i Poveljom o ljudskim i manjinskim pravima.

Crna Gora kao zemlja koja uvažava svoju multietničnost i posebno ističe koncept građanske Države kao svoju prednost, u redovima svog građanstva ima jednu vidno „deprivilegovanu društvenu grupu“. Kao i u većini drugih država u širem i bližem okruženju, Romi — RAE populacija su bili i ostali marginalizovani i nezaštićeni, kao pojedinci i kao kolektivitet. Kao manjina bez matice, zanemarena grupa, Romi su u značajnoj mjeri isključeni iz glavnih tokova društvenog života i lišeni većine blagodeti savremene civilizacije. Većina razloga za marginalizovan i težak položaj REA populacije proizilazi iz nedovoljne i neadekvatne pažnje, kako međunarodne zajednice u cjelini, tako većine pojedinačnih država i društava za ovu grupu ljudi, a što je u principu uzrokovano tradicionalnim stereotipima i predrasudama prema ovoj grupaciji, njenom specifičnom načinu života, kulturi i tradiciji (Strategija za poboljšanje položaja RAE populacije, 2007).

Sve dok Rome, budu drugi predstavljali u procesu odlučivanja, o najbitnijim životnim pitanjima crnogorskog društva, ne može biti govora o suštinskom poboljšanju njihovog sadašnjeg ponižavajućeg položaja. Moderna demokratija je nezamisliva sem kao konsocijativna demokratija koja, prije svega, znači adekvatnu zastupljenost svih etnokulturnih struktura na svim nivoima odlučivanja u društvu. Sadašnja situacija političke participacije Roma u procesu odlučivanja u crnogorskom društvu ubjedljivo govori o tome da je u potpunosti ispuštena jedna karika konsocijativne demokratije bez koje se ne može govoriti o cjelini demokratskih procesa u Crnoj Gori. Romi u Crnoj Gori su van tog procesa (Vukićević, 2008).

Razna istraživanja koja su rađena u Crnoj Gori potvrdila su nizak životni standard pojedinih društvenih grupacija u Crnoj Gori, ali najugroženiji su pripadnici RAE populacije, bez obzira da li se radi o domicilnim, interno raseljenim ili izbjeglim licima. Dobar dio RAE populacije u Crnoj Gori ne poznaje crnogorski jezik i veoma mali broj njih ima elementarno obrazovanje. Poslovi koje obavljaju najčešće su bazirani na samoukim vještinama, a ne na formalno stečenom znanju (ISSP, 2003.).

RAE kao narod koji egzistira na prostorima Crne Gore, a koji se vidno nalazi u nepovoljnom položaju u svakom segmentu društvenog života, živi u raznim djelovima Crne Gore od sjevera do juga. Kao što smo već napomenuli u prvom dijelu rada, dugo vremena se nije znao tačan broj Roma koji živi na prostoru Crne Gore, da bi Monstat, kao zvanični zavod za statistiku Crne Gore, u maju 2009. godine izdao zvaničnu bazu podataka RAE populacije za Crnu Goru po kojoj u Crnoj Gori trenutno živi 9943 pripadnika RAE (REF, 2009).

Romi koji žive na prostoru Crne Gore, žive u svim opštinama Crne Gore, s tim što je velika većina koncetrisana u sljedećim opštinama: Podgorica - 5748, Nikšić - 1001, Berane - 669, Ulcinj - 550, dok je u ostalim opštinama broj Roma ispod broja 500.

Iz ovog podatka se jasno vidi da više od polovina prisutnih Roma na prostoru Crne Gore živi u glavnom gradu (REF, 2009).

RAE populacija koja živi u ovim gradovima Crne Gore velikom većinom živi u izdvojenim naseljima koja su, obično smještena na gradskoj periferiji u blizini gradskih deponija. Žive u naseljima u kojima nema odgovarajuće infrastrukture, koja su nesanitarna, bez adekvatnih puteva i nemaju riješeno snabdijevanje strujom i vodom. Gotovo u svakom gradu u Crnoj Gori, poznati su nazivi naselja u kojima žive RAE, pa tako u Podgorici to je: Konik 1, Konik 2, Vrela ribnička, Cijevna; u Nikšiću: Željezara 1, Željezara 2, Naselje pod Trebjesom i Brlja; Cetinju: Zagrblje; Beranama: Talum i Riversajd; u Pljevljima su smješteni kod Rudnika i td. ali uglavnom su sve to, u gradovima mjesta, gdje niko drugi nije htio da živi (SOS, Nikšić, 2006.)

Procjenjuje se da 85,5% romskog stanovništva u Crnoj Gori živi u životnom prostoru manjem od 10m^2 po osobi, a ovi podaci posebno dobijaju na težini kada se zna da je 8,2% većinskog stanovništva koji živi u ovako malom prostoru (SOS, Nikšić, 2006).

Neka istraživanja pokazuju da je uzrok siromaštva romske zajednice u Crnoj Gori, njena zatvorenost, često preseljavanje sa jednog mjesta na drugo kao i visoka stopa nepismenosti (SOS, Nikšić, 2006.). RAE, raseljena lica i izbjeglice veoma često žive u neuslovnim stambenim objektima, sa nedovoljno sredstava da obezbijede tri obroka dnevno i osnovne prehrambene artikle. Vremenom, pomoć međunarodnih humanitarnih organizacija slabi i smanjuje se, a preopterećeni budžet države nema sredstva za ozbiljniju podršku. Pored toga, izbjeglička domaćinstva nemaju pravo na materijalno obezbjeđenje porodice, na dodatak za djecu kao ni na naknade sa Zavoda za zapošljavanje. Sve ovo ide u prilog tvrdnji da se ovaj dio RAE populacije nalazi u izuzetno teškom položaju (ISSP, 2003).

Ono što je takođe bitno napomenuti je i to, da kada je u pitanju RAE populacija Ustav Crne Gore u svom članu 15 definiše da su svi građani slobodni i jednaki, bez

obzira na bilo kakvu posebnost ili lično svojstvo (Ustav CG, 2007). Pored, Ustavom i zakonom zagarantovanih prava i sloboda, država Crna Gora je u proteklih nekoliko godina donijela nekoliko strateških dokumenata čijom implementacijom bi se značajno unaprijedio status koji romska zajednica trenutno ima u društvu. Najsveobuhvatniji i najznačjniji je "Akcioni plan Dekade romske inkluzije 2005-2015", koji je Vlada usvojila u januaru 2005. godine. Drugi veoma važan dokument jeste, Strategija razvoja i redukcija siromaštva (SRRP) RCG, koja je usvojena u novembru 2003. godine, u okviru koje su definisani ciljevi i oblasti djelovanja u pravcu smanjenja siromaštva u državi.

Važno je napomenuti i to, da je Akcioni plan, kao jedan od važnih dokumenata, posvećen Romima u Crnoj Gori, obuhvata ne samo domicilne Rome, već i Rome - RAE populaciju, koji imaju status interno raseljenih lica (izbjeglica) sa Kosova, bez obzira kako se oni etnički deklarišu - kao Romi, Egipćani ili Aškalije, koji su, zbog specifičnih uslova, nesumnjivo najugroženija grupa ljudi na teritoriji Crne Gore (Strategija za poboljšanje položaja RAE, 2007).

I pored svih napora Vlade Crne Gore, još uvijek nijesu vidni rezultati rada u cilju poboljšanja položaja RAE.

RAE populacija je jako malo prisutna u obrazovnim institucijama, u smislu jako male stope upisane djece u osnovnim i srednjim školama u odnosu na ostalu populaciju, jako mali broj RAE je zaposlen, a ako i jesu, velikom većinom rade na poslovima za održavanje čistoće gotovo u svim opštinama, stanuju u potpuno neuslovnim stambenim jedinicarna i imaju problema sa zdravstvenom zaštitom, iz raznoraznih razloga.

Zaposlenje Roma

Država Crna Gora svojim Ustavom je, u članu 62 definisala: "Svako ima pravo na slobodan izbor zanimanja i zapošljavanja, na pravične i humane uslove rada i na zaštitu za vrijeme nezaposlenosti" (Ustav Crne Gore, 2007).

U praksi je nezaposlenost i takozvani rad na crno među najznačajnim problemima stanovništva u Crnoj Gori, što ilustruje i podatak da je u državnim dokumentima kao jedan od prioritetnih ciljeva definisano kreiranje novih radnih mjesta i legalizacija prestojećih (Dekade Watch, 2007).

Postojeća situacija ugrožava cjelokupnu zajednicu, ali su posebno pogođene marginalizovane grupe društva. S obzirom da su Romi u grupi najisključenijih grupa u crnogorskom društvu, jasno je da je stopa nezaposlenosti ove manjine veoma visoka. Da bi se postojeća situacija promijenila, Crna Gora je preduzela niz koraka. U februaru 2005. godine predsjednici vlada Bugarske, Hrvatske, Češke Republike, Mađarske, Makedonije, Crne Gore, Rumunije, Srbije i Slovačke proglasili su Dekadu uključenja Roma 2005–2015, potpisavši deklaraciju u kojoj su pozvali i ostale

države da se pridruže njihovim naporima. Pored toga sve zemlje su izradile akcione planove za Dekadu u prioritetnim oblastima, među kojima je i oblast zaposlenja i ispostavile su institucionalne rnehanizme za izvršenje obaveza preuzetih u vezi sa Dekadom. Dekada takođe podstiče i učešće romskog civilnog društva u izradi akcionih planova u njihovom sprovođenju, uključujući tu i nadzor nad sprovođenjem (Dekade Watch, 2007).

Do izrade Baze podataka RAE populacije u Crnoj Gori, 2009. godine, nije postojao nacionalno reprezentativan podatak o broju zaposlenih Roma.

Prema podacima Monstata u Crnoj Gori imamo 1379 lica Romske/RAE nacionalnosti koji su prijavljeni na Zavodu za zapošljavanje, a od tog broja svega njih 363 ima lična primanja (REF, 2009).

Iako diskriminacija ima veliku ulogu u neprekidnom održavanju ovakvog stanja stvari, Crna Gora još uvijek nije usvojila sveobuhvatnu antidiskriminacijsku legislativu usklađenu sa savremenim međunarodnim standardima na tom polju. Neke od zabrana diskriminacije se mogu naći u Ustavu, Zakonu o manjinama, Zakonu o radu, ali ove izjave nijesu povezane ni sa kakvim posebnim mehanizmom primjene ili kaznama, tako da su potpuno neefektivne (Dekade Watch, 2007).

Kao što vidimo veoma mali broj Roma – RAE je stalno zapošljen, a minimalan broj raseljenih lica ima privremeno zapošljavanje. Dominanatna većina obezbjeđuje prostu egzistenciju radom na tzv. sivom tržištu, baveći se često ilegalnim ili polulegalnim poslovima. I u ovom slučaju riječ je o uskraćivanju osnovnih ljudskih prava iz radnog odnosa što dodatno doprinosi visokom stepenu siromaštva i društvene isključenosti ove populacije. Ostvarivanje prava na rad i prava iz radnog odnosa u direktnoj je korelaciji sa stepenom obrazovanja, zbog čega je ponuda radnih mjesta za lice romske nacionalnosti krajnje ograničena, jer je u pitanju uglavnom nekvalifikovana radna snaga Strategija za poboljšanje položaja RAE populacije u Crnoj Gori (2008 — 2012).

U većini slučajeva Romi obavljaju poslove za koje ostali građani nijesu zainteresovani i uglavnom se radi o sljedećim poslovima: održavanje gradske čistoće, skupljanje otpadnog materijala, sezonski poslovi u poljoprivredi i sl. U pitanju su po pravilu najmanje plaćeni poslovi. Značajan dio odraslih lica romske populacije bavi se preprodajom robe na buvljim pijacama, neki među njima ilegalnom ili polulegalnom trgovinom određenih proizvoda.

Zbog nemogućnosti obezbjeđenja stalnog posla za odrasle, djeca su često prinuđena da prose ili nude usluge čišćenja automobila na ulicama.

Nepovoljna ekonomska situacija u Crnoj Gori, uz nizak nivo obrazovanja i radnih kvalifikacija, kao i nerijetko otvoren i prikriven diskriminacioni tretman, glavni su uzroci veoma lošeg stanja romske populacije i po pitanju zapošljavanja i ostalih

prava iz radnog odnosa. To je nadalje jedan od dodatnih uzroka njihove nedovoljne i slabe integrisanosti a crnogorsko društvo, zbog čega Vlada i odgovarajuće društvene institucije moraju preduzeti odgovarajuće mjere dugoročnog karaktera, kako bi se situacija koliko toliko poboljšala (Strategija za poboljšanje položaja RAE populacije u Crnoj Gori, 2008—2012).

Jedan od osnovnih ciljeva Strategije za poboljšanje položaja RAE populacije u Crnoj Gori 2008—2012, kao takođe jednog od dokumenata usmjerenog na poboljšanje položaja RAE, je usmjeren na domen osposobljavanja romske populacije za veći nivo konkuretnosti na tržištu rada, eliminisanje otvorene i prikrivene diskriminacije povećanje stope zaposlenosti. Kao glavne nosioce ovih aktivnosti strategija je predviđela: Ministarstvo za ekonomski razvoj i finansije, Direkciju za razvoj malih i srednjih preduzeća, Zavod za zapošljavanje RCG u saradnji sa nadležnim organima lokalnih samouprava i odgovarajućim romskim nevladinim organizacijama. Za te namjene Vlada CG obezbjeđuje 20% sredstava od ukupnog budžetskog izdvajanja za primjenu strategije Strategija za poboljšanje položaja RAE populacije u Crnoj Gori (2008—2012).

Nezvanična istraživanja navode da je nezaposlenost među Romima visoka skoro 82%. Ova procjena je čak i veća ako se uzmu u obzir izbjeglice i interno raseljena lica, koja su u naročito teškoj situaciji kada je u pitanju pristup zapošljavanju. Slično tome, nezaposlenost među REA ženama je mnogo veća nego među muškarcima, prvenstveno zbog tradicionalne uloge/podjele među polovima, u kojoj je žena manje obrazovana, slabije govori službeni jezik i manje je informisana o mogućnostima zapošljavanja i ponuđenim poslovima (Strategija za poboljšanje položaja RAE populacije u Crnoj Gori, 2008—2012).

Napori koje Crna Gora preduzima za razvoj programa za promociju zapošljavanja Roma, Aškalija i Egipćana još uvijek su u ranoj fazi. Zavod za zapošljavanje Crne Gore organizuje redovne skupove osoblja na kojima se vrši obuka protiv predrasuda, a istovremeno razvija specijalne protokole za pomaganje u konkretnim situacijama koje će biti potpuno prilagođene potrebama Roma koji traže posao. Ta agencija je sem toga osnovala i radnu grupu koja treba da koncipira usluge namijenjene ljudima sa posebnim teškoćama pri zapošljavanju, uključujući tu i Rome. Ne postoje programi koji bi podsticali samozapošljavanje, a posebno su namijenjeni Romima, Aškalijama i Egipćanima. Redovni programi za samozapošljavanje na raspolaganju su samo za one koji mogu da ispune standardne zahtjeve, a mnogi pripadnici Roma, Aškalija i Egipćana koji traže posao, ne mogu da pristupe tim programima. Izbjeglička i raseljena lica suočena su sa zakonodavnim barijerama kada je riječ o zapošljavanju (Decade Watch, 2007).

Kada se sve ovo ima u vidu, tvrdnja da je veoma teško ostvariti Ustavom zagarantovano pravo na rad, nije daleko od istine, posebno kada je u pitanju RAE populacija.

Pored svih ovih predhodnih navoda o teškoćama i trenutnoj, zaposlenosti pripadnika RAE populacije, a u cilju sticanja što realnije slike o putevima kojima prolaze Romi — RAE da bi našli posao i da bi se prijavili na Biroima rada kao nezaposlena lica, obavili smo interviju sa radnikom Zavoda za zapošljavanje u Nikšiću, koordinatorom za obuku i edukaciju Roma kao i praćenja njihovog zapošljavanja. Iz ovog interviju smo saznati da je Vlada Crne Gore u mjesecu aprilu 2007. godine donijela Strategiju za zapošljavanje teško zapošljivih grupa za period 2007—2010, godina u kojoj su navedene mjere koje će se sprovesti u cilju smanjenja zaposlenosti. Jedna od teško zapošljivih grupa je i između ostalih i grupa pripadnika RAE populacije. I kako nam je rečeno, neki od programa su ili isključivo namijenjeni samo Romima, a među njima najvažniji su: javni radovi, razni programi obuke, sticanje posebnih znanja, prekvalifikacija, dokvalifikacija, sezonsko zapošljavanje i konkretno zapošljavanje što je i osnovni i krajnji cilj svih ovih aktivnosti. Iz intervjua smo takođe saznali da je u odnosu na ukupni broj Roma — RAE prijavijenih na Zavodu mnogo manje onih koji su aktivni, odnosno onih koji traže posao, a da su ostali prijavljeni isključivo radi ostvarivanja nekih drugih prava (zdravstveno osiguranje ili socijalna pomoć). Navedeno je takođe da tako mala aktivnost RAE u traženju posla, ustvari predstavlja i njihov problem jer nemaju lica sa kojima bi mogli da rade, odnosno da sprovode ciljeve strategije, to jest veoma mali broj njih je ustvari zainteresovan za posao. Oni koji su bili zainteresovani, a sa kojima su se sprovodili razni programi su većinom zaposleni na sezonskim poslovima, a Biro rada u Nikšiću je dodijelio i tri kredita za samozapošljavanje pripadnicima RAE populacije čije je ulaganje sredstava pratio, i sva tri kredita su namjenski iskorištena. Istaknuto je takođe da veliki broj pripadnika RAE populacije ima problema prilikom prijavljivanja na evidenciju zbog neposjedovanja dokumentacije. Takođe je istaknuto i to da zaposleni u Zavodima za zapošljavanje nemaju ovlašćenja da rade sa Romima koji fizički postoje ali faktički ne (nemaju papire). Ono što bi mogli navesti, kao takođe zanimljiv podatak iz ovog intervjua je i to da je rukovodstvo Zavoda na svojim sastancima istaklo potrebu angažovanja jednog pripadnika romske nacionalnosti koji bi prestavljao sponu između Zavoda i samih Roma iz razloga što zaposleni u Biroima rada nijesu terenski radnici i nijesu u mogućnosti konkretno na terenu stupiti u kontakt sa Romima i podstaći ih da traže posao.
Iz intervjua obavljenog sa radnicom Biroa rada možemo zaključiti da postoji volja i da se preduzimaju određeni koraci u cilju unapređenja i podizanja nivoa zaposlenosti pripadnika RAE po pulacije. Takođe smo vidjeli da postoji jako mala zainteresovanost samih Roma — RAE za aktivno traženje posla.

Obrazovanje Roma

Romi za koje je procjenjeno da ih ima između osam i petnest miliona širom kontinenta, čine jednu od najvećih i najugroženijih manjina u Evropi. Specifični problemi sa kojima se suočavaju Romi u ostvarenju pristupa prilikama za kvalitetno obrazovanje uveliko su prepoznati.

Programi za podršku obrazovanju, Institut za otvoreno društvo (ESP) i njegovi mrežni partneri podžavaju reformu obrazovanja u državama u tranziciji, kombinujući demostraciju najbolje prakse i zagovaranje politika u cilju jačanja vrijednosti otvorenog društva, te promoviše pravdu u obrazovanju kroz tri međusobno povezane oblasti: borbu protiv socijalne isključenosti, otvorenost i odgovornost u obrazovnim sistemima i reformama, vrijednost otvorenog društva u obrazovanju. Podrška kroz ovaj program, između ostalih zemalja usmjerena je i na zemlje Evrope, među kojima je i Crna Gora (Jednak pristup kvalitetnom obrazovanju za Rome, Monitoring izvještaj, Podgorica, 2007. godine.).

Jedan od ključnih ciljeva organizacije "Save the Children UK" globalno, jeste realizacija univerzalnog prava djece, na kvalitetno obrazovanje, te omogućavanje pristupa obrazovanju onim grupama djece koja su u društvu u posebno nepovoljnom položaju ili čija su prava ugrožena - usled siromaštva, etničke pripadnosti ili kao posljedica konflikta (Unapređenje pristupa obrazovanju djece Roma, Save the Children, 2006).

Budući da je edukacija Roma identifikovana kao apsolutni prioritet i osnovni preduslov za uspješno rješavanje ostalih problema romske populacije (poput zaštite elementarnih ljudskih prava i bolje društvene integracije Roma), Fondacija Institut za otvoreno društvo i UNICEF, kao i Ministarstvo prosvjete i nauke Crne Gore su u prethodnom periodu radili na tome da ovom programskom prioritetu prilagode različite segmente svojih programskih aktivnosti.3

Istraživanje koje su sprovele nadležne državne institucije i međunarodne organizacije 2003. godine u Crnoj Gori u pogledu stanja obrazovne strukture romske populacije u Crnoj Gori, pokazuje da je 77,9% pripadnika romske populacije u Crnoj Gori bez ikakve školske spreme. Od ovog broja 80,6% je nepismeno a samo 16,5% Roma ima završenu osnovnu školu. Manje ad 10% romske djece koja upišu osnovnu školu istu i završi (ovi podaci preuzeti su iz dokumenta Ministarstva inostranih poslova Republike Crne Gore pod nazivom (Položaj Roma u Crnoj Gori, Podgorica 2003).

Brojne su prepreke i razlozi vezani za šire uključivanje romske djece u formalno obrazovanje. Saznanja Ministarstva prosvjete i nauke ukazuju da veliki broj romskih porodica nije u mogućnosti da svoju djecu, prvenstveno iz ekonomskih razloga (uslijed nedostatka udžbenika, školskog pribora, odjeće i obuće), pošalje u školu.

Vlada Crne Gore je usvojila nekoliko dokumeneta programske politike, koji se odnose na obrazovanje romske djece, još prije referenduma, koji je doveo do nezavisnosti 2006. godine (Jednak pristup kvalitetnom obrazovanju za Rome, Budipešta, 2007).

---

3 http://www.google.com/webhp?hl=en#thl=eni&q=obrayovanje+Roma

"Dekada inkluzije Roma 2005—2015" predstavlja međunarodni napor, prvi takve vrste, da se izbori sa diskriminacijom i premosti jaz u socijalnom staranju i životnim uslovima između Roma i onih koji nijesu Romi, kako bi se prekinuo ciklus siromaštva i isključenosti. Dekada se koncentriše na četiri oblasti: obrazovanje, stanovanje, zapošljavanje i zdravstvena zaštita.
Romi u našoj zemlji imaju status etničke grupe. Deklarativno su ravnopravni sa ostalim narodima i narodnostima, ali po razvoju zaostaju, jer su do skoro smatrani marginalizovanom grupom. Krivica za to se jednim dijelom može staviti i njima na teret, zbog njihove pasivnosti kada je u pitanju obrazovanje, a većeg oslanjanja na tradiciju.

Romi su pomenuti u nizu programskih dokumenata u oblasti politike obrazovanja, ali prvi takav program konkretno usmjeren na pitanja sa kojima se suočavaju romske zajednice u Crnoj Gori bio je Akcioni plan za dekadu Roma koji je usvojen 2005. godine. Romska obrazovna inicijativa napravljena je u saradnji sa međunarodnim i lokalnim nevladinim organizacijama s ciljem da unaprijedi pristup obrazovanju i kvalitet obrazovanja za Rome u mjestima gdje žive (Jednak pristup kvalitetnom obrazovanju za Rome, Budimpešta, 2007).

Jezička barijera posmatra se kao jedan od razloga za ispisivanje romske djece iz škole, ali romski jezik nije oficijelno priznat kao jezik manjine u Crnoj Gori.
Pristup predškolskim ustanovama ograničen je zbog nedostatka mjesta u objektima sa kojima se raspolaže, i što je zanimljivo ovaj nedostatak u nesrazmjerno većem stepenu pogađa romsku djecu.

Škole u Crnoj Gori pate od loše infrastrukture ali nema informacije o tome da li su škole sa velikim procentom romske djece u gorem stanju. Podaci o uspjehu romske djece, učenika u školama dostupni su u kontekstu Romske obrazovne inicijative, ali nijesu sveobuhvatni. Ipak, oni ukazuju na napredak koji su Romi ostvarili u pogledu uspjeha u školi. Nove reformske inicijative treba da dalje izgrade svoje kapacitete koji će garantovati obrazovanje visokog kvaliteta za romsku djecu jer je to jedini put izlaska iz trenutno još uvijek lošeg imovinskog i obrazovnog stanja u kom se nalaze pripadnici ove manjinske grupe (Strategija za poboljšanje položaja RAE populacije u Crnoj Gori, 2008 — 2012).

Ono što je jako bitno napomenuti, jeste to da u Crnoj Gori nije postojao tačan podatak o broju pripadnika RAE populacije i Vlada se morala hitno pozabaviti tim pitanjem, jer jednostavno nije bilo moguće napraviti programe za donošenje opštih politika kao i specifično obrazovne programe, a pri tom ne znati stvaran broj pripadnika populacije kome su ti programi namijenjeni (Strategija za poboljšanje položaja RAE populacije u Crnoj Gori, 2008 — 2012).

Kao što je već napomenuto u Crnoj Gori trenutno živi 9943 RAE. Od tog broja RAE 2434 potpuno je nepismeno, što dovoljno govori o položaju RAE populacije u ovom segmentu društvenog života u Crnoj Gori. Svega 922 RAE imaju završeno

osnovnu školu, srednju školu ima završeno ili je pohađa, njih 250, a 14 pripadnika RAE populacije studira na Univerzitetu Crne Gore. U vrtićima u Crnoj Gori imamo upisano svega 252 pripadnika RAE populacije, što u ukupnom broju djece RAE iznosi samo 13.81%, što je još uvijek alarmantan podatak (REF, 2009).

Postojali su i primjeri diskriminacije romske djece pri upisu u osnovnim školama i vrtićima. U Nikšiću, opštini u kojoj živi značajan broj Roma, prilikom upisa 2001—2002. godine uočeni su brojni propusti i nespremnost školske administracije da uključi Rome u redovno školovanje. Iz grupe od 32 romske djece, raseljene sa Kosova, njih deset nije upisano u Osnovnu školu "Mileva Lajović Lalatović" sa obrazloženjem da će to biti učinjeno početkom školske godine »jer djeca premašuju starosnu granicu, nemaju potrebnu dokumentaciju, kao i zbog nedovoljnog broja mjesta u školi«. Riječi direktora ove škole su bile da se, prije svega, mora voditi računa o interesima crnogorske djece, kao i jedne nastavnice da se ne može raditi ako u odjeljenju ima više od dva Roma što najbolje ilustruju ovu tvrdnju. Poslije pisma podgoričkog Fonda za humanitarno pravo (u daljem tekstu FHP), Ministarstvu prosvjete i nauke, septembra 2002. godine sva djeca su upisana u ovu školu. Djeca inače često nailaze na predrasude i vrijeđanja od strane drugih učenika i okoline.4

Problem sa upisom romske djece u prvi razred ispoljen je i u opštini Berane, septrembra 2003. godine. Iako je bio predviđen upis 28 Roma i Egipćana primljeno je samo 18 prvaka. Ostalih desetoro je prošlo mikrobiološki, laboratorijski, fizijatrijski, psihološki i pedijatriski test, ali nije uspjelo da položi pedagoški test, pa je proglašeno nesposobnim za polazak u školu zato što još nijesu intelektualno zrela. Međutim problem je bio u jezičkoj barijeri, jer djeci je maternji albanski jezik što organizatori testiranja nijesu prepoznali. Pitanje nastave za učenike koji nedovoljno poznaju crnogorski jezik kvalitetno je riješeno upravo angažovanjem romskih asistenata i zahvaljujuci angažovanju Pedagoškog centra i (FOSi-ja). Podgorički FHP se ovim povodom obratio ministru prosvjete nakon čega je krajem septembra organizovano ponovno testiranje uz angažovanje prevodilaca. Svi koji su se pojavili na testiranje su primljeni u redovnu školu.5

Višestruki su problemi koji romsku djecu opterećuju prilikom uključenja u obrazovni sistem: loše ekonomske prilike u familiji, velika nepismenost roditelja time su djeca uskraćena za podršku u familiji, suočavaju se sa teškoćama oko izrade domaćih zadataka, nerazumijevanje uslova i prilika od strane prosvjetnih radnika u kojima romska djeca žive, nedostatak udžbenika i školskog pribora. Situacija se ipak u posljednjih godinu dana značajno unaprijedila, u svim segmentima.6

Rukovođeni svim prethodnim navodirna, napravili smo interviju sa nastavnicom u osnovnoj školi "Radoje Čizmović" u Nikšiću. U toj školi imamo znatan broj upisane

4 http://www.isi-mne.org/Biblioteka/FSR-Izvjestaj_Romi_u_Crnoj_Gori_(%20A_Zekovic).pdf
5 http://www.isi-mne.org/Biblioteka/FSR-Izvjestaj_Romi_u_Crnoj_Gori_(%20A_Zekovic).pdf
6 http://www.isi-mne.org/Biblioteka/FSR-Izvjestaj_Romi_u_Crnoj_Gori_(%20A_Zekovic).pdf

RAE djece i odraslih kao učenika redovnih odeljenja osnovne škole ili kao učenika posebnog odeljenja za obrazovanje odraslih. Na početku samog intervijua sagovornica nam je istakla da je ovo jedna od škola u nikšićkoj opštini gdje ima najviše upisanih pripadnika romske nacionalnosti a da je njeno iskustvo u radu sa ovom populacijom višegodišnje. Istaknuto nam je da se u posebnim odeljenjima koji su formirani za obrazovanje odraslih, koji treba da sadrže pripadnike svih naroda koji žive u Crnoj Gori, nalaze gotovo sve pripadnici romske nacionalnosti, što dovoljno govori u kakvom se položaju nalaze Romi kada je u pitanju obrazovanje. Ističe i to da je u poslednjem periodu Država prepoznala problem obrazovanja Roma i počela da ga tretira kao njihov osnovni problem i da se u poslednjih nekoliko godina situacija značajno izmijenila u smislu da se mnogo veći broj djece Roma - RAE upisuje u redovni sistem školovanja. I sama priznaje da je na početku rada sa Romskom populacijom njen odnos prema njima bio potpuno drugačiji, a smatra da je takva situacija i sa ostalim njenim kolegama, to jest da je i sama imala u sebi izgrađenu ružnu sliku o Romima. Kako kaže želja da radi sa njima je bila i njena sebičnost, odnosno želja da nauči nešto o njima mnogo više od želje da nešto promijeni kod njih. Višegodišnjim radom sa ovom populacijom, sagovornica ističe da njihove problem doživljava kao svoje i smatra da je neophodno upoznati ih da bi se shvatili. Ističe i to da je od početne distance prema Romima, koji su imali ostali učenici u smislu nehtjenja da sa njima dijele istu klupu, da se sa njima druže odnos preveden na terminologiji "Sta će žao mi ga je" uz mnogo veći stepen prihvatanja Roma. Da bi došlo do još značajnih promjena, bržeg povećavanja broja upisanih Roma u osnovnim školama, ističe da je i pored angažovanja resornog ministarstva, raznih nevladinih organizacija i raznih drugih institucija neophodna veća aktivacija i zainteresovanost samih Roma. Sporo će biti kretanje dok sami Romi ne shvate značaj obrazovanja za njih i dok oni sami ne budu pokretači. Ističe i to da je osnovni problem njihove pasivnosti po pitanju obrazovanja nenaviknutost, nehtjenje izlaska iz svoje grupe, strah od miješanja sa drugim, običaji i sl. Kaže i to da je nezamislivo kako to populacija sav svoj napor od malih nogu ulaže na preživljavanja. Takođe navodi da je rad sa Romima u učionici jako težak i da oni nastavnici koji su uključeni u rad sa ovim grupama moraju mnogo više pažnje da obraćaju na svaku izgovorenu riječ jer ni sama ne zna kad nešto može da uvrijedi pripadnike Roma.

2.4 Stanovanje Roma

Stanovanje zadovoljava jednu od osnovnih ljudskih potreba — potrebu za opstankom, fizičkom zaštitom i sigurnošću. Istovremeno, stanovanje omogućava zadovoljavanje mnogih drugih čovjekovih psiholoških, socijalnih, ekonomskih i kulturnih potreba (reprodukcija i odgoj djece, rad, obrazovanje, druženje, privatnost itd.). Kvalitetno stanovanje je uslov za kvalitetan život. Stanovanje se, kao ljudsko pravo, navodi u mnogim međunarodnim dokumentima. U Međunarodnom paktu o

ekonomskim, socijalnim i kulturnim pravima (International conventant on economic, social and cultural rights, Rezolucija Generalne skupštine UN, decembar 1966. godine), u član 11, kaže se: Države članice ovog pakta priznaju pravo svakom pojedincu na standard življenja dovoljan/pristojan (adequate) za njega i njegovu porodicu, uključujući dovoljnu (adequate) hranu, odeću i stanovanje, kao i stalno poboljšanje uslova življenja". U izmenjenoj Evropskoj socijalnoj povelji (European Social Charter Revised, Savet Evrope, 1996), u novouvedenom članu 31 kaže se: "Da bi se obezbedilo delotvorno ostvarenje prava na stanovanje, strane ugovornice preduzimaju mjere koje imaju za cilj: (1) unapređenje dostupnog stanovanja (stambenog smeštaja) odgovarajućeg standarda; (2) sprečavanje i umanjivanje beskućništva, kako bi se ono postepeno uklonilo; (3) da cijene stanovanja učine pristupačnim (dostupnim, adequate) onima bez dovoljno sredstava".7
Kako je Crna Gora nakon sticanja samostalnosti, postala članica niza ovih organizacija kao i potpisnica raznih međunarodnih ugovora, dužna je pozabaviti se pitanjem jedne vidno stambeno ugrožene društvene grupe Roma, Aškelja i Egipćana.
Uslovi stanovanja većine Roma — RAE u Crnoj Gori su ispod minimalnih nacionalnih i međunarodnih standarda stanovanja. Pojedini Romi nemaju skoro nikakav stalan smještaj, a mnogi borave u prostoru koji nije adekvatan za stanovanje. Posebno su loši i krajnje zabrinjavajući higijensko-zdrastveni uslovi stanovanja velikog broja Roma (Strategija za poboljšanje položaja RAE populacije u Crnoj Gori, 2008 — 2012).

Prema podacima Monstata u Crnoj Gori trenutno postoji 2020 objekata, različite vrste u kojima žive Romi. Od tog broja njih 628 je ispod 20 m^2 , a još 707 ispod 40 m^2 što dovoljno govori o veličini prostora u kom Romi žive. Ako se ima u vidu da u Crnoj Gori trenutno živi 9943 Roma, a imamo 2020 objekata, ispadne da je prosječan broj koji živi u svakom domaćinstvu 4,92 č1ana. A ako se vidi da je 1330 objekata ispod 40 m^2, primjećuje se da većina RAE pojedinačno živi u stambenom prostoru koji je površine oko 10 m^2 (REF, 2009.).

Romi koji žive u crnogorskim opštinama većinom žive u industrijskim zonama i vidno su getoizovani. Objekti u kojima žive, velikom većinom su bez ikakvih uslova za stanovanje, a većina objekata ne posjeduje ni mokri ni sanitarni čvor. Studene barake napravljene od dasaka, kartona ili lima, slične jedna drugoj okružene blatom i deponijama smeća, su prostor u kom Romi žive.

U slučaju, ne malog broja pripadnika romske zajednice, radi se primarno o problemu opstanka — defakto prava na život usljed nedostupnosti, odnosno nedostatka čiste pijaće vode.

Strategija za poboljšanje položaja RAE populacije u Crnoj Gori 2008—2012 je predviđela podizanje opšte urbanističko-komunalnih uslova stanovanja romske populacije, što je u tom trenutku prevazilazilo finansijske mogućnosti Vlade i zahtjevalo

[7] http://www.arh.bg.ac.yu/upload/0708/ Osnovne_akademske_studije/semestar_

je dugoročne, kontinuirane i integrisane aktivnosti državnih organa, privrednih subjekata, društvenih institucija, nevladinog sektora, ali i međunarodne zajednice, pa je kao kratkoročan i realno ostvarljiv cilj u tom domenu bilo urgentno poboljšanje uslova stanovanja, posebno u higijensko-zdrastvenom smislu (Strategija za poboljšanje položaja RAE populacije u Crnoj Gori, 2008 –2012).
Kao osnovni koraci koji će se preduzeti u tom pravcu odnose se na: rješavanje spornih slučajeva u vezi sa imovinom i omogućavanje posjedovanja i mirnog uživanja imovine od strane RAE, snadbijevanje glavnih romskih naselja pitkom vodom, izgradnja objekata od čvrstog materijala u svim slučajevima u kojima Romi žive u objektima od trošnog materijala, izmještanje ili naselja ili deponija za otpad u blizini naselja romske populacije, obezbjeđivanje svake godine određenog broja stanova za najugroženije Rome, obezbjeđenje zaštite pijaće vode, obezbjeđenje urbanističko-komunalnih i poreskih olakšica i povlastica za individualnu stanbenu izgradnju pripadnicima Romske populacije i kandidovanje projekata koji se odnose na Rome prema stranim donatorima (Strategija za poboljšanje položaja RAE populacije u Crnoj Gori, 2008 – 2012)).

Javnost i javno mnjenje Crne Gore jedinstveni su u konstataciji da je trenutni položaj RAE, kada je u pitanju stanovanje, ispod svakog minimuma pristojnosti i da je neophodna aktivacija Vlade Crne Gore kao i saradnja svih organizacija koje se bave problemima RAE populacije.

2.5 Zaštita (zdravstvena – kulturna) Roma

Romi su narod bez domovine i vlastite političke organizacije. Kod njih nema ni tradicije o državi ni nacionalizmu. Međusobno su veoma složni i nikada nijesu vodili osvajački rat. Tradicionalni Romi – RAE veoma cijene proširenu porodicu.[8]
Pitanja kao što su zdravstvena i kulturna zaštita su takođe u korelaciji sa prethodnim, to znači da je stanje zdravlja, romske populacije direktno uslovljeno stepenom obrazovanja, nivou siromaštva i uslovima života i stanovanja. Problem dodatno otežava već pomenuta činjenica da veliki broj Roma – RAE ne posjeduje lična dokumenta. Žene u prosjeku radaju 4,7 dece. Veoma rano stupaju u brak, mnoge oko petnaest godina i po pravilu ne odlučuju o broju dece koje će roditi (Decade Watch 2007.).

Pored obaveze rađanja, one se staraju o održavanju domaćinstava, podizanju djece i vode brigu o starim i nesposobnim članovima porodice. Veliki broj veoma rijetko posjeduje ljekara, posebno ginekologe, pojedine umiru na porođajima i po pravilu ne koriste kontraceptivna sredstva i često rađaju bolesnu djecu.

Ostali dio populacije takođe rijetko i neredovno posjeduje ljekara, najčešće nakon obolijevanja.

[8] http://hr.wikipedia.org/wiki/Romi

S obzirom da u Crnoj Gori ne postoje podaci o zdrastvenom stanju klasifikovani po nacionalnoj pripadnosti, nezavisna istraživanja, kao što je izvještaj objavljen u novembru 2006. godine od strane UNDP, pokazuju ozbiljan jaz između Roma — RAE i ostalih etničkih grupa, kako u pogledu determinanti tako i u pogledu rezultata. UNDP procjenjuje da je više od sedam procenata Roma u Crnoj Gori doživjelo da im medicinske usluge budu uskraćene zbog nemanja ličnih dokumenata, dok je 62% prijavilo da u toku prethodne godine najmanje jednom nijesu bili u mogućnosti da sebi obezbijede propisani lijek. Ipak, prema podacima nekih NVO i drugih nezavisnih posmatrača, ovi brojevi su više rezultat neodgovarajućeg vođenja podataka nego stvarne diskriminacije u crnogorskom zdravstvu (Decade Watch, 2007).

Da bi se bolje upoznali sa problemima koje stvarno Romi imaju u oblasti zdravstvene zaštite, kao i sa njihovim najvećim zdravstvenim problemima obavili smo interviju sa doktorom koji je inače i član komisije za praćenje inplementacije Strategije za poboljšanje položaja Roma u Crnoj Gori. Na samom početku intervjua je istaknuto da su problemi u oblasti zdravstvene zaštite kod Roma višestruki i da ta populacije nije zdravstveno zbrinuta. Kao osnovni problem ističe se problem dokumentacije to jest problem nemanja zdravstvene knjižice. Takođe je veoma raširen problem vakcinacije Roma, odnosno, veoma veliki procenat djece Roma nije vakcinisan, a ta brojka dolazi do čak 90%. Kao osnovni uzrok za to, pored dokumentacije naš sagovornik ističe i njihovu zdravstvenu kulturu, udaljenost Romskih naselja od domova zdravlja i sl. i zbog toga Romi mnogo češće od ostalih naroda obolijevaju od raznih zaraznih bolesti. Doktor ističe i uslove življenja, kao i mjesta gdje su smještena njihova naselja (u industrijskim zonama) kao jedan od osnovnih uzroka njihovog obolijevanja. Ističe i to da je jedan od neprimjetnih problema Roma problem pušenja. Imitirajući svoje roditelje, djeca Romi već u petoj ili destoj godini počinju da puše i tako veoma rano obolijevaju od bolesti čiji je uzrok pušenje i sa dvadeset dvije ili dvadeset tri godine većina populacije postaje invalidna. Doktor navodi kao interensantan ekonomski aspekat pušenja gdje Romi godišnje troše ogromnu svotu novca, po njegovim riječima oko 850 eura potroši svaki Rom koji puši, a ipak se ne odriču tog zadovoljvstva. Kao jedan od osnovnih pokazatelja zdravstvene situacije Roma navodi se podatak da je svega 1.67% ove populacije starije ad 65 godina. Takođe doktor ističe i to da se nikada nije desilo da jedan Rom bude vraćen sa pregleda zbog nemanja dokumentacije, ali takođe i to da je vidno da Romi obično budu zadnji u redovima za čekanje pregleda, da im pregled, ponekad bude odložen za naredni dan, što se može shvatiti kao jedan vid diskriminacije ili shvatanje Roma kao građana drugog reda. Ističe i to da se problem dokumentacije javlja kada je nekom Romu potrebna terapija ili zbrinjavanje u smislu smještaja u bolnice, gdje, ako zdravstveno nijesu osigurani treba da izdvoje značajna novčana sredstva, što Romi nijesu u mogućnosti. Kao prostor za napredak u oblasti zdravstvene zaštite doktor ističe rad u oblasti obrazovanja i zdravstvenog edukovanja ove populacije. Takođe kao jedan od obaveznih koraka koje treba preduzeti navodi i približavanje medicinskih usluga samim Romima u smisli otvaranja centara za pružanje usluga u samim romskim naseljima.

LITERATURA

1. Vukićević, S., (2008): Sociokulturni položlaj i adaptacija RAE populacije u Crnoj Gori, Sociološka luča, Nikšić.
2. Dekade Wotch, (2007): Chevalier and Lindley, Budimpešta.
3. Delić,V., (2008): Otvorena Vrata, Antropološki prilog kulturama Roma, Podgorica.
4. European Social Charter Revised, Savet Evrope, (1996).
5. SOS, (2006.) : Položaj romske manjine i položaj romkinja u zajednici, Nikšić.
6. ISSP, (2003.): Istraživanje o domaćinstvima Roma, Aškelja i Egipćana. izbjeglica i raseljenih lica, Podgorica.
7. Jednak pristup kvalitetnom obrazovanju za Rome, (2007) Monitoring izvještaj, Podgorica.
8. Jednak pristup kvalitetnom obrazovanju za Rome, (2007) Budimpešta.
9. Strategija za poboljšanje položaja RAE populacije u Crnoj Gori 2008—2012, (2007) Podgorica.
10. Strategija za poboljšanje položaja RAE populacije u Crnoj Gori (2008 — 2012), (2007), Podgorica.
11. Unapređenje pristupa obrazovanju djece Roma, (2006) Save the Children, Podgorica.
12. Ustav CG: (2007) Podgorica.
13. Položaj Roma u Crnoj Gori, (2003) Podgorica.
14. REF (2009) Procjena situacije u zemlji i strateški smjerovi Romskog obrazovnog fonda (Roma Education Fund) Unapređenje obrazovanja Roma u Crnoj Gori ROMA Edukacion fund, Podgorica.

http://www.google.com/webhp?hl=en#thl=eni&q=obrayovanje+Roma
http://www.isi-mne.org/Biblioteka/FSR-Izvjestaj_Romi_u_Crnoj_Gori_(%20A_Zekovic).pdf
http://www.arh.bg.ac.yu/upload/0708/ Osnovne_akademske_studije/semestar_
http://romslicentar-tk.org/zadnje-novosti/obi-aji-i-kultura-roma_ba.php

O RADU DNEVNOG CENTRA/ BORAVKA ZA DJECU KOJA ŽIVE ILI RADE NA ULICI ILI SU U RIZIKU DA TO POSTANU

Defend*OLOgija* MNE
Vol. 3, No. 5-6 (2018), 125-130

Jelena Milić - Koordinatorka
Dnevni centar za djecu i porodicu „Defendologija“

UDK: 364.4-05.5/.7
Informativni prilog

IZ UGLA KOORDINATORKE DNEVNOG CENTRA ZA DJECU I PORODICU „DEFENDOLOGIJA“

DAILY CENTER FOR CHILDREN AND FAMILY “DEFENDOLOGY” COORDINATOR POINT OF VIEW

APSTRACT

“Na svakom koraku prati nas izazov da neumorno postižemo izvanredne uspjehe u poslu. Svi ljudi nisu specijalisti, nemaju svi ni stalno zaposlenje, još manje ih dosegne vrhunce u umjetnosti i nauci, mnogi su pogonski radnici, radnici u polju, na ulici. Nema nevažnog posla. Svaki posao koji koristi čovječanstvu uzvišen je i važan i treba ga pomnjivo izvršavati. Ako je čovek čistač ulica, mora ih čistiti kao što je Mikelanđelo slikao, Betoven svirao ili Šekspir pisao stihove. Morao bi čistiti ulice tako dobro da svi žitelji neba i zemlje zastanu i kažu: Ovdje je živeo veliki čistač ulica koji je dobro obavljao svoj posao.” (Martin_Luther King)

Kao što je govorio Martin Luther King nema nevažnog posla, a svaki posao je velik onoliko koliko mu se pomno predamo i težimo rezultatima. Izazov svakog novog posla je neopisivo drag, jer svako novo polje daje mogućnost ostvarenja i proširivanja ličnih dometa. Jedan od najizazovnijih i najemotivnijih poslova koje čovjek može raditi je rad sa djecom, različitih uzrasnih kategorija, posebno djecom koja su marginalizovana i potpadaju pod socijalno

ABSTRACT

"At every step, follow us relentlessly challenge to achieve extraordinary success in business. All people are specialists, maybe they all don’t have permanent jobs, fewer still reach the heights in art and science, many are power workers, workers in the field, on the street. There are no unimportant job. Every business that benefits humanity is exalted and important and should be carefully executed. If a man is a street cleaner, he must do it as Michelangelo painted, or Beethoven composed Shakespeare wrote poetry. I had to clean the streets so well that all the inhabitants of heaven and earth paused and said: Here lived a great street sweeper who do their job.” (Martin Luther King)

Martin Luther King spoke that there is no unimportant job, and each job is great and done well in a manner how we strive for results. The challenge of each new job is incredibly expensive, because each new field gives the possibility of realizing and expanding personal range. One of the most challenging and the most emotional work that

ugroženu grupaciju.
Ako postoji obrazloženje riječi ljubav onda se ono može objasniti kroz ljubav prema djeci. “Čuvaj me od mudrosti koja ne plače, filozofije koja se ne smije i veličine koja se ne klanja pred djecom.” Govorio je Kahlil Gibran. Dijete nije odrastao čovjek u minijaturi.
Djeca posmatraju na svijet, misle i osjećaju na svoj način, bez osuda i pakosti. Kao što sam negdje pročitala “Priroda želi da su djeca prije nego što postanu odrasli ljudi - da bi čovjek bio slobodan nije dovoljno odbaciti svoje okove, već živjeti tako da poštuje i razvija slobodu drugih ljudi”.
Niko se nije rodio sa mržnjom u srcu prema osobi različite boje kože, porijekla ili religije. Ljudi se uče da mrze, a ako se mogu naučiti da mrze, mogu se naučiti i da vole, jer ljubav je prirodnija ljudskom srcu govorio je Mendela.
Postojanjem Centra za bezbjednosna, sociološka i kriminološka istraživanja “Defendologija” zaista je promijenilo mnogo u životima djece i porodica na teritoriji Nikšića, ali i životima onih koji su se u Defendologiji zaposlili i dali svoj puni doprinos u formiranju Dnevnog Centra za djecu i porodicu Defendologija podržanog i finansiranog od strane međunarodne odrganizacije Save the Children za sjeverozapadni Balkan.
Ključne riječi: Dnevni centar, djeca, siromaštvo

person can do is to work with children of different age groups, especially children who are marginalized and fall under the vulnerable group. If there is an explanation of the word love, then it can be explained through the love of children. "Keep me from the wisdom which does not cry, the philosophy which does not laugh and the greatness which does not bow before children." like said Kahlil Gibran.
The child is not an adult in miniature. Children watch, think and feel in their own way. Nature wants to be children before become adults. The child resists if we do not take into account their natural characteristics, and if you deduct the joy of his childhood. For man to be free is not enough to reject their chains, but to live in such a way that respects and develops the freedom of other people. No one is born with hatred in his heart for people of different skin color, origin or religion. People are taught to hate, and if they can learn to hate, they can learn to love, because love is more natural to human heart.
The existence of the Center for Security, Sociological and Criminological Research "Defendologija" really has changed a lot in the lives of children and families in the territory of Niksic, but also the lives of those who are in Defendologija hired and given their full contribution to the formation of the Day Center for Children and Family “Defendologija” supported and funded by the international organization Save the Children za sjeverozapadni Balkan.
Key words: Daily center, children, poverty

UVOD

Prosjačenje djece je problem koji je prisutan u velikom obimu u gotovo svim djelovima svijeta. Nažalost, ni naša država nije pošteđena ove nedozvoljene, nadasve nehumane djelatnosti. Milioni djece širom svijeta umjesto u školu ili vedro razdragano djetinje jutro hrle na trotoare najprometnijih trgova, u zadimljene kafane i

velike gužve, raskrsnice saobraćajnih puteva, provlače se kroz kolone vozila tražeći molećivo novac, i kao takva dobijaju nezahvalan epitet "djece ulice", osuđeni na nerazumijevanje hrleće mase građana, koji ni na tren ne pomisle šta je sudbina ove djece I koji problem oni žive.

Nisu upisana u knjigu rođenih, nemaju rodni list, nemaju zdravstvenu ni socijalnu zaštitu i ne idu u školu. Kao da ne postoje. A na ulici ih je vrlo lako napraviti robljem i prodati, zloupotrijebiti njihovo povjerenje, neznanje i bahatost makroa koji ih i prisiljavaju na prosjačenje kako bi u velikom broju slučajeva zadovoljili sopstvene porive. Nerijetko su njihovi roditelji i rodbina njihovi prvi eksploatatori, i nerijetko je razlog za to težak životni standard, težak život, siromaštvo i glad.

Organizovano prosjačenje je najnoviji fenomen u oblasti prosjačenja, kao takav i najopasniji po djecu koja potpadnu u njegove kandže. A obzirom da djeca u većini slučajeva nemaju JMBG vrlo lako mogu potpasti pod kandže "trgovine ljudima".

Mora se dodati i da takva djeca sa porodicama često migriraju od grada do grada. U ljetnim periodima, kada dolazi mnogo turista. Kada je u pitanju Crna Gora to su obično migracije ka primorskim krajevima. Recimo, kada su neki praznici, pogotovo vjerski, kada im se pruža mogućnost veće zarade, oni se kreću po gradovima gdje ima više stanovništva koje pripada određenoj religiji. Broj te djece se mijenja te zavisi od doba godine, ekonomskih okolnosti, mobilnosti.

Otuda ni ne iznenađuje da najveći broj dece uključene u život ili rad na ulici dolazi iz romske zajednice, jer rad na ulici predstavlja strategiju preživljavanja. Čovječanstvo mnogo duguje djeci, a u skladu sa stepenom psiho-fizičkog razvoja djeci je neophodna zaštita i podrška u prevazilaženju problema na koje nailaze, posebno u dijelu zaštite prava.

Shvatajući ovaj problem i shvatajući svoj poziv profesionalno, Dnevni Centar za djecu i porodicu koji su ugroženi eksploatacijom od prosjačenja, odgovorno pristupa svakodnevnom radu sa djecom i roditeljima, pružajući im podršku, savjete, psihološke razgovore, obroke, tuširanje, šišanje, radioničarski rad, podršku u prevazilaženju svakodnevnih problema, dodatne časove, terenske posjete, socijalnu podršku uz eventualne donacije. Osjećaj topline i pripadanja imperativ je našeg rada.

KOORDINATORKA DNEVNOG CENTRA ZA DJECU I PORODICU "DEFENDOLOGIJA"

Centar za bezbjednosna, sociološka i kriminološka istraživanja "Defendologija" od 2012 godine vrijedno radi na osnaživanju svih svojih elemenata rada, posebno u dijelu odnosa sa korisnicima, te suzbijanju različitih vidova nedozvoljene eksploatacije djece. Glas "Defendologije" nadjačava sve prepreke na ovom polju i ostvaruje zaista primjetne rezultate u radu sa djecom, porodicama, ali i saradnju sa institucijama.

Moj najveći doprinos radu “Defendologije” dala sam u osnivanju Dnevnog Centra za djecu i porodicu “Defendologija”, koji je potpuno inkluzivan servis koji zaokružuje sve usluge potrebne djetetu na dnevnom nivou, a opet dovoljno napredan da ostavi traga i zarije se u korijenite promjene u budućnosti podstičući djecu na školovanje, samosvjesnost, ostvarenost, druženje i pripadanje.

Moj, možda naizgled najjednostavniji, ali po prirodi stvari najzahtjeviji cilj u radu DC bio je uspostaviti takav rad i raspored da je toplota imperativ, da je pripadanje obligativ i da diskriminacije nema ni po jednom osnovu.

Koordinisanje svih aktivnosti nije bio lak zadatak, mnoštvo aktivnosti iziskivalo je pravilnu raspodjelu i pravilne postavke svih dokumentovanja i izvještavanja. Centar ima sjajan tim, predsjednika, koordinatora, finansijsku menadžerku, socijalnu radnicu, terenskog ranika, psihološkinju i učiteljicu, kao i tim volontera.

Generalni cilj rada je da se djeci koja žive i/ili rade na ulici pruži bolje provedeno vrijeme, smanjujući tako faktore rizika u kojim se djeca mogu naći u životu i radu na ulici, kroz poštovanje prava djeteta i najboljeg interesa za dijete. Ovakav model rada pruža mogućnost uticanja i povećanja svijesti o teškim životnim nedaćama koje djecu primoravaju na prošnju, kroz indikovanu implementaciju aktivnosti, edukacija, psiholoških razgovora, individualnog i grupnog rada, socijalne mape i anamneze, terenskog rada, i komplementarnih aktivnosti obroka, tuširanja, šišanja, radioničarskog rada, razvijanja talenata, i sl. kako kod djece tako i kod roditelja.

Uloga koordinatora u centru je da bude spona između svih niti koje su neophodne u vođenju centra kao cjeline. Medijsko eksponiranje i kreiranje dobre propaganda takođe je bio izazov, ali kao i sve što se može naučiti i taj dio posla sada je svakodnevnica.

Dobra propaganda, nezavisno od medijske uspostavljala se od samih začetaka i kao dio obaveznog upućivanja korisnika u DC, ali i upućivanja građana na temu prosjačenja djece i zajedničkog djelovanja. Više puta smo organizovali akcije koje su za cilj imale osvješćivanje ovog problema u stavovima građana i upućivanje na činjenicu da je za djecu potrebnije da se umjesto novca pruži razumijevanje, hrana, obuća ili odjeća.

Opšte je poznato da se ovoj djeci na ulici dešavaju razne neprijatnosti, vrlo često su nipodaštavani, vrijeđani, predmet su zlostavljanja, izrugivanja, omalovažavanja. Zlostavlanje ima razne oblike, te su oni samim činom prošnje zlostavljeni, a uzimajući u obzir šta ulica nosi, vrlo lako postaju predmet seksulanog, verbalnog i fizičkog zlostavljanja.

U Centru se jednom od glavnih politika smatra da se efekat može ostvariti kroz direktan rad sa roditeljima i sa djecom, niikako zanemarivajući jednu stranu. Dubina ovog problema je upravo u postavkama porodice, ali i teškom životu. S tim u vezi Centar sprovodi i Program podrške porodicama (PPP program).

Uspostavljanjem trenskog rada i prvobitnom socijalnom mapom koja je obuhvatila sva naselja na teritoriji opštine Nikšić, te kreiranjem socijalne mape koja je dala jasnu sliku o problemima na kojima se treba uticati.

Školovanje nam je svakako imperativ, pa je od samog osnivanja Centra veliki broj djece upisan u školu za odrasle, a ostaloj djeci pružena podrška u saradnji sa drugim instituijama i organizaijama u savladavanju školskog gradiva, te pružanju pomoći u vidu torbi, pribora, svesaka, udžbenika isl.

SVAKODNEVNE AKTIVNOSTI KOORDINATORA

Rad Dnevnog centra počinje u 08 časova i traje do 16 časova. U Centar je upisano vise od 150 direktnih i 70 indirektnih korisnika, sve ukupno više od 65 porodica. Status direktni i indirektni korisnik stiče se u zavisnosti od frekventnosti dolazaka, što je predviđeno u politikama i dokumentima organizacije. U zavisnosti od individualnog plana usluge djetetu se prema potrebama određuju usluge i način rada sa kojim je upoznat i roditelj. Uloga koordinatora je da isprati redovnost i tok cjelokupnih aktivnosti, podnošenje svih izvještaja na dnevnom, nedeljnom, mjesečnom i godišnjem nivou.

Od vitalne važnosti za kvalitetan rad Dnevnog Centra je da se ispoštuju sve procedure i pravilnici. Osim toga roditelji moraju potpisati saglasnosti da njihovo dijete boravi u centru, fotografiše se, učestvuje na aktivnostima, tuširа se, jede. Zadovoljstvo korisnika je imperative, a sve druge aktivnosti treba samo da teže ka tom cilju.

“Defendologija” poštuje prava svojih korisnika i od svog osnivanja svu svoju pažnju i napore usmjerava ostvarivanju najboljeg interesa za svu djecu koja utočište pronalaze ovdje.

Rad sa djecom prosjacima, ili djecom ulice kako se u mnogoj literaturi parafraziraju nije jednostavan posao i uvjerenja sam da ga mogu raditi samo hipersenzibilni ljudi koji su u stanju razumjeti i donijeti prave odluke i dati savjete. Najvažnije je shvatitit da su djeca poslednja kriva za nemilu sudbinu, oni su samo marionete nekog višeg cilja onoga ko je njihov eksploatator, te u cjelokupnoj situaciji gube prava na mirno djetinjstvo, siguran dom, miran sam, redovan obrok, obrazovanje i još mnogo toga.

Prosjačenje je veliki problem, u koji su utkani mnogi drugi problem koji pod maskom vrebaju djecu na ulici, zlostavljanje, zanemarivanje, nasilje, glad, strah i sl. U sklopu redovnih aktivnosti Centra više su puta organizovane akcije na temu prosjačenja, “Ulica nije moj dom” “Pruži manje daj više” “Daruj slatkiš onima koji nemaju” a sve sa ciljem upućivanja građana na veličinu problema i nedužnost mališana koji su najčešće nipodaštavani na ulici.

U Dnevnom centru za djecu i porodicu Defendologija boravi veliki broj djece koja su prosila, prose ili su u riziku da to i postanu. U svakodnevnom radu i terenskom

praćenju stanja u školi, zdravlju, porodičnim odnosima I dodatnoj edukaciji nastojimo da smanjimo broj djece na ulici, što smo i uspjeli.

Treba imati u vidu da ovakav problem nije rješiv u kratkom period, niti je jednostavan zadatak za nas i one koji žele da se mir, djetinjstvo i sigurnost djece stave u prvi plan.

ZAKLJUČAK

Prosjačenje je problem koji zahtijeva temeljan pristup svih institucija i temeljne zakonske izmjene. Prosjačenjem su, čini se narušena sva ljudska prava, a djeci prosjacima oduzete blagodeti djetinjstva, radosti, sigurnosti. Ulica je teška škola, iz koje prijete pregršt opasnosti koje djeca nijesu svjesna. Ono što se u praksi može zaključiti je da su djeca ulice najčešće eksploatisana, zlostavljana, promrzla, gladna, te da nisu svjesni rizika i opasnosti koje ih vrebaju.

Dnevni centar je sigurno mjesto za djecu koje poštuje dječija prava i brine o njima, a svoju porodičnu atmosferu i toplinu nudi podjednako svakom korisniku. Usluge dnevnog centra su dostupne svoj djeci, njihovim roditeljima, trudimo se da prema procjeni stručnog tima(psihologa, socijalnog rada, implementatora aktivnosti) svako dijete dobije individualni plan usluge koji odgovara potrebama.

Dnevni Centar je u međuvremenu postupao u skladu sa pozitivnom disciplinom, a Program Podrške Porodicama je urodio plodom čineći pomake u navikama djece i roditelja i njihovih porodičnih odnosa. Djeca u centar dolaze rado, koristeći edukativne, kreativne i druge sadržaje.

Defend*OLOgija* MNE
Vol. 3, No. 5-6 (2018), 131- 153

Dragan Joković, Izvršni direktor
Udruženje građana za promociju obrazovanja Roma " Otaharin" Bijeljina

UDK: 343.345-053.6
Informativni prilog

LOKALNE ZAJEDNICE I IZAZOVI ZAŠTITE DJECE ZATEČENE U PROSIJAČENJU

APSTRACT

Vrlo često se lokalen zajednice suočavaju sa raznim izazovima kada dođe do primjene zakonskih propisa. Da li zbog nedorečenosti istih ili zbog nedostatka pravne regulative lokalne zajednice su primorane da traže najbolje načine kako da djeluju na negativne društvene pojave u cilju zaštite građana i društvenog poretka.
Jedan od negativnih pojava koja je uočljiva na dnevnoj osnovi, a nedovoljno regulisana i nije joj posvećeno dovoljno pažnje svakako je prosijačenje. Čak i predstavnici institucija nadležnih za borbu protiv trgovine ljudima i/ili zaštitu djece skloni da pogrešno identifikuju prosijačenje, ne kao oblik trgovine ljudima i ozbiljno kršenje dječijih prava, nego kao tradiciju Roma. Pogrešna identifikacija je jedan od razloga zašto nema dovoljno preventivnih aktivnosti, slučajevi da se procesuiraju vinovnici prisilnog prosijačenja su rijetki i ti procesi dugo traju, dok djeca koja su primorana na prosijačenje i dječiji rad rijetko imaju adekvatnu assitenciju i zaštitu.
Ključne riječi: Otaharin, lokalne zajednice, prosjačenje

ABSTRACT

Very often, local communities face a variety of challenges when applying legal regulations. Whether because of their lack of legal or the lack of legal regulation, local communities are forced to look for the best ways to act on negative social phenomena in order to protect citizens and the social order.
One of the negative phenomena that is noticeable on a daily basis, and insufficiently regulated and not paid enough attention is surely an exaggeration. Even representatives of institutions in charge of combating trafficking in human beings and / or child protection tend to misidentify identification, not as a form of trafficking in human beings and a serious violation of children's rights, but as a tradition of Roma. Inaccurate identification is one of the reasons why there are not enough preventive activities; cases of forced prosecution are rare and these processes last for a long time, while children who are prone to benediction and child labor rarely have adequate associaon and protection.
Key words: Otaharin, local communities, begging

UVOD

U cilju prevazilaženja ovih problema u Bijeljini Udruženje građana za promociju obrazovanja Roma " Otaharin" je od 2012. godine počelo aktivno da radi na izgradnji referalnih mehanizama i usvajanju **Protokola o postupanju i saradnji nadležnih subjekata na zaštiti i zbrinjavanju djece zatečene u prosjačenju na području Grada Bijeljina.**

Protokol o postupanju i saradnji nadležnih subjekata na zaštiti i zbrinjavanju djece zatečene u prosjačenju

Protokol su 2012. godine, na inicijativu UG „Otaharin", potpisali UG „Otaharin" i tri institucije: Opština Bijeljina, Centar za socijalni rad i Centar javne bezbjednosti. Cilj ovog dokumenta je obezbjeđivanje što kvalitetnije saradnje i rada nadležnih subjekata na području opštine Bijeljina u poslovima suzbijanja prosjačenja djece i njihove zaštite, poštujući najbolji interes djece, a rukovodeći se principima poštovanja zakonitosti, otvorenosti prema javnosti, odgovornosti, efikasnosti i profesionalne stručnosti učesnika. Ovaj cilj se postiže kroz organizovanje akcija suzbijanja prosjačenja u kojima učestvuju svi koji su potpisali Protokol.

U toku 2016, Radna grupa za zaštitu bezbjednosti djeteta je pokrenula inicijativu za reviziju ovog dokumenta i od juna 2017. Trajo je proces revizije. Kroz primjenu u praksi je uočeno da Protokol najčešće ne ostvaruje svoj cilj jer nisu detaljno navedena zaduženja, zbog čega nije primjenljiv u većini slučajeva, i nije u skladu sa novim zakonima (zaduženja i nadležnosti institucija). Takođe, problem predstavlja i to što većina zaposlenih u instucijama/organizacijama nije upućena u postojanje dokumenta i njegov sadržaj.

Dokument je revidiran do kraja 2017, a potpisan je 20.2.2018.

Kao najveći nedostatak u njegovoj primjeni, izdvaja se nepostojanje smještajnih institucija za djecu, tako da djeca na kraju dana opet završe na ulici. Tokom akcija suzbijanja prosjačenja, policija i CSR sklone djecu sa ulice u Dnevni centar „Otaharin"ili Dnevni centar u sklopu CSR, međutim, to su dnevni boravci i oni tu imaju mogućnost da ostanu najduže do 18:00 časova, nakon čega su ponovo prepušteni sami sebi i roditeljima koji ih navode na prosjačenje.

Inicijativa Radne grupe, od kako je potpisan Protokol, je otvaranje Prihvatne stanice/Prihvatilišta u Bijeljini.

Pored potpisanog Protokola u Biljeljini, Protokol o suzbijanju prosjačenja (potpisan na nivou Kantona Tuzla 2014) je spušten na lokalni nivo i u Živinicama, revidiran i potpisan 4.4.2018, takođe na inicijtivu RG Živinice i UG „Otaharin"

Radna grupa za zaštitu bezbjednosti djeteta
Na inicijativu UG „Otaharin“, formirana je i Radna grupa, u novembru 2014, i čine je predstavnici sljedećih institucija i organizacija: Gradska uprava Grada Bijeljina, Centar za socijalni rad Bijeljina, Dom zdravlja Bijeljina, Okružno tužilaštvo Bijeljina, Osnovni sud Bijeljina, Centar javne bezbjednosti Bijeljina, Granična policija Bijeljina, Aktiv direktora osnovnih škola Bijeljina, Centar za pružanje besplatne pravne pomoći Banja Luka – kancelarija Bijeljina, Udruženje žena „Romkinja“ Bijeljina, UG „Otaharin“ Bijeljina. Koordinator Radne grupe je predstavnik Centra za socijalni rad.

Pored RG Bijeljina, na inicijativu UG „Otaharin“, formirane su i Radne grupe za zaštitu bezbjednosti djeteta u Živinicama (2015) i Brčko distriktu (2016).

U ciljnu grupu spadaju sva djeca 0-18 godina koja su u srenjem ili visokom riziku kada se radi o njihovoj bezbjednosti. Kriterijumi za srednji i visoki rizik se definišu na osnovu detaljne i kombinovane ocjene tri glavna faktora stanja djeteta: rizika, ranjivosti i zaštitnih faktora. Nakon početne procjene situacije djeteta na osnovu Konvencije o pravima djeteta, a u skladu sa Univerzalnim indikatorima za dobrobiti djece, a koji su bezbjednost, zdravlje, postignuta njega i uključenost, članovi Radne grupe moraju procijeniti slučaj u skladu sa kriterijima za srednji/visoki rizik. Glavni cilj radnih grupa je zaštita djece, primjena i poštovanje Konvencije UN-a o pravima djeteta (CRC) u skladu sa Univerzalnim indikatorima za dobrobiti djece iz područja bezbjednosti, zdravlja, postignute njege i uključenosti, u skladu sa Zakonom o socijalnoj zaštiti Republike Srpske, Zakonom o dječijoj zaštiti, Zakonom o zaštiti i postupanju sa djecom i maloljetnicima u krivičnom postupku Republike Srpske, Zakonom o zaštiti ličnih podataka BiH i ostalih zakona i podzakonskih akata koji su relevantni za konkretnu materiju. Rad i aktivnosti Radne grupe vrše se kroz provođenje sljedećih koraka: identifikaciju slučaja, upućivanje/predlaganje slučajeva i rješavanje slučajeva djece srednjeg i/ili visokog rizika.

Sastanci RG se organizuju jednom u dva mjeseca i na njima se predlažu slučajevi, prave akcioni planovi i dijele zaduženja članovima. Slučajevi su uglavnom složeni do te mjere da se ne mogu riješiti bez multidisciplinarnog pristupa.

Situacija u Bijeljini – rezultati i statistika
UG „Otaharin“ šalje polugodišnje izvještaj Ministarstvu sigurnosti BiH o slučajevima trgovine ljudima. Pored ovog, saradnja sa Ministarstvom se ogleda i u članstvu u RMT (Regionalni monitoring tim za borbu protiv trgovine ljudima) i u zajedničkom obilježavanju Evropskog dana borbe protiv trgovine ljudima (do ove godine - ove godine smo ga sami obilježili).

Na osnovu posljednjeg izvještaja za Ministarstvo sigurnosti BiH o pojavnim oblicima trgovine ljudima (januar-jun 2018), u Bijeljini je identifikovano 48 djece zatečene u prosjačenju iz 10 različitih porodica. To su uglavnom porodice koje se već dugi niz godina bave prosjačenjem i koje su poznate svim građanima Bijeljine.

Kada je riječ o maloljetničkim brakovima, UG „Otaharin“ je identifikovalo i prijavilo tri tokom 2018. I pored prijave ovi brakovi nisu spriječeni.

Od 10 porodica zatečenih u prosjačenju, dvije se naročito izdvajaju, kako po broju djece (u jednoj porodici je sedmoro, a u drugoj osmoro djece), tako i po periodu provedenom na ulici. Protiv majki je u novembru 2017. godine podignuta optužnica zbog grubog zanemarivanja djece i navođenja na prosjačenje. Proces je u toku, a u postupku su svjedočili skoro svi članovi Radne grupe za zaštitu bezbjednosti djeteta.

Na osnovu ovih izvještaja može se zaključiti da je broj djece koja su potencijalne žrtve trgovine ljudima u blagom porastu i da su dosadašnji mehanizmi institucija neefikasni. Poseban nedostaka je svakako ne postojanje smještajnih kapaciteta koji bi omogućili da se djeca koja su žrtve prinudnog rada ili drugih oblika nasilja budu izdvojena iz sredine koja ih ugrožava.

U nastavku teksta Protokol o postupanju i saradnji nadležnih subjekata na zaštiti i zbrinjavanju djece zatečene u prosjačenju na području Grada Bijeljina .

Gradska uprava Bijeljina, Policijska uprava Bijeljina, Centar za socijalni rad Bijeljina i Udruženje građana za promociju obrazovanja Roma "Otaharin" Bijeljina, promovišući princip kordinisanog djelovanja i saradnje svih subjekata na lokalnom nivou, uzimajući u obzir odredbe Konvencije UN o pravima djeteta, kao i zakonske i podzakonske akte kojima je uređena nadležnost subjekata u postupanju sa djecom zatečenom u prosjačenju, potpisuju:

PROTOKOL O POSTUPANjU I SARADNjI NADLEŽNIH SUBJEKATA NA ZAŠTITI I ZBRINjAVANjU DJECE ZATEČENE U PROSJAČENjU NA PODRUČJU GRADA BIJELjINA

I. UVOD

Protokol o postupanju i saradnji nadležnih subjekata na zaštiti i zbrinjavanju djece zatečene u prosjačenju na području Grada Bijeljina (u daljem tekstu: Protokol) je pravno obavezujući dokument koji pruža smjernice za djelovanje svim subjektima koji se bave djecom i porodicom, kako iz javnog tako i iz civilnog sektora, kako bi svi zajedno mogli da rade na zaštiti djeteta koje je zatečeno u prosjačenju, u skladu sa pravima djeteta.

Protokol se odnosi na postupanje svih službenih lica i ostalih stručnjaka koji, na području Grada Bijeljina, obavljaju poslove od značaja za zaštitu djece koja su zatečena u prosjačenju (policija, komunalna policija, centri za socijalni rad, ostale ustanove i pružaoci usluga socijalne zaštite, zdravstvene ustanove, vaspitno-obrazovne ustanove, pravosudni organi, udruženja građana i dr.).

Pojmovi koji se koriste u Protokolu, a koji imaju rodni značaj, bez obzira na to da li se koriste u muškom ili ženskom rodu, obuhvataju na jednak način muški i ženski rod.

1.1. Osnovna načela

U Protokol su ugrađena osnovna načela Konvencije UN o pravima djeteta (u daljem tekstu: Konvencija): pravo na život, opstanak i razvoj, nediskriminacija, najbolji interes i participacija djeteta, kao i princip najmanjeg posezanja koji prositiče iz Konvencije, ustavnog načela proporcionalnosti i Porodičnog zakona.
Protokol se odnosi na svu djecu koja su zatečena u prosjačenju na području Grada Bijeljina, i to djecu koja imaju prebivalište ili boravište u Bijeljini, kao i djecu koja su zatečena na području Grada Bijeljina, bez obzira na to da li su domaći državljani, strani državljani ili djeca bez državljanstva.

1.2. Ciljevi Protokola

Opšti cilj Protokola jeste unapređenje dobrobiti djece stvaranjem uslova za bezbjedan boravak i rad na ulici koji je koristan za djecu, predupređenjem i sprečavanjem okolnosti i situacija koje izlažu djecu nebezbjednim i ostalim mogućim ili stvarno štetnim vidovima života i rada na ulici, i sprovođenje brzog i koordinisanog postupka koji štiti dijete od zloupotrebe i nasilja i obezbjeđuje mu odgovarajuću zaštitu i rehabilitaciju.

Posebni ciljevi Protokola su:

- uspostavljanje efikasne i operativne procedure za brz i koordinisan postupak zaštite djeteta koje je uključeno u život i rad na ulici u Bijeljini od izlaganja nepovoljnim okolnostima i moguće ili stvarne štete, kao i obezbjeđivanje odgovarajuće pomoći i podrške djetetu;
- informisanje službenih lica i drugih stručnjaka koji rade sa djecom, djece koja su uključena u život i rad na ulici, osoba koje o njima brinu, njihovih porodica, kao i šire javnosti, o postupanju u slučajevima kada je dijete zatečeno da prosi na području Grada Bijeljina;
- uspostavljanje koordinisane međusektorske i intersektorske saradnje stručnjaka različitih organa, ustanova i organizacija u Bijeljini radi zaštite djece koja prose;
- utvrđivanje preventivnih mjera kojima se obezbjeđuje bezbjedno i podsticajno okruženje za život i radne aktivnosti svakog djeteta, a naročito djece u riziku od izlaganja nepovoljnim okolnostima usljed prosjačenja.

II. POJMOVI KOJI SE KORISTE U OVOM PROTOKOLU

Pored pojmova iz opštih pravnih akata koji su na snazi u Republici Srpskoj i Bosni i Hercegovini, a kojima se uređuje problem prosjačenja, ovaj Protokol koristi se i sljedećim pojmovima:
Djeca uključena u život na ulici su ona koja žive, rade ili borave na ulici, i kojima ulica predstavlja dom ili centralno mjesto za obavljanje svakodnevnih aktivnosti. To su djeca sa različitim karakteristikama, koja se nalaze u različitim okolnostima:

djeca beskućnici (uključujući djecu koja žive na ulici sa svojom porodicom), djeca koja rade na ulici i spavaju u svojim domovima, djeca koja rade na pijacama i otvorenim tržnicama, djeca koja su napustila porodicu ili ustanovu i sl. Ova djeca zarađuju sredstva za život prodajom raznovrsne robe, pružanjem usluga (dijeljenje letaka, pranje vjetrobrana na vozilima, pomoć pri parkiranju, sviranje i pjevanje na javnim mestima i dr), prikupljanjem sekundarnih sirovina, prosjačenjem i drugim aktivnostima. Ona mogu biti samoorganizovana u grupe ili pod izvijesnom kontrolom i nadzorom porodice ili drugih osoba. Jedan broj djece boravi na ulici bez konkretnih ekonomskih aktivnosti, jer emocionalna podrška koju imaju u porodici, školi ili zajednici ne odgovara njihovim potrebama.

Dječiji rad na ulici označava učešće djece u aktivnostima koje se mogu razmijeniti za novac, robu, uslugu ili neke druge dobiti, a koje se odvijaju na ulici ili otvorenom prostoru, u okviru formalnog (sa odgovarajućim administrativnim dozvolama ili ovlašćenjima) ili neformalnog sektora, u pratnji roditelja ili druge odrasle osobe, sa drugom djecom ili bez pratnje. Najčešće je u pitanju ulična prodaja i pružanje usluga na ulici (uključujući i aktivnosti koje zabavljaju prolaznike ili umjetničko izvođenje), a obuhvata i volonterske, promotivne i zagovaračke dobrovoljne aktivnosti. Dječiji rad na ulici može biti, zavisno od vrste rada i okolnosti pod kojima se taj rad odvija, koristan ili štetan, a u brojnim slučajevima i opasan po djecu.

Koristan dječiji rad je rad koji obavlja dijete a koji ne ugrožava njegovo zdravlje i lični razvoj i ne ometa njegovo školovanje. Takav rad obuhvata aktivnosti pomoći roditeljima u domaćinstvu, pomoć u porodičnom poslu ili zarađivanje džeparca radnim aktivnostima van vremena koje se provodi u školi ili tokom školskog raspusta. Pri obavljanju radnih aktivnosti, djetetu treba da bude obezbijeđen odgovarajući nadzor roditelja ili druge odgovorne odrasle osobe, u skladu sa uzrastom. Ovakav rad djece je koristan i poželjan, pomaže razvoju i sticanju sposobnosti i ispoljavanju preduzimljivosti djece, pruža im mogućnost za razvoj vještina i sticanje iskustva, doprinosi dobrobiti njih samih i njihovih porodica, i povećava vidljivost i položaj djece kao korisnih sudionika u društvu. Dijete sa navršenih 15 godina može, prema zakonu, zasnovati radni odnos, a prije i nakon tog uzrasta može se učestvovati i u ostalim raznovrsnim radnim aktivnostima koje nisu štetne po zdravlje, fizički, emocionalni, socijalni i moralni razvoj djeteta i ne ometaju njegovo školovanje.

Potencijalno škodljiv dječiji rad je rad koji može da ugrozi blagostanje djeteta i ometa njegovo obrazovanje, razvoj i budućnost. Takav rad, svojom prirodom i/ili načinom na koji se obavlja, može da izloži dijete rizicima od zloupotrebe, eksploatacije i socijalne isključenosti, nezavisno od toga da li je djetetu pri tome obezbijeđen odgovarajući nadzor.

Odgovarajući nadzor djeteta koje radi na ulici podrazumijeva prisustvo roditelja ili druge odgovorne odrasle osobe u skladu sa uzrastom djeteta (7–14) koja se stara o bezbjednosti djeteta i omogućava mu rad na ulici na mjestima na kojima je zaštićeno od nasilja, kriminala, saobraćajnih, zdravstvenih i drugih rizika.

Štetan dječiji rad je rad koji škodi blagostanju djeteta i ometa njegovo obrazovanje, razvoj i budućnost. To je rad, koji svojom prirodom i/ili načinom na koji se obavlja, nanosi štetu, zloupotrebljava i eksploatiše djecu i lišava djecu obrazovanja (onemogućava ih da pohađaju školu, ili ih obavezuje da napuste školu prije vremena, odnosno prinuđava djecu da se školuju u izuzetno teškim uslovima).

Najgori oblici dječijeg rada obuhvataju posebno štetne forme dječijeg rada, i to: sve oblike ropstva ili sličnih aktivnosti, komercijalnu seksualnu eksploataciju djece, eksploataciju djece za vršenje krivičnih djela, posebno onih koja su vezana za proizvodnju i krijumčarenje droge i opasan dječiji rad.

Opasan dječiji rad na ulici je bilo kakav rad na ulici koji škodi zdravlju, bezbjednosti ili moralu djece, što se utvrđuje na osnovu uzrasta, vrste aktivnosti u koju je dijete uključeno i okolnosti u kojima se takve aktivnosti obavljaju, i to:

- Prema uzrastu: a) svaki rad za djecu mlađu od 7 godina; b) rad na ulici bez odgovarajućeg nadzora za djecu do 14 godina; c) rad noću na ulici (od 22 časa do 6 časova narednog dana) za djecu bilo kog uzrasta, jeste opasan dječiji rad.
- Prema okolnostima: bilo koja radna aktivnost koja se odvija u ekstremnim vremenskim prilikama (npr. jaka hladnoća, kiša ili vrućina) i u neodgovarajućoj obući i odjeći, kao i u nebezbjednim okolnostima (prometna saobraćajnica, velika visina i dr.).
- Prema vrsti posla: bilo koja aktivnost koja ugrožava bezbjednost, zdravlje, dobrobit, moral ili školovanje djece kao što je rad sa opasnim materijama (npr. skupljanje određenih sekundarnih sirovina), prosjačenje i bilo koja kriminalna aktivnost koja uključuje djecu.

Opasan dječiji rad može, ali ne mora, da se javi istovremeno sa drugim oblicima najgoreg dječijeg rada (ropstvo ili praksa slična ropstvu, korišćenje djece za komercijalnu seksualnu eksploataciju, uključivanje djece u distribuciju narkotika i sl.).

Prisilni dječiji rad je svaki rad koji se od djeteta zahtijeva pod prijetnjom bilo kakve kazne, bilo da je prisila primijenjena prema djetetu ili prema roditelju, ili je u pitanju rad djeteta koji je posljedica toga što su njegovi roditelji uključeni u prisilan rad. U ovim slučajevima, eventualni pristanak djeteta se ne smatra važećim.

Prosjačenje djece podrazumijeva aktivno ili pasivno učešće djece u aktivnostima prosjačenja, u pratnji roditelja ili druge odrasle osobe, sa drugom djecom ili bez pratnje. Aktivnosti prosjačenja su one u kojima osoba traži od nepoznatih lica novac ili druge materijalne vrijednosti (hrana, odjeća, obuća i sl.), jer navodi da je siromašna, u trenutnoj nevolji ili traži dobrotvorne priloge usljed zdravstvenih i religioznih razloga, i to bespovratno i bez pružanja protivusluge. Ukoliko je dijete u pratnji roditelja ili druge osobe koja prosi, čak i kada dijete ne prosi direktno, to je

situacija prosjačenja djece. Prosjačenje djece, bilo da ima elemente prisilnog rada ili ne, uvijek predstavlja oblik opasnog dječijeg rada, jer škodi moralu, a često i zdravlju i bezbjednosti djece koja su uključena u njega.

Trgovina djecom predstavlja neki od oblika nedozvoljenog ponašanja u vidu vrbovanja, prevoza, prebacivanja, predaje, prodaje, kupovine, posredovanja u prodaji, sakrivanja, držanja ili prihvatanja djeteta radi iskorišćavanja ili eksploatacije njegovog rada, vršenja krivičnog djela, prostitucije ili drugih oblika seksualnog iskorišćavanja, pornografije, uspostavljanja ropskog ili nekog sličnog odnosa, prisilnog braka, prisilne sterilizacije, nezakonitog usvojenja ili njemu sličnog odnosa, radi oduzimanja organa ili dijelova tijela, radi korišćenja u oružanim snagama ili drugih oblika iskorišćavanja. Primjena sile, ozbiljne prijetnje ili drugih oblika prinude, dovođenje u zabludu, otmica, ucjena, zloupotreba svog položaja, odnosa povjerenja, zavisnosti ili bespomoćnosti, teških prilika drugog, davanje novca ili druge koristi kako bi se dobio pristanak lica koje ima kontrolu nad drugim licem, takođe je kažnjiva kao trgovina djecom, kao i korišćenje ili omogućavanje drugom korišćenja seksualnih usluga ili drugih vidova eksploatacije djeteta, pri čemu je postojala svijest da je riječ o žrtvi trgovine ljudima. Oduzimanje, zadržavanje, falsifikovanje ili uništavanje lične identifikacione isprave radi vršenja gore pomenutih djela, predstavlja jedan od načina izvršenja ovog krivičnog djela.

Službenim licem, u smislu ovog protokola, smatra se: 1) izabrani ili imenovani funkcioner u organima zakonodavne, izvršne i sudske vlasti, jedinice lokalne samouprave i u drugim organima i javnim ustanovama ili službama koje vrše određene upravne, stručne i druge poslove u okviru prava i dužnosti vlasti koja ih je osnovala; 2) lice koje stalno ili povremeno vrši službenu dužnost u javnim organima ili ustanovama ili u drugom pravnom licu kojem je zakonom ili drugim propisom donesenim na osnovu zakona povjereno vršenje javnih ovlašćenja, a koje u okviru tih ovlašćenja vrši određenu dužnost; 3) drugo lice koje vrši određenu službenu dužnost na osnovu ovlašćenja iz zakona ili drugog propisa donesenog na osnovu zakona i lice kojem je faktički povjereno vršenje pojedinih službenih dužnosti; (sudija, javni tužilac, policajac, komunalni policajac, stručni radnik centra za socijalni rad i dr).

Stručnjak, u smislu ovog protokola, jeste lice koje obavlja stručne poslove u oblasti zaštite djece koja su uključena u život i rad na ulici, a koje nema status službenog lica (zdravstveni radnik, prosvjetni radnik, stručni radnik licenciranog pružaoca usluga socijalne zaštite, stručni radnik udruženja građana koji obavlja poslove od značaja za zaštitu djece i dr.).

III. PREVENTIVNE MJERE I AKTIVNOSTI RANE INTERVENCIJE I PODRŠKE DJECI KOJA SU UKLjUČENA U PROSJAČENjE I NjIHOVIM PORODICAMA

Organi, ustanove i organizacije, obuhvaćeni ovim protokolom, treba da djeluju proaktivno i sprovode odgovarajuće preventivne aktivnosti s ciljem sprečavanja prosjačenja djece. Preventivne mjere treba da omoguće da djeca razviju vještine

potrebne za koristan život i rad u društvu, i da obezbijede uključenost u obrazovanje i društvene tokove djeci koja su izložena rizicima. Preventivni programi treba da, kad god je to moguće, budu multisektorski i da doprinose očuvanju podsticajnog okruženja za život i razvoj djeteta.
Preventivne mjere, između ostalog, treba da omoguće:

- sprovođenje aktivnosti koje podržavaju korisne oblike rada djece na ulici (npr. učešće djece u okviru kulturnih, sportskih, zabavnih i drugih aktivnosti i manifestacija), kojima se povećava vidljivost djece u društvu i doprinosi smanjenju socijalne isključenosti djece iz osjetljivih grupa;
- podizanje svijesti djece i članova njihovih porodica, kao i osjetljivosti stručnjaka u sistemu zaštite, u pogledu poštovanja i ostvarivanja prava djeteta, naročito u odnosu na djecu kod koje postoji rizik uključivanja u nepoželjne, potencijalno škodljive i štetne oblike života i rada na ulici;
- blagovremenu identifikaciju i otklanjanje rizika na nivou porodice i društva, kako bi se stvorili uslovi za pravilan i potpun razvoj svakog djeteta, kao i uslovi za koristan i bezbjedan rad djece na ulici;
- razvoj vještina kod djece koje su potrebne za njihov koristan život i rad u zajednici i podsticanje odgovornog odnosa u pogledu neophodnosti redovnog školovanja;
- podučavanje roditelja i drugih osoba koje se staraju o djeci o njihovim pravima, dužnostima i odgovornostima u pogledu brige o djeci;
- osnaživanje porodica radi obezbjeđivanja bezbjednog i podsticajnog okruženja za odrastanje svakog djeteta;
- uspostavljanje efikasne mreže za prevenciju povezivanjem svih sudionika u zajednici s ciljem pružanja odgovarajuće obuke, pomoći i podrške djeci i porodicama u riziku;
- uspostavljanje partnerstva i podsticanje razumijevanja i podrške u odnosima između stručnjaka u sistemu zaštite i građana, radi obezbjeđivanja dobrobiti djece iz osjetljivih grupa;
- senzibilisanje opšte javnosti u pogledu rizika, posljedica, kao i mogućnosti i značaja sprečavanja izloženosti djece potencijalno škodljivim i štetnim oblicima života i rada na ulici.

Odjeljenje gradske uprave nadležno za poslove obrazovanja, dječije zaštite, socijalne zaštite, zdravstva, Policijska uprava Bijeljina i Centar za socijalni rad, jednom godišnje, najkasnije do početka marta, sačinjavaju akcioni plan preventivnih aktivnosti u odnosu na djecu uključenu u život i rad na ulici i dostavljaju ga Radnoj grupi za zaštitu bezbjednosti djeteta (detaljnije objašnjeno u poglavlju 5.3. ovog protokola: Praćenje primjene Protokola).

Grad Bijeljina će, preko organa, ustanova i organizacija u lokalnoj zajednici, naročito planirati, organizovati i sprovoditi aktivnosti uspostavljanja kontakta sa djecom koja su uključena u život i rad na ulici, odlaska stručnjaka u naselja u kojima djeca žive i savjetodavnog rada sa djecom i njihovim porodicama, s ciljem boljeg

sagledavanja problema sa kojima se suočavaju, informisanja o pravima i uslugama koje mogu ostvariti i pružanja odgovarajuće pomoći i podrške u tom procesu.

IV. PROCEDURA ZAŠTITE DJECE KOJA PROSE

4.1. Prepoznavanje i prijavljivanje slučajeva djece uključene u život i rad na ulici

Svaki pojedinac koji u svom okruženju primijeti dijete za koje vjeruje da je uključeno u život i potencijalno škodljiv rad na ulici, treba da o tome odmah obavijesti policiju na broj 122 ili dolaskom do najbliže policijske stanice, a mejlom na info@mup.gov.rs. Dužnost da prihvati prijavu ima i Centar za socijalni rad. Prijava Centru za socijalni rad može se izvršiti na brojeve telefona 055/201-090, 065/958-117.

Nadležni organ koji je primio prijavu treba da prikupi osnovne informacije o situaciji u kojoj je dijete primjećeno, i to:

1) mjesto, odnosno adresa na kojoj je dijete primjećeno;
2) uzrast djeteta i stanje u kome se dijete nalazi – kako dijete izgleda, opis odjeće i obuće koju nosi i druge karakteristike i specifičnosti u vezi sa izgledom djeteta;
3) aktivnosti i okolnosti u kojima je dijete primjećeno;
4) da li je dijete pod nadzorom odrasle osobe i, ukoliko jeste, kako izgleda odrasla osoba, kako se ponaša tj. kakve aktivnosti ona obavlja;
5) druge okolnosti za koje smatra da mogu biti od značaja za procjenu daljeg postupanja.

Ukoliko je slučaj prijavljen od strane službenog lica ili drugog stručnjaka iz sistema zaštite (npr. komunalni policajac, zdravstveni radnik, prosvjetni radnik, stručni radnik u sistemu socijalne zaštite i dr), potrebno je da to lice sačini i službenu zabilješku, pri čemu se takvo dokumentovanje stanja djeteta i ostalih bitnih okolnosti rukovodi gore navedenim kriterijumima.

4.2. Prijavljivanje krivičnih djela i prekršaja i drugih nezakonitih postupanja

Ukoliko u pogledu ponašanja i aktivnosti u vezi sa djetetom koje je uključeno u život i rad na ulici postoje elementi krivičnog djela za koje se goni po službenoj dužnosti (npr. zapuštanje i zlostavljanje djeteta, trgovina djecom i dr.), svi državni i drugi organi, pravna i fizička lica koja su o tome obaviještena, ili za krivično djelo saznaju na drugi način, dužna su da podnesu krivičnu prijavu ovlašćenom službenom licu ili javnom tužiocu. Podnosilac krivične prijave će preduzeti mjere da bi se sačuvali tragovi krivičnog djela, predmeti na kojima je ili pomoću kojih je učinjeno krivično djelo i drugi dokazi o njima i obavijestiće o tome, bez odgađanja, ovlašćeno službeno lice ili javno tužilaštvo.

Ukoliko je prijava podnijeta policiji, policijski službenik je ovlašćen i dužan da zaprimi i evidentira prijave o učinjenim krivičnim djelima, prekršajima i drugim događajima od interesa za javni red i mir i bezbjednost. Izvještaj odnosno prijavu o uči-

njenom krivičnom djelu, ovlašćeno službeno lice dostavlja nadležnom javnom tužiocu. Ukoliko u pogledu ponašanja i aktivnosti u vezi sa djetetom koje je uključeno u život i rad na ulici postoje elementi prekršaja (npr. prosjačenje, propuštanje obavezne brige o djetetu i sl.), ukoliko ovlašćeni organ ne izda prekršajni nalog, zahtjev za pokretanje prekršajnog postupka podnosi ovlašćeni organ ili oštećeni pod uslovima predviđenim Zakonom o prekršajima.

Pravo i dužnost da obavijeste javnog tužioca ili organ starateljstva o razlozima za zaštitu prava djeteta imaju sve dječije, zdravstvene i obrazovne ustanove ili ustanove socijalne zaštite, pravosudni i drugi državni organi, udruženja i građani.

4.3. Postupanje policije nakon prijavljivanja slučaja

Ukoliko preliminarni podaci iz prijave ukazuju da je dijete stvarna ili moguća žrtva krivičnog djela ili prekršaja sa elementima eksploatacije, zlostavljanja ili zanemarivanja, kao i u drugim slučajevima u kojima je djetetu potrebno obezbijediti zaštitu, na lice mjesta, u najkraćem roku, dolazi nadležna policijska patrola. Dovođenje djeteta do službenih prostorija policije ili drugih organa i organizacija obavljaju svi policijski službenici, odnosno oni koji su najbliži mjestu u trenutku pronalaska djeteta, nakon čega se pristupa provjeri ili utvrđivanju identiteta.

Prvi kontakt sa djetetom, nakon izlaska na teren, treba da omogući početnu procjenu stanja djeteta i drugih okolnosti relevantnih za pružanje zaštite djetetu u saradnji sa drugim stručnjacima i službama u sistemu zaštite. Prilikom prvog kontakta sa djetetom, policijski službenik nastoji da uspostavi odnos povjerenja. Potrebno je da se predstavi djetetu, da mu objasni razloge za obavljanje razgovora, kao i šta će se desiti nakon obavljenog razgovora.

Posebno se prikupljaju i kasnije u službene spise (izvještaj, službena zabilješka, zapisnik) bilježe podaci o sljedećem:

1) mjesto (adresa) na kome se dijete nalazi ili je primjećeno;
2) uzrast i stanje djeteta – fizički izgled (naročito vidljive povrede ili oštećenja), emocionalno stanje (da li je dijete uplašeno, egzaltirano, ravnodušno, ljutito), ponašanje, opis odjeće, obuće i druge karakteristike i specifičnosti;
3) okolnosti u kojima je dijete primjećeno i aktivnosti u koje je bilo uključeno, naročito da li postoje pokazatelji da je dijete pod prismotrom ili žrtva eksploatacije;
4) da li je dijete nađeno u prisustvu druge djece i odraslih – karakteristike, odnos sa djetetom, aktivnosti i ponašanje tih osoba;
5) druge okolnosti za koje procijeni da mogu biti od značaja za procjenu daljeg postupanja.

Ukoliko je dijete zatečeno sa odraslom osobom, policijski službenik će provjeriti, odnosno utvrditi identitet te osobe i sa njom posebno obaviti razgovor kako bi se, prije svega, provjerilo, odnosno utvrdilo sljedeće:

1) podaci o prebivalištu i boravištu,

2) drugi podaci o pravnom statusu (državljanstvo, boravišna dozvola, da li se lice nalazi u policijskoj evidenciji, itd),
3) odnos odrasle osobe sa djetetom (ili drugom uključenom djecom),
4) da li su odrasloj osobi ugroženi bezbjednost i zdravlje,
5) da li postoje pokazatelji da je odrasla osoba pod prismotrom ili žrtva krivičnog djela ili prekršaja,
6) da li ima pokazatelja da ta osoba iskorišćava djecu za vršenje krivičnih djela ili prekršaja,
Na osnovu razgovora sa djetetom, proučavanja opšteg stanja djeteta i okruženja u kome se nalazi, policijski službenik na terenu procjenjuje:
1) da li se radi o djetetu uključenom u život i potencijano škodljiv, štetan ili opasan rad na ulici,
2) da li se dijete nalazi u riziku po zdravlje i razvoj,
3) da li je djetetu potrebna medicinska pomoć,
4) da li je djetetu potrebno osigurati bezbjednost,
5) da li okolnosti ukazuju na postojanje krivičnog djela ili prekršaja,
6) da li je potrebno odmah obavijestiti centar za socijalni rad ili drugi organ u sistemu zaštite,
7) da li je centar za socijalni rad ili drugi organ u sistemu zaštite prethodno postupao i imao saznanja o navedenom djetetu i porodici.

Kada se utvrdi da je u pitanju dijete uključeno u život i rad na ulici, u svim situacijama u kojima je potrebno osigurati bezbjednost djeteta i preduzeti druge policijske mjere i radnje, policijski službenik zahtijeva asistenciju centra za socijalni rad, a može konsultovati i bilo koju nadležnu ustanovu ili pružaoca usluga socijalne zaštite sa područja Grada Bijeljina, koji se bave djecom i mladima, koje potom preduzimaju mjere iz njihove nadležnosti (poglavlje 4.5. ovog Protokola).

Policijski službenik je dužan da obavijesti centar za socijalni rad o svakom slučaju kada je utvrđeno da je dijete uključeno u život i rad na ulici, osim kada su u pitanju djeca koja obavljaju rad na ulici uz posjedovanje administrativnih dozvola.
Kada policijski službenik uoči da dijete ima povrede ili da je u lošem zdravstvenom stanju, obavještava službu hitne pomoći, kao i centar za socijalni rad.

Kada se na osnovu obavljenog razgovora sa djetetom i obezbjeđenih dokaza utvrdi da postoje osnovi sumnje da je izvršeno krivično djelo sa elementima eksploatacije, zlostavljanja ili zanemarivanja na štetu djeteta, policija o tome odmah obavještava nadležnog javnog tužioca i podnosi mu krivičnu prijavu odnosno izvještaj. Istovremeno, policija odmah obavještava i nadležni centar za socijalni rad, a u slučaju sumnje da je dijete žrtva trgovine ljudima, obavještava i ostala nadležna tijela i institucije. Policijski službenici dužni su da postupe po nalogu ili zahtjevu nadležnog javnog tužioca i da mu dostave krivičnu prijavu ili izvještaj, a centru za socijalni rad pisano obavještenje o preduzetim aktivnostima policije.

Ako policijski službenik nakon procjene ustanovi da nije u pitanju dijete uključeno u život i rad na ulici, ili dijete koje je ugroženo drugim okolnostima, obustaviće dalje postupanje u konkretnom slučaju.

4.3.1. Primjena policijskih ovlašćenja

U vršenju poslova policija primenjuje zakonom predviđena policijska ovlašćenja radi osiguranja bezbjednosti i zaštite djeteta (davanje upozorenja i izdavanje naređenja, legitimisanje, provjera i utvrđivanje identiteta, privođenje, sprovođenje, dovođenje, prikupljanje obavještenja, oduzimanje predmeta i dr). Primjena policijskih ovlašćenja prema djetetu koje je uključeno u život i rad na ulici uvijek se rukovodi principima srazmjernosti i cjelishodnosti.

U situacijama kada na terenu nije moguće provjeriti, odnosno utvrditi identitet djeteta i odraslih osoba u njihovoj pratnji, ili pribaviti druge podatke, potrebno je obezbijediti dovođenje u službene prostorije policije. Razgovor sa djetetom obavlja policijski službenik koji je završio obuku iz oblasti prava djeteta i maloljetničkog krivičnog prava, u prisustvu roditelja ili staraoca, a ukoliko oni nisu dostupni ili se sumnja da su izvršili krivično djelo na štetu svog deteta, obezbjeđuje se prisustvo predstavnika organa starateljstva koji će po potrebi preduzimati mjere iz svoje nadležnosti. U službenim prostorijama policije policijski službenik informiše dijete i njegove roditelje, odnosno staraoce, o mjerama i radnjama koje će preduzeti, kao i o pravima i službama socijalne zaštite koje im stoje na raspolaganju radi pružanja pomoći i podrške. U službenim prostorijama policije dijete se može samo privremeno zadržati, do dolaska roditelja, staraoca ili odgovornog lica iz ustanove za smještaj korisnika odnosno centra za socijalni rad, koji dijete preuzimaju.

Ukoliko službeno lice na terenu utvrdi da dijete svojim ponašanjem može da dovede u opasnost svoju bezbjednost ili da ugrozi javni red, upozoriće dijete na posljedice takvog ponašanja i narediti mu da prestane sa ponašanjem koje nije dopušteno i kojim ugrožava sebe (recimo, narediće djetetu da se skloni sa prometne raskrsnice na kojoj pere stakla). Upozorenje mora biti dato na način koji je prilagođen uzrastu djeteta, kako bi dijete moglo da razumije zbog čega njegovo ponašanje i okolnosti u kojima se nalazi mogu ugroziti njegovu bezbjednost i prouzrokovati druge štetne posljedice. Prilikom izdavanja naređenja, policijski službenik će djetetu predočiti i mjere koje mogu biti preduzete ukoliko se ne ponaša u skladu sa naređenjem.

Prema djetetu se ne mogu primjenjivati sredstva prinude, osim u slučaju kada ono svojim ponašanjem ugrožava sopstveni život ili život drugog lica.
O svim preduzetim mjerama i radnjama policijski službenik sačiniće službenu zabilješku, ili zapisnik sa sljedećim podacima:
1) podaci o djetetu (ili odraslom licu) prema kome su primijenjene određene mjere i radnje;
2) datum, vrijeme i mjesto primjene;
3) razlozi za primjenu mjera i radnji;

4) način upoznavanja djeteta sa razlozima primjene mjera i radnji i sa njegovim pravima;
5) drugi oblici pomoći i podrške koji su djetetu pruženi (npr. medicinska pomoć);
6) obavještavanje nadležnih institucija (naziv institucije, vrijeme i način obavještavanja);
7) podaci o službenom licu koje je sprovelo određene mjere i radnje,
8) drugi podaci od značaja za dalji tok postupanja.

4.4. Postupanje Centra za socijalni rad nakon prijavljivanja slučaja

4.4.1. Prijavljivanje centru za socijalni rad i prijem prijave

Centar za socijalni rad ima koordinatorsku ulogu u prevenciji i organizovanju mreže za otkrivanje i prikupljanje podataka o zlostavljanoj i zanemarenoj djeci na području grada Bijeljina, što uključuje i djecu uključenu u život i potencijalno ili stvarno škodljiv i opasan rad na ulici, i ključnu ulogu u sprovođenju centralnog postupka procjene rizika i potreba djeteta, organizovanju specijalizovane procjene, planiranju zaštitnog procesa i tretmana, u primjeni mjera socijalne zaštite i mjera porodičnopravne zaštite iz nadležnosti organa starateljstva, kao i u davanju inicijativa za pokretanje sudskih postupaka.

Tokom uobičajenog radnog vremena, prijava se podnosi nadležnim stručnim radnicima centra za socijalni rad.

Stručni radnik na prijemu, u direktnom kontaktu sa podnosiocem prijave ili telefonom, prikuplja sve raspoložive, poznate i dostupne podatke:
1) o djetetu (uzrast, pol, izgled odjeće, posebne karakteristike ili obilježja za prepoznavanje i sl),
2) o mjestu gdje se dijete nalazi ili je posljednji put viđeno, da li je povrijeđeno ili u riziku da bude povrijeđeno,
3) o tome da li je dijete bezbjedno ili je očigledno izloženo opasnosti, da li je samo ili u pratnji odraslih osoba ili druge djece, da li postoje pokazatelji koji ukazuju na eksploataciju i druge informacije koje se mogu prikupiti u kratkom roku i
4) o svim drugim okolnostima u kojima se dijete nalazi.

Građani koji podnose prijavu mogu da se opredijele da ostanu anonimni. U tim okolnostima potrebno je postaviti dodatna potpitanja, da bi se prikupio što veći broj informacija na osnovu kojih će se donijeti odgovarajuće početne odluke.

Ukoliko rezultati prijemne procjene ukazuju da je indikovana neodložna intervencija, što je očekivano u znatnom broju slučajeva djece uključene u život i rad na ulici, potrebno je odmah obavijestiti policiju, podijeliti informacije i rezultate prijemne procjene i tražiti njihovu reakciju. Istovremeno, u centru se određuje stručni radnik ili radnici koji će organizovati neodložnu intervenciju, i omogućiti koordinisanu intervenciju centra i policije, a po potrebi hitne pomoći ili sl.

U svim situacijama u kojima postoje pokazatelji eksploatacije i trgovine djecom, stručni radnik centra je dužan da neodložno obavijesti i nadležna tijela i institucije za zaštitu žrtava trgovine ljudima.

Navedena procedura prijema realizuje se i kada policija ili komunalna policija prijave slučaj centru za socijalni rad.

Neodložan izlazak radnika centra za socijalni rad na lice mjesta se, po pravilu, obezbjeđuje u sljedećim slučajevima:
1) sve situacije djece uključene u život i rad na ulici mlađe od 7 godina;
2) sve situacije djece uključene u život i rad na ulici u kojima je dijete zatečeno u nebezbjednim okolnostima ili izloženo sitaucijama u kojima može doći do povrede djeteta (što obuhvata i situacije u kojima je dijete 7–14 godina nađeno bez odgovarajućeg nadzora);
3) sve situacije djece uključene u život i rad na ulici u kojima je dijete povrijeđeno ili očigledno zdravstveno ugroženo;
4) sve situacije djece uključene u život i rad na ulici u kojima postoje pokazatelji eksploatacije, trgovine djecom ili uključenosti djece u kriminalne aktivnosti;
5) sve sitaucije djece uključene u život i rad na ulici u kojima ona saopštavaju da ne mogu ili ne žele da se vrate u biološku ili hraniteljsku porodicu ili ustanovu socijalne zaštite;
6) druge situacije koje zahtijevaju neodložno reagovanje centra za socijalni rad.

Po saznanju za ove slučajeve policija odmah obavještava Centar za socijalni rad. Nakon neodložnog izlaska na lice mjesta (bilo da je u pitanju ulica, stanica policije, prihvatilište, zdravstvena ustanova), stručni radnik centra za socijalni rad, nakon stručne procjene, može da donese jednu od sljedećih odluka:
1) Nisu potrebne dalje aktivnosti, dijete je bezbjedno, a nema indicija da mu je ugroženo zadovoljavanje potreba, zdravlje i razvoj.
2) Informisanje i ukazivanje djetetu, roditelju ili staraocu na aktivnosti koje je potrebno preduzeti zbog bezbjednosti djeteta, ili upućivanje na ostvarivanje prava iz socijalne zaštite ili na druge službe, nakon čega obično slijedi upućivanje informacija nadležnom centru za socijalni rad i pokretanje daljih procedura koje su propisane standardima za vođenje slučaja.
3) Preduzimanje mjera za neodložnu zaštitu djeteta, što može da obuhvata i postavljanje privremenog staraoca (po skraćenom postupku), osiguranje bezbjednog smještaja djetetu kod nenasilnog roditelja, srodnika, u prihvatilištu, sigurnoj kući, hraniteljskoj porodici ili ustanovi za smještaj (na osnovu privremenog zaključka), upućivanje na medicinsko zbrinjavanje ili liječenje. Nakon toga obavezno slijedi upućivanje informacija nadležnom centru za socijalni rad i pokretanje daljih procedura koje su propisane standardima za vođenje slučaja.

Ukoliko se dijete nalazi u neposrednoj ozbiljnoj opasnosti van mjesta svog prebivališta, a može se očekivati da će se, zbog vremena potrebnog za dostavljanje obavještenja nadležnom centru za socijalni rad, osujetiti ili ozbiljno ugroziti mogućnost

odgovarajućeg (često neodložnog) reagovanja, informacija o potrebi preduzimanja neodložnih mjera zaštite djeteta dostavlja se Centru za socijalni rad Bijeljina. Nakon realizacije odgovarajućih privremenih mjera, Centar za socijalni rad Bijeljina, u najkraćem roku obavještava o preduzetim mjerama centar na čijem području dijete ima prebivalište.

Prijem prijave van radnog vremena centra za socijalni rad

Centar za socijalni rad, u skladu sa propisanim standardima i svojim nadležnostima, ima organizovan prijem prijava van redovnog radnog vremena (uključujući i u noćnim satima), što obezbjeđuje 24-časovnu dostupnost dežurnih radnika.

4.4.2. Prvi kontakt CSR sa djetetom uključenim u život i rad na ulici

Podaci koji se prikupljaju tokom prvog kontakta sa djetetom koje je uključeno u život i rad na ulici i od drugih službenih lica, stručnjaka, građana koji imaju saznanja i iz dokumentacije su sljedeći:

1) identifikacioni podaci,
2) karakteristike i stanje djeteta,
3) podaci o roditeljima ili staraocima: sa kim dijete živi, ko se stara o njemu, gdje su trenutno roditelji i staraoci,
4) karakteristike roditelja i staraoca,
5) podaci o porodici: struktura i funkcionisanje, prihodi, zaposlenost, stambena situacija, odnos sa zajednicom i resursi zajednice, posebno pokazatelji siromaštva, socijalne izolacije, diskriminacije i marginalizacije,
6) posebne okolnosti:

- okolnosti u kojima je dijete zapaženo na ulici aktuelno i u prošlosti,
- prisustvo i karakteristike druge djece na ulici i u kući,
- uočljivo pokazivanje odgovornosti djeteta za drugu djecu ili odrasle,
- ko je djetetova osoba od povjerenja,
- aktuelni i prethodni kontakt djeteta sa socijalnim službama i organizacijama civilnog društva.

Prilikom prvobitne procjene bezbjednosti i rizika kojima je dijete izloženo u situaciji uključenosti u život i rad na ulici potrebno je utvrditi sljedeće:

1) da li postoje faktori koji trenutno ugrožavaju bezbjednost djeteta;
2) kojim neposrednim rizicima je dijete izloženo;
3) da li je neko i ko je odgovoran za dovođenje djeteta u opasnu situaciju, da li je ta osoba ili osobe prisutna ili u blizini;
4) koja intervencija može da osigura bezbjednost djeteta;
5) u kom pravcu je potrebno voditi dalju procjenu.

Važno je da djeca razumiju ko je stručni radnik, razlog za razgovor ili konkretan susret, zašto se postupa na određeni način, šta će se dalje desiti, koje informacije se dijele i zašto. Potrebno je obavezno pitati dijete da li misli da je u opasnosti zbog razgovora sa radnikom centra i prisustva policije.

4.4.3. Početna procjena u centru za socijalni rad

Koraci početne procjene u zaštiti djece uključene u život i rad na ulici su:

1) uspostavljanje kontakta sa djetetom i porodicom,
2) procjena bezbjednosti i rizika u kome se dijete nalazi,
3) procjena povrede koja je nanijeta djetetu ili djeci u porodici,
4) obezbjeđivanje hitnih usluga i mjera za zaštitu djeteta,
5) identifikovanje resursa koji mogu biti upotrijebljeni da se dijete zaštiti u porodici,
6) odluka da li je slučaj otvoren za dalje mjere i usluge centra ili se upućuje na druge službe, i
7) konferencija slučaja, u situacijama u kojima su uključene ili je potrebno uključiti druge službe u Gradu Bijeljini.

Tokom postupka procjene, podaci prikupljeni prilikom prvog kontakta se kasnije dopunjuju i sa specifičnim podacima o:
1) obrazovanju i obrazovnim potrebama djeteta,
2) emocijama i ponašanju djeteta,
3) identitet i socijalna prezentacija, posebno razumijevanje djeteta o sopstvenoj uključenosti u rad na ulici,
4) odnosima sa roditeljima, braćom i sestrama i sa vršnjacima (posebno pitanja mogućeg postojanja doživljaja odgovornosti djeteta prema bliskim osobama),
5) vještine brige o sebi, posebno bitna iskustva vezana za život i rad na ulici,
6) kapaciteti roditelja ili staraoca da odgovore na potrebe djeteta (pružanje osnovne njege, staranje o bezbjednosti, emocionalna toplina, stimulacija, vođstvo i granice, stabilnost),
7) faktori porodice i sredine (porodična istorija i funkcionisanje, šira porodica, stanovanje, zaposlenost, prihodi, socijalna integrisnost i resursi zajednice).

Dalja procjena bezbjednosti i rizika podrazumijeva da treba sagledati i sljedeće:
1) kojim dugoročnim rizicima je dijete izloženo,
2) koje intervencije je potrebno preduzeti radi smanjenja neposrednih i dugoročnih rizika kojima je dijete izloženo,
3) kakva je motivacija djeteta i roditelja ili staraoca za promjenom.

Tokom početne procjene i daljeg rada na slučaju, voditelj slučaja se na prigodan način konsultuje sa drugim organima, ustanovama i organizacijama u gradu Bijeljini radi pružanja odgovarajuće podrške djetetu i porodici.

4.4.4. Konsultativni sastanak ili konferencija slučaja

Kada okolnosti slučaja zahtijevaju, voditelj slučaja saziva konsultativni sastanak Radne grupe za zaštitu bezbjednosti djeteta, na kome su obavezni da učestvuju odgovarajući stručnjaci iz organa, ustanova i organizacija na koje se ovaj protokol odnosi i koji su na to obavezani u okviru svojih nadležnosti.

Konsultativni sastanak se zakazuje u sljedećim slučajevima:
1) kada je za osiguranje bezbjednosti ili rješavanje nepovoljne životne situacije djeteta koje živi ili radi na ulici neophodna saradnja odgovarajućih službi na području grada Bijeljina;
2) kada je radi postupaka usmjerene ili specijalizovane procjene potrebno obezbijediti saradnju i koordinaciju više organa, ustanova i organizacija;

3) da bi se precizno odredilo šta, ko, kada i gdje treba da preduzme i kada je potrebno obezbjeđenje i prikupljanje dokaza za sudske postupke.
Cilj konsultativnog sastanka je razmjena informacija i dogovor o zajedničkoj strategiji rada, odnosno o sinhronizaciji rada službi. Svim pozvanim učesnicima konsultativnog sastanka ili konferencije slučaja biće dostavljen zapisnik sa sastanka i prilagođen plan usluga i mjera zaštite.

4.4.5. Planiranje usluga i mjera

Tokom planiranja i daljeg rada u slučajevima djece uključene u život i rad na ulici, voditelj slučaja u saradnji sa drugim stručnjacima koristi i mobiliše sve resurse zajednice za unapređenje stanja djeteta i porodice, a posebnu pažnju poklanja intervencijama u sljedećim oblastima:
1) Obrazovanje djeteta.
2) Emocionalno stanje i ponašanje djeteta.
3) Odnosi djeteta sa roditeljima, braćom i sestrama, vršnjacima i drugim značajnim osobama.
4) Identitet (što obuhvata i pitanja kulture) i sposobnost za brigu o sebi.
5) Osnovna njega roditelja ili staraoca.
6) Vođstvo i granice.
7) Prihodi i zaposlenost porodice.
8) Stambena situacija porodice.
9) Socijalna integrisanost porodice (posebno pitanja diskriminacije, marginalizacije, socijalne isključenosti).
10) Resursi zajednice (raspoloživost, dostupnost, adekvatnost, dovoljnost i prepreke za korišćenje resursa).

Prilikom izbora intervencija, usluga i mjera socijalne zaštite i mjera porodičnopravne zaštite iz nadležnosti organa starateljstva, pored pomoći i podrške u ostvarivanju prava i korišćenju resursa zajednice, voditelj slučaja se rukovodi principima prava djeteta na život, opstanak i razvoj, nediskriminacije, najboljeg interesa i participacije djeteta, kao i principom najmanjeg posezanja, koji proističe iz ustava, Konvencije i Porodičnog zakona, uz puno i u najvećoj mogućoj mjeri saradničko učešće djeteta i porodice u postavljanju ciljeva i planiranju usluga i mjera.

Organ starateljstva će na osnovu svih okolnosti slučaja procijeniti koje usluge i mjere socijalne zaštite i mjere porodičnopravne zaštite će preduzeti (preventivne mjere, pomoć roditeljima u sređivanju njihovih socijalnih, materijalnih i ličnih prilika i odnosa, upućivanje u odgovarajuće savjetovalište, stalan nadzor nad vršenjem roditeljskog prava, pojačan nadzor roditelja, usvojioca ili staraoca, polaganje računa o upravljanju imovinom djeteta, smještaj djeteta i pojačan nadzor u drugoj porodici, podnošenje prijedloga sudu za upućivanje djeteta u vaspitno-obrazovnu ustanovu, za mjeru obezbjeđenja na imovini roditelja, za stavljanje roditelja u položaj staraoca, odnosno za oduzimanje roditeljskog prava, smještaj djeteta u hraniteljsku porodicu, zasnivanje usvojenja i dr.).

4.5. Druge ustanove i pružaoci usluga socijalne zaštite

U gradu Bijeljini ima više ustanova socijalne zaštite koje je osnovao Grad Bijeljina ili učestvuje u njihovom finansiranju, kao i drugih pružalaca usluga socijalne zaštite, koji svi zajedno učestvuju u pružanju usluga i zaštiti djece koja su u riziku ili su uključena u život i rad na ulici i njihovim porodicama. Ovdje su navedene neke od važnijih ustanova i drugi pružaoci usluga:

1. Dnevni centar za djecu u riziku pri Centru za socijalni rad Bijeljina,
Adresa: Galac 80, Bijeljina
SOS telefon: 055/425-542, radnim danima od 07:00 do 15:00 časova.
2. Dnevni centar za djecu koja žive i/ili rade na ulici i koja su u riziku da to postanu "Otaharin"
Adresa: Filipa Višnjića 217, Bijeljina
SOS telefon: 055/424-342, 066/150-265, radnim danima od 08:00 do 18:00 časova.

4.6. Uloga komunalne policije

Komunalna policija održava komunalni red i drugi zakonom uređen red od značaja za komunalnu djelatnost i sprečava njegovo narušavanje, između ostalog, nadzorom nad održavanjem i korišćenjem javnih saobraćajnih površina u naselju (pločnici, trgovi i saobraćajnice), kao i ostalih javnih površina.

U svakoj situaciji u kojoj komunalni policajac primijeti dijete koje je uključeno u život i rad na ulici, dužan je da o tome obavijesti policiju, nadležni centar za socijalni rad i druge nadležne organe.

Komunalni policajac dužan je tom prilikom da sačini službenu zabilješku koja sadrži iste podatke kao i zabilješka policije (poglavlje 4.3. Protokola).

Kada ponašanje djeteta i odrasle osobe u pratnji djeteta predstavlja kršenje propisa iz djelokruga komunalne policije, komunalni policajac provjerava identitet djeteta i odrasle osobe u pratnji djeteta, a kada to nije moguće, zatražiće preduzimanje mjera od ovlašćenih službenih lica Ministarstva unutrašnjih poslova kojima se obezbjeđuje nesmetano obavljanje komunalno-inspekcijskog nadzora komunalnom policajcu, koji je prilikom vršenja poslova iz svoje nadležnosti naišao na fizički otpor ili se takav otpor može osnovano očekivati.

Ukoliko komunalni policajac zatekne dijete u situaciji koja ima elemente krivičnog djela ili prekršaja (bez obzira na to da li se dijete javlja u ulozi počinioca ili žrtve/oštećenog), obavještava policiju, javno tužilaštvo kao i centar za socijalni rad.

Ako dijete ima povrede ili je u lošem zdravstvenom stanju, komunalni policajac obavještava službu Hitne pomoći, kao i nadležni centar za socijalni rad.

O svim preduzetim mjerama i radnjama komunalni policajac će sačiniti službenu zabilješku, odnosno zapisnik, sa sljedećim podacima:

1) podaci o djetetu (ili odraslom licu) prema kome je određena mjera ili radnja sprovedena;
2) datum, vrijeme i mjesto primjene;
3) razlozi za primjenu mjera i radnji;
4) način upoznavanja djeteta sa razlozima primene mjera i radnji i sa njegovim pravima;
5) drugi oblici pomoći i podrške koji su djetetu pruženi (npr. medicinska pomoć);
6) obavještavanje nadležnih institucija (naziv institucije, vrijeme i način obavještavanja);
7) podaci o službenom licu koje je sprovelo određene mjere i radnje,
8) drugi podaci od značaja za dalji tok postupanja.

Prilikom obavještavanja i upućivanja slučaja drugim organima u sistemu zaštite (centar za socijalni rad, policija, javni tužilac i dr.), komunalni policajac prilaže i službenu zabilješku odnosno zapisnik.

4.7. Uloga zdravstvenog sistema

Zdravstveni sistem ima značajnu ulogu u prevenciji i zaštiti od nasilja, zaduženja vezana za dokumentovanje nasilja, zlostavljanja i zanemarivanja djece, obavljanje sudsko-medicinske ekspertize u specijalizovanom tretmanu djeteta i porodice i u praćenju razvoja djeteta. Zdravstveni radnici mogu biti među prvima kojima se dijete uključeno u život i rad na ulici ili njegova okolina obraćaju za pomoć u situacijama kada je dijete bolesno, povrijeđeno i sl.

Detaljno i precizno dokumentovanje stanja djeteta i okolnosti pod kojima je povreda nastala (ukoliko je dijete povrijeđeno) imaju veliki značaj za proces zaštite djeteta. Zato treba brižljivo opisati povredu i zabilježiti sve podatke koji se odnose na nastanak povrede, na nasilnika, na eventualne svjedoke ili pratioce, na službe koje su intervenisale. Ako postoji mogućnost, povrede djeteta treba fotografisati.

Predstavnici zdravstvenog sistema koji djeluju na području grada Bijeljina dužni su da se odazovu na poziv centra za socijalni rad i da učestvuju na konsultativnim sastancima, odnosno na konferenciji slučaja gdje se razmatra situacija djeteta i donose odluke o mjerama zaštite i uslugama koje će se pružiti djetetu i porodici.

4.8. Uloga vaspitno-obrazovnog sistema

Stručnjaci i zaposleni u vaspitno-obrazovnim ustanovama koje djeluju na području Grada Bijeljina imaju važnu ulogu u prepoznavanju i efikasnom i odgovarajućem reagovanju u situacijama kada postoji sumnja da je dijete, odnosno učenik uključen u život i rad na ulici, a naročito u okolnostima u kojima postoji rizik da dijete napusti školu, i prekine školovanje.

Dokazano je da je uključenost djece iz marginalizovanih grupa u obrazovni sistem ključna tačka za prevenciju potencijalno ili stvarno štetnog rada djece na ulici. Najefikasniji modeli prevencije i zaštite ove pojave se oslanjaju na prepoznavanje

rizika za napuštanje škole, uključivanje djece koja su napustila ili prekinula školovanje, pružanje podrške djetetu za školovanje (podrške u učenju, razvoju navika, učilima i neophodnim sredstvima, izrada individualnog plana učenja, savjetovdavno usmjeravanje djeteta i roditelja i sl.).

Pored prijavljivanja i učestvovanja u procesu zaštite, ove ustanove su u obavezi da djeci i učenicima pruže odgovarajuću pomoć za uključivanje u vaspitno-obrazovni proces, kada su djeca iz njega isključena, i da u tom procesu ostvare konstruktivnu i kvalitetnu saradnju sa porodicom djeteta i drugim nadležnim službama. To podrazumijeva i pojačan vaspitno-obrazovni rad sa djetetom, saradnju sa roditeljima, rad sa odjeljenskom zajednicom i drugim resursima ustanove.

4.9. Uloga organizacija civilnog društva

Učešće i doprinos stručnjaka i volontera iz organizacija civilnog društva (posebno licenciranih pružalaca usluga socijalne zaštite) u prevenciji, ranom prepoznavanju, intervenciji i pružanju podrške i pomoći djetetu uključenom u život i rad na ulici i njegovoj porodici je od vitalnog značaja za funkcionisanje cjelovitog sistema zaštite.

Posebne odgovornosti imaju organizacije civilnog društva koje posjeduju saglasnost nadležnog ministarstva za pružanje usluga socijalne zaštite djeci i mladima na području Grada Bijeljina (npr. pružaoci usluge svratišta, dnevnih boravaka za djecu i mlade, ali i usluge porodičnog saradnika, porodične konferencije i dr.). Njihova zaduženja su:

- prijava saznanja o mogućoj ili stvarnoj šteti od zlostavljanja, zanemarivanja i eksploatacije djece uključene u život i rad na ulici ili djece kod koje su prepoznati višestruki i izraženi rizici od ove pojave;
- pružanje konsultativne podrške i asistencije na zahtjev, u skladu sa mandatom organizacije stručnim radnicima iz drugih organizacija socijalne zaštite i drugim službenim licima;
- učešće na konferencijama slučaja po pozivu;
- aktivno učestvovanje u radu tijela u zajednici koja se bave djecom uključenom u život i rad na ulici i obavljanje dogovorenih zadataka.

V. OSNOVE ZA PRIMJENU PROTOKOLA

5.1. Saradnja – oblici, način i sadržaj

Stručnjaci u socijalnoj zaštiti, zdravstvu, obrazovanju, policiji i drugim organima, ustanovama i organizacijama treba da poznaju i koriste zakonske mogućnosti i svoja ovlašćenja radi zaštite djece koja su uključena u život i rad na ulici.

Svi organi, ustanove i organizacije, službena lica i drugi stručnjaci koji su uključeni u proces zaštite djeteta dužni su da uspostave efikasne načine saradnje i razmjene podataka značajnih za zaštitu djece uključene u život i rad na ulici. Takvi oblici

saradnje pretpostavljaju ne samo prijem određenih obavještenja, molbi i zahtjeva od strane ostalih sudionika u sistemu zaštite, već i davanje povratnih informacija organu, ustanovi ili organizaciji od kojih su zahtjev, molba ili obavještenje primljeni.

Nadležne službe Grada Bijeljina i ostali organi, ustanove, i organizacije ovlašćeni su da razmjenjuju lične podatke o djetetu i njegovoj porodici, na zahtjev ili po službenoj dužnosti, ukoliko je to neophodno radi zaštite djeteta i obavljanja poslova u okviru njihove zakonom utvrđene djelatnosti. Prilikom razmjene ličnih podataka o djetetu nadležni organi, ustanove i organizacije dužni su da vode računa o zaštiti tih podataka u skladu sa Zakonom o zaštiti ličnih podataka.

5.2. Obuka stručnjaka za primjenu Protokola

Obuka službenih lica i stručnjaka iz različitih sistema treba da omogući da se razvije i održava odgovarajuća obučenost stručnjaka na planu zaštite djece uključene u život i rad na ulici, da se stručnjaci osposobe da dobro razumiju pojavu i da na primjeren način postupaju u preventivnim, zaštitnim i drugim aktivnostima.

Obuka treba da obuhvati stručnjake u policiji, komunalnoj policiji, zdravstvu, obrazovanju, socijalnoj zaštiti, pravosuđu, kao i stručnjake iz ostalih službi i organizacija koje na području Grada Bijeljina obavljaju stručne poslove od značaja za zaštitu djece, kako bi bili upoznati sa redoslijedom postupaka za zaštitu djeteta sadržanim u ovom protokolu.

5.3. Praćenje primjene Protokola

Primjenu Protokola pratiće Radna grupa za zaštitu bezbjednosti djeteta na području Grada Bijenjina.

Radna grupa za zaštitu bezbjednosti djeteta na području Grada Bijeljina svake godine, najkasnije do 31. januara, dostavlja Izvještaj o realizaciji plana preventivnih aktivnosti i primjeni Protokola u prethodnoj godini, gradonačelniku Grada Bijeljina, Policijskoj upravi Bijeljina, Centru za socijalni rad i ostalnim subjektima koji učestvuju u primjeni ovog protokola.

5.4. Provođenje Protokola

Ovaj protokol se dostavlja potpisnicima, kao i ostalim subjektima koji mogu da učestvuju u njegovoj primjeni:

- Pravosudne institucije na području Grada Bijeljina;
- Zdravstvene ustanove na području Grada Bijeljina;
- Vaspitno-obrazovne ustanove na području Grada Bijeljina;
- Komunalna policija Grada Bijeljina;
- Organizacije civilnog društva koje se bave pravima djeteta.

Potpisnici Protokola i ostali subjekti koji mogu da učestvuju u njegovoj primjeni međusobno sarađuju kako bi se unaprijedila praksa zaštite djece koja su uključena u život i rad na ulici i kako bi se obezbijedila puna primjena Protokola.

5.5. Stupanje na snagu Protokola

Protokol stupa na snagu danom potpisivanja.

Stupanjem na snagu ovog protokola, prestaje da važi Protokol o postupanju i saradnji nadležnih subjekata na zaštiti i zbrinjavanju djece zatečene u prošenju, potpisan u januaru 2012. godine.

Potpisnici Protokola

Gradska uprava Bijeljina

Policijska uprava Bijeljina

Centar za socijalni rad Bijeljina _Udruženje građana za promociju obrazovanja Roma "Otaharin"

Defend*OLOgija* MNE
Vol. 3, No. 5-6 (2018), 155-160

Ilda Šabotić - psihološkinja
Dnevni centar za djecu i porodicu „Defendologija“

UDK: 343.345-053.6

IZ UGLA PSIHOLOGA/PSIHOLOŠKINJE

PSYCHOLOGISTS POINT OF VIEW

APSTRACT

Jedan od najvidljivijih oblika eksploatacije djece na području jugoistočne Evrope, a ujedno i oblast u kojoj je najmanje učinjeno kako bi se djeca adekvatno zaštitila, jeste prosjačenje. Djeca koja prose u skoro svakom većem gradu regiona su izložena svakodnevnom ugrožavanju života i zdravlja, te i rizikuju da postanu žrtve trgovine ljudima. Najčešće su isključena iz redovnog obrazovanja, bez adekvatnog porodičnog i vršnjačkog okruženja, sa preuzetom odgovornošću za sopstvenu i egzistenciju porodice. Djeca koja prosjače uskraćena su u svim segmentima svog života, a njihov pravilan razvoj i dobrobit višestruko je i trajno ugrožen. Dječje prosjačenje predstavlja najgrublje kršenje prava djeteta - jer uz njegovo djetinjstvo trajno uništava i budućnost djeteta.

Ključne riječi: eksploatacija djece, prosjačenje

ABSTRACT

One of the most visible forms of exploitation of children in the area of Southeast Europe, and at the same time the area in which it is least done to adequately protect children, is begging. Children in almost every major city of the region are exposed to the daily threatening of life and health, and they risk becoming victims of trafficking. They are mostly excluded from regular education, without an adequate family and peer environment, with taken responsibility for their own and the existence of the family. Children who beggars are denied in all segments of their lives, and their proper development and well-being are multiple and permanently endangered. Child begging represents the worst violation of the rights of the child - as with his childhood, he permanently destroys the future of the child.

Key words: child exploitation, begging

UVOD

Međunarodna organizacija rada 2004. godine usvojila je definiciju prosjačenja koje se utvrđuje kao „niz aktivnosti kojima pojedinac traži novac od nepoznate osobe, a na osnovu svog siromaštva ili u potrazi za dobrotvornim donacijama pozivajući se na zdravstvene ili vjerske razloge. Prosjaci isto tako mogu prodavati manje predmete, kao što su krpe za čišćenje ili cvijeće, zauzvrat tražeći novac čiji iznos nije utemeljen vrijednošću predmeta koji se prodaje.“

Na teritoriji Crne Gore posebno je izraženo u Podgorici, Nikšiću i u primorskim gradovima u ljetnim mjesecima. Najčešće, romska djeca prose do kasno u noć čime se evidentno krše postojeće norme važećeg Porodičnog zakona Crne Gore, a posebno zabrinjavaju slučajevi kada prosjaci koriste i novorođenčad kako bi zajednički prosili koja su najčešće pod uticajem opijata ili alkohola - kako ne bi plakala i privlačila pretjeranu pažnju. Situaciju dodatno komplikuje činjenica da se prosjačenje odvija na organizovan način: prevoz djece do centara prosjačenja u frekventnim ulicama kao i prevoz u povratku, velika upornost djece da se novci isprose. U dosadašnjim pokušajima da se stane na put ovoj devijantnoj pojavi - institucije sistema države Crne Gore su se često nalazile u situaciji začaranog kruga - jer se rijetko kada moglo adekvatno utvrditi da li su djeca svojom voljom na ulici ili organizovano.

POSAO PSIHOLOŠKINJE U DNEVNOM CENTRU ZA DJECU I PORODICU

Ulogu psihološkinje u Dnevnom centru za djecu i porodicu dobila sam u januaru 2017. godine, pa se može reći da aktivno sa djecom i porodicama radim već godinu dana i devet mjeseci. To je ujedno i moje prvo radno iskustvo i prvo susretanje sa djecom koja se bave prosjačenjem ili su rizlku da budu djeca ulice, što je za mene kao mladog psihologa predstavljao veliki izazov.

Opis poslova koje obavlja psiholog u radu sa djecom je raznolik. Prije svega bazira se na individualnom i grupnom savjetovanju sa djecom (korisnicima) Dnevnog centra, svakodnevno organizovanje edukativnih i kreativnih radionica za različite uzraste i sa različitim ciljem, od onih koji su bazirani na zadovoljavanje potrebe za ljubavlju i pripadanjem do onih većih kao što su potreba za samopoštovanjem, pouzdanjem, postugnućem ,,poštovanjem drugih, poštovanje od drugih i na kraju samoaktualizacija."

Rad sa djecom je moguće isplanirati ali ne i striktno se držati tog plana, iako postoji struktura nekada se granice pomjeraju ali sve u cilju zadovoljenja dječiji potreba i želja posebno jer se radi o djeci od kojih neka nemaju zadovoljene osnovne životne potrebe.

Takodje pored praktičnog rada, tu je i onaj manje zanimljiv dio a tiče se administracije. Dokumentaciju koju vodi psiholog baziran je sačinjavanje individualnih planova koje svako dijete u Dnevnom centru ima. Individualni plan sadrži osnovne socio-demografske karakteristike, stručno mišljenje, plan rada sa djetetom koji je uzročno posledično vezan sa ciljem. Pored pisanja planova za djecu, tu su obavezni radni i stručni sastanci koji pomažu da tim ove orgnizacije bolje funkcioniše.
Akcije poput "Pruži manje, daj više", "Daruj slatkiš onima koji ga nemaju", humanitarne akcije, jednodnevni izleti, likovne izložbe su samo neke od brojnih aktivnosti koje tim Defendologije organizuje u cilju osvješćivanja gradjana o problemu pros-

jačenja djece koji je godinama unazad već poznat fenomen o kojem se puno ne govori.

U toku rada, česte su obuke koje prolazi osoblje, od kojih je veoma značajna i nova na prostorima Crne Gore, a to je uspješno završena obuka za rad sa porodicima, tzv. Program podrške porodicama, koji sporovodim od maja 2018. godine. Rad sa roditeljima baziran je na unapređenje znanja o roditeljstvu i dječjem razvoju – razumijevanje razvoja djeteta i potrebnih roditeljskih strategija za podšku fizičkom, kognitivnom, socijalnom i emotivnom napretku i razvoju;

Unapređenje kvaliteta interakcije između roditelja i djece koje omogućavaju djetetu razvoj sposobnosti da jasno komunicira, prepoznaje i reguliše svoje emocije, kao i da uspostavlja i održava odnose sa drugima, unapređenje sposobnosti prevladavanja stresa i funkcionisanje uprkos izazovima, teškoćama i traumama, unapređenje sposobnosti izgradnje i očuvanja pozitivnih odnosa koji obezbeđuju emocionalnu, praktičnu, informacionu i duhovnu podršku.

Svrha programa je pomoći djeci koja žive i /ili rade na ulici i djeci u riziku da smanje ili eliminišu neprimjeren, (samo)ugrožavajući i rizičan način života, da prevaziđu svoje razvojne probleme i razviju prosocijalno ponašanje i stavove. Takođe, unapređenje porodičnih odnosa i komunikacije unutar porodice, roditeljskih veština i veština razrešavanja problema, promociju prosocijalnog ponašanja i povezivanje porodice sa resursima u lokalnoj zajednici.

Ciljane porodice sa kojim saradjujemo su roditelji izloženi visokom stepenu egzistencijanog stresa a visok nivo stresa značajno umanjuje sposobnost roditelja da se nose sa svakodnevnim odgovornostima i obavezama, da se posvete uspostavljanju i njegovanju kvalitetnih odnosa sa djecom, da o njima brinu i da ih vaspitavaju. Posledica toga je i da roditelji ne ukazuju dovoljno pažnje svojoj deci, ne nadziru njihovo ponašanje i kretanje i često uopšte nisu upućeni u to gdje su im deca, sa kim su i čime se bave. Te odnose medju roditeljima i djece često karakteriše nedostatak topline, bliskosti i privrženosti. Nedostatak pozitivnih afektivnih odnosa se često manifestuje kao povlačenje, ravnodušnost, zanemarivanje, izbegavanje djeteta, otvoreno odbacivanje pa čak i zlostavljanje. Međutim, upravo tu se otvara mogućnost da se primenom odgovarajućih programa, usmjerenih na prepoznavanje i ublažavanje rizičnih i naglašavanje i jačanje protektivnih faktora, pruži adekvatna podrška porodicama djece koja koriste usluge dnevnog centra.
Jedna od ključnih odlika uspješnog rada sa djecom koja su uključena u život i /ili rad na ulici je da takvi programi ulažu dosta truda na uspostavljanje čvrtih veza sa roditeljima – porodicom. Uloga zaposlenih stručnih radnika jeste da informišu roditelje, traže od njih pristanak za učešće djeteta u aktivnostima Dnevnog centra a zatim i njihov sud i mišljenje izražavajući visok stepen senzitivnosti prema kulturološkim i drugim osobenostima porodice kao cjeline.

Roditelji mogu odabrati da učestvuju na više načina, odnosno na više različitih nivoa u radu Dnevnog centra. Pa u dosadašnjem radu sa porodicama postoje roditelji koji pasivno primaju informacije, pa je takav nivo saradnje jednostran jer ne omogućava povratnu informaciju od strane roditelja, dakle nema razmjene koja čini partnerstvo. Ipak i takav način saradnje je više nego odbijanje, a tokom rada on može prerasti u aktivniji saradnički odnos, na čemu radi psiholog u grupnom i individualnom savjetovanju.

Na višem nivou saradnje roditelji mogu služiti i kao davaoci korisnih informacija o djetetu, o ponašanju djeteta van Dnevnog centra, kod kuće, a mogu iznostiti i sugestije u pogledu ciljeva za dete koje žele da ostvare kao i svoje viđenje problema, onako kako ih oni vide i doživljavaju. Čak i na najvišem nivou ove saradnje, roditelji "ostaju po strani" i svoju participaciju limitiraju na problem deteta i rada sa njim. Dok na najvišem nivou i najpoželjnijem roditelji aktivno rade kao saradnici na razvoju programa koji je od velike koristi za cjelokupnu porodicu. Oni se angažuju u dnevnim aktivnostima kao volonteri ili/i na aktivnom zagovaranju za program, njegovu promociju i obezbeđenje sredstava i uslova za rad.

U dosadašnjem radu, najveći broj porodica sa velikom ambivalencijom počinje sa nižim nivoima angažovanosti. Ako je takva angažovanost prihvaćena i njegovana od strane srtučnih radnika jer se njihova saradnja može razvijati do najviših nivoa ovog kontinuuma.

SAVREMENI PRISTUPI U RADU SA PORODICAMA

Korisnik se sagledava kao cjelovita osoba koja je, na neki način proizvod cjelokupnog konteksta odrastanja u određenoj životnoj sredini. Funkcionisanje te djece zavisi od njihovih interakcija sa sistemima koji ih okružuju, ali i od dostupnosti resursa koji bi im omogućili i olakšali funkcionisanje. Svrha socijalnih usluga u tom kontekstu je stvaranje uslova i jačanje kapaciteta za adekvatno funkcionisanje osobe u sopstvenom okruženju, kao i činjenje resursa zajednice dostupnim svakom pojedincu.

Iz ovakvog razumevanja proizilazi i proširena uloga stručnog radnika (psihologa) u okviru Dnevnog centra, gdje psiholog obavlja višestruke uloge: neposredni realizator određenih aktivnosti, koordinator, zastupnik, pregovarač; usluge obezbeđuje u partnerstvu i saradnji sa djetetom i porodicom, koji takođe preuzimaju odgovornost za realizaciju sopstvenog plana zaštite. Rad na preuzimanju lične odgovornosti jedna je od ključnih oblasti rada sa djetetom/porodicom u dnevnom centru.
U radu sa porodicama dece koja žive i /ili rade na ulici i dece u riziku izuzetno je važno razumevanje složenosti pojave i njene multifaktorske uslovljenosti. Kada je reč o nivou individue, važno je sagledati i njenu povezanosti sa životnim događajima kako bi se primenili što svrsishodniji načini delovanja tokom tretmana u dnevnom centru. Psihološke teorije i pravci, a mi posebno izdvajamo razvojne psihološke teorije, teorije socijalnog učenja i kognitivno bihejvioralne, kao i egzistencijal-

no-humanističke teorije, značajne su za razumevanje i organizovanje tretmana dece u dnevnom centru i rad sa njihovim porodicama.

Razvojne i psihodinamske teorije

Uloga stručnjaka u dnevnom centru, u skladu sa ovim modelima, je da pruži podršku djetetu/porodici da osvijesti i razumije sopstvene emocije i stavove koji ih mogu blokirati u odnosu prema drugima i koji su oblikovali njegovo iskustvo i da pomogne djetetu/porodici da razreši sopstvene konflikte na emocionalnom i socijalnom planu. Efekat tretmana oslonjenog na ovaj pristup ogleda se pre svega u postizanju pozitivnih promena na nivou ličnog razvoja deteta sa problemima u odrastanju.

Teorije socijalnog učenja i kognitivno bihejvioralni pristup

Na osnovu ovog pristupa, ljudsko ponašanje je naučeno ponašanje, i kao takvo, može se mijenjati zavisno od zahtjeva/imputa koji dolaze iz spoljašnje sredine. U skladu sa tim i asocijalno ponašanje je naučeno i može se „odučiti“, odnosno promijeniti usvajanjem novog, prosocijalnog ponašanja. To korektivno učenje odvija se postepeno, korak po korak, primjenom posebnih treninga i tretmana u okviru kojih dete usvaja pojedinačne veštine, a zatim ih objedinjuje u složeno ponašanje ili kompleksnu socijalnu veštinu.

Humanističko-egzistencijalni pristupi

Nova rješenja dijete i porodica pronalaze na osnovu sopstvenog iskustva i novih znanja koja u procesu tretmana ponudi stručnjak u dnevnom centru. Metod koja se u ovom modelu koristi je nedirektivan, a naglask je na procesu koji se odvija ovde i sada.

Koncept pozitivnog razvoja mladih

Zadatak dnevnog centra je osnaživanje, ojačavanje djeteta, porodice i lokalne zajednice. Pristup se oslanja na eko-sistemsku orijentaciju, traganje za i promociju “snaga” i potencijala djeteta, porodice i lokalne zajednice, uspostavljanje i njegovanje partnerstva i nastojanje da se promjene ostvare na svim nivoima na kojima se odvija život i razvoj djeteta (individualni, porodični, grupni, lokalna zajednica).

Sistemski pristup porodici

On je za tretman djeteta i porodice u dnevnom centru izuzetno značajan. Posebno izdvajamo značaj prepoznavanja razvojnih zadataka i djeteta i roditelja u toku odrastanja djeteta, čije neadekvatno razrješenje utiče na pojavu problema u ponašanju. Za razumjevanje problema/poremećaja ponašanja posebno su značajni sledeći koncepti: porodične uloge i granice, hijerarhija uloga i odgovornosti, odgovorno i partnersko roditeljstvo, roditeljske kompetencije (doslednost, moć odlučivanja, dozvola za odrastanje....) partnerska relacija roditelja.

ZAKLJUČAK

Prosjačenje je ozbiljan društveni problem za koji se u suzbijanju pored niza drugih profesija i struka, posebno može istaći važna uloga psihologa/ce. Zbog toga prevazilaženje brojnih društvenih problema u životu pojedinca i porodice nije samo moguće putem društvene reakcije u vidu represije nego je neophodno ovakav vid društvene devijacije posmatrati kao jedinstvenu obavezu svih profesionalaca.
Dnevni centar za djecu koja žive ili rade na ulici dobro je mjesto koje predstavlja sigurnu zonu u kojoj djeca mogu biti zaštićena od brojnih problema sa kojima se suočavaju tokom boravka na ulici a ujedno i primiti usluge koje im mogu pomoći da shvate ozbiljnost problema prosjačenja i zaustave dalji boravak na ulici.

Defend*OLOgija* MNE
Vol. 3, No. 5-6 (2018), 161-163

Anastazija Langer - Janjušević – socijalna radnica
Dnevni centar za djecu i porodicu „Defendologija“

UDK: 364.4-05.5/.7

SOCIJALNI RAD U DNEVNOM CENTRU ZA DJECU I PORODICU „DEFENDOLOGIJA“

SOCIAL WORK IN DAILY CENTER FOR CHILDREN AND FAMILY „DEFENDOLOGY“

APSTRACT

Socijalni rad se, od svog nastanka do danas, definiše na različite načine. Prema definiciji Međunarodne federacije socijalnih radnika (IFSW), profesija socijalnog rada promoviše socijalne promene, rešavanje problema kroz međuljudske odnose i osnaživanje i oslobođenje ljudi kako bi se poboljšala njihova dobrobit. Koristeći teorije ljudskog ponašanja i socijalnih sistema, socijalni rad interveniše na tačkama na kojima su ljudi u interakciji sa svojim okruženjem. Principi ljudskih prava i socijalne pravde su fundamentalni za socijalni rad. Različiti oblici prakse socijalnog rada razvrstani su u područja, pre svega prema primeni metodskih kompleksa (socijalni rad sa pojedincem, grupom ili zajednicom), kao i prema kategoriji korisnika (rad sa decom, starima, osobama sa posebnim potrebama, delinkventima, zavisnicama, starima i sl.). Područja socijalnog rada određuju specifičnost primene metoda, tehnika i veština socijalnog rada na određenu kategoriju klijenata.[1]

Ključne riječi: socijalni rad, Dnevni centar, rad sa posebnom kategorijom korisnika

ABSTRACT

Since its creation, social work has been defined in different ways. According to the definition of the International Federation of Social Workers (IFSW), the profession of social work promotes social change, solving problems through interpersonal relationships and empowering and liberating people in order to improve their well-being. Using theories of human behavior and social systems, social work intervenes at points where people interact with their environment. The principles of human rights and social justice are fundamental to social work. Different forms of social work practice are classified into areas, first of all, using methodological complexes (social work with an individual, group or community), as well as by user category (work with children, the elderly, persons with special needs, delinquents, addicts, sl.). Areas of social work determine the specificity of applying methods, techniques and skills of social work to a particular category of clients.

Key words: Social work, Daily center, working with specific group of users

[1] https://sh.wikipedia.org/wiki/Socijalni_rad

UVOD

Nakon specijalizacije na Fakultetu političkih nauka na smjeru Socijalna politika i socijalni rad, postala sam dio kolektiva u Dnevnom centru za djecu i porodicu „Defendologija“. S obzirom da Dnevni centar radi sa specifičnom populacijom preda mnom je bio veliki izazov usled stečenih predrasuda i vrlo skromnog znanja o kulturi ove specifične populacije.

Na početku rada Dnevnog centra, zadatak je bio upoznati se sa zajednicom, otkriti njihove potrebe i saznati koji su to aspekti njihovih života na koji je najvažnije obratiti pažnju. Pa je tako u junu 2017. godine sprovedeno socijalno mapiranje tri RE naselja u Nikšiću, što mi je pomoglo da se bolje upoznam sa zajednicom, upoznam se sa konkretnim slučajevima i stvorim sliku o potrebama naših budućih korisnika.

SOCIJALNO MAPIRANJE

Sa početkom projekta „Dnevni centar za djecu i porodicu, otpočelo je i socijalno mapiranje kao potreba za saznanjima o zdravstvenom, ekonomskom i sveukupnom socijalnom stanju u ciljnim naseljima. U izvještaju koji se može potražiti na zvaničnom sajtu organizacije Centra za bezbjednosna, sociološka i kriminološka istraživanja Crne Gore „Defendologija“ – www.defendologijamne.com dat je pregled podataka dobijenih tokom mapiranja pet romskih/egipćanskih naselja i jedna porodica koja živi na periferiji grada u Nikšiću. Mapirane su porodice čiji će članovi biti korisnici usluga Dnevnog centra za djecu i porodicu „Defendologija“, tako da su kriterijumi za odabir porodica bile porodice koje imaju djecu stariju od pet godina. Socijalna radnica, terenski radnik pod nadzorom kordinatorke Dnevnog centra obilazili su porodice i koristeći upitnike ispitivali tražene indikatore.[2]

Podaci govore o polnoj strukturi, o obrazovnoj strukturi, karakteristikama domaćinstava, pravnom statusu članova porodica, kao i o ekonomskom stanju ispitanih porodica. Izvještaj je sačinjen na osnovu podataka dobijenih tokom rada na terenu, a dobijeni podaci su značajni za dalji rad i raspolaganje informacijama.

Zaključci do kojih smo došli nakon urađenog istraživanja pokazali su podatke koji su se u teoriji i mogli predpostaviti. Svaka socijalna potreba porodica i pojedinca uzročno-posledično je vezana. Visok stepen siromaštva utiče na zdravlje, školovanje, što često dovodi do zloupotrebe za nelegalnim načinima zarade (prosječanje maloljetnih osoba, kriminalnih radnji odraslih i adolescenata, zloupotreba psihoaktivnih supstanci, alkohola, prostitucije i dr.). Isto tako, potreba za zaposlenjem koja je velika, ne može često biti zadovoljena usled nedostatka dokumentacije.

[2] http://www.defendologijamne.com/blog/dnevni-centar/socijalno-mapiranje-korisnicke-grupe/

Nakon sprovedenog istraživanja bilo je potrebno promovisati usluge koje DC pruža. Porodice su za kratak vremenski period stekle povjerenje u kolektiv i u aktivnosti u DC, jer se DC našao kao odgovor i rešenje za pojedine probleme.

POSAO SOCIJALNOG RADNIKA U DNEVNOM CENTRU

Posao socijalnog radnika u Dnevnom centru ima širok opseg koji podrazumijeva kako posredan, tako i neposredan rad sa korisnicima. Težište rada nije na pravnoj ili psihološkoj strani slučaja nego na rješavanju socijalnih posledica nastalih usled specifičnog načina života. Pa tako, savjetodavnim razgovorima nastojim konkretno informisati i pomoći porodicama i pojedincima da prepoznaju svoje prave probleme, razmotre moguća rješenja te da prvenstveno sopstvenim snagama, odnosno mogućnostima, izađu s njima na kraj. Osim savjetodavnog rada, bavim se i uspostavljanjem službenih oblika pomoći – saradnja sa odgovarajućim institucijama sistema, privatnim i javnim službama kroz upućivanje dopisa umjesto i za korisnika ili posredujem ukoliko se pojave poteškoće u ostvarivanju nekog prava.

U zavisnosti od raspoloživih resursa do kojih dolazimo kroz aktivan kontakt sa građanima, i čestim humanitarnim akcijama, prikupljena humanitarna pomoć se raspoređuje prema potrebama i prioritetima, što predstavlja izazov jer je jako teško „odabrati“ porodice ili djecu kojima je pomoć neophodna jer je kod ove populacije stepen siromaštva visok i većina njih nemaju zadovoljene osnovne životne potrebe.

Što se tiče administrativne strane posla, pisanje izvještaje nakon svakog sprovedenog razgovora je obavezan, dajem mišljenje u inicijalnom razgovoru sa korisnicima, vodim službenu evidenciju o svakoj porodici i nakon uspješne „intervencije“ arhiviram uspjehe naše organizacije kroz studije slučaja, vodim evidenciju o primljenim uslugama, intezitetima dolazaka djece i mnoge druge izvještaje koje ulaze u opis posla.

Ono što je jako važno u mom radu je i terenski rad, koji podrazumijeva direktan kontakt sa zajednicom i korisnicima i informisanje o potrebama. Na terenu, slika je najjasnija a problemi najuočljiviji.

S obzirom na kompleksnost problema koje RE populacija ima, ciljevi koje ostvarimo su kratkoročni, poboljšavaju trenutno stanje porodice, ali kroz rast i razvoj organizacije, trudićemo se da poboljšamo opštu situaciju, kako djece tako i njihovih roditelja, kroz razne servise socijalne podrške koje pruža Dnevni Centar.

Defend$^{O}L^{O}gija$ MNE
Vol. 3, No. 5-6 (2018), 165-167

Nevenka Krušić – Sredanović – Finansijska menadžerka
Dnevni centar za djecu i porodicu "Defendologija"

UDK: *364.4-05.5/.7:336*

DNEVNI CENTAR IZ UGLA FINANSIJSKE MENADŽERKE
- Kratak prikaz -
DAILY CENTER FROM FINANCIAL MENAGERS POINT OF VIEW

APSTRACT

Posao finansijskog menadžera usko je vezan za dio upravljanja finasijskim sredstvima u firmi. Osnovne karakteristike su pridržavanje rokova, poznavanje Zakona i dobrih komunikativnih vještina. Biti dio finansijskih poslova u nevladinoj organizaciji za finansijskog menadžera je izazov, pun novih saznanja i mogućnosti za usavršavanje kroz projekte i seminare.
Ključne riječi: finansijsko rukovođenje, NVO sektor, Dnevni centar

ABSTRACT

Financial Manager job is closely linked to the part of money management in the company. Basic features include compliance deadlines, familiarity with the law and good communication skills. Being part of the financial affairs of the non-governmental organization for financial managers is a challenge, full of new knowledge and opportunities for professional development through projects and seminars.
Key words: financial management, NGO, Daily center

UVOD

Rad Finansijskog menadžera u NVO Centru za bezbjednosna sociološka i kriminološka istraživanja "Defendologija" obuhvata detaljno finansijsko planiranje, rad na projektima, saradnje sa svim dobavljačima i pružaocima brojnih usluga kao i mnoge druge poslove koji osiguravaju potpunu ispravnost svih novčanih tokova u okviru organizacije.

Osim toga, iako naizgled posao izolovan od direktnog rada sa djecom i porodicama korisnicima Dnevnog Centra, u "Defendologiji" se svi podjednako trudimo da budemo velika porodica i da jedni drugima pomažemo i zajedno sa svojim korisnicima radimo u njihovom najboljem interesu.

Posao finansijskog upravljanja organizacijom je vrlo odgovoran i zahtijeva vrijeme i posvećenost. Osim toga tu su i sklapanje ugovora sa fizičkim i pravnim licima i ostale administrativne obaveze koje su pod nadzorom predsjednika organizacije i koordinatora/ke dnevnog centra za djecu koja žive ili rade na ulici ili su u potencijalnom riziku da to postanu.

ULOGA FINANSIJSKE MENAĐŽERKE U DNEVNOM CENTRU ZA DJECU I PORODICU - DEFENDOLOGIJA

Svoju prvu ulogu u Centru za bezbjednosna sociološka i kriminološka istraživanja dobila sam kao zaposleni u programu stručnog osposobljavanja po Vladinom programu. Nova oblast, zanimljive sfere djelovanja, puno toga za naučiti i usavršiti. U tom periodu "Defendologija" je takođe radila sa ranjivim grupama, akcenat na radu bio je promovisanje usluge, ulične akcije i direktan rad sa djecom u kancelariji i na terenu. U drugom dijelu stručnog usavršavanja počela sam da asistiram u radu sa finansijama,što je zapravo početak mog rada na finansijama u Defendologiji. Počevši sa asistiranjem počela sam da učim i sama finansijski vodim neke projekte.

„Danas finansijski menadžer igra dinamičnu ulogu u razvoju moderne kompanije, a finansije počinju da grade više funkcionalni koncept stvaranja vrijednosti. Odeljenje finansija postaje strateški partner u poslu preduzeća, opsežno doprinoseći stvaranju i nadgledanju vrijednosti organizacije. Kao što je već rečeno tradicionalna uloga finansija se svodi na domen kontrole. Aktivnosti su u najvećoj mjeri usmjerene na izvještavanje, kontrolisanje različitih troškova i sa njima povezanih aktivnosti i na aktivnosti upravljanja rizikom. Međutim danas se od zaposlenih očekuje više. Očekuje se da da idu dalje od ovih tradicionalnih aktivnosti i postanu strateški partneri – lideri u doprinošenju evoluciji i rastu svoje kompanije i naravno konstantnom rastu njene vrijednosti.“[1]

Nakon osnivanja Dnevnog Centra za djecu i porodicu "Defendologija" koji se bavi životom i radom djece na ulici ili djece koja su u potencijalnom riziku kao potpuno inkluzivnog servisa koji je finanasijski podržan od strane Save the Children za sjeverozapadni Balkan, moja početna uloga bila je kao implementator aktivnosti. Tu sam se još detaljnije susrela sa problematikom djece ulice koja su ugrožena eksploataciom od prosjačenja, kao i samim konceptom rada Dnevnog Centra.

[1] http://www.vps.ns.ac.rs/Materijal/mat42.pdf

Nakon toga preuzela sam ulogu finansijske menadžerke i tu poziciju pokrivam već dvije projektne godine.

NAPREDOVANJE U ORGANIZACIJI

Centar za bezbjednosna sociološka i kriminološka istraživanja “Defendologija” vrlo je perspektivna organizacija koja mi je od samog početka nudila mogućnost dodatnog obrazovanja i edukovanja na razne teme, pored finansijskog dijela. Širokim spektrom aktivnosti svi zaposleni u Centru dobili su mogućnost usavršavanja u radu sa djecm, roditeljima, velikim i malim projektima.

ZAKLjUČAK

Posao finansijske menadžerke u organizaciji zahtijeva posvećenost i dobro planiranje svih obaveza i rokova u zavisnosti od projekta. Jednim dijelom, poslovanje finansijskog dijela je predstavljanje same organizacije i njene ozbiljnosti i kvaliteta.

Osim toga, pored toga u organizaciji kakva je "Defendologija" nisu uskraćena ni usavršavanja znanja i sticanja iskustva iz različitih drugih oblasti posebno iz dijela socijalne i dječije zaštite.

LITERATURA

http://www.vps.ns.ac.rs/Materijal/mat42.pdf

Defend*O*L*O*gija MNE
Vol. 3, No. 5-6 (2018), 169-172

Fljamur Delija – medijator u zajednici
Dnevni centar za djecu i porodicu "Defendologija"

UDK: 364.4-05.5/.7

MEDIJATOR U ZAJEDNICI

MEDIATOR IN THE COMMUNITY

APSTRACT

Svako zanimanje sa sobom nosi volju, trud i težnju ka promjenama, pri čemu ne postoji najvažnija profesija. Posao romskog medijatora je jedan od najznačajnijih profesija koji ima za cilj jačanje svijesti i samopouzdanja pripadnika romske i egipćanske zajednice. Medijatori su od velike važnosti za RE zajednicu jer su oni ti koji ulaze direktno u porodice i razgovaraju o problemima sa kojima se susreću Romi i Romkinje i rade na rješenju tih problema. Oni predstavljaju sponu između institucija i romske zajednice.

Ključne riječi: riječi: terenski rad, RE zajednica

ABSTRACT

Every profession brings with it the will, the effort and the pursuit of change, where there is the most important profession. Job Roma mediators is one of the most important professions that aims to strengthen the awareness and confidence of Roma and Egyptian communities. Mediators are of great importance for the RE community because they are the ones who enter directly into the community and talk about the problems faced by Roma men and women and are working to resolve these problems. They represent the link between institutions and the Roma community.

Key words: working on the field, Roma community

UVOD

U svakoj zemlji postoji mnogo problema sa kojima se suočavaju pripadnici romske i egipćanske zajednice. Kao glavni uzročnik njihovih mnogih problema jeste loš ekonomski status koji predstavlja osnovu za vršenje mnogih vidova eksploatacije a najčešći oblik jeste upravo prosjačenje djece. Ovaj fenomen poznat je još i u istoriji pri čemu su svakako najveće žrtve djeca. Često u potrazi za obezbjeđivanjem hrane, garderobe i osnovnih potreba za život, djeca odrastaju ranije i počinju "raditi" kako bi pomogli svojim porodicama. Taj rad se najčešće podrazumijeva da djeca često skupljaju sekundarne sirovine kako bi zaradili određeni dio novca ili

obilaze kontejnere za otpad smeća u potrazi za osnovnim životnim namirnicama. Djetinjstvo kao doba koje karakteriše igra i bezbrižnost za djecu koja su pripadnici romske i egipćanske zajednice često biva uskraćeno. Život u siromaštvu djece koja žive i rade na ulici su pokazatelji da ne uživaju sva djeca jednaka prava. Djeca koja žive i rade na ulici su najčešće izolovana, diskriminisana, uskraćeno im je obrazovanje, mnogima socijalna i zdravstvena zaštita, pravilan rast i razvoj, sticanje znanja i vještina potrebnih za funkcionisanje u porodici i društvu, pri čemu su samo vidljiva na ulici i samim tim pod većim rizikom da budu izložena višestruko lošem uticaju koje ulica nosi sa sobom.

ULOGA MEDIJATORA U ZAJEDNICI U RADU SA DJECOM KOJA ŽIVE I RADE NA ULICI

Medijator u zajednici je profesionalno lice čija je uloga višestruko važna za funkcionisanje dnevnog centra za djecu koja žive ili rade na ulici ili su u potencijalnom riziku da to postanu. S obzirom da je u načelu sama romska i egippćanska zajednica homogena i zatvorena, posao medijatora nije predviđen za svaku osobu. Najbolji efekat kao medijataor postižu one osobe koje imaju porijeklo iz same zajednice. To ujedno predstavlja dobar temelj na kojem se gradi povjerenje i sloboda same zajednice da se obrate za određenu pomoć.

Posao medijatora u Dnevnom centru za djecu i porodicu “Defendologija “ se bazira na obilaženju i osnaživanju romskih i egipćanskih porodica prilikom ostvarenja prava na obrazovanje kroz podsticanje redovnog pohađanja nastave i vannastavnih aktivnosti kod djece, pomaže pri identifikaciji i upisu djece konkretno u Dnevni centar za djecu i porodicu, ili u škole, posreduje prilikom savladavanja jezičkih barijera kako sa djecom tako i sa roditeljima i u intenzivnoj komunikaciji sa roditeljima preduzima mnoge druge konkretne mjere koje imaju za cilj ostvarenje različitih prava. Pripadnici Roma u Crnoj Gori najčešće govore romskim jezikom, nerijetko i Albanskim jezikom dok Egipćani govore isključivo samo Albanskim jezikom. Zbog toga je njegova uloga dvostruko važna jer bez dobre komunikacije nema ni povjerenje zajednice.

Terenski rad omogućava ranu identifikaciju djece koja su u riziku da postanu žrtve ekonomske eksploatacije kao i djece koja su već na neki način žrtve različitih oblika eksploatacije, snimanje socijalnog stanja u kojem dijete živi, povezivanje sa institucijama lokalne zajednice, radi preduzimanja adekvatnih mjera za zbrinjavanje djeteta. Uloga medijatora je jedna od najznačajnih mjera koje se tiču integracije romske i egipćanske djece u obrazovni sistem.

Osim navedenog posao medijatora se bazira i na propagiranju rada konkretno u ovom slučaju, Dnevnog centra za djecu i porodicu čija su ciljna grupa djeca koja žive i rade na ulici ili su u potencijalnom riziku da to postanu. Tim putem porodici i djeci se pruža mogućnost da njihova djeca promijene svoj pogled na svijet i omo-

gući podsticajno djetinjstvo kakvo zaslužuju, uostalom kao i druga djeca u Crnoj Gori i šire.
Medijator u zajednici ostvaruje neposrednu i ličnu komunikaciju sa građanima iz svoje zajednice, mora posjedovati autoritet i etičke principe života kako bi mogao biti ozbiljno shvaćen od svojih korisnika. Mora vladati ličnim primjerom kojim se u zajednici u kojoj živi vidi da je on čovjek koji poštuje u sopstvenoj kući pravila života bez nasilja, ugovorenih dječjih brakova, intencioje obrazovanja svoje porodice i idealom pravde i pravičnosti. Ne smije prećutkivati uočenu nepravdu, diskriminaciju ili sagregaciju mora biti spreman da reaguje prema nadležnim institucijama i da zastupa interese za koje se bori.
Meijator u zajednici mora poznavati probleme svoje zajednice, narušene međuljudske odnose pa čak i određena svojstva svojih korisnika kako bi uspješno znao da vlada svojim ispravnim postupcima.

PRISTUP RE ZAJEDNICI

Proces sticanja povjerenja u RE zajednici je dugotrajan i iziskuje upornost, fleksibilnost kao i veliku želju ka stvaranju neke promjene. Tokom rada sa RE zajednicom medijator postepeno stiče povjerenje i time stvara podlogu za buduću saradnju a sve u cilju jačanja svijesti kako prvenstveno roditelja tako i djece RE zajednice. Svakako da je dječije povjerenje najteže ostvariti ali uz trud i rad postiže se veliki uspjeh.

Prvi koraci u radu sa djecom najčešće se odnose na praćenje pohađanja redovnosti djece u školu, saradnju sa roditeljima i uključivanje roditelja u obrazovni sistem na način što se podstiče da se djeca upisuju i ostaju u školi, kao i zastupanje djece u školi prilikom rješavanja problema. Usled ustaljenog obrasca ponašanja mnoga djeca često nijesu redovni u školi, kako zbog nemogućnosti usled loših ekonomskih uslova te svoje vrijeme provode na ulici. Najveća prepreka s kojom se romski učenici sučavaju u redovnom osnovškolskom sistemu posljedica je izražene jezičke barijere zbog čega teško prate nastavni proces. Djeca često zaostaju u savladavanju pisanja i čitanja, a zbog osjećaja neprilagođenosti i nedovoljne podrške roditelja, romski i egipćanski su učenici nedovoljno motivisani.

Nepovoljan socio-ekonomski položaj Roma uzrokovan je duboko ukorijenjenim socijalnim problemima povezanim sa siromaštvom, niskim stepenom obrazovanja, visokom stopom nezaposlenosti, neodgovarajućim uslovima života i stanovanja, lošim zdravstvenim statusom i diskriminacijom širokog spektra. Isprepleteni i međusobno uzročno-posljedično povezani, ovi negativni faktori stvaraju zatvoreni krug socijalne isključenosti iz kojeg RE zajednica a posebno djeca ne mogu izaći bez podrške. Prve osobe koje služe kao podrška jesu upravo medijatori koji teže omogućavanju ostvarivanja osnovnih prava Roma i Egipćana. Ono što se naziva Romskom problematikom zapravo je problem svih nas i trenutno stanje Romskih

zajednica odraz je velikog nepovjerenja, nerazvijene komunikacije i razumijevanja kulturnih razlika.

ZAKLjUČAK

U cilju suzbijanja dječjeg prosjačenja Dnevni centar za djecu i porodicu „Defendologija“ pruža djeci utočište kroz direktan rad s djecom koja su uključena u život i/ili rad na ulici. Prilikom boravka u centru djeca imaju pravo na topli obrok, uslugu kupanja, tuširanja, pranje veša i šišanje. U Centru se organizuju edukativne, kreativne, rekreativne i društvene aktivnosti, s ciljem osnaživanja i ohrabrivanja djece za uključivanje u obrazovni proces i ostanak u njemu, razvijanje vještina, njihove socijalne integracije i rehabilitacije.

Savjetovalište za djecu i porodice pruža usluge individualnog i grupnog savjetovanja djece i članova njihovih porodica u rješavanju problema s kojima se suočavaju kako kroz konstantan rad tako i kroz novi program podrške porodicama. U centru se takođe vodi računa i o obrazovnom procesu djece kroz pružanje pomoći u obavljanju domaćih zadataka, grupnih i individualnih časova, pripreme za školu i programa koji je namjenjen za rani rast i razvoj kroz 4 razvojna aspekta. Djeci najviše nedostaju uslovi u kojima mogu izvršavati svoje školske obveze kao i dodatna podrška i pomoć u savladavanju nastavnog gradiva. Najveća prepreka sa kojom se romski učenici susreću u redovnom školskom sistemu posljedica je izražene jezičke barijere jer je razumijevanje crnogorskog jezika nedostupno kod većine učenika zbog čega teško prate nastavni proces što posledično dovodi do zaostajanja u svladavanju pisanja i čitanja, a zbog osjećaja neprilagođenosti i nedovoljne podrške roditelja, romski su učenici nedovoljno motivisani. Promjena svakako ima, pri čemu je to dugotrajan proces koji iziskuje puno volje i želje da se dječije pravo uvaži.

LITERATURA

http://www.novageneracija.org/literatura/ostala_literatura/istrazivanje_o_oblicima_i_rasirenosti_prisilnog_štetnog_i_rada_djece_na_ulici_u_BiH.pdf

file:///C:/Users/Dnevni%20Centar%203/Downloads/Strategija%20za%20socijalnu%20inkluziju%20Roma%20i%20Egipćana%202016-2020%20i%20AP%20za%202016%20(2).pdf

Defend*OLOgija* MNE
Vol. 3, No. 5-6 (2018), 173-178

Nađa Bošković – implementatorka aktivnosti
Dnevni centar za djecu i porodicu "Defendologija"

UDK: 371.3:364.4-05.5/.7

RAD IMPLEMENTATORA/KE I AKTIVNOSTI U DNEVNOM CENTRU

WORK OF ACTIVITIES IMPLEMENTER

APSTRACT

S obzirom na široku primjenu znanja iz područja vaspitanja i obrazovanja, implementator aktivnosti konkretno u radu sa djecom koja žive i rade na ulici se fokusira na rad u području predškolske, školske i roditeljske pedagogije. Organizovanje vaspitno - obrazovnog procesa na unapređenju kvaliteta jedan je od osnovnih zadataka implementatora aktivnosti, pri čemu je nužno poznavanje načina funkcionisanja ciljne grupe sa kojom se radi konkretno u ovom slučaju djece koj žive i rade na ulici. Implementator aktivnosti bi prije svega trebao biti empatičan i imati interes za ljude i njihovo ponašanje. S obzirom da je u stalnoj interakciji s ljudima, bitne su dobro razvijene interpersonalne i komunikacijske vještine. Strpljivost i samostalnost u radu, kreativnost te vještine grupnog rada, analitičko mišljenje i sposobnost kritičkog mišljenja, nužni su za uspješno obavljanje posla. Timski rad i interdisciplinarni pristup nezaobilazni su zbog stalne saradnje sa drugim stručnim radnicima i institucijama. Pored ovih karakteristika važno je posjedovati znanja i vještine pedagoškog savjetovanja i psihologije (sa posebnim akcentom na razvojnoj psihologiji). Takođe je potrebno poznavati različite teorije vaspitanja i obrazovanja,teorijske i praktične posljedice djelovanja različitih

ABSTRACT

Given the widespread use of knowledge in the field of education, the implementer of concrete activities in working with children living and working on the streets focuses on work in the field of preschool, school and parental pedagogy.Organization of the educational process to improve the quality of one of the main tasks of the implementers of activities, with the necessary knowledge of the functioning of the target groups with which it is specifically in this case, children who live and work on the street. Implementer activity should first of all should be empathetic and have an interest in people and their behavior. Since it is in constant interaction with people, are essential to a well-developed interpersonal and communication skills. Patience and independence in work, creativity and group work skills, analytical thinking and critical thinking, are necessary for successful performance. Teamwork and interdisciplinary approach are unavoidable due to continued cooperation with other professional workers and institutions. In addition to these characteristics, it is important to have knowledge and skills of counseling and educational psychology (with special emphasis on deve-

karakteristika ličnosti i sposobnosti djece kao i kulturološki aspekt djece RE zajednice.
Ključne riječi: asistent u nastavi, organizacija vaspitno-obrazovnog procesa, savjetovanje

lopmental psychology). It is also necessary to know the different theories of education, theoretical and practical consequences of different personality traits and abilities of children as well as the cultural aspect of RE community.
Key words: teaching assistant, organization of educational process, counseling

UVOD

Prosjačenje je složen problem u kome su djeca najčešće radno eksploatisana. Ne postoji jedinstven stav o tome šta je dječije prosjačenje. Najčešća shvatanja stručnjaka koji se bave ovom pojavom su da pojam dječjeg prosjačenja obuhvata djecu koja traže određena materijalna sredstva ili da je pojam dječjeg prosjačenja zapravo ekspolatacija djece radi sticanja materijalne koristi. Građani često iz sažaljenja djeci koja im djeluju simpatično, bespomoćno i nezaštićeno daju novac nakon čega se u njima javlja sumnja da li su učinili dobro djelo i pomogli djeci da prežive ili su zapravo doprinjeli širenju navedene problematike. Svako dijete ima pravo na zaštitu od svake vrste eksploatacije.

Djeca koja prose na ulicama su česta pojava u svim gradovima, posebno u većim gradovima na mestima gde je velika frekvencija ljudi kao i na turističkim lokacijama. Najčešće su djeca zapravo žrtve kojima je pomoć državnih i nevladinih institucija i organizacija prijeko potrebna kako bi se uključila u društveni sistem i postali ravnopravni članovi društva. Kao uzročnike konkretno dječijeg prosjačenja mogu se identifikovati različiti faktori kao što su: loš socijalni i ekonomski položaj, nebriga roditelja prema djeci,deficiti u primarnoj socijalizaciji RE[1] djece, izuzetost iz školskog sistema. Svakako da se na ulicama najčešće sreću djeca iz RE porodica u kojima je prosjačenje sastavni element fenomena RE zajednice pri čemu se najmanje ove djece uključuje u sistem obrazovanja, pa se djeca umjesto u školskim klupama nalaze na ulicama i bave se prosjačenjem, najčešće na nagovor i podršku roditelja.

Za djecu iz RE zajednice je karakteristična socijalna isključenost, nisu uključeni u rad institucija i nedostupne su im usluge socijalne zaštite, isključeni su iz aktivnosti društvene sredine u kojoj žive, imaju svojstvene navike, stilove života u kome prosjačenje predstavlja nezaobilaznu komponentu kod pripanika RE populacije. Često su povod za prosjačenje kod RE zajednice agresivno ponašanje u porodici, alkoholizam, nezaposlenost, nizak životni standard života. U skladu sa navedenim svaka pomoć i rad sa djecom i podizanje svijesti kod djece o njihovim pravima

[1] Romi i Egipćani, izraz (RE) se koristi kao skraćenica u brojnim dokumentima, čak se često koristi I skraćenica RAE (Romska, Aškalijska i Egipćanska populacija)

predstavlja dobar put ka jačanju njihovih ličnih snaga i kapaciteta za promjenom života.

IMPLEMENTATOR AKTIVNOSTI U RADU SA DJECOM KOJA ŽIVE I/ILI RADE NA ULICI

Implementator aktivnosti je profesionalno lice čiji je posao da obrazuje i vaspitava djecu od navršene šeste godine do osamnaeste godine, kada prelaze na viši stepen obrazovanja . Uloga implementatora je veoma bitna jer on pomaže u pružanju pomoći i podrške u savladavanju osnovnoškolskog gradiva, pruža informacije, iskustva i nova saznanja djeci, utiče na njihovo usavršavanje vještina kako intelektualnih tako i kognitivnih i da izgrađuje pozitivan sistem vrijednosti kod djece.

Uloga implementatora je bitna i zbog prilagođavanja samog rada sa mogućnostima djece, dajući prednost oblastima koje su od krucijalnog značaja za njihovu budućnost. U saradnji sa psihologom, socijalnim radnikom i medijatorom iz same zajednice iz koje djeca potiču, implementator aktivnosti učestvuje u planiranju rada sa djecom u zavisnosti od djetetovih ličnih potreba i vrši evaluacije.Posao implementatora aktivnosti uključuje savjetodavni rad i pružanje stručne pomoći djeci i roditeljima.Implementator kao stručna osoba u radu konkretno sa djecom koja žive i rade na ulici prije samog početka rada vrši inicijalnu procjenu djeteta kroz razgovor kojim se teži provjeriti stepen znanja i vještina nakon čega za svako dijete ponaosob sačinjava plan akivnosti koje su namjenjene djetetovim ličnim potrebama u cilju sticanja znanja iz različitih elementarnih oblasti, nakon čega se vrši i evaluacija postignuća djeteta.

U radu sa djecom koja žive i/ili rade na ulici poseban akcenat se stavlja na procesu opismenjavanja s obzirom da većina pripadnika RE populacije ima problem sa pismenošću, kao i na usvajanju znanja i vještina iz različitih elementarnih oblasti. Osim navedenog akcenat u radu sa navedenom fokus grupom se stavlja i na pružanje podrške i pomoći u izvršavanju školskih obaveza s obzirom da roditelji/staratelji korisnika imaju problem sa pismenošću i stepenom opšteg obrazovanja.

DOSADAŠNJA ISKUSTVA U RADU

Nakon završenih studija psihologije a potom i završenog programa stručnog osposobljavanja u Centru bezbijednosti u Nikšiću posvetila sam se volontiranju u Dnevnom centru za djecu i porodicu "Defendologija" . Tokom volontiranja upoznala sam se sa radom Dnevnog centra, aktivnostima i uslugama koje centar pruža RE zajednici sa posebnim akcentom na zagovaranju prava djece koja žive i rade na ulici. Već duži niz godina imam iskustva u pružanju savjetodavnog rada na dječijoj savjetodavnoj liniji u Podgorici “Djeca prije svega“. Osim navedenog radnog iskus-

tva u pozadini lično mog angažovanja se nalaze brojne obuke i seminari koji se tiču upravo rada sa djecom kao i pozicija saradnika u nastavi za RE djecu na Koniku gdje sam angažovana od strane Pedagoškog centra Crne Gore . Svo navedeno iskustvo predstavlja snažan motiv u radu sa djecom koja žive i rade na ulici u cilju promjene njihovog pogleda i njihovih roditelja na svijet.

METODI ZA PREVAZILAŽENJE DISCIPLINE

Prilikom rada sa djecom potrebno je koristiti različite tehnike i metode u cilju održavanja reda u prostoriji u kojoj djeca borave. S obzirom da je odziv djece koja su korisnici Centra veliki, to za sobom povlači i heterogenost grupe kako po uzrasnoj dobi, polu tako i na osnovu različitih stepena znanja. Uprkos navedenom, Centar za djecu i porodicu „Defendologija“ pruža dobrodošlicu i podršku svoj djeci, i edukuje svu djecu bez obzira na njihov pol, fizičke, intelektualne, socijalne, emocionalne, jezičke ili bilo kakve druge karakteristike. Ovakav način prihvatanja djece, djeci pruža mjesto mjesto gde se njihove potrebe i različitosti razumiju. Tokom angažovanja potrebno je napraviti balans prilikom raznovrsnih potreba kada se radi o učenju i ponašanju kako bi djeca kontinuirano dolazila u centar . Posebna pažnja se vodi prilikom razmatranja šta svako dete treba da nauči, kako ona ili on najbolje uče i kako mi kao stručne osobe koje radimo sa njima, možemo izgraditi pozitivan odnos sa svakim djetetom. Stoga se teži razumjeti razlog za neko nedolično/neposlušno ponašanje kako bismo mogli da spriječimo neposlušnost prije nego što se dogodi i iskoristimo neki od mnoštva načina da ih na pozitivan način usmjerimo ka ispravnom ponašanju. Srećom, i neposlušnost i kazna se mogu spriječiti dobrom organizacijom okruženja u kome djeca mogu biti zainteresovana i aktivna u procesu učenja.

Prilikom rada sa djecom stručno osoblje koje radi sa njima kao i zaposleni primjenjuju pozitivnu disciplinu u radu kroz četiri ključna elementa:

- Razumijevanje razlike između kazne i discipline
- Pozitivna veza i podrška između djece i predavača koja se zasniva na razumijevanju i saosjećanju
- Pozitivno okruženje puno podrške
- Poznavanje konstruktivnih načina za sprečavanje i prevenciju neposlušnosti.

Namjena pozitivne discipline je da nauči dijete da kontroliše svoje ponašanje i da podstiče samopouzdanje tako što se fokusira na ono što želimo da dijete nauči i što je sposobno da usvoji. Cilj pozitivne discipline je da djeca razumiju svoje ponašanje, preuzmu inicijativu, postanu odgovorna i da poštuju sebe i druge.

USLUGE U DNEVNOM CENTRU KOJE PRUŽA IMPLEMENTATOR AKTIVNOSTI

Prilikom rada sa djecom implementator aktivnosti kao stručni radnik svakodnevno pruža različit sadržaj edukativnih, kreativnih i rekreativnih radionica. Njegov rad se odnosi na pružanje pomoći i podrške u učenju, a sve to sa ciljem opismenjavanja djece i usvajanje elmentarnih znanja i vještina, osnaživanje i uključivanje djece koja žive i/ili rade na ilici u redovni školski sistem kao i redovne radionice sa roditeljim koje imaju za cilj podizanje svijesti o važnosti obrazovanja njihove djece.Tokom zajedničkih napora kako zaposlenih tako i djece očekuje se da će djeca biti uključena u edukativne programe, da će uvidjeti značaj usluga DC, da će se postići motivacija za rad na sebi, poboljšati radne navike, povećati redovnost pohađanja škole, poboljšati školski uspjeh.

Rad sa korisnicima sprovodi se kroz kombinovani rad zbog razlicite hronološke dobi djece, stepena znanja o različitim sadržajima nastave kao i različitog vremenskog intervala dolazaka djece u centar. Prilikom rada koriste se različiti pristupima u radu sa djecom kao što su direktan rad, indirektan rad, frontalni oblik rada kao i grupni i individualni oblik rada u svrhu sticanja novih znanja iz razlicitih oblasti.
Svakodnevne aktivnosti odnose koje implementator pruža u Dnevnom centru su:
1. Edukativne radionice različitog sadržaja.
2. Podrška korisnicima u savladavanju školskog gradiva kroz kontinuirani rad i podršku namjenjenu za učenike osnovnoškolske i/ili adolescentske dobi u savladavanju školskog gradiva i u uklapanju u školski sistem usled nemogućnosti roditelja da pomognu djetetu u izvršavanju školskih obaveza.
3. Grupni časovi koji imaju za cilj da okupe grupu djece koja imaju problem sa određenim predmetom u školi a bazira se na nemogućnosti savladavanja iste nastavne cjeline. U slučaju naših korisnika potrebno je imati stalan kontakt i rad s obzirom da su ova djeca počela od nižeg nivoa i imaju mnogo više izazova tokom cijelog obrazovnog procesa.
4. Individualni časovi koji zahtijevaju individualan pristup u pružanju pomoći da se iz određenog predmeta savlada zadata cjelina.
5. Kreativne radionice koje imaju za cilj razvijanje manipulativne spretnosti kod djece, socijalizacije, samostalnosti i istrajnosti u radu, kao i razvoj kreativnosti kao komponente ličnosti. Mnoge tehnike prilikom kreativnog rada povećavaju nivo motoričkih vještina i omogućavaju da se djeca kreativno izraze kroz materijal.
6. Rekreativne radionice koje imaju za cilj da okupe djecu u aktivnostima koje podrazumijevaju kako nadmetanje, tako i saradnju, zabavu i dobro raspoloženje, razvijanje različitih kognitivnih veština, kao što je rješavanje problema i donošenje odluka.
7. Aktivnosti vezane za podizanja javne svijesti / Obilježavanje važnijih datuma.
8. ECCD program koji je namjenjen za rani rast i razvoj za uzrast (3-8 godina) a kojim su obuhvaćena 4 razvojna aspekta (motorički, kognitivni, govor i socijalni i emocionalni razvoj)
9. Priprema za djece za školu.

ZAKLjUČAK

Problemi sa kojima se svakodnevno susreću djeca koja žive i rade na ulici dobija na značaju. Prilikom osvrta na raniji period, danas se nadležne institucije i stručnjaci zalažu za sistematski i planski rad na suzbijanju dečijeg prosjačenja svjesni težine problema sa kojima se suočavaju djeca . Ova pojava je nazaobilazna slika u svim gradovima. Svakako da ne postoji dovoljno razvijena svijest građana o posledicama ovog problema.

Da bi se došlo do redukovanja ove pojave potrebne su izmene u pristupu, počevši od predviđenih zakona, prepoznavanja i definisanja dječijeg prosjačenja u pravnom sistemu, veća finansijska izdvajanja, obuka stručnih lica.

Prosjačenje je socijalni problem koji je teško u potpunosti iskorijeniti uprkos aktivnostima i mjerama koje se sprovode u tom cilju, ali svakako je pojava koju je moguće kontrolisati i ograničiti ukoliko se i veće instance angažuju oko istog. Glavni pokretači u radu sa navedenom ciljnom grupom je vjera u uspjeh, volja, motivisanost i strpljenje. Svaki pomak predstavlja znak da se čuje glas djeteta i da su njegova prava uvažena. Osim jačanja svijesti stručnjaka i nadležnih organa, treba podići svijest građana, predočiti im sve aspekte prosjačenja i objasniti da nerijetko davanjem novca djeci na ulici, ne čine dobro djelo, već pomažu razvoju iskorišćavanja i eksploatacije djece. Jedna od glavnih aktivnosti koje Dnevni centar za djecu i porodicu “Defendologija“ sprovodi kroz česte kampanje „Pruži manje daj više“ u gradu Nikšiću je i jačanje svijesti građana da se djeci ne daje novac već da ukoliko imaju želju to da učine da za isti toj djeci kupe nešto od hrane. Uz veliki trud Dnevni centar za djecu i porodicu „Defendologija“ predstavlja drugi dom djeci koja žive i rade na ulici i djeci koja su u riziku da to postanu drugi dom jer teži da se dječije pravo i glas uvijek čuju.

LITERATURA

Joan E. Durrant, (2004)Pozitivna disciplina u svakodnevnom roditeljstvu, BIH

http://www.cedem.me/images/jDownloads_new/Djecje_prosjacenje.pdf
http://www.ombudsman.co.me/img-publications/11/naucimo_ih_nesto_drugo.pdf
file:///C:/Users/Dnevni%20Centar%203/Downloads/praktikum-suzbijanje-djecijeg -rada.pdf

UPUTSTVO AUTORIMA

Teorijsko – stručni časopis Defendologija MNE objavljuje naučni (originalan naučni rad, pregledni rad, kratko ili prethodno saopštenje, naučnu kritiku – odnosno polemika) i stručne članke (stručni rad, informativni prilog, prikazi), na crnogorskom, srpskom, bosanskom i hrvatskom jeziku. Strani autori izvan ovog govornog područja, radove mogu objaviti na engleskom i ruskom jeziku, uz prevod apstrakta na crnogorski jezik. Da bi se osigurao što veći stepen naučnosti, redakcija časopisa Defendologija MNE svaki rad šalje na anonimnu dvostruku recenziju. Redakcija se obavezuje da će jedan primjerak recenziranog rada sa primjedbama recenzenata blagovremeno poslati autorima radi ažuriranja. Dva anonimna recenzenta će pregledati svaki rad koji pristigne u redakciju, a rad će biti štampan ukoliko se oba recenzenta usaglase da rad zadovoljava visoke naučne kriterijume.

Priprema rukopisa za štampu je vrlo važna, zato molimo autore da se pridržavaju sledećih uputstava prilikom pisanja tekstova za časopis Defendologija MNE.

Rad koji redakcija razmatra za objavljivanje mora sadržavati sljedeće elemente:

– **Obim rada**: minimum šest (6), maksimum 16 stranica, treba biti lektorski obrađen;

– **Tip slova**: Franklin Gothic Book (ili Times New Roman)

– Glavni tekst rada piše se malim slovima, veličine (11 pt) ravnomjerno ravnanje (poravnata lijeva i desna ivica); prored 1, bez uvlačenje novog reda; prored poslije pasusa 6 pt.

– **Naučno zvanje, ime i prezime autora** (bold), instituciju u kojoj je zaposlen i mjesto odakle dolazi u gornjem lijevom uglu, veličine (12 pt);

– Glavni naslov piše se malim slovima, veličine (14 pt);

– Naslovi drugog reda pišu se malim slovima, veličine (12 pt);

– *Ostali podnaslovi* – malim kurzivnim slovima (12 pt);

– APSTRACT: tekst u nastavku 150-250 riječi

– ***Ključne riječi***: obim tri do deset (3-10) riječi;

– Rad se piše na crnogorskom, srpskom, bosanskom ili hrvatskom jeziku; na engleskom se piše: TITLE, ABSTRACT i ***Key words.***

– **Tabele i slike**: Nazivi tablica i slika moraju biti numerisani i ispisani običnim fontom iznad tabele ili slike, lijevo ravnanje. Veće tabele i slike moguće je prikazati vertikalno na posebnoj strani. Izvor podataka tabela ili sliku piše se ispod tabele ili slike, lijevo ravnanje. Veličinu tabele ili slike obavezno prilagoditi veličini strane.

Tabela 1. Naziv tabele

	Naziv kolone:	
Naziv reda:	XXXXX	

Izvor podataka:

– LITERATURA, centrirano ravnanje. Reference se navode azbučnim redom;

– **Citiranje:** U označavanju referenci i navođenju literature, časopis Defendologija MNE koristi APA standard citiranja Primjere APA standarda navodeći možete pronaći na sajtu Defendologija centra Crne Gore. https://defendologija.wordpress.com

- Rad predati u dva jednaka izvornika (originalna primjerka), na crnogorskom, srpskom, bosanksom ili hrvatskom jeziku, inostrani autori van ovih govornih područja rad mogu predate na ruskom ili engleskom jeziku, kao i u elektronskom obliku (putem e mail-a) uz zahtjev za obavještenje o prijemu rada. Jedan primjerak sa svim gore navedim elementima, a drugi bez navođenja imena i prezimena autora, te institucije zaposlenja; Takođe, potrebno je navesti autorovu e-pošte, odnosno e-pošte korespodenta ukoliko se radi o ko-autorskom radu;
- Redakcija časopisa ima pravo izbora radova i priloga, a u obzir dolaze samo oni tekstovi koji dotad nigdje nisu bili objavljeni ili već nijesu predate radi objave u drugom časopisu. Autor je dužan da potpiše autorsku izjavu kojom garantuje da nije povrijedio autorska prava ili neka druga prava bilo kog trećeg subjekta, da rad nije autoplagijat, da je poštovao pravila naučne metodfologije i da rad nije objavio u nekom drugom izdanju ili da nije predao za drugo izdanje. Ukoliko bude zatraženo, redakciji časopisa autori su dužni da dostave materijale i podatke koji podupiru tvrdnje, zaključke, tumačenja i stavove iz poslatog i publikovanog rada. Dostavljenim radom na zvanični e mail časopisa autor prihvata unaprijed pravila ovog Uputstva i obaveza koje proističu iz njega.
- Rad donijeti lično ili slati poštom na adresu:
  Defendologija centar: ulica Vuka Karadžića broj: BB (preko puta Conto marketa p.f. 81400 Nikšić, Crna Gora).

  Informacije: od 10.00 do 14.00 časova
  Telefon/faks: +382 (40) 682 680 i +382 (40) 282-888 (redakcija)
  E-MAIL: casopis.defendologijamne@gmail.com

Časopis “Defendologija MNE” BROJ: 5-6
CENTAR ZA BEZBJEDNOSNA, SOCIOLOŠKA I KRIMINOLOŠKA ISTRAŽIVANJA “DEFENDOLOGIJA”
NIKŠIĆ, Ulica Vuka Karadžića bb – Nikšić

AUTORSKA IZJAVA

Pod punom odgovornošću, izjavljujem da članak „_____“, poslat za objavljivanje u naučnom časopisu „Defendologija MNE”, predstavlja rezultat sopstevenog istraživanja i da:

Autor nije povrijedio autorska prava ili neka druga prava bilo kojeg trećeg subjekta;

Rad nije autoplagijat;

Da su prilikom citiranja poštovana pravila naučne metodologije i Uputstva za autore koje zahtijeva redakcija časopisa;

Isti rad nije pod ovim ili pod drugim naslovom već objavljen;

Ukoliko bude zatraženo, redakciji časopisa biće pruženi na uvid materijali I podaci koji podupiru tvrdnje, zaključke, tumačenja I stavove iz rada.

U _____, _____ godine.

AUTOR:

_____

(svojeručni potpis)

INFORMACIJE:

Informacije za kontakt sa autorom:

Ime i prezime:

Ustanova:

Adresa:

Kontakt telefon:

e - mail : _____

Potpisanu u skeniranu izjavu u PDF format poslati na e mail adresu redakcije: casopis.defendologijamne@gmail.com

CENTAR ZA BEZBJEDNOSNA, SOCIOLOŠKA I KRIMINOLOŠKA ISTRAŽIVANJA - DEFENDOLOGIJA

Vizija:

Demokratsko društvo sa visokim stepenom bezbjednosti i zaštite svih građana.

Misija:

Osiguranje poštovanja ljudskih prava i pristupa pravdi za sve građane, analizom stanja u oblasti bezbjednosti i poštovanje ljudskih prava, edukacijom i servisom podrške ranjivim grupama i djeci uz informisanje javnosti o mehanizmima zaštite.

VRIJEDNOSTI

Mi vjerujemo da:

- svako ljudsko biće ima pravo da bude zaštićeno
- siguran život djece nije na ulici
- društvo treba da bude sa minimalnim kriminalnim rizikom
- je jednak pristup pravdi osnovo ljudsko pravo
- je manjiska ravnopravnost ključna vrijednost demokratizacije
- je sloboda vjeroispovjesti osnovno ljudsko pravo onda kada ne ugrožava ljudska prava drugih pojedinaca i države
- je humanost osnovna vrijednost u međuljudskim odnosima
- je učešće građana u procesu donošenja odluka neophodno za razvoj zajednice
- je povjerenje i saradnja naša snaga i put ka uspjehu.

SAVE THE CHILDREN ZA SJEVEROZAPADNI BALKAN

Organizacija Save the Children za sjeverozapadni Balkan je na prostorima sjeverozapadnog Balkana prisutna od završetka četverogodišnjeg nasilnog sukoba koji je okončan 1996. Rad ove organizacije je u proteklih 16 godina evoluirao od pružanja humanitarne pomoći do razvojnih aktivnosti. Trenutno, naša organizacija radi na realizaciji programa u Bosni i Hercegovini, Srbiji i Crnoj Gori u četiri područja: Vladavina prava djeteta, Zaštita djece, Obrazovanje i Humanitarni rad. Save the Children za sjeverozapadni Balkan ima reputaciju organizacije koja je stručna u bavljenju ovakvim pitanjima u regionu.

Nakon početnog humanitarnog djelovanja koje je bilo usmjereno na poboljšavanje kvaliteta života i pružanje psihosocijalne podrške djeci i porodicama – žrtvama nasilnih sukoba koji su obilježili period 1992.-1995. na teritoriji Bosne i Hercegovine - Save the Children za sjeverozapadni Balkan je donosio promjene i u susjedne zemlje, Srbiju i Crnu Goru, gdje je veći fokus stavljen na razvojne aktivnosti. Intervencije su se kretale od onih iz domena predškolskog i osnovnog obrazovanja, do podrške djeci bez roditeljskog staranja, razvoja politika i strategija, jačanja kapaciteta organizacija civilnog društva i institucija, formiranja dječjih grupa za praćenje poštovanja dječijih prava, prevencije nasilja i zlostavljanja, sprječavanje zlostavljanja i iskorištavanja preko interneta, izgradnje institucija za djecu, praćenja poštivanja prava djeteta, jačanja kapaciteta ljudi iz struke i onih koji su uključeni u ove procese sa ciljem jačanja državnih mehanizama praćenja i ostvarivanja prava djeteta, usluga koje su prilagođene djeci koja rade na ulici, uz stalne napore usmjerene na osiguravanje da će državne institucije u vanrednim situacijama prioritet dati djeci.

Save the Children za sjeverozapadni Balkan veruje da svako dete zaslužuje budućnost. U zemljama severozapadnog Balkana radimo svaki dan kako bismo za djecu osigurali zdrav početak života, priliku za učenje i zaštitu od nasilja. Kada se pojave krize i kada su djeca najranjivija, mi smo uvek među prvima koji dođu pomoći i među poslednjima koji odlaze. Mi osiguravamo da se odgovori na specifične potrebe djece i da se njihov glas čuje. Postižemo dugotrajne rezultate za milione djece, uključujući onu djecu do koje je najteže doći. Dajemo sve od sebe za decu - svaki dan i u vreme kriza – transformišući njihove živote i budućnost koja je pred nama.